Alexandru Ivasiuc

ILUMINĂRI

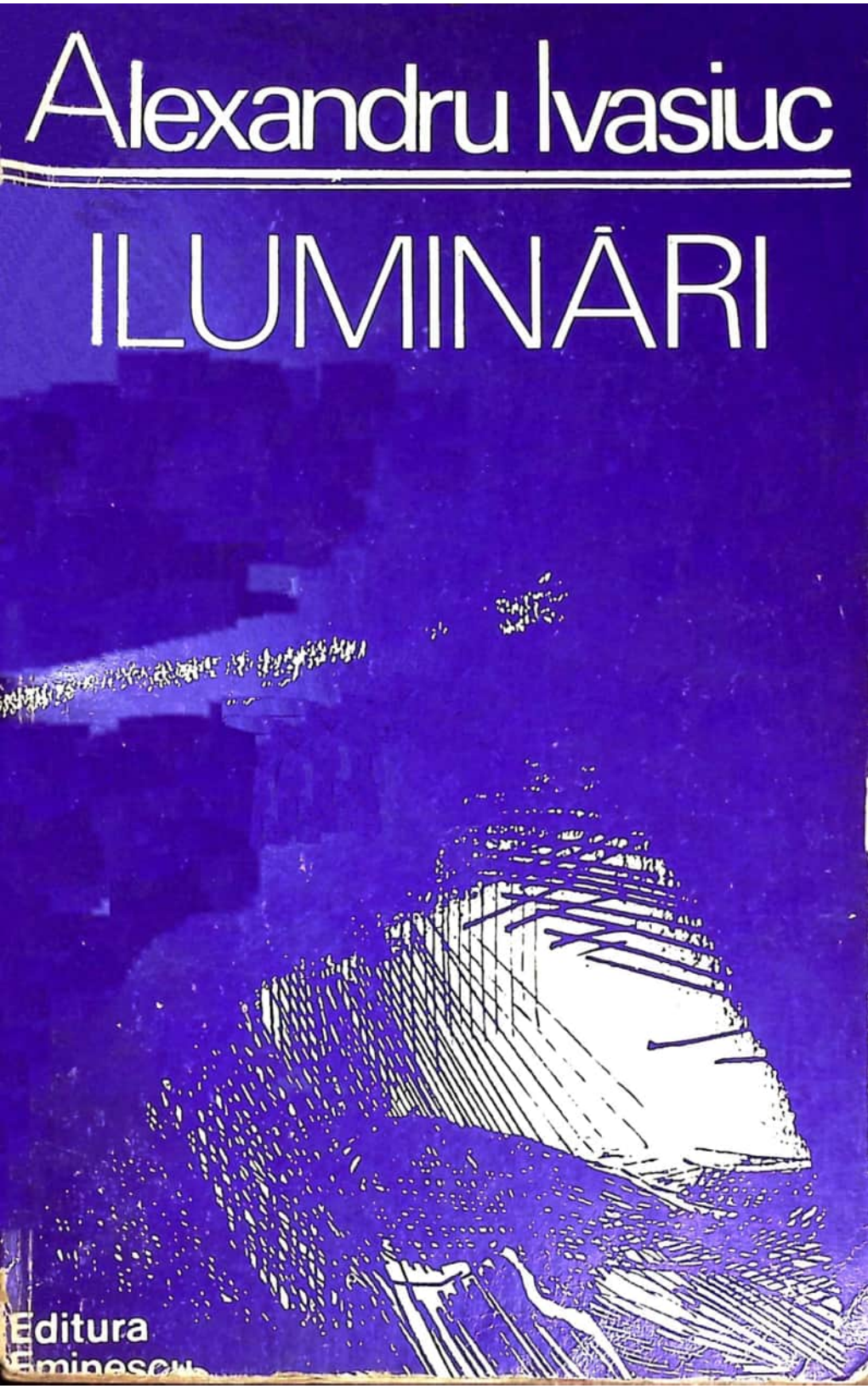

Editura
Eminescu

Alexandru Ivasiuc

ILUMINĂRI

Coperta de
Damian Petrescu

Alexandru Ivasiuc

ILUMINĂRI

roman

1977
Editura Eminescu
București, Piața Scînteii 1

Capitolul I

Paul Achim avea toate motivele să se simtă bine. Congresul internaţional se terminase cu o zi înainte şi el avusese, se poate spune fără exagerare, un succes apreciabil. Chiar bătrînul înţelept, autoritatea cea mare în meseria lui, după ce-l felicitase, se întreţinuse cu el foarte intim o vreme, la recepţia de după încheierea lucrărilor. Conversaţia n-a fost deosebit de importantă. Însă, oricum, însemna ceva şi intimitatea, caracterul personal, de dincolo de meserie, îl mirase poate, dar îi făcuse şi plăcere. Să te întreţii minute în şir cu marele dr. Van Euwe despre acele lucruri ce nu apar niciodată în scurtele şi substanţialele sale articole, misterioase aproape prin însăşi banalitatea lor ce nu se suprapune pe imaginea unei mari figuri mondiale, este cel puţin flatant. Teoria relativităţii, Einstein o expusese lumii, obiceiurile lui de pescuit erau un semn de intimitate. Or bătrînul era nu mult mai neînsemnat decît Einstein şi vorbise cu el despre pescuit.

În sinea sa, Paul Achim ştia că niciodată nu va fi la fel. Avea o bună părere despre sine, ca despre un tînăr şi foarte capabil savant (om de ştiinţă îşi spunea în public), care pînă la 44 de ani a realizat lucruri remarcabile. Însă, pe nesimţite, singur şi nesilit de nici un eveniment, a început să se treacă în altă categorie. Noua şi tăcuta lui modestie, nu lipsită de tristeţe uşoară, s-ar putea spune „albastră", o numea „maturizare", adică aşezarea sa, ca pe un obiect bine definit, într-un grup anume şi nu în altul. De atunci, adică tot pe nesimţite, devenise

cumpănit, „responsabil" şi riguros, făcînd un drum mult mai lung decît majoritatea semenilor săi, de la haosul pasionat al tinereţii, pînă la deplina cristalizare, atît de lung, încît nu numai că i se schimbase felul de a fi, dar şi înfăţişarea.

În acest început de primăvară, Paul Achim străbătea străzile largi, în raglanul desfăcut, bucurîndu-se că nu cunoaşte şi nu e cunoscut de nimeni, uitîndu-se aproape pe sine, ca să vadă cît mai mult, contopindu-se cu monumentalitatea neînfricoşătoare a marii cetăţi apusene. De la hotelul său ajunse, fără grabă, în Place de la Concorde, trecînd oarecum indiferent pe lîngă femeile cam grase cu nume de provincii, care erau frumoase numai toate împreună, şi privea înainte, în larga perspectivă peste Tuileries şi Caroussel, pînă la Luvru.

Plăcerea acestei plimbări cu deschidere întinsă, pe care o făcea totdeauna cînd îşi lua rămas bun de la oraş, în ultima zi, venea din neoprirea privirii pe nici un detaliu, dintr-o bucurie a întregului, atît de cuprinzător şi închegat, încît de-abia mai poartă un nume şi risipeşte chinurile secrete ale concentrării cu care-l obişnuise meseria lui dedicată amănuntului precis. După ce urcă treptele de lîngă Jeu de Paume şi scăpă de maşini, deşi nu mai întîlnea decît puţini oameni în ceasul acesta de dimineaţă, oraşul îi părea mult mai viu, pulsînd tăcut ca un lucru născut din nimic, ţîşnit de undeva gata, fără durerile naşterii care fac orice existenţă în deplina ei maturitate pătată de o secretă cedare. Grădina goală de oameni — şi dac-ar fi fost nu i-ar fi văzut — avea un fel de frumuseţe de nimic anume, învăluind-o aproape, însă fără „poezie", severă în desfăşurarea ei.

Paul Achim îşi lărgi gulerul de la cămaşă, ca şi cum ar fi vrut să înlăture orice atingere prea strîmtă şi se lăsă să alunece într-o nouă stare de spirit de adevărată bucurie, pînă la marginea în care se învecinează cu un fel de tristeţe secretă, greu de definit.

Zeităţile greceşti de piatră îi părură familiare şi le surprinse cu plăcere mişcarea desfăşurată şi continuă, încremenită în timp, zîmbi trupurilor goale şi puternice, de-abia drapate în falduri, şi trecu mai departe fără să se oprească.

Atunci îi veni un gînd fără nici o legătură cu starea lui, cu oraşul şi perspectivele, cu plăcerea pură a văzului. „Eu îmi fac doar datoria, se explică el, cuiva. Numai datoria." Alungă acest gînd justificativ şi supărător şi încercă să se întoarcă la starea sa dinainte, de vedere şi numai de vedere. Însă detaliile se înmulţiră supărător şi se opri lîngă un african, îmbrăcat într-un fel de manta ţipător colorată, aruncată nu fără graţie peste umeri, pe care nu-l observase pînă atunci. Mişcîndu-şi capul într-un fel de ritm grav, concentrat, acesta-şi întindea pe pămînt micul său bazar format din statuete de lemn, sculptate în liniile lor cele mai generale, zeităţi bondoace şi rigide, în afara oricărei mişcări, boabe de lemn gălbui înşirate pe o sfoară groasă şi aspră, precum, lucrul cel mai de preţ, o tobă mică, plată, din scoarţa unui copac necunoscut. În grădina asta, mărginită de clădiri îndepărtate, printre statuile în mişcare, micul bazar i se păru ciudat şi nelalocul lui, ca un semn de discretă, încă, ameninţare.

Însă africanul era un om vesel şi, fără să spere poate că-i va vinde ceva, din simplă bucurie matinală, vru să-i comunice ritmul care poate îl obseda de dimineaţă şi-l făcea să-şi mişte capul şi apoi întregul său trup suplu, cafeniu-închis.

Privindu-l încîntat, îi făcu un semn de atenţie cu degetul, un deget subţire, de o mare fineţe viguroasă, apucă apoi toba mică, din scoarţă de copac, şi cu o deosebită dexteritate începu să o izbească cu mîna, făcînd mişcări atît de rapide, încît nu i se vedeau palmele decît într-o străfulgerare de culoare mai deschisă. Africanul, fără să se întrerupă, se aşeză jos, cu picioarele sub el

și își spori viteza mișcărilor, apoi își undui gîtul și umerii, și bătăile sale din tobă deveniră un dans al mîinilor sonore. Fața îi zîmbea, deși ochii îi rămîneau gravi, puțin pierduți. Sunetele aveau o tonalitate caldă, vegetală, ca un miros tropical greu de definit.

Băiatul acesta de țăran african, deși părea pierdut într-un fel de concentrată amintire ce se manifesta în dansul intens pe loc, nu-l luase pe necunoscutul european din fața lui ca pe un martor, ci, în mod evident — nu știa de unde se trage această evidență, dar ea exista — vroia să-i transmită lui inexplicabila sa bucurie matinală, să comunice fără nici un scop, din simplă simpatie și plăcere.

Paul Achim se lăsă să se piardă în ritmul vioi și complicat, cuprins de o nouă bucurie, dar trupul său refuza să intre în rezonanța necunoscută, rămînînd rigid, însă, ciudat, parcă ușor desprins, ca o prea veche carcasă, de valul cald de emoție al lui Paul Achim însuși, proprietarul său de aproape o jumătate de veac, timp în care au crescut împreună și s-au identificat întotdeauna. Într-un fel, „tînărul savant cu rezultate — s-ar putea zice remarcabile —" încerca să se mute în umerii ritmici și în brațele frenetice ale tînărului negru, care-l oprise din drumul său. Pentru că acum, dansul pe loc ajunsese frenetic, apropiindu-se de un fel de paroxism al intensității bucuriei ce devine prea grea și amenință să se rupă, depășind limitele unor bieți mușchi, fie ei și tineri și neobișnuit de supli și viguroși. De aceea nici nu încetini, ci se rupse brusc, ridicîndu-se pentru o singură și supremă clipă la cea mai mare intensitate, în absență, suspendat deasupra tăcerii celor doi, tînărul african încremenit, cu ochii pierduți, și europeanul de vîrstă mijlocie, în picioare, cu capul aplecat deasupra lui. Apoi se pierdu deasupra marelui oraș, care-și făcea simțită prezența prin sunetele

sale continui, rulate, de grabă atît de continuă că nu ajunge nicăieri.

Paul Achim, întors în sine, nu știu ce să facă și nu îndrăzni nici un gest. Ar fi fost ridicol, o simțea, să cumpere ceva din micul bazar al africanului, și poate chiar jignitor. Mai rămase o clipă pe loc, apoi făcu o plecăciune și spuse :

— *Merçi, monsieur.*

— *C'est rien — msiou* — îi răspunse tînărul negru, și Paul Achim îl auzi din spate, pentru că se întorsese brusc pe călcîie și plecase grăbit, îndepărtîndu-se ca de-un pericol.

Din această clipă însă, ultima sa zi la Paris i se păru lungă și deșartă și plimbarea sa inutilă. Uită ritmul și pe tînărul african, sonoritatea tobei vegetale se afundă în el și se pierdu. Îi rămăsese numai un fel de regret, manifestat prin senzația că nu știe cum să se gîndească la sine, deși încerca, însă cuvintele ce-i răsunau în minte erau lîncede și improprii. „Iată eu" — începea să se gîndească, dar după cuvîntul *eu* nu mai urma nimic, și fără predicat acest *eu* rămînea chiar un fel de cuvînt gol, care-l desemna mai puțin decît un deget îndreptat spre el. Străzile se populaseră și el se strecura prin mulțimea de oameni grăbiți, ai locului, sau de gură-cască, la fel de fără identitate ca ei toți.

Mîncă undeva grăbit, un sandwich lung, cu șuncă și bău o sticlă de bere, apoi își continuă plimbarea, privind aproape plictisit vitrinele. Însă în fața uneia dintre ele, brusc, neanunțat de nimic, găsi un remediu la starea sa neobișnuită, la care nu era adaptat, fiind un rău nou și poate necesar. Era un magazin mic și destul de scump, cu obiecte pentru femei. Ușa era deschisă și intră, fără să știe exact pentru ce.

O vînzătoare tînără îi ieși în întîmpinare și-l salută politicos, cu o voce plăcută, ușor cîntată : *Bonjour monsieur.* Paul Achim se fîstîci un moment, apoi, poate

ca să scape cît mai repede şi să plece, indică un batic de mătase, în culori deosebit de vesele, îi plăti şi ieşi imediat.

Din clipa în care luase pachetelul în mînă ştiu fără greş pentru cine l-a cumpărat, atît de sigur, încît nici măcar nu avu timp să se mire. Numai că nu-şi putea aminti decît numele mic al imaginii aplecate peste masa dintr-unul din laboratoare. Sala aceea şi-o amintea nu cu toate amănuntele, dar cu cele trebuincioase ca să fie clar prezentă în memorie. Era la etajul doi, largă şi luminoasă, aproape modernă, cu o masă lungă lîngă peretele de faianţă albă, din fund. Deasupra mesei era o schemă cu relee desenate bine şi precis, în roşu, albastru şi verde şi legăturile erau cerculeţe bi- şi tricolore, care săreau în ochi. Laboratorul însă nu era în trecut, ci în viitor, într-un viitor foarte apropiat, peste două zile, cînd el va intra, în halat alb, de lucru, cu pachetelul aproape strîns în pumn. Fata aceea lucra la masă, cu faţa spre perete, aplecată asupra materialului, din cînd în cînd controlat cu ajutorul schemei, şi el vedea clar şănţuleţul dintre cei doi muşchi subţiri ai cefei şi două şuviţe de păr care de-abia îi atingeau pielea, acoperită cu un soi de puf plăpînd. În primul moment nu-l va observa, concentrată asupra lucrului, apoi va auzi animaţia din laborator şi se va întoarce brusc. Paul Achim fu izbit în această reprezentare de privirea curioasă, uşor ironică a ochilor ei alungiţi, de japoneză. Şi fu izbit de un detaliu, pe care-l ştia cu certitudine că e aşa, o mică neregularitate de formă a unuia din ochi, o întrerupere parcă de culoare, unde lumina privirii se aprindea direct, nefiltrată de întunecimea absorbantă a irisului, şi apoi se stingea, lăsînd impresia unui contact nemijlocit cu mişcarea minţii ei. Întocmai ca pe schemele lor electronice. Înţelegerea era o scurtă strălucire de contact, şi apoi atenţia şi efortul pregătitor erau întuneric al irişilor migdalaţi, un întuneric însă intens, spre deosebire de matitatea stării de

indiferență și plictiseală. Apoi iar o lumină scurtă, a înțelegerii sau a recunoașterii. Cînd o întîlnise, foarte rar, acum își dădea seama, fusese izbit de scurta și prietenoasa strălucire în colțul acela transparent, ca un semnal că *știe* cine era el. Aceeași cu sclipirea înțelegerii, cînd se întîmplase să expună o temă întregului personal științific al institutului, și, fără să vrea, fără măcar să știe, căutase anume să o vadă, ca să-și dea seama că s-a făcut cu adevărat înțeles, măcar pentru cineva din sală.

Acum, în reprezentarea sa din viitorul apropiat, imprecis în timp ca un viitor II, vedea scurta strălucire, în clipa cînd își va întoarce capul. Apoi, nu mai urmă nimic, pentru că nu știa cum și ce va face, astfel încît gestul să fie absolut firesc. Simțea doar în mînă pachețelul moale în care era baticul cumpărat fără să știe cum, singurul său suport de realitate pentru tot restul nedefinit care urma să se întîmple.

Se duse la hotel și se întinse în pat cu pachețelul alături, la îndemînă, dar neatins, și rămase culcat toată după-amiaza, lăsînd să-i alerge gîndurile, pînă ce adormi, dar nu visă sau nu știu că visă ceva. Se trezi, după cîteva ore, în camera întunecată, luminată ca un cer de bombardament de mulțimea lămpilor de stradă și a farurilor mașinilor ce se izbeau de obiecte și se răsfrîngeau în sus, făcînd desene ciudate pe perdeaua subțire. A fost un somn greu, adînc, pentru Paul Achim, și numai un observator ce i l-ar fi vegheat ar fi văzut mișcările buzelor, zvîcnirea uneori speriată a pleoapelor care se strîngeau într-un efort conștient de voință, o mobilitate a feței ce căpăta în somn înfățișări noi, uneori de călugăr budhist în clipa cînd se lățește brusc, renunțînd după zeci de ani la ascetism, cînd se bifurcă drumurile între sfințenie și o ultimă și inutilă poftă de viață, alteori se sugea ca obrazul războinicilor după o lungă campanie, după ce au cucerit multe orașe străine.

Paul Achim nu știa, desigur, că în ultimii ani i se schimbase și somnul, mai mult chiar decît mersul vieții sale de veghe — despre ale cărei transformări dealtfel avea doar o vagă știință. Acum se trezi iritat de sunetele acute care singure puteau să rupă urzeala deasă de zgomote închise ale orașului și se ridicau pînă la etajul lui, împinse de jos cu putere. Claxoane nervoase și, dintre vocile umane, doar cîte un rîs ascuțit de femeie, ca acela pe care-l auzi în prima lui clipă a stării de veghe, un rîs fără veselie, fals, ca și cum femeia aceea de jos, pornită spre îmbătrînire, ar fi vrut să se arate nepăsătoare față de o insultă șoptită cu voce scăzută care o lovea adînc. Paul Achim o ascultă pînă ce se pierdu, înecată în zgomotele străzii și simți valul cunoscut de antipatie fără motiv care îi îngreuna adeseori relațiile cu alți oameni făcîndu-l capricios și imprevizibil, de fiecare dată cînd se întîlnea cu imprevizibilitatea și capriciile altora. Atunci devenea violent, pentru că bănuia că în spatele reacțiilor ce-l supărau peste măsură era o masă de violență conținută. El însă se credea apărătorul absolut al voinței de a te reține și al celui mai desăvîrșit control. El era „un tînăr savant cu realizări remarcabile" și ajunsese aici printr-o desăvîrșită stăpînire de sine, printr-o atentă conducere a vieții sale, care i se părea un drum continuu curățat de accidente.

Se încruntă sever, ca un monitor și reveni la starea lui obișnuită, de seninătate forțată. De aceea se întinse rigid în pat, gata să-și făurească planuri realizabile, profund realiste. În clipa aceea simți pachețelul cu baticul cumpărat dimineață, pentru femeia tînără din laboratorul de la etajul II. O secundă simți o puternică simpatie pentru ea și scurta iluminare de înțelegere din ochii ei cu un mic defect de culoare, căutată semiconștient în timpul expunerilor sale, îi reveni viu în minte, cu aceeași plăcere, însă de data asta nu la institut, ci într-o sală de restaurant,

unde o întîlnise o dată întîmplător, cu doi sau trei ani înainte, şi întîmplarea i se desfăşură proaspătă în minte, şi chiar prospeţimea şi bogăţia amintirii, neobişnuită pentru el, îi întărea plăcerea.

Începuse să ningă, după o iarnă uscată şi blîndă, tîrziu, spre primăvară, o ninsoare abundentă cu fulgi foarte mari. Circulaţia se îngreuiase, troleibuzele stăteau înşiruite de-a lungul trotuarului, maşina de la institut se strecura greoaie printre ele şi, aproape de centru, Mitică, şoferul, se pierdu în încărcătura de zăpadă, vehicole oprite şi sensuri interzise, schimbate săptămînal. Trebuia să ia doi savanţi străini de la hotel şi să-i invite la masă şi întîrziase. Iritat, sări din maşină — ar fi ajuns la fel de repede ca pe jos, dar nu mai avea răbdare să aştepte — şi alergă să-şi întîmpine musafirii care-l aşteptau, vădit plictisiţi, în holul hotelului, fumînd fără să-şi vorbească. Dealtfel, între ei, din motive neştiute, exista o tensiune de-abia vizibilă, un fel de antipatie. Alături de el, vorbind mult şi agitat, era funcţionarul de la protocolul ministerului, un omuleţ solemn şi complexat. Cei doi savanţi străini nici nu-l priveau, dădeau doar pe rînd din cap ca semn că nu l-au uitat cu totul. Au plecat apoi pe jos, spre masă, şi zăpada abundentă îl înveseli subit pe unul dintre ei, cel mai bătrîn, care pentru cîteva clipe deveni jovial şi comunicativ. Însă odată intraţi în restaurant, reveni la starea sa de uşoară plictiseală iritată şi conversaţia lîncezi. Paul Achim avu, în lungile ei pauze, tot răgazul din lume să simtă că pantalonii îi erau uzi, că zăpada topită pătrunsese prin pantofi, că-l plictisesc eternele glume cu olteni ale funcţionarului de la protocol, care le povestea frenetic, fără să-şi dea seama că nimeni nu încearcă măcar să le urmărească, şi atunci, ca să anime masa şi să sublinieze că e vorba doar de glume, rîdea singur, tare, şi izbea familiar mîneca doctorului Hunt, specialist mondial în semiconductori, care-şi crispa vizibil mîinile uscate şi

pistruiate la fiecare lovitură, apoi, vreme de cîteva minute, făcu manevre abile de îndepărtare, pe cît omeneşte era posibil, de atingerea semidiplomatului autohton. Însă limitele erau înguste, pentru că tovarăşul Purdea se părea că avea o simpatie deosebită pentru el, şi, inconştient, îşi împinse chiar uşor scaunul înspre marele specialist ca să-l poată mîngîia prietenește pe manşetă la fiecare poantă ce i se părea deosebit de reuşită, ori *toate* poantele ce veneau în cascade i se păreau deosebit de reuşite. Paul Achim vru să intervină şi să-i oprească pălăvrăgeala, punîndu-l la locul şi la rosturile lui precise. El trebuia să asculte şi să înregistreze, *NU* să conducă discuţia, care era treaba lui, a lui Paul Achim, care *singur* era gazda. Dar se abţinu, considerînd că e sub demnitatea lui să-l certe pe tovarăşul Purdea, şi, dealtfel, n-avea nici un chef să conducă el o conversaţie ştiinţifică la care funcţionarul ar fi fost obligat să tacă, şi se mărgini să se înfurie tăcut, întrebîndu-se clar : „*Ce naiba* caut eu aici", apoi, într-un alt registru : „Ce naiba caut EU aici", şi acest *eu* creştea în importanţă, pe măsură ce prezenţa lui la masă i se părea tot mai inutilă şi absurdă. Nu mai rămăsese decît acest „eu" în creştere, încercînd să scape de senzaţia de turtire dată de rîsul tovarăşului Purdea şi de privirea doctorului Hunt, care, acceptînd inevitabila situaţie, se uita la veselul şi ultracordialul său interlocutor ca la un material semiconductor cu totul nou, adus spre cercetare de un antropolog.

Picioarele îi erau ude, neplăcut, dospit, şi alături de „eu" era cealaltă realitate care îl privea direct.

Atunci o observă pe femeia cea tînără, pe care o chema *Munteanu,* acum îşi aducea aminte, Nora Munteanu, la o masă din apropiere. Era îmbrăcată într-o rochie viu colorată, de lînă, cu guler înalt, pînă sub bărbie, care îi stătea foarte bine şi făcea o pată strălucitoare în atmosfera ceţoasă de fum şi de aburi de zăpadă topită care pătrundeau prin invizibilele crăpături ale pereţilor. Paul Achim

revăzu acum foarte clar culorile rochiei şi aprinse lumina de pe noptieră, desfăcu pachetelul şi privi baticul. Era frumos, colorat viu, şi se gîndi că-i va veni bine. Era exact lucrul potrivit, şi-şi zîmbi, aproape cu indulgenţă.

Nora Munteanu era întovărăşită de doi bărbaţi tineri, cu alură de sportivi scăpaţi de antrenamente şi veseli ca înainte de o victorie — probabil că şi ei sînt puţin trişti după victoriile obişnuite. Se întrebă, la început în treacăt, care dintre ei era cu tînăra femeie, apoi tot mai insistent după ce s-au recunoscut şi mica lumină din colţul necolorat al irisului se aprinse cînd el dădu discret din cap şi ea răspunse printr-o înclinare la fel de discretă, însă plină de graţie. De cîte ori, în restul serii, li se întîlneau privirile, mica lumină se aprindea din nou, şi Paul Achim simţi că e un fel de semnal exterior al acelui „eu" care nu mai era atît de strivit de rîsul tovarăşului Purdea şi de atenţia concentrată ca asupra unui obiect ciudat, de cercetat, a doctorului Hunt. Sclipirea nu era uniformă, avea o serie de nuanţe, uneori calde, alteori ironice, şi avu impresia că fata aceea îşi dă seama de situaţie, de ridicolul ei, de plictiseala lui iritată, chiar de faptul (imposibil dealtfel de aflat) că se simţea ud şi inconfortabil. Chiar cînd trebuia să mai intervină în conversaţie, aproape monosilabic, nu uita privirea Norei Munteanu — din laboratorul de la etajul II, care stătea la două mese depărtare. Pînă la urmă nu putu să-şi dea seama care dintre cei doi era cu fata şi constată, nu fără satisfacţie, că atunci cînd vorbea cu ei, sau îi asculta, nu apărea scînteia aceea de recunoaştere şi înţelegere, care îi era adresată *lui*. Şi cînd vorbea unul, şi cînd vorbea celălalt, amîndoi păreau pentru ea la fel de cenuşii, deşi erau veseli, nu chiar ca tovarăşul Purdea — care în golul lăsat de lipsa de reacţie de la masă devenise exuberant şi în excitaţia lui vorbea englezeşte aproape bine —, dar, oricum, veseli. Deci aveau oarecum şi un duşman comun : veselia. Cînd o auzi rîzînd

şi pe ea, îi plăcu sunetul, uşor stins, necurăţat de căldura mică a gîtlejului, lipsit de mare elan.

Întreaga scenă i se desfăşură în minte, de la început pînă la sfîrşit, şi apoi din nou de la capăt, aproape numărînd-o invers, ciudat de neplăcută şi plăcută în acelaşi timp, amestec de inconfort fizic, de plictiseală şi de alianţă tacită, aproape complicitate. Straturile de plăcere şi neplăcere erau mai numeroase, de atunci şi de acum, plăcerea aproape fizică de a-ţi aduce aminte, un regret nedefinit care nu aburea, ci făcea amintirile şi mai clare, şi încă o plăcere, că seara de iarnă, zăpada de afară, doctorul Hunt şi chiar tovarăşul Purdea, feţele chelnerilor, dar mai ales fata aceea, ea cu deosebire, însemnau *eu*, îl chemau şi-l făceau prezent mai mult decît orice clipă în scurta ei întîlnire cu viaţa sa. De aici venea cea mai mare plăcere şi cea mai mare neplăcere, pînă aproape de o iritare de nesuportat, care avea legătură cu altceva, apărut ca o fulgerare de mînie, care rupse scena din restaurant, desfăşurînd-o ca pe o pînză subţire, inconsistentă, şi ruperea prea uşoară a amintirii era încă o neplăcere, chiar îi produse un uşor dezgust.

Stinseseră toate luminile şi discutau în întuneric, pentru că nu mai suportau să se vadă, el nu mai suporta, deşi se înşelase, pentru că vocea ei era şi mai rea, enervantă. Refuză să-şi aducă aminte, însă îşi imagină pielea ei uscată (nu era adevărat, dar aşa trebuia să fie, după voce). N-avusese dreptate, el îşi făcea datoria, transforma institutul dintr-o instituţie lălîie, cutreierată de intrigi mărunte, într-un puternic centru de cercetări, adevărate cercetări. Dac-ar fi stat doar să lucreze, în meseria lui, s-ar fi înecat şi el în mlaştina aceea de mici furturi şi incompetenţă, credea el. Profesia lui nu se mai face în singurătate, cu cîteva aparate şi eprubete, ca la începuturi, are nevoie de o organizaţie puternică unde să se conjuge toate eforturile. Însă vocea ei era agasantă, şi-i spunea mereu : Te-nşeli, numai tu, pe tine te ai în vedere, uită-te

numai cum te-ai schimbat, privește-ți fața, privirea suficientă, fals-tăioasă. O privire de vagmistru. A doua zi s-a uitat totuși atent în oglindă, totuși s-a uitat. Era în regulă, totul era în regulă, începuse doar să se împlinească, pe vremea aceea se apropiau cei patruzeci de ani și, desigur, căpătase o firească încredere în sine, o siguranță că e pe drumul cel bun, că l-a găsit și nu și-l mai caută, temător că oricînd poate să greșească ireparabil. Se simțea privită de el, și de aceea s-au despărțit, pentru că nu îndrăznea să-l înțeleagă. Acesta e cuvîntul : nu *îndrăznea* să-l înțeleagă, nu că nu putea. Și de aceea prefera să-l judece, era mult mai simplu, rămînea prizoniera ei, în loc să se predea.

Paul Achim se ridică energic din pat, se îmbrăcă rapid, cu gesturi precise, ca și cum s-ar fi grăbit undeva. Era o prostie, nu se poate să fii îndrăgostit de o femeie, fără să știi. Sentimentele, cînd nu sînt prezente, *nu există*. Pe fata aceea, Nora Munteanu, de-abia o văzuse, în cîțiva ani, de cîteva ori și nu-și amintea să fi stat vreodată de vorbă. Sigur, se poate afirma că îi era simpatică sau, mai exact, era o ființă simpatică, ea, în sine, pentru ea, probabil pentru ai ei.

Înainte de a ieși din cameră — ca totdeauna cînd era furios, își simțea stomacul răscolit de foame și mînca enorm, nesănătos, și acum trebuia să se ducă și să mănînce — văzu întins pe pat baticul colorat și, enervat, nu-l mai împachetă, ci și-l puse mototolit în buzunar. În lift îl simți din nou și îl scoase, apoi îl băgă în buzunarul interior de la raglan. Ieși cu pași hotărîți din hotel, intră în primul restaurant întîlnit și mîncă bine, bucurîndu-se nu de gustul mîncării, ci de faptul pur și simplu de a mînca. Bău două pahare cu vin, pe care le dădu rapid peste cap, cu satisfacția unui om care a terminat o muncă fizică grea. Se simțea bine și reuși să nu observe pe nimeni în jur, cu excepția unei picolițe care-i aduse vinul,

o fată tînără cu forme pline şi cu o privire plăcut obraznică, cam îngîmfată în ochii ei cenuşii, de nordică. Il simţise că îl interesa, şi îl interesa cu adevărat, şi atunci o privi şi el stăruitor, cu ochi grei, aceiaşi ca atunci cînd vroia să se impună şi replica lui să rămînă fără replică. Era vădit o întrecere şi picoliţa nu se îndepărtă, ci mai stătu un moment, înfruntîndu-i privirea, era o adevărată competiţie, cel mai plăcut lucru în lume. Apoi îi zîmbi fals-politicos şi-l întrebă :

— *Monsieur désire encore quelque chose ?*

Într-o pornire de orgoliu, Paul Achim îndrăzni — iar o plăcere — şi spuse :

— *Oui.*

— *Quoi donc ?* întrebă fata, deşi, desigur, înţelesese despre ce e vorba.

— *Vous même*, spuse Paul Achim, şi-şi lăţi mîna pe masă.

Fata rîse scurt, ca şi cum ar fi fost atinsă, apoi deveni brusc serioasă şi, agresivă, îşi cumpăni bine lovitura.

— *Vous me déplaisez !* Poate că nu era adevărat, dar de vreme ce nu ieşea cu el, de ce să nu aibă o mică satisfacţie în această scurtă bătălie.

— *Ah, tiens,* răspunse Paul Achim, sigur pe el şi o alungă din mintea lui, în timp ce continua s-o privească.

Fata roşi şi se întoarse repede pe călcîie.

Se duse apoi să se culce, dormi bine şi a doua zi, la aeroport, întîlni doi cunoscuţi cu care stătu de vorbă pînă se plictisi, şi apoi se adînci cu vădită plăcere în lectura *Scînteii* care-i dădea un sentiment stenic, „de-acasă".

Capitolul II

Institutul s-a extins în ultimii ani şi, în spatele vechii clădiri —, o fostă casă boierească, improprie oricărei cercetări, cu camere tapisate cu mătase, covoare adînci, lămpi grele de bronz şi uşi cu oglinzi, — s-a construit „noul" institut, anume amenajat, care pînă şi arhitectural, prin structura lui subţire şi abstractă cu ondulaţii din materiale uşoare şi geamuri mari invitînd la gîndul marilor goluri din structura materiei, era potrivit cu menirea sa. Laboratoare în faianţă albă şi pardosele de mozaic, panouri viu colorate în hol, mochete potrivite, o scară aeriană cu balustradă subţire, flancată de lifturi cu comandă automată, îi accentuau aerul modern.

Paul Achim se ocupase „personal" cu amenajările şi mobilările interioarelor, visurile sale secrete migrînd încet şi pe nesimţite de la preocupările strict personale la stilul clădirii şi la formele ce-i întrupau un anunit ideal sau model despre lume şi chiar societate. Butoanele, becurile colorate deasupra uşilor, releele interne de televiziune nu erau numai funcţionale dar şi simbolice, exprimînd conştiinţa unor relaţii sigure, automatizate şi precise, între oameni şi obiecte. Într-un fel, clădirea nouă a institutului substituia nevoia lui de lume necontradictorie, formată din etaje sau, mai exact, straturi ce se reflectă unele pe altele ca un fel de miraj, fără consistenţă anume. Dacă n-ar fi fost hărţuit de nenumăratele sale probleme şi şi-ar fi permis răgazul unei meditaţii despre *dorinţa* lui de univers, el ar fi afirmat cu tărie că prima mare eroare împotriva căreia *trebuie* luptat privea raportul dintre

suprafață și adîncime. Nu există decît suprafață, adîncimile fiind suprafețe nedezvăluite sau, mai exact, rapoarturi de suprafețe, relații și unghiuri, înclinații de incidențe ce pot fi prinse în formule. O lume imens optică, o suprafață nesfîrșită în extensie, unde și ochiul se pierde, alunecînd, ca pe un patinoar, pe care cunoașterea înscrie dîre și ele translucide. Ce era dedesubt îl interesa tot atît de puțin ca pe un patinator, ce există sub gheață. De fapt, dedesubt nu există *nimic*.

În acest sens, Paul Achim era un om cu adevărat modern. Simțurile sale interne, pipăitul și gustul greu de definit erau cu bună-știință atrofiate, ca să se dezvolte nestingherit și triumfător văzul clarificator care decelează schemele marilor spații.

Își instalase biroul în noua clădire, în cea veche nerămînînd decît o parte din bibliotecă — așa-zisa bibliotecă clasică — și birourile administrației, în fostele salonașe ale casei boierești. Aici stătuse și se simțise bine „maestrul" său, întemeietorul institutului, „marele savant". Și acum, în holul întunecos al vechii clădiri, unde veșnic ardeau luminile și domnea o plăcută răcoare chiar în zilele cele mai toride ale verii, trona portretul mare al fondatorului Ghibănescu, făcut, după cele mai stricte reguli academice, de un pictor din anii '50, laureat al Premiului de Stat — și al multor alte premii, care era și prieten cu savantul. Se îmbrăcau dealtfel cam la fel, ca boema pariziană de la sfîrșitul veacului trecut, o boemă chic, care deplîngea pierderea vechilor valori amenințate de noua boemă, cu care cei doi au fost contemporani în studenție, prin anii 1911—1914.

Și în portret, savantul Ghibănescu era îmbrăcat cu acea pelerină neagră, pălărie cu boruri largi și lavalieră revărsată peste piept, cu mîinile sprijinite într-un fin baston cu măciulie de argint. Trăsăturile feței aveau o anumită solemnitate luminată, de înțelept, ce se vedea și

în privirea ochilor mari și întunecați, pierduți departe în visare. Dealtfel visarea era o caracteristică a acestor înțelepți, și celelalte portrete, mai puțin oficiale, care umpleau acum pivnițele unor instituții de cultură, pentru că savantul, neînsurat, nu avusese nici un moștenitor, îl arătau în interiorul său, de cele mai multe ori în uzatul său halat de mătase, tot cu o expresie visătoare, cu privirea pierdută spre un orizont îndepărtat. Pentru Paul Achim, care n-ar fi îndrăznit, din decență, să se atingă de portret, ca și de memoria strălucită a înaintașului său, atitudinea solemn-visătoare îi era deosebit de antipatică și îi părea începutul minciunilor ce crease aureola acestor oameni ca și mărturia calității lor fundamentale, lenea.

Ghibănescu, ca și prietenul său nedespărțit, din anii tinereții, pictorul, își transformaseră acest defect ce venea din ascendența lor din mici boieri de țară orientali, îmbrăcați în giubele și fumînd ciubucuri lungi pe divane moi, de puf de gîscă jumulit de la orătăniile curții, în motor al desăvîrșitei lor reușite sociale. Lenea și visarea aceasta sterilă și continuă îi încărcau de mister, le regularizau sacerdotal gesturile, îi adăposteau de lovituri ferindu-i să se expună. Erau iubiți de toți cei puternici pentru că, nedînd importanță la nimic, acceptau orice, însă cu o măsură ce nu-i compromitea niciodată. De aceea erau, într-un fel, perla oricărei coroane care îi onora asumîndu-și o toleranță fără nici un risc. Ei aveau harul special al consacrării, pentru că orice atac împotriva reputației lor părea de prost gust, ca atacul împotriva unui om legat, lipsit de orice apărare. Nefăcînd nici un gest de afirmare, ei se lăsau fără pericole împinși de forțe mai puternice spre vîrfurile aurite de un soare etern, unde le ședea atît de bine.

Prin anii '50, o mașină neagră, guvernamentală, ducea spre mănăstirile din jurul Bucureștiului, la Cernica, Pasărea sau Căldărușani, pe savant și pe pictor, doi domni bătrîni, din alte vremuri, îmbrăcați pitoresc, iarna și vara,

în pelerine, cu pălăriile lor cu boruri largi așezate sever pe creștetele împodobite cu leonine plete argintii. Urcau treptele de lemn ale arhondaricului, bocănind din bastoane și erau întîmpinați de stareț sau stareță cu plecăciuni pline de bucurie, cinstitele fețe bisericești simțindu-se confortabil cu acești oameni ce păreau să aducă o undă de veșnicie socială asemănătoare neștirbitelor dogme. Cei doi se așezau pe cerdac, serviți de iuți și temători monahi, și gustau tacticos din bunătățile simple ale acestei lumi pe care le lăudau, nu atît prin cuvinte cît printr-un șir ritualizat de gesturi. Mîinile lor se roteau prin aer, buzele se țuguiau ușor, obrajii se umflau a încîntare, limbile loveau cu mirare palatele inundate în nuanțe. Apoi rămîneau pe jumătate tolăniți, privind visători apusul soarelui în iezerele pline de pești care făceau cercuri argintii în apa verzuie și stătută, sărind să înghită insectele imprudente. „Ce paletă", spunea savantul, urmărind umbrele pădurilor în ape și culorile pașnic-vinețiu ale cerului. Pictorul își rotea mîna în aer, ca și cum și frumusețile tainice ale crepusculului puteau fi zdrobite de cerul doritor al gurii, apoi își lăsau ochii să se umple de nectarul cristalin al lacrimilor de sinceră emoție. Contopirea lor plină de gust cu natura dura vreme îndelungată, pînă la răsăritul stelelor, și ei le urmăreau sclipirea lăsîndu-și pletele albe udate de o nevăzută rouă. Statuari în cerdac, ei păreau cînd doi sultani, cînd doi baci înțelepți, capabili să citească în stele, sau și baci și sultani.

În timpul acesta, vinerea cîte un ziar cultural tipărea lungi articole despre „Cibernetica sau încercarea pseudoștiinței burgheze de a dovedi inconsistența creierului uman", semnat de marele savant Ghibănescu, chiar dacă era scris de către un redactor care avea mici dificultăți la rezolvarea ecuațiilor de gradul II.

Ciudat era că, deși nu el scria articolele, în măsura în care îi mai rămînea timp de gîndire în afara visării sale de înțelept baci-pașă, el era într-un fel de acord cu opoziția

față de „pseudoștiință", pseudo pentru că îi răpea romantismul. Or, marele savant se hotărîse să rămînă întreaga lui viață un romantic, detestînd uriașele uzine științifice născute de civilizație, activitatea intensă de slujnicar lipsit de orice „poezie". Ideea creării unor golemuri socotitoare, roboți inanimați și inteligenți, activi înainte de înțelegere, îl înspăimînta ca o invazie extraterestră. Natura, chiar analizată de știință, trebuia să-și păstreze un halou misterios, care să nu excludă culorile pastelate ale lacului, *calitatea* opusă abstracțiunii. Desigur, dacă el ar fi scris articolele, poate ar fi strecurat cîteva cuvinte despre „Kali Yuga", epoca de foc și fier, de la sfîrșitul ciclului lumii, la care el nu vroia să contribuie — însă un asemenea argument n-ar fi fost tipărit în nici o revistă atît de programatic și hotărît științifică. Oamenii care-l publicau erau adepții celei mai severe viziuni științifice, și alianța lor putea părea curioasă, dar nu era, fiind doar o prevestire. Profesorul Ghibănescu, disprețuindu-i secret, îi slujea, neștiind nici el cît de adînc, chiar dacă numai provizoriu.

Paul Achim, la întoarcerea sa din străinătate, în loc să ocolească marea clădire boierească și să se ducă în biroul său din clădirea nouă și modernă, trecu prin holul întunecat, unde cu ani în urmă intrase cu timiditate, și așteptase să fie primit de marele savant, văzut o singură dată la un curs-sărbătoare, în fața unui amfiteatru sugrumat de emoția de a privi pe unul din bătrînii înțelepți, punte de comunicare între ei și cei „dinainte", marea tradiție.

Acum, după douăzeci de ani, portretul lui lucea, întunecat, din uleiuri întinse perfect, ca la Aman, în holul cu lumină slabă, învăluit în draperii, covoare, dominat de lemn bătrîn, afumat, de tavane sculptate și cu pereții vișinii întrerupți de uși scunde, aproape orientale, făcute pentru trecerea discretelor umbre îmbrăcate în pelerine de catifea sau de mătase, domni ținîndu-și jobenul pe mînă, ca un sfînt dintr-o pictură medievală capul tăiat de păgîni. Praful bătrîn făcea parte din frumusețea vetustă

a locului, nu era obişnuitul praf, ci „*colb*", intrat încet, prin nevăzute crăpături, apăsînd vişiniul mătasei tapetului, nefiltrîndu-se în culoare şi colorîndu-se, amestec de pămînt din depărtare şi de minuscule fire de păianjen. Marele hol nu avea nici o fereastră şi nu fusese niciodată vizitat de o adiere de vînt care umflă perdelele ca pe nişte pînze de corabie gata de pornire.

Paul Achim, care nu ştia de ce se hotărîse să treacă pe aici, în locul drumului său obişnuit, îşi aduse brusc aminte de prima sa vizită şi de misterul ei, dar nu ca pe o scenă văzută, nici măcar telegrafic, în punctele ei izbitoare, cum se întîmplă de obicei, ci mai întîi cu tăria unui miros pătrunzător de ceai, nu ceai, de fapt, ci aşa cum i se spunea atunci, în acest loc : *licoare,* lichid poetic, visător şi puţin magic. Era un obicei în institut, unul din multele obiceiuri, pentru că se părea că fiecare gest era anume făcut să nască o tradiţie, ca tinerii proaspăt angajaţi să fie invitaţi să bea „licoarea" în cabinetul umbros al marelui patron.

Paul Achim a aşteptat, nu fără oarecare emoţie, mai multe săptămîni, ca *evenimentul* să se întîmple. Cei apropiaţi de savant, colaboratorii lui adevăraţi, cei care aveau privilegiul să-l vadă, să-i audă vorbele rare şi cu neasemuit miez, treceau dimineaţa prin laboratorul unde fusese plasat şi încă nu făcea nimic, ca un epopt cu desăvîrşire neiniţiat, şi-l asigurau, zîmbind şi strîngîndu-i mîna, că „astăzi, aproape sigur", va fi primit, şi după aceea, în urma şi în funcţie de întîlnire, de impresie, care era de fapt o intuiţie, toată viaţa i se va schimba şi va porni pe spinosul drum al cunoaşterii, pe cărarea care-i va fi hărăzită, fiindu-i cea mai potrivită.

Aşteptarea îi creştea emoţia, şi aşa era şi firesc, se va întîlni între patru ochi cu învăţătorul său, cu marele savant, cu mîndria modestă a naţiunii, şi la 23 de ani nimic nu e mai important decît putinţa de a vedea

ŞTIINŢA, sau ÎNŢELEPCIUNEA, sau chiar PUTEREA, în carne şi oase, întrupate în modesta dar înşelătoarea formă omenească, o punte, prima deocamdată dintre ei.

Şi evenimentul a sosit, într-o preafrumoasă dimineaţă de toamnă răcoroasă, de sfîrşit de septembrie. Nimic înainte nu-l prevestise, nu avusese semne premonitorii, nici vise în noaptea precedentă, venise la institut pe străzile palid-însorite, ca într-o zi obişnuită, doar — şi poate aici era semnul — deosebit de frumoasă. Intrase în laboratorul său, provizoriu deocamdată, întîmpinat de aceeaşi rezervă amabilă, pentru că pe atunci, înainte de marea întîlnire, avea tot timpul sentimentul că era ambasadorul unei mici puteri barbare, pe lîngă o mare şi prestigioasă curte şi, cu tact, de-abia observabil, era pregătit pentru audienţa protocolară ce se desfăşura după complicate reguli, întemeiate în vremuri imemoriale, ce-au fost apoi rafinate prin curgerea timpului îndelungat.

Cînd s-a deschis uşa, a intrat un personaj căruia, pe-atunci, nu ştiuse să-i acorde întreaga importanţă. E adevărat, îl văzuse din prima zi, în micul său birou încărcat cu dosare, blindat de fişete sigilate, de unde părea că nu iese nici ziua, nici noaptea. Tovarăşul Dinoiu era director administrativ, şi, deci, fără nici o emoţie, aici, în acest templu al ştiinţei, îi dăduse repartiţia, ca unui vechil ce se ocupă cu lucrurile prea lumeşti într-o biserică condusă de un preasfînt stareţ. El îi luase nişte date, e adevărat, foarte amănunţite, îl pusese să semneze un număr de hîrtii, pe care i le întindea şi retrăgea cu mişcări regulate şi lente, făcute cu încheieturile groase ale mîinilor sale butucănoase şi păroase. Dinoiu era în totul un om mare, gros, care părea că se luptă de o viaţă întreagă să nu se risipească într-o transpiraţie profuză. De aceea, ţinea mai tot timpul în mînă sau pe aproape o uriaşă batistă cadrilată, pe jumătate prosop, cu care-şi ştergea impunătoarea frunte, ca un dom, şi obrazul mare şi păros. Buzele sale groase arătau un om ce nu dispreţuieşte, ci chiar

e adînc inițiat, în multiplele plăceri ale vieții, la care renunță doar ca să se dedice în întregime muncii sale practice, care permite înflorirea înaltului edificiu al științei.

El intră în dimineața aceea în laborator, și intrarea sa produse o mișcare aproape de stînjenire pentru toți cercetătorii, semn neobservat pe atunci de către prea tînărul Paul Achim. Corpolentul director administrativ era o forță, cum avea să observe mai tîrziu, considerabilă, și, ca un modest slujitor al științei din afara ei, intrarea sa aducea suflul greu de definit al adevăratei puteri de dincolo de titluri, ranguri și grade. Fără îndoială, era un eveniment.

Tăcut, el făcu un semn lui Paul Achim, un semn ușor, cu mîna și capul, și cu ochii săi mărunți ca niște mărgele, adunați parcă într-un singur ochi, de-abia mai mare, la rădăcina nasului său puternic și cărnos. Era un semn complex și grăitor, și tînărul de atunci îl simți cu putere, și înțelese despre ce este vorba, se ridică de pe scaun și ieși după corpolentul director administrativ care și pornise, cu pași legănați, ca un mare pachebot de cursă lungă, încărcat cu mărfuri prețioase. Paul Achim îl urma, controlîndu-și ținuta, plin de o sfîntă emoție. S-au strecurat prin coridoare, au trecut printr-o cameră goală acoperită de un covor gros, vișiniu, întunecată de perdelele grele, și ele de un roșu imperial. Nu se știa la ce servește acea mare sală goală, poate cîndva o sală de bal. O oglindă imensă, lipită de zid, încadrată de o pompoasă ramă, cu ape adînci din cauza întunericului, îi arătă lui Paul Achim micimea sa timidă pe lîngă statura aproape diform de mare a lui Dinoiu, ce acoperi cu o și mai întunecată umbră oglinda cenușie, părînd că se pierde în ea.

Trecură prin încă o ușă și intrară într-un mic cabinet de lucru, unde o secretară blondă platinată, fără vîrstă, cu gesturi de biber ce rontăie un pește, tăia cu o foarfecă niște articole de ziar.

Directorul administrativ dispăru pe uşa capitonată şi după cîteva secunde se întoarse şi rămase în prag, şi Paul Achim se strecură aproape prin îngustul spaţiu lăsat liber de statura uriaşă, de păzitor credincios a lui Dinoiu, spre sfînta sfintelor.

Acum, după douăzeci de ani, stînd în holul întunecos al fostului local devenit clădire anexă, Paul Achim simţi cu putere mirosul nesuferit al ceaiului şi revăzu cu amănunţime întreaga scenă. Niciodată de atunci nu se mai atinse de o ceaşcă de ceai, şi înţelese că era acel miros pătrunzător şi parfumat, sunetul blînd al lichidului care se scurge din ceainicul de porţelan, subţire, colorat de desenul suav al florilor pastelate care-l împodobeau, în ceştile aproape transparente, de o orientală graţie ofilită. Biroul marelui savant era ca un *boudoir* şi la început a fost impresionat de o nevăzută eleganţă a mesei subţiri, a *secrétaire*-ului ce trebuia să conţină nu date ştiinţifice, mai degrabă manuscrise rare, copiate cu grijă pe hîrtie de Japonia de scribi dedicaţi pe viaţă frumuseţii semnului „Ta" şi semnul „Su" sau literei atotcuprinzătoare „Om", pe care au transcris-o de treizeci şi trei de mii de ori pînă ce i-au atins tiparul absolut de dinainte de tipar. Texte care vorbeau de dragostea pentru o fată-gazelă a unui leopard cu pete mari, negre, care-şi reţine ferocitatea într-o definitivă iubire. Istorii incredibile, visuri din ţări toride unde umbra are o nespusă valoare.

Paul Achim îl privise atunci pe marele savant cu veneraţie. Stătea cu mîinile aşezate pe mobila subţire, mîini cu degete lungi, îmbătrînite într-o poziţie de meditaţie care le suge energia şi le face serafice şi inutile. Ochii lui erau albaştri, strălucitori şi stinşi, potriviţi acestei camere pe care o împodobeau.

Paul Achim îşi aduse aminte că bătrînul om de ştiinţă, din care spera să-şi facă în sfîrşit învăţătorul pe care şi-l dorea de cînd se hotărîse pentru ştiinţă — sau mai exact

ŞTIINŢA, cu majuscule, făcuse cîndva, în tinereţe, o strălucită carieră, învăţase în vestitele universităţi unde auzise, chiar cu aceste urechi — cam mari — cu greu ascunse de coama leonină de păr alb, pe întemeietorii ştiinţei veacului ce-i fuseseră maeştri. Desigur, fascinaţia care o resimţea nu era străină de visul său, acum imposibil de realizat, de a învăţa şi el în bătrînele colegii unde s-au perindat Newton, care n-a descoperit, n-a reuşit să gîndească determinantul mişcării universale, Lavoisier, cel cu capul tăiat, *„la République n'a pas besoin des savants"*, Darwin, Helmholtz, dar, ceea ce era cel mai important, chiar Becquerel, Pierre şi Marie Curie şi, în sfîrşit, chiar marele Einstein, care a descoperit, relativizîndu-l, misteriosul determinant universal. Se spunea că profesorul Ghibănescu a fost chiar asistentul său, la Berlin, fiind primul care a adus înţelegerea profundă a marii sale descoperiri în cîmpia getă, rodind-o nu cu grîu, înalt de trebuia aplecat cu suliţele invadatorilor, ci cu noua sămînţă a ştiinţei moderne.

(De fapt era o legendă, Ghibănescu îl audiase doar la cîteva cursuri, doar pe vremuri nu negase istoria ce căpătă, prin rulaj, din gură în gură şi din admiraţie în admiraţie, un adevăr incontestabil.)

Ca totdeauna, în epoca noastră, veneraţia tînărului savant (pentru că intrat, admis aici, el se credea deja un tînăr savant, simţea că a făcut primul pas al iniţierii) nu era străină de vagi sentimente politice. Venit aici, părea că a făcut un pas spre marile capitale, că a văzut, indirect, oglindindu-se în ochii albaştri ai lui Ghibănescu monumentele pe lîngă care acesta trecuse, poate fără să le mai vadă, preocupat de mari gînduri ştiinţifice. Însă, Paul Achim întrezărea, prin intermediul său, forfota luminoasă a cetăţilor, lumina strălucitoare a arterelor, turnul înalt, împodobit cu ceas al Westminsterului şi caii neliniştiţi, încremeniţi în mişcare eternă de pe Brandenburger Thor,

toate minuni pentru el inaccesibile, spre esența cărora avea însă acces prin persoana înțeleaptă a noului său maestru, a adevăratului său învățător.

Acesta îi întinse o mînă uscată și el simți, în palma sa, încă prea crudă și neînvățată, mînă de om comun, consistența de pergament străvechi, acoperit cu steme, a pielii savantului, menită să nu acopere, ci să revele scheletul său puternic, ca însăși esența lucrurilor pe care o înțelesese în cea mai abstractă, și deci cea mai adevărată, formulă matematică a ei. Paul Achim crezu, în adînca sa admirație, că a dat mîna cu însăși viteza luminii, pentru că el, pe atunci, credea cu tărie în existența, întrupată poate, a esenței esențelor, scoasă puternic la lumină, prin gîndire, din paloarea ei inițială.

— Ședeți, spuse cu o voce înceată și obosită, potrivită pentru un om ce și-a cheltuit ultima energie în complicate calcule, marele savant.

Paul Achim, după o reverență, se așeză într-un fotoliu stil, frumos, chiar dacă nu confortabil.

— O să bem împreună un ceai, continuă magistrul. Nădăjduiesc, adăugă el stins, că o să vă placă. Nu știu dacă sînteți obișnuit cu varietatea cu care m-am deprins eu, pe care reușesc să mi-o procur și astăzi, grație mai ales grijii bunului meu Dinoiu, care nu obosește niciodată să facă, așa, ca totul să meargă cît se poate de bine. Sper că l-ai cunoscut deja pe tovarășul nostru Dinoiu, care ne poartă la toți de grijă, și se va ocupa și de domnia-voastră, tovarășe, tovarășe...

— Achim, Paul Achim, șopti învățăcelul.

— ...tovarășe Paul Achim. Vreau să spun că am auzit de domnia-voastră lucruri foarte bune și frumoase. Mi le-a comunicat, din cercetările dumisale, chiar tovarășul Dinoiu.

Directorul administrativ, ce se vădea tot mai important, de la procurarea ceaiului, pînă la date privind persoana învățăceilor și „la bunul mers general", rămăsese în picioare și nu schița nici un fel de mișcare, încremenit ca

Petru „și pe această piatră se va ridica"... Ochii săi mărunți și apropiați se cufundaseră ciclopic într-un singur punct încremenit și negru, în partea de sus a obrazului său cărnos, bogat în viață, ținută cu putere în frîu.

Tăcerea prelungindu-se și marele savant netrecînd la analiza vreunei teorii științifice care i-ar fi dat curaj lui Paul Achim să se afirme, la un imperceptibil semn al savantului, Dinoiu mai întîi deschise *secrétaire*-ul și așeză pe masă două cești de ceai.

— Dumneata nu iei cu noi o ceașcă, tovarășe Dinoiu ? întrebă suav Ghibănescu.

Însă directorul administrativ nici nu răspunse, ridică doar mîinile, și brațele sale mușchiuloase deveniră toate un protest mut, dar grăitor de puternic, împotriva ideii și, în același timp, o mărturisire de o gravă elocință a nesfîrșitei sale modestii. „Nu sînt vrednic", spunea el, sprijinind parcă tavanul de lemn, sculptat, al cabinetului. Era mîndra modestie a unor pilaștri care susțin, de data asta, templul laic al științei — coloane ce fac ritul posibil, participînd la el fără cuvinte și formule.

Se pare însă că invitația era pur rituală, pentru că Ghibănescu nu stărui, și Dinoiu își scoborî brațele-i puternice și se apucă de treabă. Încălzi, într-un vas acoperit de argint, apa pe un mic reșou electric, biet martor, aici, al tehnico-științificului veac al douăzecilea, și înainte de a da în clocot, o turnă în ceainicul de porțelan. Apoi, cu deosebită grijă, introduse cîteva frunzulițe, verzi, întunecate, scoase dintr-o pungă de hîrtie cerată, așezată undeva în fundul scrinului, într-o cutie specială, închisă cu un capac a cărui deschidere și închidere făcu un zgomot grav, de gong, rezonînd din plăcuții monștri ciopliți pe suprafața sa metalică.

Înainte de a lăsa frunzulițele să cadă în ceainic, Dinoiu le ținu între degetele sale groase, cîteva clipe, deasupra recipientului. Paul Achim observă cum nările marelui sa-

vant fremătară, ca să prindă măcar puțin din praful fin de plantă, înainte de a se împrăștia printre agitatele molecule ale lichidului fierbinte unde se va dilua, vai, singura modalitate prin care „licoarea" se putea naște, ca degradare și răspîndire într-o substanță mai joasă a unei esențe aproape cristaline. Degetele lui Dinoiu păreau că tremură și ele, sacrificial, pătrunse de iminența acestui act de scoborîre a duhului în ape, jertfă necesară, dar nu mai puțin jertfă. Apoi, brusc, lăsară ceaiul să cadă, ca și cum hotărîrea ar fi înfrînt violent o mare rezistență.

Ghibănescu mișcă de cîteva ori din coama sa leonină, participînd astfel la fierberea firelor de ceai, aduse din tărîmuri paradisiace. Apoi, lichidul fu turnat în cele două cești și camera se umplu de aromă. Era un lichid ce tindea rapid să se întunece spre un verde de bijuterie, aproape mineral. Ghibănescu îl sorbea nu numai cu gura, dar și cu ochii, fiind adînc conștient de transformarea alchimică a culorii, băutul fiind, de fapt, fragmentat într-un lung proces, foarte gradat, de sorbire a fracțiunilor diferit colorate, fiecare însemnînd un pas spre irevocabila închidere a culorii.

Paul Achim se simți definitiv uitat, așezat undeva mult sub nivelul profund conștient al contactului cu ceaiul. Pentru el, subtilitatea gustului nu exista, el îl urmărea doar pe Ghibănescu și era, încă, extraordinar de bucuros de tot ce se întîmpla atît de ciudat și de insolit. Poate ar fi vrut să i se explice chiar acest ritual subtil, dar, desigur, cuvintele nu puteau decît să strice, de vreme ce nu erau în stare să exprime senzația infinitesimal fracționată și divers percepută de papilele limbii și firișoarele cărnoase ale cerului gurii. Dinoiu supraveghea totul, ca un acoperiș în formă de coif.

De aceea fu foarte surprins cînd, în mijlocul tăcerii religioase și a gesturilor lente de ridicare a cestii spre

gură a lui Ghibănescu, gesturi pe care în zadar ar fi încercat să le imite, îi auzi glasul :

— Şi, deci, am auzit că te interesează noile teorii ale releelor ce stau la baza aşa-ziselor „creiere electronice" ?

De unde ştia Ghibănescu ? Era adevărat, dar puţini ştiau acest lucru. Teoria, răspîndită aiurea, nu era agreată pe atunci, aici, şi el era oarecum prudent din fire. Însă, e drept, să lucreze în acest domeniu era visul său cel mai ascuns, deci cel mai îndrăgit.

Instinctiv, privi spre Dinoiu. Cei doi ochi mici, unificaţi într-un singur punct ciclopic, ai directorului administrativ, îl priveau ţintă şi adînc, şi, desigur, nimic, niciodată, nu reuşea să-i rămînă ascuns. El, desigur, modestul turnător de ceai, maestrul neparticipant al subtilului ritual, *el* aflase, *el* ştia, şi *el* comunicase.

— Da, spuse Paul Achim, şi dintr-o dată fu cuprins de o intensă speranţă.

Acesta era lucrul pe care-l aştepta. Ghibănescu, marele savant, era un căutător al adevărului, chiar în condiţii mai puţin propice. Dincolo de teorii oficiale, dincolo şi împotriva oricăror peroraţii impuse la cursuri şi conferinţe, aici, în acest loc, aproape în secret, se urmăreau marile adevăruri ştiinţifice, se lucra pentru progresul cunoaşterii, nu existau interdicţii. Aici va putea lucra, Ghibănescu aflase de pasiunea sa secretă şi-l adusese lîngă el, sub îndrumarea sa, ca să-i ofere unica şansă. Acesta era conţinutul cuvintelor : *Am auzit lucruri frumoase despre domnia-voastră.*

Desigur, el fusese un student strălucit, şi comisia guvernamentală îl repartizase în institutul de cercetări. Încă de la bun început a fost izbit de atmosfera de deosebită discreţie, aproape conspirativă care domnea aici, şi, în sfîrşit, bănuia că îi aflase raţiunea. Iar acest Dinoiu era mult mai important decît un simplu director administrativ. El alegea pe cei demni de marile cercetări ce trebuiau să

continue. Cu grijă, era singurul și tăinuitorul selecționer, prin metode pe care numai el le știa.

Imaginația romantică a lui Paul Achim se aprinse și aripi noi „de foc". îi crescură într-o clipă, pe umeri. Va face, de la început, ceea ce nici măcar nu visase să facă atît de repede. Și începu să se mărturisească :

— Da, mă interesează nespus teoria comunicației. Deschide, cred, perspective nebănuite. Pînă acum, tehnica, știința a înlocuit doar brațul omului. De acum însă se va suplini și crește nu forța sa fizică, ci inteligența sa, nu energia mecanică numai, dar și energia sa nervoasă. Însă, din nefericire, știu foarte puțin, am informații vagi. N-am obținut materiale, cărți, reviste. Știu date întîmplătoare.

— Vei afla multe, mult mai multe, spuse moale profesorul Ghibănescu. Nu-i așa, tovarășe Dinoiu ?

— Hm, mormăi, parcă aprobator, directorul administrativ.

— Desigur, adăugă savantul, mai întîi material critic, produs de cea mai avansată știință. Ca să nu fii nepregătit.

— Și — (era un *și* foarte elocvent, puternic și foarte prelungit, aproape amenințător) — mai întîi și mai întîi, filosofie. Filosofia *noastră*. Ca să nu cadă pradă, spuse Dinoiu.

— Da, da, sigur, multă, multă filosofie. *Foarte* multă filosofie, sigur, cum de-am uitat, vorbi precipitat Ghibănescu și-l privi pe directorul administrativ cu recunoștință pentru ajutorul dat, dar și cu teamă. Uite, de partea asta, se va ocupa, am decis, *chiar* tovarășul Dinoiu, care este atît de ocupat. O să poți, nu-i așa, dragă tovarășe Dinoiu ? — și de data aceasta îl privi cu o teamă vizibilă și cu un mare respect, și ochii lui albaștri-senini, care-au privit odinioară mîna lui Einstein scriind formule pe tablă, ochii de mare înțelept, de mare inițiat, deveniră de om foarte bătrîn, cum era, și de copil temător în același timp. Erau doi ochișori mici, ca două mărgele, ce se rostogoleau, depărtîndu-se, făcînd exact mișcarea contrară ochilor

directorului administrativ, care se adunau pînă se confundau într-un imens ochi sub frunte, ochi ciclopic, care strîngea întreaga lume în focarul său intens, punctiform. Un punct material, negru, greu ca un pumn, și două mici picături risipite de apă, poate marină, dintr-o mare de mult evaporată.

Paul Achim era perplex, nu putea să creadă, și restul, scurt, al întrevederii se desfășură ca un vis, un coșmar dominat de privirea întunecată a lui Dinoiu și de privirea furișată a marelui savant. Auzi, deci, că după pregătirea necesară, poate scurtă, poate îndelungată, poate chiar *foarte* îndelungată, va primi și materialele ținute tot de directorul administrativ, pe care va trebui să le combată. Dacă va dovedi aptitudini, pentru că erau și alți candidați, va deveni, la *timpul cuvenit,* șeful, primul șef, al sectorului anticibernetic.

Institutul, urma să afle mai tîrziu, are deja un sector antirelaționist, unul antilogică matematică (deși *lordul* Russell, lordul puternic subliniat, printr-o voce de tunet, avea și părțile lui bune, dar asta nu scade vigilența, îi spuse odată, nu peste multă vreme, tovarășul Dinoiu, care se ocupa cu pregătirea sa filosofică), un sector antirezonanță, cu distinși chimiști. Din nefericire, nu putuse fi integrabil, mai erau și alți oameni, cu ambițiile lor, sectoare antigenetice (considerate a nu face parte din profilul tehnico-fizico-matematic al institutului). Deși ambiția lui Dinoiu era să se facă un singur institut, institutul științific de luptă contra putreziciunii științei sau, mai pe scurt, institutul pentru știința pură, I.P.S.P. Dar, bineînțeles, această condiție era nerealizabilă.

Există, desigur, și o secție pozitivă, mică, dar importantă. Ea cerceta trecerea prin aceste meleaguri a marelui călugăr, bineînțeles, ateu, Danilo, care venise dintr-o îndepărtată lavră, ca să propovăduiască descoperirea de către el, în veacul al XIV-lea, a teoriei conservării materiei, a conservării energiei, și a numeroaselor lor apli-

cații. El făcuse un avion, un tren și un gramofon, și se părea că o placă este ascunsă într-o mănăstire din Moldova, unde locuise și lăsase numeroși ucenici care, desigur, au trebuit să-i ascundă învățăturile.

În primul moment cînd aflase de viitoarea sa sarcină și de viitoarea sa promovare, Paul Achim, ieșit din perplexitate, dar încă inundat de coșmar, vru să se ridice și să-și țipe refuzul. Însă, deși tînăr, nu era lipsit de înțelepciune, veacul fiind bătrîn, ca un adevărat capăt de mileniu. Dintr-o dată văzu perspectiva de a citi materialele (se pare, le căuta de atîta vreme, nu citise decît printre rînduri despre ele, în articolele violent critice). Chiar dacă urma să le combată, le va citi, va afla adevărul. Le simți între degete, ca și cum le-ar fi răsfoit, și erau dintr-o hîrtie nemaipomenit de mătăsoasă și fină, care foșnea plăcut, și el îi auzi și foșnetul. Nimic nu-l putea îndepărta de la accesul la ele. Deci, cu lăcomia întreagă păstrată în minte, privi senin în ochiul atotvăzător (dar nu absolut) al lui Dinoiu și spuse *bine*. Desigur, va depune toate strădaniile. Și începu un nou drum în viață, în clipa în care marele savant Ghibănescu sorbi cu încîntare ultima înghițitură din licoarea care-l făcea fericit.

Apoi îi strînse mîna uscată, acoperită de o piele pergamentoasă, și ieși, condus cîțiva pași de Dinoiu.

După mai bine de douăzeci de ani, privind tabloul din hol, atitudinea visătoare a bătrînului patron, învelit în pelerină, pictat fals și cu dragoste, de bunul său prieten, pictorul-laureat, Paul Achim încercă să se înțeleagă pe sine, din acea perioadă, lungii ani cînd învăța „ca să combată", senzația primelor reviste citite — cu pagini mai puțin strălucitoare decît cum le simțise fierbinte între degete, în ziua cînd acceptase propunerea și devenise mare specialist în anticibernetică, lungile discuții cu directorul administrativ care-l iniția în propria și ciudata sa „filosofie pură", menită, ca un talisman de cuvinte, „să-l ferească

de cel viclean", de sutele şi miile de lucruri pe care Dinoiu nu le înţelegea.

Paul Achim îl ascultase cu răbdare, apoi trecu la „literatura critică", în sfîrşit, la citirea „izvoarelor pseudoştiinţei", întocmise de cîteva ori referate teoretico-filosofico-ştiinţifice, citite în sesiunile institutului şi apreciate chiar de Ghibănescu după ce fuseseră aprobate de către Dinoiu care le adnota cu creionul său roşu şi albastru, subliniind pasajele „mai combative" cu roşu şi cele ce ameninţau să devină „obiectiviste" cu albastru, care trebuiau modificate. Asupra lui îşi exercitase ironia doctorul Stroescu, la una din sesiunile cînd fusese atît de convingător, încît fusese chiar promovat şef al sectorului anticibernetic. Acel doctor Stroescu, ciudat, uneori, curajos, alteori laş, cu care încercase să se împrietenească, pentru că era singurul care ştia într-adevăr ceva în materie de informatică, un fel de geniu răsucit, care se lupta, după cum spunea el, să nu gîndească dublu şi schizoid, închinîndu-şi viaţa principiului identităţii : „Eu sînt campionul principiului identităţii în instituţia aceasta şi sînt menţinut ca o imagine a diavolului". Dinoiu îi cunoştea toate mişcările şi lăsase să se dezvolte prietenia lui cu Paul Achim, cum lăsase şi alte prietenii, pînă atingeau un „punct critic", ca apoi „să-l izoleze". Însă amiciţia lor a fost cea mai strînsă şi acum, după douăzeci şi mai bine de ani, imaginea lui Stroescu îi trecu fugar prin minte — aproape îl uitase, aşa cum uitase atîtea lucruri, chiar întregi perioade din viaţa lui, în clipa cînd aluneca în cea următoare, printr-un şir de minietape dialectice.

Campionul „principiului identităţii", înalt, adus de spate şi mereu obosit, cu ochii ascunşi de ochelarii fumurii cu rame late şi negre ce păreau că-i maschează şi faţa cu riduri adînci, explicîndu-i principii matematice în întîlnirile lor de seară, uneori în institut, de cele mai multe ori în mica lui garsonieră dintr-un bloc central, în căldura

sufocantă a unor seri tîrzii de vară, care alternau cu ciudata inițiere făcută de Dinoiu, în micul birou înțesat de dosare al acestuia. Prietenia dintre Stroescu și el era cunoscută și nimeni nu pomenea de ea.

Scrisese referatul cu o lungă expunere, clară, a principiilor ce trebuiau combătute, și o scurtă încheiere științifică negativă. Dar în acea primă formă, referatul îi fusese înapoiat de Dinoiu. Era marcat tot cu albastru, și, vreme de cîteva săptămîni, îl transformase, pînă ce finalul înghiți începutul, redus la cîteva citate, iar partea combativă se dilatase, frumos subliniată cu roșu. Pînă la urmă, cele patru principii și cele trei trăsături, și încă cele patru însușiri, formau „miezul viu" al referatului, iar „pseudoștiința" era, fără milă, demascată, arătîndu-se că nu se potrivește, ba chiar, adeseori, contravine violent celor trei, patru trăsături și însușiri.

În forma aceea dăduse referatul și lui Stroescu și acesta venise să-l caute noaptea la el acasă, în cămăruța mansardată din strada Busolei, unde locuia atunci. El întîrziase, parcă anume, la vechiul său prieten din copilărie, unde întîlnise o fată care-i plăcuse foarte mult — atunci o văzuse pentru prima dată și a fost, se poate spune, o îndrăgostire *„coup de foudre"* — după nici două luni s-au căsătorit. Îi plăcuse veselia stenică a Liviei, îi părea, la grijile lui de atunci, venită dintr-o altă lume, întreagă, neînchipuit de simplă, ca o lume a copilăriei unde domina „principiul identității" doctorului Stroescu, văzută nu prin ochelarii fumurii cu rama groasă, ca o mască, ci direct. „Pentru că acum îl vedem, indirect *cognoscere vesperina*, și atunci îl vom vedea față către față, *cognoscere matutina* — ca într-o eternă dimineață." O condusese acasă și îi ceruse voie să mai stea, era deja fericit îndrăgostit, și vorbea întruna, strălucitor, expunînd teorii, febril, așa cum vorbea el, strălucitor, cu o nespusă ușurință, cînd nu vroia să se gîndească și alunga printr-un anume tip

de inteligență lucrurile care trebuiau ascunse, întrebările foarte simple și directe care ar fi trebuit spuse. Era într-o extraordinară formă și propria sa strălucire îl făcea să se îndrăgostească și mai mult de fata inteligentă și veselă, care-l înțelegea atît de repede și replica atît de prompt ideilor sale strălucitoare, care se aprindeau în minte și luau formă de cuvînt, ca să se stingă apoi definitiv, să dispară (nu-și mai aducea aminte niciodată de ele), însă rămînea el, emițătorul, mereu vioi și strălucit, care creștea în ochii săi și ai altora prin ele. Livia nu l-a invitat sus, la ea, însă i-a făcut un hatîr. S-a întors cu el, să-l conducă pînă la tramvai, și apoi el a condus-o din nou acasă. Începuse să plouă subțire, o ploaie de sfîrșit de toamnă, ciobănească, rece și pătrunzătoare, cu cîntec de burlane, și foarte ușoară melancolie, care face orice suferință suportabilă, pentru că este universală, și în noi, și în lucruri, și în cerul jos, și în ceața care face lăptoasă lumina felinarelor, și în strălucirea pavajului care nu mai este banal și cenușiu, ci absoarbe jos ce este sus și păstrează atîta tristețe în el, ca și în atmosferă, ca s-o înlăture, răspîndind-o, pe cea dinăuntru.

Ploaia aceea îl justifică pe el, în vremurile acelea încă prude, să cuprindă protector umerii Liviei, care se lăsă cuprinsă, și sub brațul său, prin îmbrăcămintea lor cam urîtă, a vremii aceleia (erau amîndoi îmbrăcați în lodene „pe puncte", al lui maron, al ei cenușiu, o culoare de șoarece), îi simți tremurul corpului subțire, care nu venea numai de la frig și umezeală. Atunci el deveni sentimental și-i recită :

Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon coeur
D'une langueur
Monotone

Îi spuse versurile solemn, apoi i le repetă, încă o dată, în faţa uşii ei, şi se îndrăgosti, şi din cauza versurilor, iremediabil, şi fu cît se poate de fericit. Uită de şedinţa de a doua zi şi de referat, care, din subliniat, suspect, cu albastru, devenise un referat sănătos subliniat cu roşu, perfect acceptabil. Aşa se născu dragostea şi apoi căsătoria lui cu Livia, istoric, din febrilitatea sa verbală, şi din melancolia suportabilă a acelei seri tîrzii de toamnă, exprimată frumos în versuri de Verlaine, care-l ajutaseră şi mai mult, pentru că nu era singurul care mergea, *„de-çà de-là, pareil à la feuille morte"*, ci era o lege generală, a tuturor frunzelor, toamnelor şi a oamenilor care se îndrăgostesc şi sînt fericiţi, chiar dacă sînt duşi de vînt, de vîntul rău. Dragoste şi fericire care se pot exprima frumos şi puţin trist, aşa cum se cuvine sentimentelor încă neclar împărtăşite, care, cînd devin pasiuni, pot să şi distrugă. Însă dacă nu devin pasiuni, rămîn frumoase, mîngîietoare şi puţin triste. Şi fac ca omul să fie mai adevărat, putînd fi fericit şi mult mai important decît nişte vagi teorii electronico-matematice, care sînt făcute doar în măsura în care-l pot mulţumi. Şi deci, sentimentele fiind frumoase, adevărate, curate şi în acord cu ploaia, pot justifica pe oricine.

De aceea îndrăzni să sărute obrazul ud de ploaie al Liviei, care, ca o fată a acelor ani, nu-i răspunse, dar se întoarse atît de repede şi intră pe uşă, încît nu era nici o îndoială că rapiditatea sa era cel mai bun răspuns şi cel mai pozitiv, retrăgîndu-se numai ca să se întoarcă, ţinînd o distanţă utilă consolidării.

Ce-i spusese — în afara acelor versuri — şi cum fusese atît de strălucit în acea seară, chiar dacă ar fi vrut să-şi aducă aminte şi n-avea de ce, n-ar fi ştiut să spună, teoriile lui de atunci nefiind idei, ci tranzitorii stări de spirit, acea stare de spirit. Plin de dragoste se întoarse pe jos acasă, prin ploaie şi la uşă îl găsi pe doctorul Stroescu, înfăşurat în fulgarin.

— Te aştept de trei ore, spuse acesta, cu un reproş la care poate nu avea dreptul.

— Puteam să mai întîrzii, dar, oricum, ne vedeam peste cîteva ore, mîine dimineaţă, la institut, răspunse Paul Achim, cu toată mirarea şi ipocrizia pe care o putea găsi la acea oră cînd, în fond, era atît de fericit.

Acum, după mai bine de douăzeci de ani, stînd în holul întunecos, în faţa portretului înaintaşului său, Paul Achim simţi nevoia să se aşeze pe una din acele mobile vechi, una din puţinele rămase, care făceau pe vremuri institutul agreabil, cochet şi nepotrivit scopurilor sale. Pentru că revăzu cu precizie, pînă la ultimul detaliu, ca şi cum în faţa lui ar fi stat tabloul doctorului Stroescu, însă făcut de un cu totul alt pictor.

Doctorul Stroescu avea un aspect jalnic, îşi dădu seama imediat ce-l văzu, de fiinţă tristă şi pierdută, şi Paul Achim nu-şi mărturisi, dar recunoscu fără greş pe iremediabilul ratat, omul menit, din slăbiciune, să nu se realizeze niciodată. Acum îl vedea în adevărata lui faţă, cea ascunsă, natura lui interioară, pînă atunci mascată de înfăţişarea sa ironic-detaşată, de siguranţa nepăsătoare de sine care-l făcea singurul om din institut care nici nu se temea, nici nu era fascinat de către Dinoiu, de acoliţii săi sau, cu atît mai puţin, de către Ghibănescu. Faţa lui avea întotdeauna un surîs ascuns, vocea sa, rar, cînd vorbea, chiar cînd spunea lucrurile cele mai grave, nu părea decît scoria interioară a unui detaşat şi superior rîs sarcastic. De aceea, în pofida tuturor, fără să fie iubit, era respectat şi, într-un fel, tocmai el, victima, cel pus la margine, persecutat, era temut de toţi şi reuşise să se menţină şi să supravieţuiască, desigur cu prudenţă, însă fără să înşele pe cineva. Doctorul Stroescu era „altul", „altcineva", necesar poate ca să facă institutul sau, mai exact, antiinstitutul rotund şi viabil. El aducea — şi nu era singurul loc unde cîte cineva avea acest rol — acea

notă de paradox şi contradicţie, de mirare aproape, fără de care nimic nu poate dăinui.

Însă Paul Achim, în acea seară, prin umezeala ploii mărunte şi învăluitoare de toamnă tîrzie, la lumina înceţoşată a lămpii electrice singuratice din faţa uşii sale, îi observă natura adevărată şi slabă şi, înainte chiar de a începe discuţia inevitabilă — pe care desigur că o bănui — i se opuse cu forţa sa tinerească şi invincibilă şi îl dispreţui. Atitudinea sa calmă şi sigură pe sine era o mască, la fel cu ochelarii săi fumurii cu rame groase de bagà.

Doctorul Stroescu era îmbrăcat într-un fulgarin alb, vechi dar bine păstrat, cu epoleţii prinşi de doi nasturi mari, de os, cafenii, şi era încins cu o centură din acelaşi material, închisă cu o cataramă, cum purtau spionii americani în filmele acelei epoci. Ochelari fumurii, haină de ploaie semimilitară, mănuşi din piele fină de căprioară, pantofi cu tălpi groase, rezistente la lungi urmăriri prin ploaie, prin oraşele temeinic supravegheate. Însă, ca în finalul acelor filme, gen *Viaţa învinge,* era un spion învins, prins, de pe faţa căruia dispărea cinismul şi apărea teama. Stătuse ore întregi în ploaie, probabil adăpostindu-se după o streaşină, şi de aceea era relativ uscat pe jumătate, pe cînd cealaltă jumătate era udă leoarcă, întunecată şi mototolită, şi se putea vedea că rezistenţa impermeabilului a fost înfrîntă de avalanşa de apă murdărită de praful şi vopseaua acoperişului, de vechea lui rugină, care s-a scurs printr-un burlan. Ud era şi un crac al pantalonului, care îi stătea lipit de piciorul pe care acum Paul Achim îl vedea subţire, păros şi ridicol, probabil că acoperit pînă la jumătate, demodat, de un ciorap în carouri, prins de o jartieră.

Ochelarii erau aburiţi şi de aceea mişcările lui erau stîngace, ca ale unui miop trezit brusc din somn, de o sonerie oarecum suspectă, mai ales pentru un om cu conştiinţa nu îndeajuns de curată. Faţa avea trăsături

supte, cu dungi adînci care nu se opreau, ca la oamenii trecuți prin multe, dar puternici, la marginea buzelor, ca să dea nasului cartilaginos un aspect vulturesc. Ale doctorului Stroescu cădeau mai jos, spre bărbie, încadrînd-o cu două pliuri de slăbiciune, o față suptă, cadaverică, și totuși cu ceva de hîrciog descoperit de flăcăi puternici, cu mînecile suflecate și brațe groase, arse de soare și păroase, care ridică deasupra lui sapele, într-o mare plăcere de-a-l speria cu energia lor, așa ca moartea aproape să nici nu mai fie produsă de tăișurile spălate de pămîntul reavăn, strălucind metalic. Umerii lui, obosiți de așteptarea umedă, erau încovoiați, și spinarea sa nu avea acea frumoasă elasticitate de oțel a adevăratului bărbat, care, chiar doborît sub povară, știe într-o clipă să se îndrepte, ca să-și poarte cu mîndrie capul, ca un leu care nu se teme de vînătoare. Aplecat, păși deci el spre Paul Achim, cu mîna întinsă, dar trasă și ea jos, spre pămînt, o mînă nu de luptător ci de milog. Mîndrul doctor Stroescu, tînărul Paul Achim înțelese, a stat ore în șir, ascuns sub un burlan șiroind, așteptîndu-l, și l-ar fi așteptat pînă dimineața, fără îndoială, ca să-i cerșească un fel de milă.

Și chiar așa și era, doctorul Stroescu își arăta acum slăbiciunea în fața lui, tînăr, strălucitor, care numai cu o jumătate de oră în urmă cucerise, lăsînd urme pentru totdeauna, inima unei femei tinere, frumoase, vesele și vitale, și chiar venise să cerșească ceva fără obiect precis, foarte abstract. E adevărat, și Paul Achim nu se gîndi, pentru că nu se putea gîndi la acesta, că slăbiciunea colegului său mai vîrstnic era dragostea pentru el, singurul dintre tinerii cercetători, de care se atașase, în felul său pînă acum ironic și aparent sigur pe sine. Și această dragoste și admirație pentru mintea ascuțită, abilă și elastică, întocmai ca un arc, pentru marea energie spirituală a tînărului său coleg și prieten, energie pe care el, bătrînul sarcastic, e adevărat că n-o avea și poate o jinduia,

făcîndu-l deci supus chiar cînd era el învățătorul — îi topise zalele, formate negativ, mai ales din dispreț, și-i scoase la iveală slăbiciunea pe care ochiul tineresc al lui Paul Achim o observă, și din acel moment doctorul Stroescu pierduse inutila sa bătălie. Paul Achim era un mînz, care, pentru a fi strunit, avea nevoie de vechea și verificata tehnică a biciului și zăhărelului, și era departe de acel moment, care survine rar și la foarte puțini, cînd energia, chiar cînd e mare și puternică și neîmbătrînită, se confundă cu niște adevăruri abstracte și nu poate trăi în sine, în libertatea sa, ci numai prin ele, admițînd să se osifice puțin, ea, atît de țîșnită și vie, ca să capete un conținut străin și o formă.

Acum, după mai bine de douăzeci de ani, Paul Achim îl văzu pe doctorul Stroescu exact în postura din acea noapte ploioasă de toamnă tîrzie, cu mîna întinsă, dar mergînd în jos, cu trăsăturile căzute, cu un crac al pantalonilor ud leoarcă și lipit de piciorul subțire, cu jumătatea înnegrită de ploaie a impermeabilului, cu spinarea și capul aplecate, cerșindu-i ceva, înainte de a vorbi, în numele unei forme pure fără conținut, care erau niște adevăruri abstracte.

Nu-și aminti de nimic altceva decît de această înfățișare, văzută în plinătatea ei, în semiobscuritatea holului vechii clădiri a institutului, dominată de portretul mare, în picioare, al visătorului profesor Ghibănescu, pictat de mîna gingașă și cam înțepenită academist a prietenului său, cu care împărtășea aceeași ură și frică față de adînca tulburare a lumii, căreia îi erau, vai, profund contemporani. Însă, în locul tabloului, Paul Achim văzu pe iremediabilul ratat, doctorul Stroescu, din acea seară, om care dispăruse cu desăvîrșire, se părea, din viața lui, și care s-a întors acum nu din afară, ci dinăuntrul său, ca să-l bîntuie și poate ca să-i dovedească, în sfîrșit, că el, învinsul, nu-l părăsise nici o clipă și i-a condus toate mișcările fără să știe. Precizia imaginii însă îl făcea

să existe, prin sine, și să uite tot restul, în afara unui sentiment, care nu era nici de tristețe, nici de regret, cu atît mai puțin de remușcare, ci mai degrabă de adîncă mirare, nu în legătură cu Stroescu, ci cu el însuși, Paul Achim, întors într-o stare ciudată, de la un mare congres unde, se poate spune, avusese un succes mai mult decît mulțumitor și fusese băgat în seamă *chiar* de către marele bătrîn al meseriei sale, care-i mărturisise că-i place, împreună cu fiul său cel tînăr, venit tîrziu, după glorie, să prindă păstrăvi în ape repezi și tulburi de munte.

Paul Achim nu era copt încă, să-și aducă aminte nu numai de doctorul Stroescu, așa cum îi apăruse el, în ploaie, ci și de conversația lor din acea noapte, pe care, *încă*, o uitase.

Deși discuția merita să fie ținută minte. Însă, Paul Achim trăise, în parte, mai bine de două decenii, ca să nu și-o amintească, nici măcar în acele puncte unde, în parte, avusese dreptate. Dar era mult mai comod să-și uite și dreptatea, care exista prin opoziție față de lucruri pe care fiecare om aproape le trece cu tăcere, în conversațiile sale cu el însuși.

Nu putuse să-l lase, în stradă, pe doctorul Stroescu, deși, de fapt, ar fi vrut să fie lăsat în pace, în acea clipă de aleasă fericire cînd era la începutul unei iubiri, fie ea și grăbită. Să stea cu ochii deschiși în întuneric și să simtă, aproape fără să se gîndească la fata aceea, că *el* este într-o stare specială, de dulce speranță și suferință și în același timp de îndoială și de încredere că o va cuceri fără greș, să o simtă, în măsura în care ea exista și în afara lui, a sa și totuși depărtată. Era o depărtare pe care orice îndrăgostit, mai ales în această perioadă de început, crede că o poate desființa cu desăvîrșire, așa cum simte și amoeba că poate și trebuie să înglobeze o particulă străină și adînc necesară. Paul Achim era, prin toate datele sale, un asemenea îndrăgostit înglobant, care nu se contopește ci contopește și asimilează ceea ce este în jur, și

lumea nu este interesantă decît atunci cînd este lumea lui, mai mult în interiorul său nediferențiat decît străină, rea și în afară. Ceea ce, fără îndoială, este un semn de vitalitate, și amorul acesta uitat răspunde poruncii : creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul. Cu deosebire că această poruncă este primitivă și nu se adresează numai perechii căzute în păcat, ci tuturor viețuitoarelor, chiar, și mai ales, celor primare, care încearcă să umple lumea cu semeni ai lor, într-o uriașă expansiune, aruncînd în afară zeci de milioane de ouă, care să rodească înfrîngînd toate condițiile potrivnice, primă formă de adaptare a speciilor cu mare putere proliferativă, chiar dacă, încolțind toate, n-ar mai fi loc de răsuflat, într-o lume mult prea asemenea. Paul Achim, în acel timp al tinereții sale, iubea ca și cum ființa iubită urma să fie cu totul asemenea lui, cucerită, înglobată și totuși răspîndită în lume. De aceea se și îndrăgostea repede și violent, chiar cînd bogăția vieții sale private nu era *și* un mijloc de diversiune și uitare.

Însă pe doctorul Stroescu nu-l putea lăsa în ploaie, și își disimulă chiar disprețul instinctiv (doctorul Stroescu era chiar opusul unei persoane iubite, în acea clipă depărtîndu-se și fiind neîncetat, ca o galaxie ce se „deplasează spre roșu", tot mai mult lumea care nu-i era asemenea, nu-i putea fi, nu dorea să-i fie, și deci ar fi fost mai bine să nici nu existe), invitîndu-l în casă cu o politețe aproape ostentativă. Urcară împreună scările, întunecoase și cam roase, din ciment pătat, el călăuzindu-l și auzindu-i în spate respirația ce i se părea astmatică, a unei ființe firave ce se luptă, în van, să supraviețuiască. Apoi deschise ușa, greșind cheia, îl lăsă pe doctorul Stroescu să treacă înainte, și, fără să-și dea seama, trase ușa după el, înainte de a aprinde lumina. În acele cîteva momente, cînd amîndoi stăteau în întuneric și doctorul Stroescu nu era nici măcar o siluetă udă pe jumătate, ci doar o abia auzită respirație, și îl simțea cum stă nemișcat și concentrat, Paul Achim cel tînăr fu pe deplin conștient de existența celui-

lalt ca de un lucru — mai mult decît ființă, cu gîndurile și simțămintele ei, profund străin și profund dezagreabil, și atunci simți în nări, puternic, mirosul dezgustător al ploii îndelung pătrunsă în țesătura îmbrăcămintii, care se evapora și aducea în cameră miasma proprie omului acestuia ce venise și-l așteptase toată seara și o parte din noapte, adăpostit pe jumătate sub o streașină, hotărît ca să-i cerșească un lucru greu de înțeles, dar să-l și amenințe cu ceva foarte lămurit, în afara oricărei îndoieli.

Ezită o clipă să aprindă lumina și prelungi cu cîteva momente, aproape un minut, statul acesta în întuneric, și atunci îi trecu prin minte un gînd absurd, care-l făcu să se acopere cu sudori reci, pe care le simți pe frunte. Nu era de fapt gînd, ci dorință, aproape naivă și copilărească, să-l nimicească pe acest musafir nepoftit și nedorit. Să-l simtă în întuneric și să-l lovească, drept în moalele capului, și să simtă cum i se înfundă mîna în el, cum îi pîrîie oasele, și apoi cum cade, ajungînd cu adevărat lucru și nu ființă, de care se putea cu ușurință descotorosi. Atît de definitiv să-l nimicească, încît să nici nu fi existat măcar — mai mult decît invenția trecătoare a unui creier de copil. Era, ciudat, nu numai o simplă mînie, cum ni se întîmplă fiecăruia, ci, în spaima de care era întovărășită, și o mare descoperire, ca o iluminare, conștiința că *poate* face acest lucru, care a fost întotdeauna în el, ca și dragostea pentru fata întîlnită în aceeași seară, și că cele două sentimente nu erau unite numai prin el, fiind ale lui, dar și mult mai adînc înrudite între ele, aproape ca fețele unei monede.

Deci spaima și sudoarea rece, și mînia sau, mai degrabă, antipatia pînă la dezgust față de celălalt, din întuneric, era întovărășită și de o mare plăcere și, în același timp, de regretul că, deși putea și ar îndrăzni să-l lovească și să-l ucidă, n-o va face totuși, din motive străine dorințelor sale intime, sau credințelor sale. Nu-i era frică — cu totul — de această pornire, cît de niște consecințe

inventate de alţii. De aceea, prelungi cu un minut întunericul şi nu întoarse butonul comutatorului electric, rămînînd nemişcat şi în cea mai deplină tăcere — aşa cum stătea nemişcat şi celălalt şi în aceeaşi deplină tăcere — poate bănuind — sigur bănuind, dacă nu exact, ce se întîmplă în Paul Achim, măcar că se întîmplă cu el ceva ciudat şi deosebit de puternic, care-l paralizează. Prelungi întunericul din dorinţa de a se bucura că *putuse* să se gîndească şi să dorească un asemenea fapt, de care el, personal, în afara fricii de consecinţele legii, era oricînd în stare şi liber să-l facă. Aşa cum putea să iubească şi să cucerească, şi să răzbată prin orice fel de condiţii şi pînă la urmă să învingă, trăind adică într-o lume care treptat să-i semene tot mai mult. Bucuria aceasta — pe jumătate, pentru că era totuşi întovărăşită de spaimă — îl făcu să se simtă nemăsurat de puternic şi gata pentru orice înfruntare şi orice fel de discuţie, nu numai cu acest biet individ venit să-i cerşească nu ştiu ce. În acel minut de păstrare a întunericului şi tăcerii fu mai sigur pe el ca oricînd şi convins că este absolut firesc să răzbată şi să se realizeze, că viaţa lui, desigur, e guvernată de cele mai favorabile stele, deşi era om de ştiinţă, măcar în devenire, şi deci nu credea deloc în astrologie, nici măcar într-un destin implacabil, altul decît legitatea aproape statistică privind raporturi şi relaţii. Însă, în adîncimile fiinţei sale, de unde izbucniseră, numai în cîteva ore, două sentimente, atît de contrare şi atît de înrudite, dragostea pătimaşă (pentru că în aceeaşi clipă se îndrăgosti şi mai tare, pătimaş) şi dorinţa şi puterea de a ucide, credea şi în destin şi în stele, fiind locuit de un imens cer, întors.

De aceea aprinse lumina şi îl ajută, politicos şi cu mişcări deosebit de precise, pe doctorul Stroescu să se dezbrace de haina udă, o agăţă într-un biet cui bătut în uşa camerei sale sărace şi-l invită să se aşeze pe unul din cele două scaune, el aruncîndu-se după ce-şi scoase rapid

lodenul pe patul său jos. Își întinse picioarele cu satisfacție pe mica blăniță de miel adusă cu el de acasă, din provincie, își sprijini comod capul de zid și aștepta, privindu-l țintă pe doctorul Stroescu, care, cu grijă, își ștergea fruntea, fața și ochelarii, cu o ridicolă batistă cadrilată. Fără ochelari arăta și mai caraghios, cu ochii adînciți în orbite, cu privirea preocupată și neprecisă, de fapt lipsită de expresie. Paul Achim rîse în sine și se gîndi precis, în cuvinte, că vreme de cîteva luni a stat de vorbă și s-a apropiat mai mult decît amical de o simplă mască, formată mai ales dintr-o pereche de ochelari fumurii și un rictus amar al buzelor, ce părea împietrit, dar putea dispare atît de ușor. O mască, e adevărat, care știa bine cîteva lucruri pe care el nu le știe, îl interesau și avea nevoie de ele. Însă doctorul Stroescu nu mai era, pentru el, după ce ar *fi putut* să-l ucidă, decît un excelent manual, excelent dar incomplet. De dorința lui de dinainte, formal, uită cu desăvîrșire și nu-și mai aminti precis, și tot doar formal, niciodată în viață.

— Trebuie să mărturisesc, spuse doctorul Stroescu, după ce-și așeză ochelarii bine șterși și-și puse batista ridicolă, cadrilată, în buzunar, că nu prea știu cum să încep, deși știu foarte precis ce am și ce-ți voi spune. Mă hotărăsc, totuși, la acest început : Spune-mi, nu de ce-ai făcut-o, dar ți-a venit greu să schimbi *astfel* referatul, desigur, la sugestiile, ca să spun așa, ale lui Dinoiu, și să afirmi *asemenea* absurdități ?

Lui Paul Achim îi venise deosebit de greu. Însă acum, cu cea mai deplină bună credință, putu să afirme :

— Nu, am considerat totul *absolut* firesc.

— De ce ? Desigur, nu te-a putut convinge, deci te-a silit. Nu e niciodată, știu asta sigur, nimic firesc și nimic plăcut în asta ! Cum de ți-a părut firesc și mai ales *absolut* firesc ?

— Pentru asta am fost angajat și de aceea sînt plătit.

— Bun. Să zicem că-i așa, spuse, de data asta *aproape* cu vechea sa voce, doctorul Stroescu. Cu vocea sa metalică, de om de știință exactă. Va să zică, recunoști că nu crezi în năzbîtiile pe care le afirmi. Dumneata te consideri mercenar ? Nu te întrebi la *ce* și *cui* servește munca dumitale ?

— N-am spus asta. Am afirmat doar un punct de vedere.

Doctorul Stroescu tăcu, părînd că nu mai știe ce să spună și nu-și găsește cuvintele. Îl privi lung și gînditor pe Paul Achim, apoi, brusc, țîșni de pe scaun și începu să se plimbe prin cămăruța, fostă de student, a elevului său, cum credea.

Părul i se răvăși, datorită pașilor agitați și a întoarcerilor dese și bruște. Dintr-un jigărit pasiv, în ploaie, ajunsese un milog agitat și aproape agresiv. Paul Achim îl urmărea, întorcîndu-și capul ca la un match de ping-pong, cu o oarecare curiozitate, nu prea mare. Aștepta să-i spună ceva, bănuia ce, însă îl plictisea de pe acum. Era mai bine să se gîndească în altă parte. Doctorul Stroescu se opri scurt în fața lui, și Paul Achim fu surprins chiar auzindu-i vocea, pentru că gîndurile începuseră să-i alunece obosite în altă parte :

— Ți-e frică ? Ți-e atît de frică ? strigă doctorul Stroescu.

— Frică ? Cui, mie ? De ce să-mi fie frică ? se miră sincer Paul Achim. De cine să-mi fie frică ?

Doctorul Stroescu îl privi lung, apoi, cu o altă voce, mai joasă, spuse :

— Mi-am închipuit eu ! Nu ți-e frică și chiar te cred. Profesorului îi e frică și chiar îi face plăcere să se teamă, pentru că se justifică. Își justifică ratarea, faptul că n-a avut tăria să-și continue tinerețea. Nu mai știe nimic, gloria lui nu este decît o formă, de mult fără nici un conținut. De aceea aerele astea misterioase, ritualul solemn, parcă deține o taină, imposibil de mărturisit. Frica,

în sfîrşit, acum, la sfîrşitul vieţii, l-a umplut de conţinut, e ca un fagure părăsit, aruncat undeva, în care s-au aşezat poate nu albine, ci un cuib de viespi, care adună o altfel de miere. Şi poate visează, fără să ştie după aceea, în cele mai secrete momente, că toate laboratoarele lumii vor deveni ca marele nostru institut. Că Einstein şi Fermi şi Oppenheimer se vor pleca, îşi vor repudia credinţa şi toate teoriile noi, pe care el, doctorul Ghibănescu, nu le mai înţelege de mult şi a trebuit să pretindă că le înţelege, şi *numai* el le ştie, vor dispărea fără urmă. Şi întreaga lui viaţă, irosită în consilii, aerul misterios, tăcerea, rezerva şi demnitatea lui ciudată, purtată vreme de atîţia ani, se vor justifica pentru că el ştie ceea ce nimeni nu poate şti şi nu poate întreba. El a devenit purtătorul unei ştiinţe nu numai secrete, ci interzise ! Îl înţeleg foarte bine ! Mi-e silă şi-l înţeleg, pentru că a înţelege nu înseamnă a ierta. Uneori, dimpotrivă.

Pe Paul Achim profesorul Ghibănescu, acum constată, nu-l mai interesa absolut deloc. În timp ce doctorul Stroescu vorbea, îşi dădea seama, cu mirare, dar şi cu o mare plăcere, că a scăpat de mit, de marea influenţă a maestrului. Chiar aşa era, un bătrîn farseur, încărcat de forme goale şi probabil fricos. Tremură de frică în faţa lui Dinoiu, iar el, Paul Achim, e mult mai puternic şi adevărat, şi se simţi puternic şi adevărat, perfect adaptat să trăiască şi să învingă. Doctorul Stroescu îl ajutase să înţeleagă şi-l privi chiar cu o oarecare simpatie. „Nu e prost", concedă el în gînd şi se trezi dînd din cap aprobator.

— Pe cînd dumitale nu ţi-e frică. Dar n-o faci nici din convingere, cum poate o face Dinoiu — ignorant dar şi fanatic. Şi s-ar putea să n-o faci nici dintr-un calcul meschin şi josnic, dintr-o măruntă lipsă de caracter, tot o formă de frică, ce te împinge să intri imediat în graţiile lui Dinoiu sau ale bătrînului. Dacă e adevărat ceea ce cred, dumneata eşti cea mai ciudată şi îndepărtată formă de distorsiune, din cauza unei frici devenite aproape curaj.

Dumneata ţi-ai încheiat, într-un mod de neînţeles pentru mine, socotelile cu adevărul ! Un adevăr la care ai acces şi ţi-ai închis singur uşa spre el, condamnîndu-te la o ciudată singurătate. Poţi fi om de ştiinţă şi chiar eşti, dar nu eşti de fapt. Nu eşti comunist, nu eşti anticomunist. Ţi-ai încheiat, ţi-am spus, socotelile cu tot ce există în afara dumitale şi se poate numi adevăr, fie el politic, ştiinţific, filosofic. Pentru dumneata totul e un joc superior. Poţi susţine orice şi nega orice, şi vei ajunge să nu te intereseze decît puterea ! Inteligenţa dumitale, pe care ţi-am admirat-o, atît de suplă, fină, aş spune neobişnuită, printr-o uşoară învingere, dintr-un motiv de neînţeles, a devenit duşmanul dumitale de moarte, calea spre barbarie. Vei învinge, pentru că eşti un fel de Atila, un Atila mic şi de mîna a doua, dar, ca el, vei vrea să cunoşti Roma, civilizaţia şi minunile ei, cultura, legile şi organizarea, nu ca să clădeşti ceva la fel, ci, dimpotrivă, ca s-o ocupi şi s-o dărîmi.

Doctorul Stroescu se aşezase pe scaun şi-şi prinse faţa lunguiaţă şi suferindă în mîini. Părul moale, ud, îi atîrna pe lături, în două şuviţe de un blond spălăcit. Tăcea, fără să-l privească pe Paul Achim, care, deşi simţea din nou repulsia de la început pentru milogul său vizitator, nu era jignit, cum ar fi trebuit, de spusele sale. Ciudat, ele îi făceau chiar o evidentă plăcere. Era adevărat, nu-i era frică — pentru prima dată — de Dinoiu şi nu-l mai stima pe profesor. Şi nici pe doctorul Stroescu. Era liber şi nu-l interesau, nu-l mai interesau, ca pînă atunci, teoriile strălucite scrise în reviste şi cărţi cu excelentă hîrtie, pe care le dorise, măcar să le pipăie, atunci cînd acceptase să le critice. Curiozitatea aceea, ca o foame, dispăruse, fără să şi-o satisfacă într-adevăr şi pînă la capăt, înţelegînd-o totuşi, aşa avea senzaţia, fără s-o parcurgă.

Devenise, se poate spune, ca un anahoret care cunoaşte toate plăcerile lumii, de sus şi de la distanţă, nu pentru că le-a parcurs, ci pentru că le-a refuzat cu hotărîre, tăindu-şi

poftele, şi de aceea era deasupra lor, victorios. Fără să-şi dea seama, în numai cîteva luni, fără fanatism, învinsese ştiinţa, negînd-o nu în datele ei, ci în fundamentul ei adînc, gnoseologic, transformînd-o într-un mijloc. De aceea simţea o ciudată bucurie, pe care aproape n-o ai niciodată în stare de trezie. Această noapte bogată în experienţe şi învăţăminte părea, în bucuria ei, un vis trăit cu ochii deschişi, foarte vesel şi biruitor, în care toate i se supun.

Doctorul Stroescu începu din nou să vorbească, însă nici nu mai era un fel de adversar, ci aproape un mesager al veştilor bune, ce putea fi, întocmai solilor bucuriei în anticul Egipt, sacrificat zeităţilor binevoitoare. Se pare că spunea : La început, n-am înţeles, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Referatul era cu totul altul, mai rău decît al altora. M-am gîndit o clipă că ai cedat, şi am venit, mi-am propus să vin şi să te susţin, să-ţi dau curaj şi să te susţin. Apoi l-am citit încă o dată, a treia oară, şi l-am înţeles. Era o uşurinţă fără chin în el, o lipsă de dificultate, o abilitate care nu-ţi putea fi sugerată, ci era propria dumitale invenţie. Ai schimbat doar puţin punctul de vedere, încolo totul era construit corect, şi era aproape adevărat şi demonstrativ, în afară de o eroare fundamentală. Atunci am înţeles, am bănuit numai, şi am venit mai mult să mă conving decît să te conving. Ţi-am auzit paşii, şi m-am speriat că ţi i-am recunoscut, deşi de-abia ne cunoşteam. De unde te ştiam atît de bine, ca şi cum te-aş fi pîndit, ca un îndrăgostit ? Bănuiala s-a transformat în certitudine, şi certitudinea în spaimă ! Eşti un nou tip de om, dincolo de bine şi de rău ! Eu îl prefer pe Dinoiu, fanaticul, de o mie de ori îl prefer.

In timpul acesta, de-abia auzindu-l, Paul Achim îşi amintea vag o scenă din copilărie, nu povestirea, ci o scenă anume, într-un anumit moment precis, o scenă a unui timp concret, viu, cu lumina sa, care niciodată nu mai urma să fie la fel, în alte zile ale vieţii lui, cu un

miros anume, combinat inefabil cu lumina. Şi tristeţea lui, devenită bucurie, combinată cu lumina de seară, şi mirosul de frunze de salcîm, şi cu adierea nevăzută ce se prelingea dinspre dealuri, aducînd suave miresme de fîn, la al doilea cosit, un fîn bogat în trifoi. Şi, pe deasupra, triumfător, aroma liliacului, tare şi amară, care se întindea des de-a lungul curţii pietruite. Toată ziua s-a jucat şi apoi, cînd a venit seara, s-a sprijinit de unul din stîlpii de lemn din cerdacul casei aceleia bătrîne şi a început să plîngă fără motiv. Mama sa plecase să se trateze undeva în străinătate, şi seara îşi aducea aminte de ea şi plîngea, simţindu-se foarte singur, sau poate din cauza oboselii zilei, sau dintr-o dorinţă obosită de a fi băgat în seamă, în centrul atenţiei. Bătrîna sa bunică, doamna aceea înaltă şi severă, care inspira respect tuturor, şi chiar frică, numai lui nu, a încercat să-l mîngîie fără rezultat, pentru că el plînsese şi mai tare. Pînă ce bătrîna a luat o mătură, şi cu pălăria neagră pe cap, îmbrăcată în rochia lungă, neagră şi ea, de mătase foşnitoare, a început să alerge să-i prindă rădăşti, care l-au speriat pentru că, brusc, chiar la acea oră, au invadat aerul, erau multe în acel an, şi aerul nu mai era subţire şi plin de miresmele începutului de vară, sub munte, ci gros, plin de insectele mari, care se ciocneau. Ieşeau de pretutindeni. şi se izbeau de copaci şi de casă, se ciocneau între ele, cu un zgomot sec, de aripi de chitină, şi lui i se părea că tristeţea dinainte, care ţinea de nemişcarea aproape completă a aerului, pe care numai mirosurile schimbătoare o dovedeau nedeplină, se schimba în frică, pentru că şi bătăile de aripi ale miilor de insecte, în seară, născuseră un fel de vînt, pe scurte distanţe. El îşi pusese mîinile în cap, ca rădăştile să nu-i intre în păr, şi nu mai ţipa, nici măcar nu se mai tînguia, ca să nu-i intre cărăbuşii în gură. Şi bătrîna, ca şi cum l-ar fi înţeles, alerga cu mătura întîi în curte, apoi, plină de o ciudată frenezie, şi pe stradă, şi se lupta cu ele, doborîndu-le. O pereche a trecut pe trotuarul de vis-à-vis,

şi n-a îndrăznit să salute pe bătrîna doamnă, miraţi de fuga ei pe stradă, în rochie lungă, neagră, cu o măturâ în mînă. Domnul şi-a dus mîna la pălărie, apoi s-a uitat în altă parte şi au grăbit pasul, prin aerul plin de insecte, ca să nu fie de faţă. Bătrîna nici nu-i băgă în seamă. Se opri obosită şi culese insecte de pe jos, în poală, cum ai culege fructe de sub un păr încărcat, după un vînt puternic. Intră în casă, mai mult stranie decît caraghioasă, şi Paul Achim îi văzu, pentru prima şi ultima dată, genunchii ascuţiţi, ca de fetiţă, acoperiţi de ciorapii negri. Nu-i mai era frică, era numai ciudată acea doamnă respectabilă şi respectată, care sufla greu după fuga ei nebunească.

Bătrîna s-a întors cu o cutie mare de metal, în care fusese odată ceai, şi răsturnă în ea insectele, puse capacul şi i-o întinse. Paul Achim o luă întîi cu teamă în mînă, de-abia îndrăznind, apoi auzi mişcarea insectelor înăuntru şi o ridică în dreptul urechilor. Se izbeau de pereţii de metal şi auzea cum fălcile lor puternice se înfruntă şi cum se zdrobeşte chitina, cum se distrug acolo pe spaţiul îngust, şi simţi o mare bucurie să-şi audă astfel încleştarea prizonierilor săi, care se ucideau unii pe alţii. Cutia era ticsită de insecte şi el o ascultă cu mult mai mare plăcere decît cutia de muzică, primită cadou, care, întoarsă cu o cheiţă, cînta „Kuku, kuku, ruft aus dem Wald".

Îi trecuse şi tristeţea şi mai ales spaima, şi nici măcar nu mai rîdea. A ascultat pînă tîrziu, pînă ce vînzoleala s-a terminat şi în cutie rar se mai mişca o insectă puternică, supravieţuitoarea. Apoi a fost o linişte deplină şi chiar atunci a încetat şi zborul insectelor, şi din nou aerul era liniştit, şi doar încărcat cu mirosuri suave, venite dinspre munte, şi triumfător, ca el însuşi, aroma amară a liliacului încremenit de-a lungul zidului curţii, respirîndu-şi doar miresmele.

Doctorul Stroescu şi-a terminat fraza sau frazele, Paul Achim nu l-a ascultat cu o prea mare atenţie, vocea lui fusese acoperită de amintirea insectelor ce se ucideau

în spațiul îngust și închis al cutiei. Paul Achim se ridică în picioare și spuse, cu o voce nespus de blîndă, mîngîietoare, pentru că era plină de îngăduință, lăsîndu-l pe celălalt să existe, putea rămîne chiar aici, deși camera era mică și nu avea unde să-l culce :

— E foarte tîrziu. Mulțumesc că ați venit. Poate aveți dreptate, dar fiți pe pace, nu mă așteaptă nici un pericol.

Doctorul Stroescu se ridică, își aranjă părul cu mîna, își șterse ochelarii și își recăpătă vechea lui înfățișare. Și de-abia atunci i se păru lui Paul Achim că vorbește cu adevărat, pentru că folosea vechea lui voce, puțin ironică :

— Acum nu. Însă, sper, pentru ordinea acestei lumi, că odată *da*. Apoi, fără să-i dea mîna, se întoarse brusc pe călcîie și ieși, pașii lui se auziră pe scară, pași bîjbîiți care căutau fiecare treaptă, și ușa de jos fu trîntită.

Paul Achim se dezbrăcă încet, în tihnă, se culcă și adormi numaidecît, cu un mare sentiment de ușurare, aproape de fericire. Visurile sale au continuat, probabil, starea de plăcută lipsă de veghe, fără contururi precise, care i-au dominat seara și începutul acelei nopți, cînd s-a simțit atît de fără grijă, trecînd plin de încredere față de neglijabila presiune a adevărului din afară.

Însă a doua zi a fost ceva mai puțin ușor. Dimineața se trezi brusc și întristat de lumina gri de afară, tot a unei vremi ploioase de sfîrșit de toamnă. Primul său gînd fu că ar pleca undeva departe, într-un loc cu desăvîrșire necunoscut. Visă deci, un minut sau două, la acel loc de verdeață, unde nu este nici durere, nici suspin, dar care nu era totuși dincolo de lume, ci chiar la marginea ei, un paradis decorativ și strălucitor, cu dulci adieri de liliac și mirosuri alunecate în nemișcarea aerului, ca prin contagiune, din clinele dulci ale munților.

În acest scurt dar semnificativ răstimp, cînd ochii minții încercau să prindă contururile de păun ale locului rătăcirii sale, ochii săi reali erau fixați de rama ușor

înnoroiată a două tălpi umede din faţa singurului scaun al încăperii.

Picioarele stătuseră cuminţi, unul lîngă altul, într-o desăvîrşită ordine, ca şi cum nimeni n-ar fi fost ridicol de agitat şi n-ar fi cerut milă, în numele unor lucruri abstracte. Urma era mai ameninţătoare decît cel ce o lăsase.

Paul Achim sări din pat cu hotărîre. Era lumină bine pentru noiembrie, întîrziase şi toţi colegii de la institut îl aşteptau. Poate doctorul Stroescu spera că nici nu va veni, iar Dinoiu îşi ascundea nerăbdarea, sub o faţă din ce în ce mai imobilă, acoperindu-şi ochii mici şi apropiaţi sub pleoape tot mai grele. Însă se înşelau. Paul Achim îşi recîştigă mişcările energice, şi, în timp ce se bărbierea rapid şi cu mişcări sigure, spuse urmelor noroioase din spate (de care nu uitase), răspunsul său, care-l justifică pentru douăzeci de ani de atunci înainte (făcîndu-l membru al unei mari categorii de mijloc, într-o vreme de înfruntare, care de orice parte ar părea că se bate, rămîne între linii, unde, ciudat, se poate supravieţui) : „Am nevoie de un laborator. Nu se poate face ştiinţă fără laborator. Am nevoie chiar de un institut — şi chiar *îl am.*“ Dispăruse ciudata bucurie din timpul nopţii, lumea era din nou constrîngere, care însă trebuia învinsă. De aceea, frigul din cameră (nu se dăduse drumul la calorifer) îi plăcu şi-şi grăbi mişcările. Alergă aproape pe scări în jos, trînti uşa cu forţă, şi-şi mai spuse o dată : „O să am un institut“. Cum, dealtfel, îl avea. Era tîrziu, tramvaiul 9, cu orar neregulat, nu venea, în staţie mai erau trei bătrîni, doi bărbaţi, în haine demodate şi roase şi o bătrînică, pe cap cu o pălărioară veche, fostă maron, rotundă, cum purta Greta Garbo prin 1926, care-i acoperea urechile. Vorbeau între ei ruseşte, apoi o schimbară în franţuzeşte. „Mihail Nikitici, spuse bătrîna, în ruseşte, ţi-am spus că «vobore» se găsesc cartofi mari şi foarte ieftini, aduşi de ţărani.

E un an prea bun pentru cartofi." Însă Mihail Nikitici (probabil domnul cu nas foarte mare și coroiat, sub care mustața creștea rușinată) continua conversația în franțuzește cu celălalt domn, irepresibil vesel, după ochii săi mici, vioi și ciudat strălucitori, o veselie fără motiv, pentru că arăta jalnic, prost îmbrăcat, iar tenul îi era, în contrast cu ochii, aproape cadaveric de pergamentos. Deci, așteptînd în continuare tramvaiul 9, Mihail Nikitici nu răspunse bătrînei în problema cartofilor (desigur esențială), ci vorbi într-o prea frumoasă franceză :

— *Non, comte. Je vous ai maintes fois dit. Je n'ai jamais aimé Denikine et mon admiration pour l'amiral était à juste titre reservé. Mon respect allait tout pour Wrangel.*

Contele cadaveric rîse însă, cu mare veselie, apoi, lovindu-și palmele uscate, exclamă :

— *Eh voilà*, și Paul Achim, brusc atent, cum sînt atente în junglă tinerele și viguroasele animale de pradă — care nu aleg cînd trebuie să devore — își întinse gîtul spre cei trei. Nu înțelese dacă veselul conte muribund (ciroză probabil) își exclamase acordul sau indiferența pentru calitățile baronului Wrangel, baronul comandant al armatelor albe din sud.

— *Toujours la même histoire*, spuse parcă pentru Paul Achim bătrînica, și-și acoperi ochii căprui și blînzi sub palmele înroșite de frig.

Paul Achim îi ascultă la început lacom. Compania lui Wrangel, cu peste treizeci de ani în urmă, și de atunci, „*toujours la même histoire*", de la prospețimea tenului bătrînei, pînă la carnea fleșcăită, de la pielea dură, bine rasă, prin deprindere, pînă la culoarea cadaverică a contelui. 35 de ani, „*toujours la même histoire*", repetată de Mihail Nikitici, poate fost ofițer al gărzii Maiestății Sale Împăratului Autocrator al Tuturor Rusiilor, care făurise, cu micile lui cunoștințe de locotenent, planuri fabuloase, cu mari desfășurări de trupe, mergînd în spatele drape-

lului de atac, în pas de defilare, ofiţerii cu săbiile scoase, iar pe flancuri, în cuşme cu fundul roşu, cazacii şarjînd pe caii lor nervoşi. Analizînd greşeli, pînă ce revoluţia venise şi peste mica ţară vecină unde s-au refugiat.

Paul Achim îi mirosi aproape, îi adulmecă lacom, simţi mirosul muced al locuinţelor igrasioase, care îi dădeau din nou bucuria din noaptea trecută, cînd lumea, cu presiunile ei, nu prea existase. „Voi avea institutul *meu* — îşi spuse. Nu laboratorul, *institutul.*" Şi, ca şi cum l-ar fi avut, nu mai avu chef să urce în acelaşi tramvai sordid cu domnul conte, cu Mihail Nikitici, şi cu femeia subnutrită cu pălărie din 1920 (cumpărată probabil la Odesa, cînd s-a lichidat un magazin). Opri un taxi — şi el hodorogit, un Ford din anii 1930, în ciuda salariului său mic de stagiar. Se urcă în faţă, lîngă şofer, cum mergeau în mod absolut democratic noii directori şi noii miniştri, care nu se despărţeau de mase prin pereţi de sticlă, pentru că nu aveau ce secrete să ascundă, fiind în genere foarte prudenţi. Viteza cu care ajunsese la institut, nedistras de prezenţa altor persoane în înghesuiala pestriţă a tramvaielor, era de bun augur şi un bun început.

Însă, oricum întîrziase şi liniştea plină de siguranţă de sine cu care urcase scările şi-apoi intrase în sala de şedinţe — sala consiliului ştiinţific — deschizînd larg uşa (nu s-ar fi mirat să se ridice cu toţii în picioare), nu corespundea îngrijorării ce-l întîmpină. Bătrînul profesor era retras într-o adîncă meditaţie, nu riguroasă ci plină de visare, care-i împingea privirile spre zonele albastre ale îndepărtatei şi misterioasei înţelepciuni pastorale orientale care-i umplea sufletul de dulceaţa tristă a desprinderii de această lume a pericolelor şi asperităţilor neînţelepte, unde bîntuie nebunia, imprudenţa şi fapta necugetată. Cînd ochii lui s-au oprit asupra lui Paul Achim, ei văzură doar accidentul acestei existenţe, ca o movilă urîtă, de cîrtiţă, pe întinsul cîmpiei eterne a spiritului.

Şi într-o singură clipă îl şi uită, evitînd astfel să ia cunoştinţă în viitorul apropiat de mărunta sa catastrofă.

Directorul administrativ, modest aşezat la dreapta sa, îngerul păzitor al reveriilor sale şi buldozerul neînsemnatelor moviliţe de cîrtiţă care strică largile perspective, era cu adevărat mohorît. În întîrzierea de o oră a referentului, el bănuia lipsa de fermitate, îndoiala în adevărul punctului just, acele urme de obiectivism periculos pe care nu o dată le decelase în cursul discuţiilor cu tînărul, din nefericire, inteligent, aproape simpatic, dar, credea el, suflet moale, conglomerat contradictoriu, lipsit de adevărata tărie a adevăratului monolit. Şi, totuşi, văzîndu-i mai ales evoluţia şi crezînd că oamenii pot fi transformaţi, atunci cînd cad sub incidenţa bunelor influenţe, în fond asta era misiunea lui, să transforme oamenii, să fie sursa influenţelor rodnice şi a ideilor întăritoare — ce în alt timp s-ar fi putut numi şi tăria credinţei — el sperase în acest băiat. Faptul că nu venise, pe lîngă indisciplină, îl infirma, de aceea mînia lui nu era lipsită de o undă de tristeţe. Ochii lui mici şi îngropaţi în abundenta materie a obrazului nu priveau nici ei în afară, ci mai ales înăuntru. Pentru că fiecare pas trebuie să nască o concluzie, o învăţătură, ascunzînd o greşeală. Cu ajutorul unei neîndurătoare autocritici, directorul administrativ îşi urmărea, din fapte mici, din vorbe întîmplătoare, din gesturi aparent, dar numai aparent fără semnificaţie, greşelile sale de îndrumare, de vigilenţă şi control, şi era hotărît să fie necruţător cu sine, şi pentru a fi credincios concluziilor sale, necruţător deci cu alţii. Nu numai cu acest tînăr fluşturatic, nehotărît şi supus otrăvurilor — recunoştea — subtile, ale infamelor teorii-curse dar şi cu alţii, cu oricine ar da semne de slăbiciune. Greşelile sale, recunoştea, grave, trebuiau să fie o pildă, începutul unei pilde pentru toţi, o lecţie, poate usturătoare, dar bogată în învăţăminte, care să meargă pînă la rădăcinile

răului, pînă oriunde se ascundea nu numai greşeala, dar şi posibilitatea, oricît de îndepărtată a greşelii.

Cei din jurul mesei, toţi, erau semnele, întrupările erorilor sale, pe care urma, după cuvenita şi severa autocritică, să le lichideze pilduitor. Uitîndu-se deci înăuntrul slăbiciunilor sale, el se uita în acelaşi timp şi în afară. Deosebirea dintre eroarea lui internă şi oamenii din jur care o întrupau fiind numai o iluzie.

Tocmai pentru că nu se ierta — şi oricine are dreptul şi datoria să fie necruţător cu sine, într-un continuu proces de autoperfecţionare — el nu ştia ce este mila şi cruţarea, condamnabila toleranţă faţă de aceste răsfrîngeri în afară a răspunderilor sale neduse pînă la capăt, a obligaţiilor sale încălcate.

Toţi ceilalţi înţelegeau că nu numai imprudentul tînăr va fi făcut vinovat, dar şi alţii, oricare dintre ei, care au permis ca aici, tocmai aici, să apară spărtura în disciplină şi semnele slăbiciunii. Pentru că, desigur, directorul administrativ ar fi putut să transforme totul într-o simplă neglijenţă, un incident oarecare, şi să sugereze doar atît, o altă discuţie, chiar anodină, pur organizatoric-administrativă, ca să facă să se uite adevăratul motiv al şedinţei. Însă Dinoiu îi privea ca pe propriile sale greşeli, pe care nu voia să le ierte, în tăcerea grea, care-i absorbea mai mult decît îi apăsa. Nimeni, nici cei nepăsători din fire, acum cu nepăsarea desfiinţată, nu îndrăzneau să vorbească sau, măcar, ca nişte şcolari diligenţi, să întrebe, ca să se arate dornici de a afla ce este cu adevărat drept şi demn de învăţat. O femeie slabă, cu părul strîns la spate într-un coc sever, ca nu cumva laţele nedefinite să-i acopere vinele groase şi proeminente ale gîtului ei subţire şi cu pielea încreţită şi flască, una din favoritele lui Dinoiu, care se simţea bine într-un fel cu acest exemplar ce ştergea prea acuta diferenţă dintre bărbat şi femeie, îşi rotea ochii proeminenţi neîncăpători în orbitele subţiri şi sărace, ca să întîlnească ochii directorului admi-

nistrativ, ca un prim semnal pentru acțiunea viitoare. Însă acesta n-o privea nici pe ea, și nici nu i-ar fi permis să vorbească, să spargă liniștea, să înlăture prea repede necruțătoarea scrutare a conștiințelor vinovate. Dinoiu se simțea vinovat mai ales că a greșit acordînd încrederea sa acelui tînăr, Paul Achim, despre care nu știa destule lucruri. Deci se grăbise, plecîndu-se farmecului său, atracției sale viguroase, tinerești. Greșise aici, deci putea greși. Oricine s-a înșelat o dată, are sîmburele înșelării în sine, care se manifestă mereu, dacă nu i se smulge rădăcina, ascunzîndu-se sub nenumărate forme. Cînd rădăcina erorii, sămînța ei nu se rupe, ea înflorește mereu, luîndu-și forme variate, înșelătoare, uneori de-a dreptul strălucitoare. Flori bogate, luxuriante și frunze lucioase, o pădure a înșelăciunii, al cărei nume este *nepăsarea.* Acea spontaneitate biruitoare, încărcată de seve, care e rădăcina păcatului. Dreptatea e ca un frumos parc tuns, un fel de pajiște întinsă ca o oglindă, care nu permite nici o umbră, cît de mică, sub un lujer mai înălțat, astfel ca totul să fie îmbăiat în lumina neiertătoare a soarelui adevărului. Dacă Dinoiu și-ar fi permis să viseze — acesta era apanajul oriental al bătrînului profesor — el ar fi avut reveria fantastică a unei lumi de oglindă, menită doar să trimită triumfătoare înapoi, lumina unui soare strălucitor, pe un cer fără nori, care se reflectă total pe suprafața ei întinsă. Un soare încremenit în cea mai inaccesibilă poziție, la zenit. Însă el nu visa, ci își privea greșelile, așezate, tăcute, și cu conștiința vinovăției în jurul mesei. Un scaun scîrțîi — era unul din cercetătorii mai în vîrstă, oarecum vag amic al profesorului, care l-a impus în institut, ca să cunoască în dulcea sa reverie și floarea rară a recunoștinței. Iar profesorul — cum i se spunea, acum fără temei, *domnului* Negoescu, doctor în științe matematice și fizice de la Halle — îi era profund recunoscător și poate chiar din recunoștință se căsătorise cu o femeie mai tînără, cu mult mai tînără, o studentă, și-i făcuse un copil,

mîngîierea bătrîneţilor sale apropiate, o fetiţă cu care venea la institut, şi, ca sigur semn al prieteniei lor vechi şi nu prea apropiate, o folosea ca mijloc de a pătrunde în cabinetul profesorului, adevăratul profesor, marele său, acum *al lor* protector, ca mut, prin prezenţa ei suavă, în rochiţa scurtă ce-i scotea genunchii subţiri şi juliţi, cu mici plăgi acoperite de cruste cafenii, să-i mulţumească pentru ajutor, pentru că a putut să se nască, să se joace şi să se julească la genunchi.

Bătrînul profesor o trata ca pe un om mare, îi dădea mîna ceremonios, chiar plecîndu-şi superba frunte în faţa ei, apoi se ridica de pe scaun, şi toţi trei rămîneau în picioare, cei doi bătrîni şi fetiţa. Însă cel mai neîndemînatic era maestrul, marele protector, care îşi amintea vag că a fost şi el odată copil — însă un copil deosebit de serios, un copil minune, un copil matur — speriat de celelalte fiinţe incomplete, numite copii, care l-ar fi putut chinui oricînd, aşa cum obişnuiau să chinuiască animalele. Şi el era ca ei, dar profund deosebit, însă hotarele vîrstei îl ţineau printre ei, şi şcoala a fost un chin pînă ce părinţii săi au înţeles şi i-au luat un preceptor acasă, care-i spunea „*Monsieur*“ — un monsieur de nouă ani, iar cu cei de-o vîrstă cu el, gălăgioşi, turbulenţi şi cruzi, cu desăvîrşire neminuni, puberi cu coşuri pe faţă, se întîlnea doar la examenele unde ei cădeau sau luau note mici, iar el era felicitat, i se strîngea mîna, şi prin această strîngere de mînă era mereu, an de an, promovat printre cei maturi, serioşi, înţelepţi, într-un cuvînt, încă de pe atunci, el devenea, ca acum, un domn bătrîn, un fel de baci sau sultan oriental, un paşă tihnit.

Deci magistrului îi era frică de fetiţă, pentru că aşa cum, de copil, în ciuda vîrstei, era trecut la bătrîni, dovedindu-se lipsa de stabilitate a limitelor vîrstei, oricînd, printr-un fel de contaminare, putea fi trecut, acum, cînd devenise în sfîrşit cu adevărat bătrîn, în rîndul copiilor. În picioare, dominînd-o, ochii săi se fixau obsesiv

pe juliturile de la genunchi, care demonstrau — fără urmă de tăgadă, cu o rigoare cu adevărat științifică — jocurile nesăbuite, urcatul în copaci ca să distrugă cuiburile nevinovatelor păsări, a acestui pui de om, mai rău încă, pui de femeie (o altă oroare a naturii, de care el s-a ferit), care dovedea o omenire ea însăși mereu nematurizată, neînțelepțită, care o ia mereu de la început, generație de generație, cățărîndu-se, zbenguindu-se sau făcînd pe serioasa doar din șiretenie, ca apoi să se obrăznicească, punînd înțelepții în încurcătură. Fetița, simbol al recunoștinței ce i-o purta mai tînărul său prieten și protejat, nu era înțeleasă. Însă maestrul găsi și soluția. Copiilor, femeilor (poate), pisicilor (pe care totuși le iubea), cățeilor, și chiar fiarelor din cuștile grădinilor zoologice, li se putea da de mîncare. Atunci, ronțăind, erau abstrase și cumințí. Maestrul aduse deci o cutie de bomboane verzi — mentolate și tari, ce se sug timp îndelungat, fiind deci o preocupare absorbantă, care, dacă nu îmblînzește atunci. măcar distrage. De atunci, fricile maestrului copleșit de floarea rară a recunoștinței s-au micșorat simțitor.

Tocmai acum, în tensiunea la care el, om pașnic, care se putea prea bine adapta, fericitul tată începu să se miște în scaun, ceea ce, pe lîngă faptul că arăta o nervozitate ce putea fi considerată suspectă, spărgea și tăcerea grea care nu numai că reprezenta, dar și era complicatul și severul proces de autoscrutare al lui Dinoiu. Privirile lui se așezară pe fața bătrînului, așa cum se așează un clește de dentist în gura clientului stînd în scaunul turnant. Bătrînul avu aproape impresia fizică a smulgerii sale și putu citi, fără greș, gîndul lui Dinoiu : Iată o greșeală, am fost slab și am introdus această pestă, microbul sigur al descompunerii în institutul nostru. Scîrțîitul scaunului încetă și tăcerea avu o calitate nouă, așa cum e nouă o apă ce acoperă un obiect înecat. Maestrul își sublinie pierderea sa în cele mai albastre zone ale

reveriei. Mîna sa protectoare se retrase prudent de pe capul mai tînărului său, dar nu cu mult, coleg, şi rămase, abstract, în aer, ca o binecuvîntare prea generală, adresată mai mult firii decît oamenilor, şi cu atît mai puţin unui om anume. Însă privirile lui Dinoiu nu mai pluteau învăluitor, ele scrutau precis feţele şi nu întîrziară mult pînă ajunseră să se fixeze şi pe faţa doctorului Stroescu. Aici, brusc, înţelese şi chiar nu se înşelă. Ochelarii acestuia scînteiau peste intensitatea fericită a ochilor, buzele îi erau strînse cu putere, ca să nu lase să ţîşnească ţipătul fericit şi barbar al victoriei, faţa lui suptă şi de obicei palidă era acoperită de pete de roşeaţă, inegale. Nu mai era milogul din seara trecută, aşteptînd umil sub un burlan, să pledeze cauza unui adevăr pierdut, ud pe jumătate şi pe jumătate jalnic uscat, figură care îl scîrbise pe Paul Achim, necunoscută de fapt pentru Dinoiu. Nu era nici micul diavol, tolerat în institut, pentru veşnica sa înfrîngere, Ad Majorem Dei Gloriam. Era un diavol triumfător în comerţul cu sufletele, care cucerise pe unul dintre aleşi, îl prinsese în ghearele sale şi acum îşi sărbătorea victoria, în ţopăială spirituală, chiar dacă buzele sale tăceau şi trupul său era nemişcat.

Dinoiu, ca un adevărat înger păzitor, mai întîi se mîhni adînc, întocmai ca în pozele date premianţilor din şcolile catolice, adică îşi acoperi ochii cu mîna, văzînd cum copilaşul care i-a fost dat în grijă, înşelat de către zborul colorat al fluturilor, năluci, ieşite din turbinca blestemată, se apropie cu paşi siguri de prăpastie şi cad în ea, închipuindu-şi că poate să zboare. Mîhnirea era semnul cel mai adînc al vinovăţiei, însă numai o primă, deşi hotărîtoare fază a ei. Pentru că un înger, chiar blînd, nu poate rămîne etern mîhnit şi trist — „O înger trist, sufletul meu singur". Tristeţea sa vinovat-responsabilă naşte mînia împotriva duşmanilor neamului omenesc, deci a dreptei credinţe, cupolă superbă şi nemişcată a lumii. Atunci micul înger păzitor devine un arhanghel, aripile

îi cresc și din teacă țîșnește sabia de foc, paloșul ce zvîrle cu văpăile sale, în genunea veșnic întunecată, pe vinovatul vinovăției.

Sabia lui Dinoiu erau chiar ochii lui, eliberați de mîhnire, care se adunară într-o privire concentrată, ascuțită ca un laser. Ea pătrundea în fața doctorului Stroescu și nu găsea decît acea abjectă victorie, sentimentul triumfului, sfruntarea exprimării lui. Reușise, împiedicase ceea ce trebuia să se întîmple, influența sa nu fusese zadarnică, demersul său dăduse rezultate. Bucuria era cu atît mai mare cu cît era nesperată și urma după o aparentă înfrîngere, după insomnia ambulatorie a nopții dinainte, cînd, după ce-l așteptase pe Paul Achim ore întregi, se izbise de nerușinarea lui, de o vitalitate încăpățînată ce părea fără scrupule, plecase biruit și cu gustul amar al neputinței care, pînă și în cazul cauzelor celor mai drepte, e învăluit într-o largă pelerină de îndoială. Și dacă totuși, și dacă totuși adevărurile nu sînt atît de clare, dacă limita dintre minciună și adevăr nu e atît de clară, într-o lume în care lucrurile nu sînt singure ci adunate, intercondiționate, și adevărul dintr-o parte, într-o anumită epocă, luminează sau chiar justifică minciunile din altă parte ? Dacă, nu cumva, asemenea limite clare, tranșante, nu există și n-au existat niciodată ? Dacă epocile sînt ca niște diguri în primejdie, cînd trebuie să sacrifici într-o parte, ca să salvezi în altă parte ?

Dacă instinctul vital, puternic, al lui Paul Achim, e mai puternic și împlîntat într-o lume reală, care lui, doctorului Stroescu, îi lipsea, vede mai just și mai departe decît rațiunea prea conturată într-un singur domeniu, concentrată asupra unui singur obiect al cunoașterii ? Înfrîngerea sa a fost regret și îndoială, o meditație aproape istorică, despre timpuri, un eveniment al neputinței. Paul Achim nu era nici prost, dimpotrivă, nici fanatic, din contră. Înțelegea și, totuși, respingea, aparent cu cinism, dar cinismul său putea fi doar o mască. Doctorul

Stroescu nu se culcă în noaptea aceea, ci se plimbă prin ploaie şi se lăsă adînc pătruns de picăturile reci care-i înceţoşau privirea prin ochelarii săi aburiţi. Fruntea lui era udată de ploaia murdară, dar şi de o nevăzută transpiraţie, tot rece, îmbrăcămintea muiată i se lipea de trup ca o compresă şi avu, pînă în zori, senzaţia compreselor reci ale bolilor copilăriei, sub care transpirai, luptîndu-te cu febra ce-ţi înceţoşa mintea şi transforma obiectele familiare în mici mistere domestice. O lampă atîrnată de tavan îşi pierde stabilitatea şi greutatea şi pare nu atîrnată, ci suspendată, scrinul din cameră e o mică fiinţă monstruoasă care iese din neînsufleţirea ei lemnoasă şi face cu ochiul din mînerele sale de metal. Pînă şi faţa îngrijorată a părinţilor, aplecaţi îngrijoraţi asupra patului, nu mai are acel aer adînc de familiaritate, fără început în conştiinţă ci, pierdut în copilăria vegetativă, pare veşnic şi de nezdruncinat. Erau alţi oameni, mai mult decît străini, şi tocmai vechiul sentiment de familiaritate, resimţit ca o pierdere, face aceste feţe străine şi mai chinuitoare, pentru că nu sînt numai străine, ci par că se îndepărtează mereu, spre o margine necunoscută, chiar a universului familiar, sau spre nici o margine.

Aşa îi apărea şi oraşul întunecat, cu slabe lămpi electrice aburite de ploaie, un oraş muzical al burlanelor, cu trecători rari, îmbrăcaţi în pufoaice gri, grăbiţi spre ocupaţii necunoscute, cu o circulaţie de autocamioane grele, ce păreau mereu în pericol să derapeze. O astfel de maşină grea, acoperită de o prelată, de sub care, ciudat, ieşeau afară capete de vită, strînse unele în altele, cu ochi blînzi şi resemnaţi, parcă ar fi ştiut că pleacă spre abatoare, se opri scurt, scîrţîind lîngă el. Un cap dur ieşi din cabina camionului, după ce-i făcu un semn cu mîna să se oprească, şi doctorul Stroescu se opri şi apoi mîna îi făcu un semn să se apropie (camionul îl depăşise, de aceea vedea capetele de vită ieşind de sub prelată), şi doctorul Stroescu se apropie.

— Giurgiu ? întrebă omul din cabină şi doctorul Stroescu nu-l înţelese şi-l privi cu ochi aiuriţi. Giurgiu, unde-i Giurgiu, n-auzi ? se răsti camionagiul.

Doctorul ridică din umeri şi plecă mai departe. Nu ştia nici măcar unde se află !

Din spate, auzi glasul celui care-l întrebase :

— S-a îmbătat, dă-l dracului ! şi nu ştiu dacă nu cumva era chiar beat.

Ajunsese undeva la marginea oraşului, pe străzi băltoase, şi noroiul i se lipea de încălţăminte, cu case pitice şi sărace, a căror sărăcie, spre deosebire de bogăţia caselor mari din centru sau din cartierele elegante, era păzită de cîini furioşi, singurii care înfruntau ploaia mărunţă şi se izbeau de ostreţele precare ale gardurilor de lemn, lătrîndu-l nervos.

Geamurile erau toate întunecate şi numai după cîteva sute de metri întîlni unul luminat, fără perdele, aşa că putu privi înăuntru, şi la acea oră, aproape a dimineţii, văzu o scenă ce-i rămase întipărită în minte.

O fată de 17—18 ani buchisea deasupra unei cărţi, cu un caiet deschis alături. Avea o faţă urîtă dar expresivă, printr-un fel de iluminare, ce i se recunoştea în fiecare trăsătură, deşi nu părea că are bucuria pură a înţelegerii uşoare, ci a efortului greu, care învinge o mare rezistenţă. Era o fericire nu intelectuală, ci sportivă, sau venită nu din ce învăţa, ci pentru că învăţa, deşi învăţa cu greu şi buzele ei o ajutau să citească, pentru că ochii nu erau de-ajuns. Camera aceea săracă, de la marginea oraşului, lampa cu gaz, buchisitul încăpăţînat şi fericit, gura care, tăcută, rotunjea doar sunetele, aproape cu voluptate, dar şi cutele adînci ale efortului pe frunte, frigul, nesimţit probabil decît ca parte a efortului, care îi strîngea umerii sub puloverul grosolan, negru, fiinţa aceasta umilă şi orgolioasă în acelaşi timp, avea o legătură secretă cu îndoiala ce-i învăluia tristeţea.

Doctorul Stroescu, în căutare de alt tip de certitudini decît cele pe care le avea de mult, precise dar poate prea precise, își lipi fața de geamul jos și privi minute în șir la acea muncitoare elevă sau studentă, care se încăpățîna să înțeleagă și începea, pierzîndu-și nopțile, nu legănînd copiii mici așteptînd cu teamă pașii grei ai bărbatului, un drum anevoios. Poate, se gîndi Stroescu, poate această mare lărgire are nevoie de catehisme, de marea simplificare, uneori chiar grosolană, care, oricum, este mai bună decît nimic. Nu înțeleptele texte ale lui Augustin, nici inițiatele învățături ale lui Kliment Alexandrinul, cel trecut prin Eleusis, au convins masele de sclavi, coloni, liberți și nici pe barbarii acoperiți cu blănuri (care uneori au avut nevoie de ascuțișul săbiei pentru a fi convinși să intre într-un mare edificiu străin), ci promisiunile simple și brutale, radicale, privind apropiatul sfîrșit al lumii, din epistolele citite în catacombe, scrise, poate, de un personaj fanatic și neliniștit, care și-a plimbat viziunile împrejurul Mediteranei, certînd mai mult decît sfătuind. Și, oare, acel sfîrșit al lumii n-a fost o minciună, deși a fost așteptat an de an, ca să răsplătească pe cei drepți și să pedepsească pe cei ce nu pot sau nu vor să se cureţe ? Da, își răspunse tot el, însă nu era chiar minciună, pentru că dacă nu lumea, cu munții și mările ei, lumea fizică, pămîntul și cerul, oricum, lumea veche a orașelor clădite pe oasele robilor s-a prăbușit, tîrînd după ea, e adevărat, și știința, și înțelepciunea, și textele savante și subtile. Și cînd acestea au renăscut, după sute de ani, era o altă lume, nu mult, dar ceva mai bună, care le-a permis, extinzîndu-se, cuprinzînd milioane de minți, să fie mai puternică, mult mai înfloritoare.

Nu, își strigă doctorul Stroescu. De ce să fie totuși așa. Nu simplificarea ci minciuna. Pentru că milioane au îndurat nedreptățile, așteptînd sfîrșitul lumii, care n-a venit nici acum, răsplătind pe cei drepți și recompensînd pe cei curați. Cui îi trebuie această minciună, cui îi

folosește ? Cum se va forma mintea acestei fete, nu pentru că nu i se dă decît un *abc* simplificat, aceasta ar fi în regulă, ci minat de falsitate !

Cu el avea ce avea (și îl urî), nu cu această fată, în numele căreia, poate, dar fără s-o întrebe, Paul Achim dorea manifestarea sa nelimitată și brutală !

Doctorul Stroescu își îndepărtă o clipă îndoiala și își lipi fața udă de geamul ud, privind intens înăuntru. Se simțea tentat să bată în fereastră, să intre și să ajute fata să treacă prin îngustele — și nu lipsitele de pericole — arcane ale științei, pe ea, cea curată și umilă, poate nu foarte deșteaptă. „Mă voi face învățător, la un curs elementar de aritmetică, mai bine decît să mint", strigă el, dar nu îndrăzni să bată în geam, pentru că, bineînțeles, îl oprea, chiar în starea lui, bunul simț, însă privi mai departe pe geam și dintr-o dată, într-o clipă nu de pauză ci de și mai mare efort, fata își ridică ochii de pe carte și privi pe geam. Observă fața aceea udă, slabă, aproape cadaverică, a doctorului Stroescu, și privirea lui intensă prin ochelari, și țipă. Doctorul Stroescu, speriat și el, fugi prin noroiul străzii de la margine, urmărit de lătrăturile furioase ale cîinilor stîrniți. Era aproape în zorii zilei, și, cînd se opri, nu-i mai rămăsese decît tristețea adîncă, cu o mult mai ușoară, abia perceptibilă îndoială. Așa veni la institut, și, nesperată victorie !, Paul Achim nu venea și el credea că știe pentru ce. De aceea, cu un adevărat sentiment al triumfului, susținu privirea ca o sabie a lui Dinoiu. Pînă ce acesta, convins de rădăcina răului, își căută aliații din jur, și nu erau puțini, și își formă o coaliție, pentru că diavolii ce rătăcesc mințile nu sînt înfrînți decît de coaliții, chiar cu cei rătăciți, ce-și regăsesc astfel calea.

Toate privirile, deci, urmărind ochii din ce în ce mai grei și mai duri ai lui Dinoiu, s-au așezat reprobator pe fața excitată a doctorului Stroescu, constatîndu-i rușinoasele pete roșii, ca un stigmat, așezate alandala, pe

nefireasca lui paloare de om nedormit. Mulţi dintre cei prezenţi, mai ales cei ce se puteau simţi vizaţi de ameninţarea neprecizată ce plutea înainte, toţi cei ce nu era exclus să-l însoţească în referirile ulterioare, îl priveau vădit mustrător, nu cu severitatea dreaptă a lui Dinoiu, ci cu o vădită antipatie, ca pe o cauză în sine şi nu o simplă manifestare a unui rău dezordonat, mai vast, doar personificat în el. „Tu, strigau ei, tăcut, tu eşti de vină pentru că îl *provoci,* pentru că nu-ţi dai seama, pentru că nu înţelegi că nu este nimic de făcut. Tu aduci răul, care nu există dacă nu este invocat. Vorbele tale îl întrupează din aer. Tu ne aduci nenorocirea, care altfel ne-ar fi ocolit." În cîteva clipe, o străveche bătălie începu, care avea nevoie de curăţirea de duhul cel rău, plutind distructiv deasupra capetelor, emanat din omul acela, vrăjitorul, cu chipul lui palid, acoperit de pete roşii, dezordonate, ca semnele unei boli ciudate, de mult dispărute, care apare din cînd în cînd, din senin, adusă pe aripi întunecate de liliac. Doar vechea aliată a lui Dinoiu, femeia cu gîtul zbîrcit prematur, care îl plăcuse cîndva, secret şi pentru ea însăşi, doctorul Stroescu, îl privea altfel, nu ca pe un nebun, piază rea, aducător al unei nenorociri ce putea fi evitată, nici justiţiar, ca directorul administrativ, ci cu o linişte ciudată, rece, în care satisfacţia, înainte de a se naşte, se topea într-un fel de curiozitate de anatomist. Poate singura ei dorinţă ar fi fost ca implacabila lui demolare, ce urma să vină, să se facă încet, încet, cu momente de speranţă, alternînd cu clipe de disperare, joc pe care să-l conducă ea, cînd vizibil, cînd invizibil, iar el să fie cînd foarte tare, admirabil, cînd slab şi umil, astfel ca pînă şi limita dintre demnitate şi umilinţă să dispară, odată pentru totdeauna, într-o plasmă informă, ca şi diferenţa dintre bărbat şi femeie (atît de greu de suportat), dintre ştiinţă şi ignoranţă (limită pe care ea plutea) să nu mai fie margine tăioasă, nici lume solidă, ameninţătoare, ca pereţii unei celule. Deşi erau de mult

aliaţi, Dinoiu reprezenta un fel de rigoare absolută, care îi stăpînea mintea în fiecare clipă, pe cînd ea, ciudat, simţea dorinţa ascunsă a unei anumite libertăţi, opusă absolut necesităţii, prin care totul e posibil, pentru că totul e moale şi plastic, puţin deformat şi, în orice caz, deformabil. Tatiana Dobrescu, de fapt, îl ura cel mai mult pe Dinoiu, pentru că se temea de el, apoi pe profesor. pentru că reuşise să fie imun. Ceilalţi erau infectaţi sau infectabili. Dacă ar fi privit-o cineva, ar fi constatat că în aceste clipe a devenit, într-un fel, frumoasă, prin imobilitatea privirilor, ea singura care, în asemenea clipe, scăpa de nelinişte şi teamă. Trăsăturile ei erau, de aceea, statuare, tăioase, căpătînd o absolută siguranţă de sine, gura era tăioasă, ca a unui sfînt izolat pe un stîlp, deasupra unei lumi în pieire. De fapt cineva o şi privea, bătrînul profesor, care se felicita de singurătatea lui de burlac, ce nu cunoscuse decît întîmplător femei al căror nume nu-l ştia, nici măcar cel de botez, ca să nu mai vorbim de numele de familie.

Doctorul Stroescu simţi întreaga atmosferă, toată duşmănia sălii şi se umplu de bucurie. El, îşi închipui, determinase totul cu adevărat, convingîndu-l pe tînărul său prieten, dovedind tăria de nezdruncinat a unor adevăruri simple şi demonstrabile, deasupra oamenilor, a subiectivităţilor, a slăbiciunilor şi dorinţelor. Adevăruri mai presus de orice, pe care le urmărise din copilărie şi le iubea ca pe nişte fiinţe fragile, dar numai aparent fragile. Îşi asuma întreaga vină, în numele lor, sprijinit pe tăria lor de dincolo de trecătoarea lui fiinţă. După tristeţea şi îndoiala nopţii, în sfîrşit, gusta adevărata fericire.

În clipa cînd toate rolurile erau atît de clar constituite, în tăcerea ce ameninţa să se rupă (Dinoiu urma să pună întrebările simple lui Stroescu : „L-ai întîlnit pe Paul Achim, cînd, cu ce prilej, de ce şi cu ce scop ? — *Ce s-a întîmplat* cu el ?“ Iar acesta urma să răspundă : „Da, azi-

noapte, şi l-am convins să nu vină, arătîndu-i falsitatea referatului"), chiar în acea clipă, uşa se deschise încet şi în cadrul ei apăru Paul Achim, care stătu acolo o secundă, apoi o închise firesc, salută, tot firesc, şi se apropie de scaunul gol, care-l aştepta de mai bine de un ceas. Chiar şi scîrţîitul scaunului era tot atît de firesc, atît de firesc încît în atmosfera aceea ciudată păru din altă lume.

Paul Achim respira sănătate, robusteţe şi aducea de-afară, ca o armă, mirosurile puternice ale toamnei, aerul rece şi umed dar prevestitor al apropiatei ierni, dure, tăioase, cînd bărbaţii puternici crapă lemne, aşezînd butucul cu grijă pe tăietor şi apoi cu o singură izbitură de topor îl despică, şi bucăţile sar în amîndouă părţile, risipind miros de esenţă tare, de pădure. Şi faţa îi era destinsă, plină de încredere, privirea liberă, încrezătoare. Nici nu-şi dădu seama de atmosferă şi nici de deruta celorlalţi. Pentru că tensiunea dinainte, rămasă puţin fără pricină, nu putu să se risipească, rămase atîrnată de feţe, adăugîndu-şi doar o undă de stînjeneală, ca şi cum ar fi fost surprinşi în timpul unui joc puţin ruşinos pentru ei. Totul ar fi fost clar şi lămurit dacă Paul Achim ar fi venit tulburat, ca un om nehotărît sau care şi-a înfrînt o proaspătă nehotărîre, un om ce s-a luptat şi s-a învins pe sine sau a fost învins de sine. Sau, dacă ar fi venit cu o expresie timidă sau, dimpotrivă, obraznică, sfidătoare, ar fi ştiut că urmează o bătălie, că se hotărîse să-i înfrunte, să-l înfrunte pe Dinoiu, ceea ce putea aduce, desigur, şi necazuri (nu e bine să se întîmple asemenea lucruri), dar, condamnîndu-l cu hotărîre, ar fi fost o şansă de scăpare, deci de adevărată bucurie. Însă tînărul cercetător venise firesc, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic sau, şi mai bine, *nici n-ar putea să se întîmple*. Atitudinea sa firească aducea un aer de inconştienţă, de dincolo de cunoaşterea binelui şi răului, şi s-ar putea spune că toţi se simţeau nelalocul lor, ca un tribunal ce s-ar trezi într-o dimineaţă în Eden, unde nu

e nevoie nici de avocaţi, nici de procurori şi nici de judecători, unde grefierii sînt inexistenţi, pentru că nu s-a inventat încă infracţiunea — sub minunaţii arbori robele severe — ca nevăzuta, dar simţita robă a lui Dinoiu, ar fi mai ruşinoase decît goliciunea în obişnuita şi păcătoasa lume de jos. Ultima salvare se risipi în clipa în care, cu acelaşi glas firesc, deosebit de plăcut şi melodios, Paul Achim spuse :

— Vă rog să mă iertaţi, însă m-am trezit tîrziu. N-am auzit ceasul deşteptător !

În clipa aceea fu urît tocmai datorită banalităţii motivului, aproape incredibil, din cauza atmosferei dinainte, a fricii devenită dintr-o dată ruşinoasă. Şi apoi prea avea un aer triumfător, ca şi cum n-ar fi fost cel mai tînăr dintre toţi, un novice neştiutor în ale lumii. Cel mai tare îl ura Tatiana Dobrescu, ce descoperea încă o limită lumii ei, şi o nouă imunitate faţă de plaga de care *trebuie* să sufere lumea şi bătrînul maestru, profesorul, care-şi regăsi vechea lui teamă, faţă de neînţelepţii lumii, de copii, femei şi barbari. De aceea se închise în sine, ca să plutească în zona albastră a reveriilor înalte, fără obiect, orientale, unde de-abia străbate litera sfîntă *OM*. De-abia avu energia — pentru că mişcarea acolo încetează — să facă un semn fluturat cu mîna sa albă şi şedinţa, în sfîrşit, începu.

Paul Achim scoase referatul — cam mototolit — din buzunarul interior de la haină şi-l citi. Era exact referatul întocmit după fructuoasele consultări filosofice cu Dinoiu, exact acela care-l îngrozise pe doctorul Stroescu. Nici o virgulă nu fusese schimbată, nimic scos, nimic adăugat. Însă modul cum l-a citit era într-adevăr nou. Niciodată nu se citise nimic atît de convingător, cursiv şi cu deplină siguranţă de sine. Se mai citiseră aici nu puţine astfel de referate, dar mai rămăsese un fel de şovăială în glas (remarcată de urechile fine), sau o anumită

indiferență, sau grabă, ca atunci cînd se execută o simplă îndatorire de serviciu, uneori chiar penibilă, dar necesară cîștigării pîinii cea de toate zilele. Era, oricum, evidentă, ca o justificare, aplecarea în fața inexorabilei necesități, și, tocmai de aceea, în fiecare referat se mai strecura cîte o mică eroare, cîte o imperfecțiune, era oricînd loc de mai bine. Pe cînd acum, prin glasul convins și plăcut al lui Paul Achim, ce nu mai era un novice, pînă și frazele cele mai banale și mai uzate, auzite de sute de ori, chiar citatele, căpătau strălucirea libertății de alegere și deveneau argumente convingătoare și fără replică. Cibernetica era hotărît condamnată, teoria informației era o eroare, și nici măcar una întîmplătoare, ci un drum al confuziei, cu bună-știință diseminată ca o boală, de dușmanii de moarte ai oamenilor.

O imensă ușurare cuprinse pe cei prezenți, scăpați de tensiune, dar și de gîndul sîcîitor dacă ce se spune este adevărat sau nu. Totul nu era nici adevărat, nici fals, dădea doar o impresie de siguranță, de scăpare din chinurile și complexitățile alegerii și atitudinii. Ce nu era adevărat măcar era acceptabil. Dinoiu, la început bănuitor și sumbru, fu apucat treptat, ceea ce se cuvine unui om mai puțin vioi, cu mișcare sufletească lentă, de o mare bucurie. Nu greșise, a ales bine pe acest om de nădejde, și vechea sa vinovăție era înlocuită de un fel de rușine. „Vezi, își spunea, urmărind cu plăcere intonația fermă, mai mult decît cuvintele lui Paul Achim, vezi, mă grăbesc. Dacă lipsa de vigilență e o gravă greșeală, totuși a nu avea încredere în oameni, nu este mai puțin greșit. Nu trebuie să vedem pretutindeni dușmani. Ei sînt o minoritate infimă", și privi spre cei adunați în jurul marii mese din sala de ședință, observă liniștea și satisfacția lor și văzu — cum se spune — că e bine așa. Colectivul nu mai era întruparea greșelilor sale, ci a succeselor sale în muncă, a grijii sale permanente, și, deci, iubi colectivul.

În treacăt îl observă pe doctorul Stroescu, ascultînd copleşit, cu capul plecat, cu ochii în pămînt, şi îi văzu neputinţa, înfrîngerea sigură. Era bine că mai sînt de faţă şi din aceştia, care încă se mai îndoiesc, ca să vadă că nu este nici o scăpare, că sînt izolaţi şi neputincioşi, nu rareori chiar ridicoli. Dinoiu, el însuşi, zîmbi şi încercă să-i prindă privirea, însă nu reuşi şi trecu mai departe, larg, binevoitor.

Cînd Paul Achim termină de citit, înainte de a se aşeza jos, privi simplu, firesc şi clar pe toată lumea şi privirea sa avu aproape ceva copilăresc, o sinceritate şi o satisfacţie neascunse, şi atunci primul care reacţionă, el, atît de depărtat în lumea sa albastră, orientală, unde se ştie că totul e o aparenţă, vălul înşelător al zeiţei Maya, fu chiar bătrînul profesor. „Bravo, strigă el, bravo", şi, cu o necunoscută tuturor tinereţe şi lipsă de solemnitate, se ridică de pe fotoliul său prezidenţial, anume ales, cu spătar înalt, pentru dreaptă meditaţie, şi îşi repezi mîinile pergamentoase spre Paul Achim. Lumea izbucni în aplauze, ca la înmînarea unei înalte distincţii, şi în mijlocul entuziasmului profesorul strigă, strîngînd mîinile lui Paul Achim : „Tinere, tinere, tinere"... şi, poate înecat de emoţie, nu mai putu să spună nimic. Paul Achim, tînărul, încă, Paul Achim, era un om de viitor şi avea un alt status. Convingerea lui calmă şi limpede mutase „ce se cuvenea" din imperiul necesităţii în imperiul libertăţii.

Dar nici nu apucă bătrînul profesor să se aşeze cînd se auzi întîi un fel de cîrîit, din guşă, o dregere de voce dogită, un zgomot de corzi vocale atît de metalice, încît erau dezumanizate.

Doctorul Stroescu se pregătea să vorbească, şi, în tăcerea jenată a celor din jur, el vorbi :

„Vreau, spuse el, să întreb vorbitorul, dacă a crezut un singur cuvînt din cele spuse aici, cu atîta siguranţă. Pentru că nici o singură clipă, el n-a rămas în subiect şi a vorbit despre altceva, făcînd un *ignorant* proces de

intenţie unor oameni care n-au afirmat niciodată cele spuse aici. Nu vor să dovedească natura de robot a omului, nici caracterul său mecanicist, nu-l consideră nici o maşină, nici o anexă a maşinii. Ei fac pur şi simplu o teorie matematico-fizică absolut demonstrabilă, şi atîta tot. Aceste consecinţe filosofice sînt o arbitrară interpretare. Dacă cineva nu este de acord cu Norbert Wiener şi elevii săi, mai întîi să-i respingă argumentele şi să-i infirme experimentele. Şi dacă nu vor să se tragă nişte concluzii, dealtfel forţate, să nu le tragă, pentru că nimic nu-i obligă, în teoria însăşi. Ceea ce facem noi aici se opune celei mai elementare etici ştiinţifice şi, mi-e frică, eu crezînd, poate greşit, în legătura dintre adevăr şi bine, împotriva oricărei etici. Căutarea insistentă a unor presupuse intenţii ostile în acţiunile oamenilor sau în gînduri ce nu aveau nimic de-a face cu obsesiile şi fricile noastre este o modalitate periculoasă. Pentru că, nu vă supăraţi, nu cibernetica topeşte omul în lumea mecanismelor, cum s-a exprimat, poate strălucit, tînărul şi ambiţiosul nostru coleg, ci noi, şi el însuşi topeşte lumea adevărurilor concrete şi demonstrabile în abstracţiuni goale, în scheme aplicate realităţii, spărgîndu-i caracterul de realitate *obiectivă*, consistenţa sa *materială*. Îl acuz pe Paul Achim că, prin astfel de procedee, *neagă materialitatea lumii* (cuvintele au fost spuse rar aici, aproape în silabe distincte), caracterul ei obiectiv, transformînd-o într-o lume subiectivă de intenţii şi atitudini umane. Şi aceasta nu pentru că ar crede că slujeşte cuiva, ci pentru că îşi închipuie că-i slujeşte *lui*."

Doctorul Stroescu vorbi clar, apăsat, şi păru sau chiar era stăpînit de un nesfîrşit, am putea spune drăcesc, orgoliu. Tăcerea din jur era de gheaţă şi orgoliul său deriva din deplina lui singurătate pe care şi-o asumase. El nu se adresa de fapt, ci doar se exprima pe sine — fără speranţă şi fără frică. Deşi terminase, se pare, ce avea de spus, el totuşi adăugă, cu o prezumţie senten-

țioasă care nu scăpă unuia din acei oameni de treabă, prezenți. Se pare că aici se adresă totuși lui Paul Achim : „Știința are nevoie de tot atîta caracter ca oricare activitate umană. Lipsa de caracter duce, fără greș, la catastrofă umană. E regretabil în cazul unei minți superior dotate, deci cu atît mai periculoase, cînd nu este ghidată de principii etice."

Apoi se așeză și se lăsă învăluit în tăcerea consternată a tuturor. Poate că mulți gîndeau ca el, însă gîndirea lor nu le invadase ființa, și din adîncurile ei autonome, alte motive și alte sentimente, în general cuminți și înțelepte, o întunecau și o teșeau. Adevărurile lor sau omeneasca dorință de adevăr pluteau fără rădăcini și fără forță, „ca nori lungi pe șesuri" și nu rareori erau uitate, ca niște surse de suferință, sau nici măcar atît, ca niște amănunte incomode. Viața mergea în sensul ei și adevărurile în altă parte, iar această direcție contrară era o regulă acceptată. Doctorul Stroescu spărsese convenția și regula, și din prezumție — desigur — îi punea să se înfrunte cu ei înșiși. De aceea se izolase și acum se adăugă și el tăcerii, atît doar că tăcerea sa nu era consternată.

Bătrînului profesor îi venise aproape rău și căuta să fugă spre litera sfîntă OM, dar nu reușea. Cineva, ceva, o vagă amintire de tinerețe și, ceea ce i se întîmpla și mai rar, o surdă dușmănie împotriva lui însuși — cel mai temut sentiment și cel mai neînțelept, rămășiță a unui alt fel de a fi, ca un frate geamăn, rămas într-un torace de adult, care oricînd se putea transforma într-un pericolos, chiar mortal, cancer — există asemenea tumori, numite teratoame — îi împiedica fuga spre cîmpiile elizee, ale contemplației lipsite de orice obiect precis, în care își petrecea mai toate orele vieții lui nevegetative, cînd nu se bucura de roadele simple ale pămîntului, mierea și vinul și brînza albă mănăstirească și mai ales aromele ceaiului. Acum nu mînca, nu bea, nu mirosea și nici nu evada ca un opioman, ci, adus la o aspră și detestabilă

realitate, se detesta sincer pentru că reafla că *există*, el, care ar putea să gîndească, şi existenţa lui ca fiinţă inutil gînditoare îi era o insuportabilă povară. Şi ar fi dat foarte mult să fie neprecisa literă OM înecată în azurul fără consistenţă şi să nu mai existe. Urîndu-se pe sine, ura mai presus de orice forma în care trebuia să fie. Suferinţa lui, spre deosebire de consternarea fricoasă a celorlalţi, era o suferinţă reală, foarte adîncă. Un pas numai şi ar fi ajuns la acea curioasă boală, de care o dată, la începutul pierderii sale, suferise şi de care nu se vindecase decît pierzîndu-se : i se păruse atunci, şi era pe punctul să i se pară încă o dată, acum, că el este *nemuritor*, că nu va dispare niciodată şi pe acest pat solid de nemurire, care era însăşi forma sa, neschimbătoare şi nemetabolizabilă, scutită de plăcerea intrării în marile cicluri, tristeţea sa se va aşeza solid, ca să nu dispară *niciodată*. Sindromul nemuririi devenit pericol era cea mai adîncă frică a sa, încoronarea supremă a temerii sale de lume, de copii, de femei, şi pînă şi de frunzele mişcătoare ale pădurilor răscolite de vînturi. Era cea mai deplină formă a lipsei sale de dragoste, înainte de toate chiar lipsă de dragoste de sine însuşi.

Se ataşase de Dinoiu şi pentru că, terorizîndu-l respectuos, îl anihila. De la el, în acele clipe, aştepta salvarea, însă directorul administrativ tăcea, paralizat de sincera sa groază de erezie. Gîndirea sa teologală îi era şocată, el vedea răul, nu aşa cum îl bănuise şi îl hăituise, fără cruţare, răul perfid, disimulat, care atacă infectînd ca un microb, neînsemnat ca mărime dar cu groaznică putere de înmulţire, corpurile sănătoase, ci faţă în faţă, nerușinat şi dur, puternic şi de nedispreţuit. De aceea nici nu îndrăznea să vorbească.

Tăcerea a fost spartă de către Tatiana Dobrescu. Ea nu se bucurase prea mult de limpedele şi sigurul glas al lui Paul Achim. Era încă o limită, încă o formă, şi încă

din cele mai robuste şi mai indestructibile, care opreau întinderea leprei menite să fie distrusă de ea. Acum însă, putea să se desfăşoare, iar tăcerea lui Dinoiu era un semn al superiorităţii ei, ce nu-şi pierduse niciodată cumpătul. Sări aproape de pe scaun şi întrebă :

— Dacă doctorul Stroescu îşi *închipuie* — şi acest „îşi *închipuie*" fusese spus cu toată batjocura de care era în stare — ori Tatiana Dobrescu era în stare de multă batjocură şi era una din armele ei favorite, care au paralizat pe mulţi, chiar pe propriul ei bărbat, — deci dacă îşi închipuie că există „adevăruri în sine" ?

— Da, răspunse ferm doctorul Stroescu. Există adevăruri — adică lucruri demonstrate, care, întîi, cum spuneţi dumneavoastră, sînt „în sine", iar ulterior sînt integrate, spărgînd vechiul model al lumii.

— Deci, conchise triumfal Tatiana Dobrescu, aceste adevăruri nu sînt determinate istoric ?

— Ba da. Sînt. Însă ele şi determină istoria, cîştigînd un plus de libertate a omului faţă de natură.

— Ele, desigur, nu au nimic de-a face cu lupta claselor, nu ? spuse femeia, aproape cu blîndeţe.

— Da. Sînt independente de ea. Uneori, din interese înguste, ele sînt împiedicate să fie afirmate, pentru a nu strica o ordine precară.

— A, o ordine *precară* aţi spus, nu-i aşa ? Am auzit bine — sper.

— Da, spuse dur doctorul Stroescu. Aţi auzit bine. Cred însă că n-aţi înţeles nimic !

Tatiana Dobrescu, pînă atunci foarte palidă, se înroşi brusc, pînă la albul ochilor. Însă nu de ruşine — din contră, de plăcere. De aceea şi zîmbi foarte subţire, în timp ce se aşeza, spunînd :

— Vă înşelaţi, domnule Stroescu, am înţeles perfect şi nu sînt singura care am înţeles. Noi toţi am înţeles. Toţi.

Dinoiu îşi reveni din stupoare. Ridicarea sa de pe scaun nu fu bruscă şi nervoasă, ca de mică felină de pădure, cum

se sculase Tatiana Dobrescu. El se înălță sau, mai exact, crescu în scaun amenințător, încet, și pumnii săi se prăvăliră pe masă, ca să-i susțină uriașa greutate-forță-masă ori energie a convingerii, a trupului său mare. Era o poziție bine cunoscută, din răspîndite tablouri. Gîtul său gros se întinse, și, așa, sprijinit pe masă, strigă :

— *Destul.* Pînă cînd vom suporta în mijlocul nostru asemenea manifestări ? Cît își închipuie domnul Stroescu că vom permite acestei idei otrăvite să ne atingă urechile ? Cît de proști și slabi ne crede domnia-sa. Destul, am spus. N-avem ce discuta ! Vom lua măsuri.

Glasul său făcu să răsune sala, și cuvîntul *măsuri* fu înțeles fără greș. Dinoiu se așeză, respirînd greu, mirat poate de ce doctorul Stroescu, de un ciudat calm, nu dispăru, nu se ridică, nu plecă. Își sticlea numai ochelarii.

Atunci, spre surprinderea tuturor, se ridică ușor și simplu Paul Achim, cu acel gest firesc cu care s-ar fi ridicat ca să răspundă unor banale întrebări inofensive, ca să adauge un mic amănunt, să mai facă o precizare. În tot timpul scenei, el nu fu atins de nici un sentiment, nici de frică, și, bineînțeles, nici de rușine. Nu fu impresionat de spusele doctorului Stroescu, nu-l atinseseră, și cu atît mai puțin nu-l tulburaseră. Își păstră calmul și siguranța de sine, săvîrșind o mică eroare logică. Își aminti de micul grup din stația de tramvai și văzu mîna uscată a contelui mizer refăcînd pe hartă, pe o hartă zdrențuită, a suta, a mia oară, greșelile lui Denikin, Kolceag și Vrangel. Nu înțelese și nu avea să înțeleagă, vreme de două decenii cel puțin, că a afirma un adevăr demonstrabil, chiar dacă nu este imediat acceptat, nu înseamnă a te pierde în reveria unui trecut depășit, ci a te pregăti pentru viitor. Că nu există și nu va exista nici o societate în care adevărurile noi să nu fie impuse cu luptă și să nu pretindă curaj, uneori mai mare, uneori mai mic. Dimpotrivă, înfrîngerea lui Denikin și a altora, înfrîngerea lor adevărată, presupune afirmarea unor adevăruri, chiar

cu unele riscuri. Confundînd planurile, gîndea mai departe ca și contele și, acceptînd o gîndire îngustă, teologală, nu mergea cu viitorul, ci cu cea mai gravă formă a erorilor trecutului, pregătindu-se pentru sălbatecul egoism al puterii, de care Vrangel nu era străin. El devenea, am putea spune, un reacționar de tip nou, suspicios față de lume și închis față de ea, omul celei mai slabe credințe sau a nici unui fel de credință. Însă viziunea mîinii uscate, extrem de clar reprezentate, cu unghiile îngălbenite de cel mai prost tutun, mișcîndu-se deasupra hărții vechi, înverzite de timp și zdrențuite, îi dădu tărie și o ciudată liniște. El era convins că merge cu viitorul, cînd spuse, egal și superior, ca spirala mai înaltă pe care-și închipuia că s-a așezat :

— Îmi dați voie. Cred că doctorul Stroescu greșește. Dealtfel nici el n-a vorbit despre substanța științifică propriu-zisă a acestor teorii. Aceasta este altceva și dacă e ceva adevărat în ea, va fi folosită, conform intereselor superioare ale istoriei. Adevărurile nu trebuie apărate cu atîta ardoare (și aici își permise un mic accent ironic, aproape prietenesc), pentru că ele nu se pierd. Atenția noastră să se îndrepte mai ales spre concluzii, consecințe teoretice. Dealtfel eu m-am mărginit să afirm o filosofie, iar doctorul Stroescu, la rîndul său, s-a mărginit să afirme filosofia sa. O altă filosofie, care pierde viziunea întregului, din cauza părților. Atîta tot.

Paul Achim apoi se așeză, se poate spune extrem de comod în scaun, fără măcar să savureze efectul spuselor sale, care fu considerabil. Dinoiu, auzind cuvintele dragi lui, *filosofie* și mai ales *întreg* — acesta îi era și cel mai drag cuvînt — se liniști și respiră adînc satisfăcut, o respirație de ușurare ce se auzi, ca o descărcare, în întreaga sală. Și după el, toată lumea. Cuvintele paterne ale lui Paul Achim avură un bun efect, pentru că din nou fiind convingătoare și sunînd ca o concluzie nu mai impunea nimănui să ia atitudine, să înfiereze, să se dezvăluie, poate cum

n-ar fi dorit. Şi mai presus de orice, păreau şi chiar erau obiective, lipsite de ură şi teamă. De aceea, profesorul, revenit din adîncile şi nemărturisitele sale temeri, se grăbi să ridice şedinţa, fără să se consulte chiar cu Dinoiu. În cîteva clipe sala fu goală, scaunele scîrţîiră şi neobişnuite nu fură decît graba şi vocile mai scăzute ce nu reveneau pe pămînt, la obişnuitele conversaţii. Doctorul Stroescu rămase jos, singur, şi Paul Achim, trecînd pe lîngă el, îi întinse mîna. Mîna doctorului Stroescu însă rămase inertă, pe spătarul scaunului. Paul Achim ridică uşor din umeri şi ieşi sigur pe sine, convins că a jucat cartea cea mai bună.

După cîteva zile doctorul Stroescu dispăru din institut — nimeni nu ştiu unde — şi nu se mai vorbi despre el niciodată, nimeni nu se întîlni, măcar întîmplător, pe stradă cu el, sau Paul Achim nu află despre o asemenea întîlnire. Steaua lui Paul Achim însă începu să urce vertiginos şi viaţa lui se schimbă foarte repede, cum îşi închipuise şi dorise. Ajunse, mai întîi, favoritul — singurul cu adevărat favorit — al lui Dinoiu, care, într-o seară tîrzie, chiar din iarna ce urmă, i se mărturisi. Această ciudată mărturisire, făcută seara tîrziu, cînd institutul era pustiu, îi reveni în minte ca un fel de lumină crudă, amestecată cu mirosul de ceai, care nici o clipă nu-l părăsise, din contră, se intensifica, în cele cîteva minute de cînd Paul Achim stătea aproape încremenit în holul întunecat al vechii clădiri a institutului.

Imaginea lui Dinoiu, a lui Dinoiu din acea vreme, îi flutură o clipă în minte, fără să-şi mai amintească vorbele mărturisirii. Ele erau legate, şi anume neplăcut, cu lumina puternică a becului fără abatjour care atîrna de un fir gros, negru, din tavanul simplu, alb (în celelalte camere erau tavane de lemn sculptat sau împodobite cu stucaturi, de care atîrnau candelabre complicate) al biroului lui Dinoiu, de fapt o adevărată celulă mănăstirească. Era încă-

perea cea mai săracă, probabil fostul oficiu, mobilată cu o masă mare, simplă, ce părea că nu provine și probabil nici nu provenea din vechea casă boierească, un scaun înalt în spatele biroului, cu un spătar nefolosit vreodată, pentru că Dinoiu ar fi putut sta și pe un simplu taburet de bucătărie, poziția lui fiind mereu aplecată în jos, așternut pe masa cu hîrtii foarte puține. Mai era un scaun pentru un vizitator, niciodată pentru doi, două mari dulapuri de fier, totdeauna încuiate — cheile nu stăteau în broască nici cînd Dinoiu era în birou, ci pe un lanț de fier, cu numeroase alte chei, în buzunarul directorului administrativ. În sfîrșit, *last but not least*, în spatele lui Dinoiu era un portret oficial mare, pe care se poate bănui că Dinoiu, din respect, nu-l privea decît în fugă, în clipa cînd venea dimineața de tot la lucru, și apoi se lăsa vegheat de el. Nu-i cerea sfaturi, ci era sfătuit discret, și tabloul era atît de firesc în acea cameră mică, întunecoasă în sine, dar mereu luminată de becul puternic de 200 de wați care nu permitea decît vagi unghiuri de umbră în colțurile dulapului de fier, încît părea că Dinoiu nu e niciodată singur aici.

Într-o seară tîrzie de iarnă, după ce Paul Achim devenise o reală forță în institut și conducea un colectiv de tineri care îi vor rămîne vreme de decenii devotați, ocupîndu-se însă foarte serios și cu știința cea mai periculoasă, la care avea liber acces, pentru că dovedise fără dubiu că nu va cădea vreodată sub influența ei, adică nu-i va modifica părerile drepte — fiind cel mult un instrument în cîteva din sugestiile ei pozitive — deci era însușirea unei cunoașteri fără ecou, Dinoiu îl chemă la el, pentru o problemă organizatorică. Era vorba despre unul din tinerii colaboratori ai lui Paul Achim, asupra căruia mai existau unele semne de întrebare — se descoperise că ar fi băiatul unui fost plutonier de jandarmi care chiar acum se mai ocupa cu mici găinării, în sensul propriu al cuvîntului. Dealtfel tînărul era harnic, activ și părea de

încredere. Însă o verificare tot îi părea lui Dinoiu necesară, dat fiind că Niculaie Gheorghe devenise unul din apropiații lui Achim și se putea bănui, măcar instinctiv, că este astfel pregătit să joace un anume rol în viitor.

— Înțelege-mă, tovarășe Achim, trebuie să stabilim lucrurile astea cu precizie. Nu să aplicăm mecanic niște criterii, nimeni nu ne cere asta. În definitiv și dumneata ești mic-burghez, și nu e nici o problemă. Însă vreau să știu nu ce spune, și nici măcar cum lucrează Gheorghe. Întrebarea este alta : Cum simte ? Gîndirea, asta se poate aranja, educa, dezvolta. Nu asta mă preocupă. Dar cum simte, asta este primordial. Simțirea, instinctul lui profund, influențează gîndirea, îi dă direcție și nu invers. Gîndirea chiar cea mai justă se poate rătăci fără o simțire justă, mai ales în domeniul în care lucrați voi. Lucrurile astea, ideile pe care le mînuiți, într-o zi se așează și fac un gol în suflet. Numai simțirea le face inofensive. O conștiință fermă, un instinct bun sînt cea mai puternică garanție. Nu știu dacă e destul de clar ceea ce spun.

Paul Achim dădu din cap afirmativ. Înțelesese, el pricepînd repede, dar nu răspunse imediat. Părea că stă să chibzuiască și, pînă la urmă, cu o oarecare prudență de om responsabil, care nu se grăbește cu concluziile, spuse ezitînd :

— Da, știu foarte bine. Nu e nici un fel de pericol. Tovarășul Gheorghe este ghidat în fiecare din actele sale de o simțire justă. O simțire justă, care se *confirmă* întotdeauna și el caută mereu s-o confirme. Nu e cutreierat de îndoială, pentru că îndoiala nici nu se poate naște. Instinctul lui profund o înlătură înainte de a se naște.

Ochii lui Dinoiu sclipiră, mici, ca niște mărgele întunecate rătăcite la rădăcina nasului său puternic. Se simțea înțeles și acesta era lucru rar. Să nu trebuiască să dai ordine și dispoziții, să nu supraveghezi numai, ci să poți să fii înțeles și pe linie de serviciu, așa cum te poți înțelege, de la om la om, era un lucru remarcabil, de ne-

prețuit. De aceea îl privi cu mare căldură pe Paul Achim și pentru o clipă îi trecu prin minte că i-ar fi plăcut să aibă un fiu ca acest băiat deștept și hotărît, care să-l continue. Viața lui personală era foarte precară. Avea trei fete de care nu se putea apropia, pentru că nu-l înțelegeau, pierdute în preocupări mărunte, nu străine de un fel de dorință de căpătuială, și o nevastă care îl înțelegea și mai puțin. De fapt, nu-l înțelegea deloc, crezînd și visînd mereu la avantajele materiale, la case opulente, la relații în noua lume. Fetele îi semănau ei, aveau aceeași tendință la îngrășare, la explozii sentimentale lacrimogene și la eternă nemulțumire.

Tot timpul, de cum se născuseră, vroiau mereu cîte ceva, nu le ajungea nimic și cînd nu obțineau ce vroiau izbucneau în lacrimi și-și blestemau zilele, cuprinse de milă față de ele însele. N-aveau milă de nimeni, pentru că se compătimeau pe sine, nesfîrșit. În mintea lui Dinoiu probabil că a răsunat zgomotul acela de uși trîntite nervos, de gălăgie lacrimogenă, de imposibile declarații de amor și de aprinse jurăminte de ură veșnică durînd două ore, care era casa lui. Dezordine sentimentală, dezordine materială, acel aer neprecis al sentimentelor neconduse. El visa, poate, nu o lume a stabilității raționale, ci o lume a stabilității emotive, care se osifică în sisteme de afecte rigide numite *„credință !"*. Se mai uită încă o dată, bănuitor, la Paul Achim, ca și cum n-ar fi fost un om verificat și solid, ci un solicitant intrat în biroul său pentru întîia oară. De fapt, unul din motivele pentru care îi acordase încrederea era un fel de seninătate rezervată, faptul că niciodată nu i-a făcut nici o declarație de devotament, purtîndu-se simplu, necerîndu-i favoruri, acceptîndu-le cu același firesc, cu care le-ar fi refuzat sau i s-ar fi refuzat.

Ceea ce văzu îi plăcu din nou. Era ceva în Paul Achim, ca o aură a ușurinței ce-i făcea plăcere, o înțelegere rapidă și adîncă, însă niciodată revoltată, ca o întrupare a prin-

cipiului bine cunoscut și bine prețuit : *libertatea este o înțelegere a necesității,* așa cum pricepuse această frază nu Hegel, nici Engels, ci Dinoiu. O necesitate rigidă (el o numea solidă), care era mișcată din cînd în cînd, pe cer, de o nevăzută dar bănuită mînă, ale cărei motive secrete nu se știu. Iar oamenii se adaptează acestei necesități, înțelegerea fiind cea mai înaltă și mai filosofică formă de supunere, de acceptare firească și înțeleaptă. Așa părea că înțelege lumea și Paul Achim, fără spasme, într-un deplin acord cu ea. Dacă nu era un sfînt, era un prea fericit și apartenența lui la această clasă de fervenți liniștiți se citea pe fiecare din trăsăturile sale, din zi în zi mai mult, de la celebrul său referat încoace. Și totuși, Dinoiu fu încă precaut. De aceea, își inhibă simpatia și repetă întrebarea, cerînd și dovezi :

— De unde știi că simte bine acest Niculaie Gheorghe ?

Paul Achim reflectă îndelung. De fapt, el, binevoitor, îl disprețuia pe Niculaie Gheorghe, cu care dealtfel era cel puțin amic, dacă nu prieten chiar, dominîndu-l blînd și folosindu-se discret de el. Se poate spune chiar că Niculaie Gheorghe nici nu exista pentru el, și *tocmai* acest sentiment al inexistenței lui, sentiment vag, neprecizabil prin cuvinte, îl determina să-l recomande cu absolută certitudine. Însă nu era ușor, foarte ușor, să aducă dovezi. Pînă ce găsi cuvîntul potrivit :

— Am, spuse el, un argument. Vedeți, cînd dă peste o idee foarte nouă, se bucură, dar nu se lasă cucerit, ca un om neavizat. El mi-o arată și spune : Uite-ai dracului ce le-a trecut prin minte ăstora ! Vedeți, de la început și pînă la sfîrșit prudent, le refuză creditul. El se întreabă deci, nu cum e ideea aceea, ci cui folosește. Este, cum să vă explic, rece față de ele, pentru că nu iubește. Dragostea lui e în altă parte.

Dinoiu își așeză mîinile groase pe masă. O clipă, tocmai pentru că era convins de cele spuse de Paul Achim, îl bănui. Oare, se întrebă el, atîta inteligență nu strică ?

Dar îi fu ruşine de gîndul lui, şi, înainte de a începe o caldă şi neobişnuită discuţie, de om foarte singur şi închis, din greşeală îi spuse lui Paul Achim :

— Stai şi dumneata jos, tovarăşe Achim, însă savantul tînăr, de viitor, era de o oră aproape comod instalat în scaun. Înţelese cuvintele temutului director administrativ — care nu era deloc de temut pentru el — ca o invitaţie, nu de a sta pe scaunul obişnuit, ci pe unul aproape de al directorului, ca doi prieteni pe malul unui lac ce se mărturisesc fără scop precis, aruncînd gînditor cîte un bulgăre de pămînt în apa care face rotocoale, urmărită de ochii neatenţi, cu mare intensitate, pentru a putea, în aceste jocuri, să se concentreze şi să se mărturisească, fără jenă prea mare.

„Vezi, dumneata eşti tînăr şi ai o mare şansă că trăieşti în vremurile noastre, după ce ţi-ai ales un drum drept. Un mare noroc, şi te invidiez, nu cum invidiezi tinereţea cuiva, pentru că el e tînăr şi tu mai bătrîn şi mai aproape de moarte. Nici nu mă gîndesc la moarte. Însă viaţa dumitale are un rost încă de la început. Pe cînd eu am ajuns greu la un sens. Ani şi ani de zile, viaţa mea a fost întîmplătoare. N-am venit în mişcare din cauza sărăciei. Aş putea spune că eram chiar îndestulat. Cîştigam uneori mai prost, însă adeseori bine. Vindeam medicamente, eram reprezentantul unor firme mici şi al unor laboratoare, şi mă duceam cu produsele mele în mici orăşele de provincie, unde le desfăceam farmaciştilor de mîna a doua. Uneori veneam cu mostre, alteori îmi aduceam întreaga marfă în geamantane grele. Gările acelea fără hamali, birjarii moţăind, în ploaie, acoperiţi de glugi ţuguiate şi hotelele mici, în cazurile fericite mirosind a insecticid. Cînd nu miroseau, toată noaptea vînam ploşniţele şi ascultam cum în întregul hotel foşnesc toţi, neliniştiţi, în paturi, în afară de beţivii care sforăiau de se auzea prin pereţi. Şi, din cînd în cînd, gălăgia, pasagerii

scandalagii, sub care trosneau scările și strigătele lor și ușile care se trînteau și nu rareori cîte un rîs isteric de femei gîdilate de negustori grași, de grîne. Bete și ele, ca să-i suporte. Nu beam, nu fumam, mă dezgustau femeile astea de trecere. Acasă nu-mi plăcea să mă întorc. Banii pe care îi cîștigam nu mă interesau, îmi era silă de ei să-i număr. Uneori îmi cumpăram cărți, a căror lectură era tot silnică. Uneori cărți de știință. Nu sînt un simplu director administrativ. Am făcut și eu Chimia și Farmacia. Luam cărți de fizică și de chimie și nu-și aveau nici un rost. Formulele îmi miroseau a bani, nu a substanțe, biletele acelea nesuferite, de cele mai multe ori soioase. Nu ducea nicăieri lectura lor, îmi dădeau doar tristețea ratării mele, iar cele cîteva cărți de filosofie, așa cum erau citite, dădeau prea multe răspunsuri, toate inutile și complicate. Nici cu ele nu aveam ce face. De aceea gîndeam mereu : De ce trăiesc ? Ce rost are viața mea ?"

Dinoiu tăcu, își privi mîinile lui mari, butucănoase. Paul Achim îl privea curios, ca pe o ființă ciudată. Ceea ce auzea nici nu-l plictisea, nici nu-l interesa. Era o stare neutră, de-abia colorată de nerăbdare, care nu-i răspundea la nici o întrebare, nici măcar în legătură cu Dinoiu. Văzu doar, în minte, o birjă de provincie cu coșul ridicat și birjarul cu gluga ascuțită, peste care șiroia o ploaie măruntă de toamnă, fără sfîrșit, care transforma totul în noroi și un cer gros, plumburiu, neagitat de nici o umbră de vînt. Ploua curgînd de-a dreptul, fără fugă de nori, o prăvălire de nori peste drumuri desfundate și case pitice, peste dealuri moldovenești, argiloase, cu coastele abrupte, frînte. Acest peisaj, deși evocat de Dinoiu, nu-l privea pe acesta, ci pe el, Paul Achim, care niciodată în viața lui, de acum înainte, nu va fi silit să-l străbată cu trenul sau birja cu burduful de piele ridicat. Era tot ceea ce nu-l va mai privi niciodată, pentru că scăpase definitiv de ele. Și poate nici nu-l amenințase pe el, om născut să fie biruitor, în orice condiții. Era lumea ce nu-i era menită,

de la naştere. Povestirea lui Dinoiu nu arăta decît distanţa, de totdeauna ştiută, care exista între ei, iar întrebările de atunci, privind rostul vieţii, îi erau tot străine şi intim legate de peisajul noroios şi fără perspectivă. Tocmai de aceea, el avea răbdare să asculte atent sau aparent atent, fără s-o întrerupă, această confesiune de seară tîrzie, în clădirea pustie a institutului, unde la acea oră nu mai era decît un paznic somnoros şi care nu îndrăznea să se culce pentru că „sus" erau cei mai importanţi oameni din institut. Întrucît, hotărît, Paul Achim se număra printre cei de seamă, deşi era atît de tînăr.

Dinoiu de-abia acum însă îşi începu mărturisirea întrucît cele mai personale sentimente ale sale erau de fapt impersonale :

— Numai după mult timp mi-am găsit drumul. Nu e vorba numai de a face o lume mai dreaptă, fără împilare, ceea ce ştim cu toţii — deşi, desigur, asta este foarte important. Rolul nostru, în cadrul acestui vast program istoric, este, mai întîi, să-i învăţăm pe oameni să gîndească sau, mai ales, să simtă în mod just, ceea ce este foarte greu. Să le dăm o concepţie închegată despre lume, care să poată fi trăită, astfel, ca viaţa lor să capete un sens. Nimic să nu rămînă în afara acestui sens. Trebuie să le arătăm că aşa cum e organizat statul este organizată şi lumea, vegetalele şi mineralele, procesele istorice şi procesele biologice, psihologia şi sociologia, matematica, fizica şi politica nu sînt decît manifestări ale cîtorva principii, simple în fond, genial formulate în cîteva pagini, care cuprind întreaga înţelepciune şi singura înţelepciune — că a trăi înseamnă a te conforma. Eu cred că aceste principii au fost descoperite şi genial formulate. Sarcina noastră este să le aplicăm pretutindeni, să veghem ca nimic ce este împotriva lor să nu se strecoare.

Dinoiu se înflăcărase pe dinăuntru şi vocea sa căpătase cîteva tonalităţi grave, care n-o făceau intensă, ci şoptită.

Privirea sa străbătea prin Paul Achim şi, ca să ajungă departe, ea singură era intensă în aşezarea statuară şi solemnă a directorului administrativ. Doar după un minut, două de pauză, el deschise încet sertarul de la biroul său simplu şi scoase o cărticică cu coperţi roşii, nu mai mare decît o carte de rugăciuni pentru elevele şcolilor de măicuţe catolice. O aşeză pe masă şi, după ce o mîngîie, o deschise încet şi începu să citească rar, cu o voce aproape psalmodiind.

Paul Achim cunoştea, bineînţeles, textul acela cam uscat, care însă acum i se revela şi lui ca semănînd, în topică, limbaj şi siguranţa de sine cu ceva din liturghia pe care autorul o învăţase în anii tinereţii sale îndepărtate. Şi în aceeaşi clipă făcu şi prima şi ultima judecată asupra lui Dinoiu : „E un om adînc religios. Zelotul unei religii fără Dumnezeu, doar cu un profet." Dacă Paul Achim s-ar fi întîmplat să fie marxist ar fi simţit, poate, un fior neplăcut, aproape de groază, văzînd în simţirea, dealtfel adevărată a lui Dinoiu, negarea doctrinei deschiderii eterne a lumii omului, a învăţăturii despre omenirea într-un marş continuu. Însă tînărul şi foarte dotatul savant nu era nici marxist, nici antimarxist. El se gîndi doar că lumea e populată de mai multe specii de fiinţe, ei doi făceau parte din specii deosebite. Deci îl privi pe Dinoiu cum se priveşte, cu un fel de teamă şi curiozitate, de la specie la specie, în perfecta suspendare a limbajului. Cum trebuie că se reflectă girafa în ochii mari ai elefantului — două animale care se întîlnesc întîmplător, la marginea unui pîrîu în savană, fără ca unul să fie prada celuilalt, fără să se întîlnească în vreo aspră competiţie, fără altă legătură doar că fac parte din lume şi există împreună, sub acelaşi cer şi sub aceiaşi copaci, lîngă aceeaşi apă încălzită de soare, şi, poate pentru o clipă, imaginea reală şi cea reflectată în apă se confundă. Poate că uneori izbucneşte furia de a simţi acea varietate, sau alteori doar mugurele nedezvoltat al mirării animale, care, după milioane de

ani, la una dintre speciile de primate, naşte arta, adică un mijloc de a reproduce mirarea făcută nestrăină.

Însă Dinoiu, citind şi apoi comentînd, nu avea sentimentul acestei uriaşe distanţe, lui i se părea că şi Paul Achim, cu siguranţa sa simplă, este făcut după chipul şi asemănarea sa. Deci, el spuse :

— Înţelegi deci cît este de mare sarcina noastră, de a veghea. Toate teoriile trebuie aduse la un numitor comun, ca să poată fi nu ştiute ci simţite, adică trăite. Eu cînd citesc cum corpul omenesc este condus, de sus, de sistemul nervos central, care primeşte informaţiile de la organele de simţ şi apoi transmite ordinele jos, mă bucur şi strig : Aşa este. Însuşi corpul uman respectă centralismul democratic. Sau cînd citesc că mediul acţionează asupra organismului care i se supune, fără amestecul prea mare a acelei încăpăţînate ereditäţi, mă bucur, pentru că ştiu că omul poate fi făcut să semene cu ideea noastră despre om. Toate mecanismele ciberneticii, ale construirii unei lumi bazate pe memorie, mă sperie şi te felicit că ai meritul şi privilegiul de a te lupta împotriva lor. Amintirile acestea, tari ca însăşi lumea, care ar constitui lumea tuturor vieţuitoarelor, ca şi a maşinilor, trebuiesc combătute fără milă. Noi nu ducem o luptă cu uitarea, ci cu amintirea, pentru că numai aşa putem face o lume cu adevărat nouă, care să înceapă de la început, cu oameni toţi născuţi din clipa în care vrem noi. Pînă şi istoria nu trebuie să fie decît istoria prezentului, a clipei actuale, a adevăratului început, al începutului nostru ! Îţi dai seama, tovarăşe Achim, ce mare sarcină ai ? Lovind în blestemata ştiinţă a ciberneticii, dumneata, cu marile dumitale calităţi, distrugi fundamentarea teoretică a urmelor trecutului care nu pot fi şterse, permiţi eternul prezent, total controlabil. Totul e în faţa noastră, nimic nu e o consecinţă decît a prezentului. Lichidezi teoria trecutului, aşa cum tovarăşii tăi din biologie distrug fatalismul ereditäţii, înlocuindu-l

cu necesitatea prezentului ! Aşa cum istoricii, mii de istorici, în toată lumea sau în curînd în toată lumea, verifică arhivele, ca să ardă urmele ruşinoase ale trecutului omenirii, aducînd istoria în prezent, într-o singură clipă — căreia nimic să nu-i spargă unitatea. Eşti un pion într-o mare luptă, al cărei sens eu l-am înţeles. Vom face o lume care se va naşte tot timpul, odată cu noi ! Nu va exista un adevăr în afară şi unul înăuntru. Vom şterge deosebirea dintre ce este în noi şi ce este în afara noastră, smulgînd astfel rădăcinile minciunii. Dumneata eşti chemat să te lupţi, ca un soldat de vază, nu contra unei teorii false, ci cu însăşi naşterea minciunii şi a falsităţii, care izvorăşte continuu din acel amestec scîrbos de urme, amintiri, vise neîmplinite şi realitatea însăşi, a cărei forţă însorită nu poate pătrunde printre norii opaci ai diferenţelor individuale, şi de aici se naşte minciuna. Dumneata eşti un luptător pentru deplina transparenţă. Psihologii, ei înşişi, au o sarcină mare, nu mai mică decît a dumitale : să distrugă ideea nesănătoasă a unui inconştient, magazie de vechituri care ne conduce viaţa. Totul e reflex condiţionat, totul poate fi schimbat, prin simplă asociaţie. Însă, sarcina dumitale este mai profundă. Dumneata eşti menit să alungi trecutul, nu numai din fiinţe, dar chiar şi din lucruri, din maşini, astfel ca lumea neînsufleţită să fie cuprinsă şi ea în marea noastră acţiune. Dumneata eşti campionul uitării la maşini !

Dinoiu, care nu ridicase niciodată tonul, doar îşi rărise din ce în ce mai mult cuvintele, făcînd să crească între ele spaţiile albe, tăcu brusc şi tot alb, fără expresie, îl privi pe Paul Achim. Acesta simţi că a sosit momentul să spună ceva, cu atît mai mult cu cît o umbră de teamă îi acoperise, pentru prima dată în ultima vreme, mintea lui limpede, tare şi însorită. Se speriase mai ales pentru că, în timp ce vorbea Dinoiu, expunîndu-i planul mondial de luptă cu memoria, el însuşi, atît de sigur pe sine, fu copleşit de o amintire, care, ca orice amintire, în ochii lui Dinoiu nu pu-

tea fi decît vinovată. Nu era o amintire de demult, ci una foarte recentă. Mîna doctorului Stroescu stătea încremenită pe marginea scaunului și nu se mișca să i-o întîmpine pe a lui, întinsă prietenește, fără nici o mînie. El nu-i păstrase pică, însă doctorul Stroescu, evident, i-o păstra și dovedea că i-o va păstra mult timp de acum înainte, poate tot timpul, pînă la capătul vieții lui. Ceea ce înseamnă mult timp. Doctorul Stroescu nu era un om bătrîn. Dacă nu va muri tînăr, și Paul Achim se întrebă, nu fără o oarecare speranță, unde a dispărut fostul său mentor, așa, fără nici o urmă. Fără nici o urmă, își spuse clar, în minte — și atunci îl auzi pe Dinoiu că el este un campion al luptei pentru uitare. Cînd uitarea va domni nestingherită, alungată de soarele atotcuprinzător al prezentului, atunci Stroescu nu numai că nu va exista, dar nici măcar nu va fi existat vreodată. De aceea, cu toată convingerea, strigă :

— Voi face tot ce-mi stă cu putință. Acum înțeleg mai bine ! Îmi înțeleg locul !

Dinoiu dădu din cap, apoi spuse încet de tot, cu afecțiune :

— Știu. Ai înțeles totul, de la bun început. Seninătatea dumitale e pătrunsă de soare ! Dacă n-ai gîndit pînă acum ce ți-am spus eu, nu e nimic. Să nu-ți reproșezi. E chiar mai bine, pentru că ai simțit totul, ai acționat din instinct. Eu ar trebui să mă rușinez, că am avut nevoie de gînduri astfel formulate.

— Dar, izbucni Achim, nu s-ar putea, de asemenea, să facem toate aceste amintiri respingătoare ? Ca nimeni să nu se mai gîndească la ele ? Să nu-i vină să se gîndească ?

— E și asta o cale, dar mai complicată. Nu e destul de radicală. Pentru un timp, pînă vom obișnui oamenii să trăiască așa cum se cuvine, simplu, în prezentul care numai el e adevărat și numai el e universul, vom întinde asupra memoriei *secretul !* Avantajele sînt mari, m-am gîndit la ele. Învăluite în taină și suspiciune, toți vor fugi

de ele. Dar n-are rost să mai discutăm despre asta. Îți urez numai fericire !

Paul Achim simți mîna mare a lui Dinoiu, redevenit vechiul Dinoiu, cel pe care îl cunoscuse, puțin misterios și neînsemnat la prima aparență, care conducea fără vorbe institutul și-l domina pe bătrînul profesor, devenit copilul său docil și puțin ridicol. Acum înțelese de ce îl veghea astfel, împlinindu-i micile sale dorințe rituale. Și el era un vestigiu, care astfel, învăluit în taină, era șters și făcut puțin ridicol, devenit, prin acțiunile sale, propria sa negație. Bătrînul profesor era învestit cu o faimă nemeritată ca să fie în ochii tuturor trecutul ce se șterge pe sine. Iar Dinoiu conducea institutul nu prin teroare, ci prin forța credinței sale fără nici o fisură. De aceea era atît de puternic și atît de temut.

— Eu mai am puțin de lucru, îl auzi Paul Achim, care se ridică și părăsi biroul mic ca o chilie.

Străbătînd coridoarele pustii, camerele mari, goale, fastuos decorate, fu învăluit de un sentiment bizar. În ce ciudată utopie era atras ! O știință care nu adună faptele, ci le risipește. Care să facă să se piardă totul, nu să se păstreze totul. Știința uitării, cu adevărat nouă, opusul absolut al vechii științe. Imposibil, se gîndi el. Imposibil. Însă în aceeași clipă îi veni marea iluminare. Înțelese. O asemenea știință nu era o doctrină a cunoașterii, un loc al ei, așa cum era cea veche. Dimpotrivă, ea, ca să nu rămînă goală, fără absolut nici un conținut, ea devenea, obiectiv, o doctrină a voinței, a acțiunii voluntare și nelimitate, nemărginită de nici o regulă, umplută pînă la refuz de o forță sălbatică și primară — primordială, pe care unii o vor poseda și toți o vor putea gusta sau suporta. Lumea științei uitării era lumea puterii.

Paul Achim se lăsă adînc pătruns de descoperirea sa, care nu era nici ea un concept ci un strigăt al întregii sale ființe. Plin de o deplină încredere în sine, el păși mai apăsat, trecu zgomotos prin marele hol (unde se găsea

acum, cînd vag își amintea de acea discuție ca un sentiment al luminii becului fără abajur din chilia lui Dinoiu) și se îndreptă spre ușa de ieșire din clădire, pe care o trînti puternic. Portarul stătea în față, pe trepte, poate ca să nu fie copleșit de somn. Cînd îl văzu, îl salută milităreşte, lipindu-și călcîiele. Paul Achim nici nu-i răspunse la salut și se avîntă afară.

Începuse să ningă și totul în jur era feeric. Fulgi mari fluturau lucind o clipă în lumina felinarelor, apoi se ștergeau în umbră, așezîndu-se tăcuți pe pămînt, unde se pierdeau printre alții, călcați de picioarele puternice ale lui Paul Achim. Distinct, nu existau decît ca o strălucire de o clipă, de o maximă intensitate, vie și blîndă în același timp.

În aceeași seară se împlinise și dragostea lui Paul Achim. De cînd se îndrăgostise, în ajunul ținerii referatului, o văzuse mereu pe Livia, și dincolo de succesele sale profesionale, de creșterea continuă a puterii și influenței sale, viața lui a fost fericită și din cauza dragostei sale, puternice și curate. După orele de muncă se întîlneau și făceau plimbări lungi pe străzile posomorîte, umblate de oameni sărăcăcios îmbrăcați, prost luminate seara, cu vitrine goale, adeseori stinse, și de aceea cu o ciudată strălucire întunecată. Însă lor, pînă și în cele mai urîte după-amieze ploioase de toamnă tîrzie sau de incert început de iarnă, totul le plăcea, mai ales lucirea de nimic neștearsă a trotuarelor ude de ceață și fine picături de apă, și mai ales frigul care o făcea pe Livia să stea cu mîna fără mănușă în buzunarul raglanului său pe puncte, o mînă mică, inertă în spaima ei adoratoare.

Apoi, cînd erau prea răzbiți de frig, intrau și vedeau nesfîrșitele filme de război, cu soldați eroi și cu dușmani ticăloși. Sau filme cu recolte nemaipomenite, pe întinse cîmpuri aurii de holde de aur, cu țărani fericiți. Erau adevărate curse ale datoriei, și Paul Achim și Livia uneori uitau de ei înșiși, și le urmăreau curioși, ca apoi să cadă

iar în plăcuta senzație, atotbiruitoare, de a fi împreună. Aceste lungi după-amieze care n-aveau importanță, cu filme care semănau toate unele cu altele, aveau uneori și mica lor plăcere, mai tulbure. Sala unui cinematograf de pe bulevard era infestată cu șobolani, care, în curse nebune, poate provocate de împușcăturile de pe ecran, alergau peste picioarele spectatorilor și atunci femeile țipau și, uneori, din cauza țipetelor, se întrerupea filmul și se aprindea lumina. Femeile tăceau brusc și spectatorii, puțin numeroși de obicei, se uitau mirați, aproape buimăciți unii la ceilalți, ca și cum ar fi încercat să se recunoască, și pentru că erau totuși străini, nu le mai rămînea decît să se acuze mut, unii pe alții.

Livia refuză să se mai ducă în acea sală și blînd, dar totuși ferm, ca să o dezobișnuiască de frică, Paul Achim o obligă să meargă iar acolo. În clipa în care se auzea rostogolitul șobolanilor, el o strîngea puternic de mînă și ea îi răspundea la început slab, cu o mare timiditate, apoi mai tare, și se lipea de el atît de mult, încît îi simțea toi trupul palpitînd prin îmbrăcămintea groasă.

În seara cînd plecă tîrziu de la institut, după discuția cu Dinoiu, Paul Achim se duse direct la ea și se urcă în camera ei mobilată, din apartamentul cam delabrat al unei foste generălese, femeie încă tînără, care interzicea Liviei să fie vizitată de bărbați. De aceea, Paul Achim nu fusese niciodată sus la ea. Și dealtfel, moravurile acelor vremi severe făceau ca perioada de îndrăgostire să fie lungă și să implice plimbări lungi, pe stradă, cofetării mizere, cu galantarul ocupat de cîteva violete — prăjitura acelor timpuri, ce costa 1,55 și era mică, pricăjită și nu foarte dulce.

Însă în seara aceea, direct, ca un semnal că intrau într-o nouă fază, el sună la ușă, riscînd să întîlnească pe doamna general. Îi deschise însă Livia — care se grăbise să vină în cîteva secunde, cu trupul ei plăpînd de-abia

înfăşurat într-un capot vişiniu de flanelă, gros şi călduros pentru că mica ei cameră era rece, soba nu încălzea bine sau ea, din cauza lungilor lor plimbări, neglija să o încălzească. Văzîndu-l stînd încremenit în faţa uşii, faţa ei se lumină ciudat şi întinzînd mîna îl trase înăuntru, înaintînd repede prin holul întunecat şi neîncălzit, apoi îl împinse în camera ei, închise uşa şi rămase sprijinită cu spatele de ea. El era în mijlocul camerei şi o privea cum stă, apărată de uşă, şi tocmai de aceea de o desăvîrşită dezarmare, ca un om ţintuit de zid. Însă frica ei se întovărăşea şi de plăcere, manifestată într-un zîmbet inert ce apărea şi dispărea în colţurile buzelor.

Teama şi plăcerea ei era victoria şi-l întărea în convingerea că e pe calea cea mai bună, a prezentului pur, fără amintiri, altele decît cele strict necesare.

Se lăsă dezbrăcat şi urmară clipe de amor atît de puternice şi prezente, încît reuşiră să fie, măcar din partea lui, cu desăvîrşire lipsite de dragoste, care începeau proaspete în fiecare seară.

După douăzeci de ani ele îi reveniră în minte, cu o desăvîrşită înfrigurare, prin însuşi faptul că erau memorie, împreună cu certurile care au urmat, după ce se stingea lumina şi alături, pe întuneric, vocea ei sarcastică, uşor nazonantă, şi el încercînd s-o audă, şi nereuşind, şi strigînd din cînd în cînd : „Destul, mîine am de lucru, lasă-mă să dorm." Şi ea răspunzînd : „De lucru, *pe cine* vei lucra mîine ?" Şi el, răspunzîndu-i : „Amorul tău e ieftin şi replicile tale sînt în capul oricărui prost." „Desigur, spunea ea, în capul oricui, pînă şi al puştilor. Tu nu-mi poţi oferi replici constatînd evidenţe." Pînă ce, într-o zi, cînd relaţiile erau foarte înveninate, n-a mai venit acasă. A dormit la birou o noapte, apoi şi-a luat o cameră, la o casă a Academiei, unde maşina îl ducea în fiecare zi şi dimineaţa venea să-l ia din nou. Era convins, atunci ca şi acum, că nu avea nici un fel de vină, că ea e absurdă şi

el este cel neînțeles, din cauza unei inexplicabile orbiri sau a unei gelozii de femeie posesivă, geloasă pe munca, realizările, marile sale succese, recunoscute, național recunoscute, și în curînd acceptate și internațional, la toate congresele unde participa regulat și se întîlnea cu semenii săi, conducători de instituții și institute ca și el, la fel de binevoitori și siguri pe ei, călători din congres în congres, neîntrecuți în a stabili relații umane fără consecințe. Un fel de salon de elită mondial, al unui sat mondial, străbătut cu avioane rapide, unde țăranii, mergînd să se întîlnească, nu privesc gardurile și buruienile ci lumina spectrală de deasupra norilor.

O lună n-a dat nici un semn de viață, nici un telefon, așteptînd să fie rechemat. El n-avea să-și reproșeze nimic. Însă ea s-a încăpățînat, și atunci, într-o frumoasă zi de toamnă, plimbîndu-se pe malul lacului, la casa de țară a Academiei, s-a hotărît să rupă totul, și nici măcar n-a avut o insomnie, în noaptea ce a urmat. „Căsătoria noastră e ratată" — i-a spus a doua zi și în puțină vreme a obținut și divorțul, și ea a plecat, rămînîndu-i lui casa, de unde, conform convingerii sale intrate în reflex, a alungat orice urmă a trecerii ei pe aici. A schimbat cu hotărîre și întrebuințarea încăperilor, a reașezat mobilele după gustul lui, într-un mod ciudat de impersonal. Apoi a avut legături, toate fără trecut și fără viitor, ca și prieteniile lui funcționale, corecte și bine plasate, care nu-l fereau. Însă noul său stil de viață îl făcea ceva mai ursuz, ca și cum o undă de mînie i-ar fi întovărășit nevăzut fiecare gest și fiecare act. O mînie surdă, perfect reținută, pe care în orice clipă ar fi putut-o declanșa. Asprimea asta îi întări și mai mult autoritatea incontestabilă pe care o avea asupra celorlalți, oameni ce-l ascultau pentru că în lipsa de bucurie a actelor vieții sale ierarhia ieșea cu putere la iveală.

Toate aceste amintiri izbucniră la suprafață, și ele fără nici o umbră de bucurie, chiar cele fericite erau amestecate cu aroma ceaiului, de la prima întîlnire cu profesorul

Ghibănescu care-l privea încremenit, fără nici o expresie, din tabloul academist care împodobea holul mare al institutului vechi. Şi pe deasupra vocea marelui savant, de acum cîteva zile, care-l întreba : „În ţara dumneavoastră sînt păstrăvi ? Eu şi cu fiul meu, adolescent, mergem adesea să prindem păstrăvi." Atît avusese să-i spună, după comunicarea sa ce încununa ani de activitate ştiinţifică, şi de-abia acum înţelese de ce l-a tulburat remarca mai marelui meseriei sale, autoritate incontestabilă, făuritor de ramuri întregi ale ştiinţei. Asta era ! În urma lui nu rămînea nici o îndoială, nici o controversă, nici o urmă. Şi activitatea sa era fără memorie, nememorabilă. Era o simplă rutină, fără consecinţe, corectă poate, dar atîta tot.

Ghibănescu îl privea din tablou, fără expresie, un tablou ce era transformarea în obiect al unui obiect. Lîngă tablou era una din acele oglinzi mari, de hol de casă boierească, menită să extindă spaţiul, tulburîndu-i marginile întinse, în care se reflectau mobilele grele, plafoanele, uşile şi alte oglinzi, cu alte fotolii, lampadare şi uşi fantomatice, şi printre ele se afla şi propria sa imagine. Un bărbat între două vîrste, cu înfăţişare ursuză şi severă, cu colţurile buzelor căzute şi cu două cute adînci care-i încadrau gura subţire, lipsită de bunătate, arătînd cît de îngroşată de vîrstă îi era pielea negricioasă a feţei cu o altă cută între sprîncenele stufoase, crescute peste măsură, ca şi cum ar fi vrut să-i acopere ochii înfundaţi, mici şi bănuitori, ce exprimau doar nemulţumire, o uriaşă nemulţumire, de neînvins, generală, împotriva lumii şi împotriva tuturor oamenilor. Era singura manifestare de viaţă, o viaţă potrivnică, un fel de negaţie.

O clipă, acum, la început, doar o singură clipă, se detestă cu toată puterea, aşa cum detesta şi toate obiectele din jur. Nu-i adevărat, strigă în sine. *Eu* am făcut acest institut, un adevărat institut de cercetări, modern, bine utilat pentru condiţiile de la noi. Eu am hotărît, în toate

acele nenumărate şedinţe, folosind atîtea mijloace, pentru fiecare ban ce a fost investit. Eu am eliminat impostorii, fanfaronii şi am impus ştiinţa adevărată, aici.

Şi atunci aducerea aminte a victoriilor sale îl copleşi, pierzînd astfel bătălia pe care o dusese tot timpul, chiar şi atunci cînd şi-a schimbat, cu uşurinţă, multe opinii. Bătălia cu memoria, începută într-o zi, cu două decenii în urmă, singura căreia îi fusese consecvent. Însă nu putu reacţiona decît tot cum se învăţase, şi atunci nimic ce-l întovărăşea de ani de zile ca o umbră, simţită de toţi, însă nemanifestată, izbucni, pe măsură ce nările îi erau năpădite de nesuferita aromă de ceai.

Începu să strige, deşi nu era nimeni în hol : „Ce e cu porcăria asta de tablou aici ? Ce caută ăsta aici, impostorul ăsta, falsul ăsta ? Cît o să mai tolerăm minciuna asta aici, falsul ăsta ?"

Vocea sa răsuna şi umplea holul, şi în spatele uşilor fostelor saloane transformate în birouri, funcţionarii administrativi, contabilii, registratorii, referenţii, documentariştii şi dactilografele începură să tremure pentru că i-au recunoscut vocea, glasul şefului ăl mare, rareori văzut pe aici, cu care mulţi nici nu stătuseră vreodată de vorbă şi nici nu urmau să vorbească şi, la drept vorbind, nici nu doreau. Dar nu era treaba nimănui, şi stătură cu toţii locului, întrerupîndu-se doar din lucru şi privindu-se unii pe alţii. Ce-o fi avînd ? Ce s-o fi întîmplînd ? Nimeni, niciodată nu-l auzise ţipînd, însă strigătul său mînios părea atît de firesc, atît de potrivit cu vechea teamă pe care le-o inspira, încît nu se mirară. Îi era săpată pe faţă şi acum era transformată în voce.

O femeie de serviciu fu singura care îndrăzni să-i iasă în întîmpinare. Era o femeie bătrînă, care nu-şi pierduse înfăţişarea ţărănească. Venise cu o instinctivă supunere, nu însă foarte speriată la început (n-avea ce să piardă). Însă, cînd îi întîlni privirea plină de mînie, ochii scăpă-

rători de furie, gura subțire strîmbată de efortul de a urla, se sperie și ea cu adevărat și, reflex, recurse la treaba ei, la îndeplinirea, chiar sub ochii șefului celui mare, a trebii pentru care era plătită. Mîna lui era îndreptată spre tablou și ea înțelese că acesta e în neregulă. Scoase cu grabă de undeva o cîrpă și începu grăbită să-l șteargă de praf.

— Afară cu el, strigă Paul Achim, directorul general Paul Achim. Să nu mai văd porcăria asta aici. Fața asta de impostor ! Omul ăsta de cîrpă, care o viață întreagă a urît știința la care n-a avut acces.

Femeia se opri și-l privi. Nu înțelegea nimic, nu știu însă ce să facă. Nu-l cunoscuse pe marele fondator, pe omul din tablou. Tabloul îl văzuse de mii de ori și nu se întrebase niciodată cine este, pe cine reprezintă. Îl ștergea regulat de praf, ca pe oricare mobilă, și atît. Furia pe un obiect i se părea cu totul de neînțeles, ca și, dealtfel, toate treburile puțin misterioase ce se făceau în cealaltă clădire, și marele șef, el însuși, ce strigă acum la un chip pictat.

În clipa aceea de stupoare se deschise o ușă și apăru un om bătrîn, evident în preajma pensiei, umil funcționar după înfățișare, însă ciudat totuși. Trăsăturile îi erau grele și împietrite ca ale unei măști, de o perfectă imobilitate, ca și cum ar fi fost sculptate într-o atitudine tip, scoborîtă dintr-o ratiune. Ochii mici erau apropiați de rădăcina nasului puternic, fruntea pleșuvită era masivă și-i dădea un aer impozant. Deși sărăcăcios îmbrăcat, părea că a fost, dacă nu este, un om important, chiar neobișnuit, un fost înalt demnitar, cu depline puteri, în orice caz un om cu o personalitate puternică și cu o biografie de neuitat.

Paul Achim, cînd îl văzu, păru că vrea să se arunce asupra lui, însă cu un ultim efort se stăpîni.

— Ce-i cu porcăria asta de tablou aici, domnule Dinoiu, se mărgini el să spună scăzut și deosebit de aspru.

Ce caută impostorul ăsta aici ? Şi încă un tablou atît de prost, cu totul lipsit de viaţă...

Dinoiu, intendentul institutului din ultimii ani, mai mare cu clădirea, personalul de serviciu, măturile şi găleţile, hîrtia şi creioanele, şeful accesoriilor neînsufleţite, unul din micii salariaţi, uitaţi, se poate spune, în institut, îl privi pe Achim şi nu răspunse. Se întoarse doar după o clipă de tăcere şi se uită la tablou, fără să-şi modifice expresia.

Paul Achim îl simţi pe Dinoiu ca unul — şi nu cel mai puţin important — dintre numeroşii săi duşmani, care au uneltit împotriva lui, vreme de două decenii. Vinovaţii, brusc apăruţi în memorie, ca vinovaţi. Stăpînindu-şi furia născută de perindarea difuză a unor scene vechi în minte, ce nu-şi păstrau decît o rouă de lucru trăit, adunate în jurul conştiinţei că viaţa sa se rătăcise undeva, el spuse cu o voce joasă :

— Tabloul n-are nici o valoare. Se poate arunca şi la gunoi. Sau l-aş face cadou, dac-aş putea înstrăina un bun public.

Dinoiu se întoarse încet spre el şi spuse :

— Îl vom pune în magazie, dacă vă supără. Eu l-aş duce la mine în birou, însă nu e loc. Şi apoi, oricum, nu mai am de stat decît o lună şi ies la pensie. Pe înlocuitorul meu nu-l va interesa, oricum.

— Pe nimeni, spuse Paul Achim şi, brusc, părăsi holul şi se îndreptă înspre biroul său din clădirea nouă, fără să salute.

Dinoiu chemă doi oameni care luară tabloul de la locul său, lăsînd pe perete doar o urmă mare, albă, şi se duse cu el într-o mică magazie, unde mai erau o serie de tablouri, de diferite mărimi, puse toate cu faţa la perete. Într-un colţ fu aşezat şi portretul întemeietorului, tot cu faţa spre perete. Cei doi oameni ieşiră şi Dinoiu mai rămase cîteva minute în cămăruţa mirosind a praf dospit şi mucegai, fără ferestre, o îngustă şi înaltă celulă. Apoi

ieşi, închise încet uşa, alese o cheie din lanţul mare de chei ce le purta veşnic cu el şi încuie lacătul solid. Dacă l-ar fi observat cineva, ar fi văzut un zîmbet fugar înflorindu-i buzele, singura schimbare de expresie ce şi-o permitea, dar numai din cînd în cînd şi în deplină singurătate. În rest, faţa sa era rigidă şi impenetrabilă.

Deşi nu mai avea de mult, de mai bine de zece, cincisprezece ani nici o putere, se bucura de o ciudată autoritate. Toată lumea îl lăsa în pace, păstrat aici ca un vestigiu mut şi încărcat de o anumită taină, poate şi din cauza tăcerii sale aproape totale. Un funcţionar tînăr îl botezase cu cîţiva ani înainte, „Grimaud", în amintirea tăcutului servitor al lui Athos. Şi totuşi, cînd trecea prin clădire, cu pasul său greoi şi faţa împietrită, toată lumea se da la o parte şi-l saluta.

După ce închise uşa, se strecură pe coridoare şi ajunse la micul său birou, neschimbat, în afara portretului, de aproape un sfert de veac. Alese o altă cheie de pe lanţ, o cheie mică, şi descuie sertarul biroului. Scoase un caiet gros, învelit şcolăreşte în hîrtie bleumarin, îl deschise şi scrise cu stiloul : „Astăzi, 20 martie, într-un acces de ură, *el* a dispus scoaterea tabloului bătrînului profesor din hol. L-am pus alături de celelalte, în mica magazie. Cînd am să părăsesc peste o lună institutul, am să plec cu cheia. Ura *lui* este neputincioasă. N-a înţeles *nimic*." Un zîmbet uşor îi flutură peste buze, închise caietul, îl aşeză din nou în sertarul pe care-l încuie cu grijă, apoi îşi sprijini capul în mîini şi rămase nemişcat, părînd că reflectează. De fapt se gîndea că era bine că reuşise să treacă în umbră, fără să plece, ca să poată fi martor. Luna pe care o mai avea la dispoziţie putea să aducă multe surprize, ori Dinoiu, de cînd, aproape pe nesimţite, decăzuse pînă la umila funcţie de intendent, „pentru că nu făcea faţă, nu mai putea face faţă", învăţase să fie şters şi totuşi prezent, adevăratul martor şi ochiul veşnic treaz, în jurul

căruia se mişcă toate lucrurile şi toţi oamenii, fără să ştie că el, profesorul martor, este adevăratul lor ax.

Vechiul luptător împotriva „memoriei care împiedică noul" era depozitarul a tot ceea ce se întîmplă şi s-a întîmplat, istoricul şi cronicarul, campionul aducerii aminte. Un cronicar care observă, prin mînie, din clipa în care a încetat să mai fie actor, tot ce se îndepărtează de un ideal devenit stare.

Instinctul său profund însă lucra şi în criza de furie a lui Paul Achim, în faţa unui tablou din hol — care, brusc, devenise destul de important ca să producă o criză de furie, — îi anunţa deschiderea unui timp nou. De aceea, nu numai că zîmbi, dar, pentru prima dată, de foarte mult timp, fluieră uşor o melodie veselă, de demult, pe care o uitase de patruzeci de ani, pe cînd era un tînăr comis voiajor de medicamente, cu studii neomologate, „bon pour L'Orient" şi cutreiera micile oraşe moldovene. Uitase cuvintele, însă, pentru o clipă poet, le înlocui cu o frază ce-i răsuna în minte : „Acuma e acum, acuma e acum, acuma vom vedea cum e acum." De fapt, melodia era un vechi cîntec soldăţesc-copilăresc : „Ce veseli sîntem noi, cînd mergem la război."

Dinoiu fluiera, frecîndu-şi mîinile noduroase, cu pielea îmbătrînită.

Capitolul III

Îngrijorătoarea creştere a memoriei lui Paul Achim continuă şi în zilele următoare. Amintirile sale păreau ca un subţire perete transparent care-l izola de lume, făcînd sunetele şi culorile să pătrundă insesizabil modificate. Aceiaşi oameni şi aceleaşi lucruri pătrundeau la el altfel şi părea că pînă şi gestul cel mai banal, sau priveliştea cea mai obişnuită are un nou înţeles, care pretinde o nouă atitudine. Într-un fel, se poate spune că Paul Achim era terorizat de mulţimea semnificaţiilor.

Tînăra cercetătoare Nora Munteanu, a cărei imagine o ocolise poate cu prea mare insistenţă, era, dacă nu cauza, măcar primul simptom al noii sale stări, şi cînd o chemă, folosindu-se de primul prilej, nu i se păru că cedează unui impuls erotic, ci îndeplinirii ritualului unei superstiţii. Ca şi cum, văzînd-o şi observînd deosebirea dintre realitate şi amintire, ar fi putut respinge toate amintirile ca netemeinice, întorcîndu-se în solida lume reală, aşa cum o ştia el.

O chemă deci să cerceteze şi eventual s-o mustre, pentru că vechiul său asociat şi amic, adjunctul său de acum, Niculaie Gheorghe (de fapt prof. dr. docent Gh. Niculaie) se plînsese împotriva ei, insinuînd, după obiceiul său, că-i este cu desăvîrşire inutilă „în sector", ba, mai mult, o adevărată povară. Argumentele erau puţine, compensate doar din plin de insistenţa bonomă a lui Niculaie Gheorghe care părea că se gîndeşte îndelung, aducînd probe, unei intuiţii de-ale sale fundamentale ce cu greu putea fi probată, ceea ce nu însemna că era mai puţin

justă. „Nu e bună" — repeta el, zîmbind gînditor şi puţin trist, cu întreaga-i moliciune şi pace care-i învăluise fiinţa în ultimii ani cînd tot ce era aspru pe chipul său se rotunjise, împlinindu-se, făcîndu-l să semene cu acei înţelepţi bonzi japonezi de o incontestabilă autoritate blîndă, care pot să judece şi să condamne, chiar la moarte, fără să-şi piardă liniştea, pentru că sînt deţinătorii unor ascunse adevăruri fundamentale şi de aceea şi condamnaţii îşi pleacă umiliţi capetele şi acceptă verdictul fără revoltă. „Nu e bună", repetă el, cu ochii fixaţi tihnit pe faţa aspră a lui Paul Achim şi apoi, semnificativ, chiar în ochii lui. „Şi nu numai că nu e bună, ştiinţific vorbind, dar produce şi rău în jur. O stare de spirit nesănătoasă. Trebuie să găsim o soluţie."

Paul Achim tresări în sine auzind că fata aceea produce nelinişte. Aşa era — putea fi şi el martor. Şi altădată, la insistenţa, la simpla insistenţă a lui Niculaie Gheorghe, n-ar fi ezitat să-i dea cîştig de cauză. Însă noua lui stare tulbure îl făcea circumspect.

— Nu prea eşti concret în acuzaţiile tale. Povesteşte-mi un fapt care i-l reproşezi.

— Rezultatele ei, spuse Niculaie Gheorghe. Nu sînt deloc încurajatoare. Nu se ţine de treabă.

— Adică ? întrebă Paul Achim (ce se simţi bine pentru cîteva clipe). Ce trebuia să facă şi n-a făcut ?

Niculaie Gheorghe privi cu o şi mai blîndă tristeţe în zare şi nu răspunse. Adăugă doar moale :

— Şi apoi, cercetările noastre au, precum ştii, un caracter mai special. După cîte sînt informat, n-ar fi tocmai potrivită pentru *asemenea* cercetări.

Paul Achim îşi aminti mai multe lucruri deodată, se ridică brusc de pe scaun şi începu să străbată cabinetul cu paşi mari, ca şi cum ar fi vrut să-l măsoare. Se opri în faţa ferestrei mari şi trase perdeaua subţire, lăsîndu-se mîngîiat aproape de lumina alburie a primăverii, care îl

copleşi. Se întoarse brusc pe călcîie şi se apropie de Niculaie Gheorghe.

— Ce-i reproşezi ? spuse el şi glasul său era tăios şi îi aducea aminte de multe vechiului său amic, dezvăluind adevăratele lor relaţii, date odată pentru totdeauna, de la început.

Blîndeţea dispăru de pe faţa moale şi rotundă a adjunctului său, cel mai vechi, cel mai bun şi mai ales cel mai de încredere prieten al său. Paul Achim observă irisul deschis, verzui, cu striaţii aurii şi pupilele foarte negre ale ochilor lui Niculaie, care luciră intens descoperindu-şi fără nici un menajament un fond de ferocitate pe care instinctiv toată lumea îl bănuia, dar nimeni nu l-ar fi putut proba. Din cele cîteva sute de cercetători ai institutului nimeni nu-i văzuse acea explozie de culoare şi lumină din ochii de obicei blînzi, calmi, aproape placizi. În afară de cei care de mult nu mai erau în institut, datorită acestei blîndeţi rafinate. Altădată, în vremuri îndepărtate, ar fi fost ultimul lucru pe care l-ar fi văzut în viaţă, acea intensitate bruscă, născută din calm, despicîndu-l, care părea că neagă în aceeaşi clipă şi formele rotunde ale lui Niculaie Gheorghe şi mîinile lui mici şi pufoase, şi mersul său puţin legănat şi mititel. Totul, în afară de zîmbetul care rămînea lipit pe faţă, perfect static şi mult mai ameninţător chiar decît intensitatea brusc ivită în ochi, care măcar era mişcare şi viaţă.

Nimeni, deci, din sutele de cercetători, din cei aproape o mie de salariaţi din institut, nu-i cunoştea nici această privire, nici răsturnarea de sens a surîsului. În afară de Paul Achim, care-l văzuse de multe ori, şi de aceea era *el* şeful incontestabil al instituţiei. Pentru că şi cînd i-a fost adresat lui, nu l-a atins şi l-a curbat, fără milă, făcîndu-l neputincios.

Vocea lui Niculaie Gheorghe era uşor răguşită, dar foarte francă.

— Nu vreau să lucrez cu ea. E un motiv concret şi serios ?

Paul Achim, în decursul lungii lor colaborări, prevenise de cele mai multe ori să se ajungă aici şi îndepărtase, măcar din calea lui Niculaie Gheorghe, dacă nu de tot, pe cei ce făceau obiectul intuiţiilor lui fundamentale ce nu aveau nevoie de argumente. Însă odată ajuns aici, nu putea ceda. El rămăsese ferm în şa, pentru că *niciodată,* dar absolut *niciodată,* odată ajunşi aici, nu cedase, asumîndu-şi orice pericol şi orice conflict. Erau din nou plasaţi în prezentul lor continuu şi transparentul zid care-l despărţea de lume se topi pentru o clipă. Mîna lui se lăsă grea pe umărul rotund al vechiului şi nepreţuitului său prieten şi colaborator. Simţi cum celălalt se crispează sub atingere, şi crisparea îi făcu plăcere, ca totdeauna, ca de fiecare dată, nu de multe, de două, trei ori cînd ajunseseră aici. Iubirea lor adîncă, dintre cal şi călăreţ, se desfăşura triumfătoare. Însă, tocmai pentru a rămîne adevărată şi adîncă, nu trebuiau schimbate rolurile. Calul era cal, călăreţul călăreţ, odată pentru totdeauna. Relaţiile lor erau bune şi temeinice, pentru că aveau fixitatea graniţelor dintre specii.

— Georgică, spuse Paul Achim, ce-mi ascunzi tu mie ? Noi sîntem nişte vechi prieteni, nu-i aşa ? Cu mine trebuie să fii *absolut sincer.* Apoi, vocea i se ridică : *absolut sincer.*

— De ce aperi fata asta ? întrebă răguşit Niculaie Gheorghe. Ce interes ai ? Nu m-ai refuzat niciodată în chestii din astea !

— Eu trebuie să ştiu tot ce se întîmplă în institut. De ce vrei să-mi ascunzi ceva ? Nu pot să înlătur pe cineva, pentru că nu-ţi place ţie !

— Şi dacă nu-ţi place ţie ? întrebă Niculaie Gheorghe.

Mîna lui Paul Achim se ridică de pe umărul vechiului său prieten.

— Atunci, nu-mi place *mie.*

— N-ai dreptul să-mi subminezi autoritatea, spuse Niculaie Gheorghe.

— Nu, n-am dreptul. Dar nici tu n-ai dreptul să nu ţii seama de autoritatea mea şi sub pavăza ei să faci tot ce-ţi trece prin minte. Ce-ai cu fata ?

Niculaie Gheorghe îşi dădu seama că pierduse partida şi nu înţelegea de ce. Era un fapt minor, un hatîr fără nici un fel de importanţă, un fleac, nici măcar neobişnuit. Era obişnuit în fond, nu numai pentru el, să se scape de un colaborator devenit dintr-un motiv sau altul incomod. Era şi spre bunul mers al instituţiei, pentru că nu se putea lucra bine cînd se fisura un colectiv. Atitudinea lui Paul Achim era inexplicabilă, dar odată luată, ştia foarte bine că nu va ceda. De aceea tăcu.

— Ce-ai cu fata ? îl auzi din nou pe Paul Achim şi înţelese că va trebui să meargă pînă la capăt.

O clipă se gîndi să se ridice şi să plece, trîntind uşa. În definitiv, ce putea să-i facă ? Nu mai erau la începuturi. Avea el însuşi un nume, o reputaţie, titluri înalte, relaţii importante. Poate venise vremea să-şi afirme independenţa. Gîndul îl bucură şi-l îngrozi în acelaşi timp, împingîndu-l spre visare. Ce bine-ar fi să fie independent, să nu mai atîrne, acum, la peste patruzeci de ani, de toanele prietenului său, a vechiului său aliat, cu care, totdeauna, lucrase mînă în mînă. Şi el putea să fie la fel de periculos pentru Paul Achim, ca şi acesta pentru el. *Obiectiv* nu-i putea face nimic. De aceea, ca să decidă, pînă să decidă, deocamdată tăcu.

— Ce-ai cu fata asta ? întrebă iar Paul Achim.

Nu-i va spune. Nu-i va spune cu nici un preţ, şi se lăsă răbdător în faţa lui, răbdarea nefiind ultima dintre calităţile sale, prin care răzbătuse într-un domeniu arid, fără să fie extraordinar dotat. Niculaie Gheorghe, profesorul doctor docent Niculaie Gheorghe, nu se îndoia şi nu se îndoise niciodată, nici pentru o singură clipă, că reuşise cu adevărat în viaţă şi încă dincolo de speranţele

sale modeste şi neclare, atunci cînd plecase la şcoală, gata să suporte orice privaţiune pentru a ajunge cum îi spusese înţelepţeşte tatăl său pe prispa postului de jandarmi, răsucindu-şi cu mîinile sale groase şi puternice o ţigară cu tutun negru într-o foiţă bună. „Măi băiete, dacă o să munceşti şi o să ştii să înduri, o să cîştigi şi tu o pîine mai uşoară. Că şi eu am îndurat destule, ca să apuc pîinea asta." Însă acea conversaţie serioasă, gravă şi plină de învăţăminte, acompaniată de ţipetele bibilicilor din curte şi de mirosul puternic al tutunului negru înfăşurat în foiţă gălbuie, îi dispăruse de mult din memorie. Tatăl său era un om puternic şi lucid, şi-i spunea : „Tu nu eşti cine ştie ce deştept, bă, însă eşti silitor şi încăpăţînat" (aşa şi era, putea să reziste fără să crîcnească, atunci cînd îşi punea ceva în cap, şi la bătăile cu centironul, profesionist aplicate de tatăl său, ce ştia să smulgă locul de ascunzătoare al mînjilor şi de la hoţii de cai cei mai îndărătnici, pe care-i respecta, ierarhic, după numărul de „trăgătoare" îndurate — întreaga lui ierarhie era bazată pe cine cît de mult ţine, fiind, fără să ştie, un fel de nietzscheian al rezistenţei fizice, al „trasului" şi al unei bărbăţii tehnice care se manifesta, ca să-i spunem „plenar", prin teroarea exercitată brutal asupra unui număr mai mare sau mai mic de oameni). Atît doar că intensitatea bruscă din ochii tatălui izbucnea mai liberă şi mai nestingherită şi nu se lăsa de obicei învăluită în acea blîndeţe japoneză, ca la băiatul său cu aparenţe molatice şi gesturi aproape episcopale. Bătrînul plutonier îşi lăsase sămînţa în progenitură, dar aceasta se acoperise printr-o cunoaştere a unei lumi mult mai complicate, cu nenumărate rotiţe şi pîrghii, pe care o simţise instinctiv. Moştenise însă forţă, răbdare, infinită capacitate de a îndura şi un respect definitiv, aproape metafizic, pentru autoritate. Crescut în zgomotele familiare ale „trăgătoarelor" întrerupte de ţipete şi de jurăminte (de cele mai multe ori false) de inocenţă, de pîndă pasionată a tatălui său strecurat ca un copoi de rasă

printre trestiile și păpurișul bălților în căutarea hoților de cai cu care era într-un război fără sfîrșit, partida vieții lui, Niculaie Gheorghe își compusese un „Weltanschauung" al forței combinate cu șiretenia, a continuei lor îmbinări și concurențe, ca lupta dintre blindaj și proiectil. Însă deasupra mai exista o lume a autorității desemnată prin semne. Bărbați voinici și tineri, capabili să rupă potcoava în mîini, stăteau smirnă în fața tatălui său, bărbat nu mare la stat, și se lăsau bătuți de el, pălmuiți fără milă pînă le dădea sîngele pe gură și pe nas, nu numai pentru că acesta avea o armă (și ceilalți aveau adeseori cîte o pușcă retezată la țeavă, sub suman), ci fiindcă acesta purta pe umeri două bucăți late de metal aurit, era „domnu' șef sau don' pl'toner" și era învestit cu o autoritate ce-i suplinea simpla forță fizică. Iar, la rîndul său — descoperi asta într-o bună zi —, deși era tare, puternic și stăpînul sîngeros al universului familiar — pînă și sorbitul ciorbii, la masă, în tăcerea celorlalți avea ceva religios, ca un acompaniament de orgă —, tatăl nu era decît o rotiță într-un mecanism mult mai mare. Or, ondulația aceasta, cu aspecte văzute și nevăzute, deschisă spre infinit, este baza oricărei metafizici. Ea i se dezvălui cînd, într-o zi, în sat, se opri o mașină mică și neagră și cineva sări și deschise portiera și scoborî un omuleț mic cu o față de maimuță, cu capul acoperit de un păr lins și cu un monoclu negru în ochi, îmbrăcat într-un costum alb, de vară. El se strecurase după ulucile gardului și-l văzu pe tatăl său, nu numai stînd smirnă, cum mai stătea el în fața ofițerilor de la Legiune, dar îi auzi chiar respirația șuierătoare, ca a unui hoț de cai prins și adus legat la post, o respirație strecurată prin gîtlejul strîns de emoție. Smirnă stătea și maiorul de la legiune, și deferent și plecat mai era un domn înalt și gras, prefectul.

Omulețul cu față de maimuță și cu monoclu negru se uită indiferent în jur și privirea lui trecu deasupra capetelor, undeva sus, spre cerul acoperit de nori zdrențuiți

care alergau bătuți de vînt, și așa, privind în sus și pe deasupra capetelor, vorbi cu prefectul și cu maiorul, iar Niculaie Gheorghe, băiat mic, în clasa II-a primară, nu înțelese prea bine cuvintele, dar auzi vocea metalică a acelui domn mic și înțelese o frază : „Și fără milă. Nici o ezitare". Tatăl său respira șuierat, încremenit în poziția de drepți. Apoi omulețul-maimuță se urcă în mașină și dispăru într-un nor de praf, urmat de încă două mașini, și pînă ce nu dispărură toate după cotul șoselei, tatăl său rămase în poziție de drepți, cu gîtlejul strîns de emoție, deși nu i se întîmplase nimic, și el nu era un hoț de cai adus strîns în chingi, tîrît în funii de jandarmi călări. Apoi respiră ușurat, își scoase chipiul și-și șterse fruntea de sudoare — poate o sudoare inexistentă, dar care-l inunda în reprezentare. Niculaie Gheorghe îndrăzni să-l întrebe pe tatăl său cine era acel domn, el care prefera să deducă, nu să întrebe, și, dealtfel, în familia lor, dreptul la întrebare era dat cu mare socoteală, și risca o pereche de palme. Însă de data asta, primi un răspuns : „Ăsta ? Este domnul ministru de interne", un răspuns foarte simplu, neobișnuit de firesc, aproape absent.

Apoi tatăl intră în biroul său, împodobit cu portretul oficial al majestății-sale, în fața căruia probabil tremura și domnul acela mic. Iar majestatea-sa, probabil, tremura în fața Sfîntului Gheorghe omorînd balaurul, altă poză din biroul șefului de post. Băiatul simți că se întîmplă ceva neobișnuit și, fascinat, își pîndi tatăl prin geamul strălucitor spălat de găinari aduși la post, și-l văzu cum stă, cu capul sprijinit în pumni, nerevenindu-și după emoție Și nu așteptă degeaba. Telefonul sună, după o oră sau două, și tatăl său ascultă și răcni : „Am înțeles, să trăiți", și își luă imediat pușca și trei jandarmi și se întoarse după jumătate de oră cu domnul Ilie, băiatul celui mai mare gospodar din sat, student la București, și-l închise în beci, unde niciodată nu intrau fețe atît de simandicoase.

Domnul Ilie era îmbrăcat în suman castaniu, închis la gît şi avea privirea severă pe faţa lui slabă, măcinată de o ambiţie care o încremenise. Era legat la mîini şi le ţinea în faţă, drepte, ca şi cum legat ar fi vrut să binecuvînteze cu ele, însă o binecuvîntare ameninţătoare. Tatăl băgă cheia de la beci în buzunar, apoi intră din nou în birou şi aşteptă. Sună telefonul şi iar răcni : „Să trăiţi", şi se aşeză din nou la birou, cu faţa în pumni. Strigă să i se aducă o sticlă de rachiu şi o bău toată, desfăcîndu-se la gît, privind crunt în faţă. Se lăsase seara şi el nu aprinse lampa de gaz, şi-şi făcea ţigări din tutun tare pe întuneric, pe care le aprindea, şi băiatul vedea numai cum se aprinde chibritul, şi apoi faţa tatălui se lumina de punctul de jăratic, pentru că trăgea din ţigară cu sete, şi foiţa, prost aşezată, din cînd în cînd se aprindea cu o flacără pîlpîită, albăstruie. Stătu aşa pînă ce se auzi un zgomot de motor. Niculaie Gheorghe se ascunse în bălării, dar de fapt nimeni nu-l strigă. O maşină se opri în faţa porţii şi scoborîră un ofiţer şi cîţiva jandarmi, şi tatăl său ieşi din birou, se duseră la beci, şi studentul, domnul Ilie, fu scos şi dus spre maşina care alunecase vreo cincizeci de metri mai spre primărie, în loc să stea în faţa porţii.

Era o noapte cu lună, şi şoseaua era alburie, ca dată cu var, şi proaspăt văruite păreau şi casele, numai pomii erau întunecaţi şi cu crengile foarte grele, ca şi cum brusc s-ar fi încărcat de fructe, ca în anii netrăiţi de demult, cu roade nespus de bogate, care făceau să atîrne pînă la rupere, ramurile.

De undeva se auzeau zbaterile unei mori, a morii tatălui lui Ilie, cel mai mare gospodar din sat, şi zgomotul lor ritmic părea, pentru copilul de 8 ani, că face să crească lumina de var a drumului, în mijlocul căreia stătea încremenită maşina neagră. Poate că era seara cea mai frumoasă din viaţa lui Niculaie Gheorghe, singura seară de care şi-a dat seama că există, prin lărgimea ei albă care

înfăşura pămîntul, pînă departe spre Dunăre, în raiul îngust al hoţilor de cai. Fiecare clipă era lungă şi neasemuit de bogată, paletele morii continuau să bată ritmic, şi zgomotul lor îndepărtat, la capătul văzutelor, era mai important decît zgomotul ciudat al paşilor, mai apropiaţi, care porniseră în grup, amestecaţi, apoi unii se răriră, a celor din spate, deveniţi paşi mici, furişaţi. Pînă ce deodată două voci, dintre care una era a tatălui său, se răstiră, urlînd aproape : „Stai, nu fugi", şi dintr-o dată se auzi zgomotul metalic al piedicilor şi apoi bubuiturile a două sau trei arme. Studentul se întoarse brusc pe călcîie, dar nu făcu decît jumătate din drumul lung pînă a-i privi pe oamenii în uniformă, din spatele lui, faţă către faţă. De aceea, se răsturnă de-a latul drumului alb, cu faţa în sus şi, înainte de a atinge pămîntul în căderea lui grea, păru că face un curios salt în aer şi bate din braţe, ca din aripi, într-un ciudat dans.

Niculaie Gheorghe simţi un gust sărat în gură şi o mare arşiţă în piept, arşiţa celei mai mari emoţii ale sale din viaţă, care n-avea nimic cu mila, că a fost împuşcat un om, ci o zguduitoare emoţie a mirării şi a unei frici, dar nu frica de ceva anume, ci aproape o frică religioasă care-i dezvăluia o putere zdrobitoare, mişcată de mîini nevăzute (deşi ştia precis cine a tras), care topea tot ceea ce el ştia sau putea să ştie. Şi această teamă şi emoţie puternică, arzătoare, care făcea să-l usture pieptul şi ochii (perfect uscaţi, ca şi cum s-ar fi topit orice lacrimă), nu era lipsită şi de o ciudată bucurie, cu totul neexplicabilă. Bucurîndu-se, totuşi, simţi cum îi tremură bărbia şi zgomotul maşinii în care fu urcat mortul, care se îndepărtă, şi zbaterea morii, şi paşii tatălui său care se întorcea pe drum, toate fură acoperite de clănţănitul dinţilor lui, dintre care unii erau de lapte încă, clănţănit ritmic şi involuntar, care îl asurzea aproape, dar nu era nici asta greu, pentru că urechile sale erau pline

de sîngele ce-i urcase în cap şi stăteau să plesnească aproape sub presiune.

Dintr-un salt ieşi din buruienile unde stătuse ascuns şi sări înaintea tatălui său care intra pe poartă şi-l privi, la lumina de var a nopţii cu lună, cu ochi strălucitori, întrebîndu-l fără cuvinte, cu o îndrăzneală de care niciodată pînă atunci nu fusese în stare. Şi atunci tatăl său îi trase două palme, cu toată puterea, care-i zguduiră creierii înfierbîntaţi şi-l doborîră pe pămînt.

A doua zi, liniştit, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, stătea în curte şi se juca încet cu cîinele, cînd simţi o privire care-l ţintuia şi ridică şi el ochii. Tatăl său îşi făcea o ţigară din tutun negru, neatent, lăsîndu-l să i se scurgă printre degetele lui noduroase, iar privirea, sticloasă şi rece, nu ca a unui părinte, fie el şi mînios, îl ţintuia pe el, şi în răceala ei era plină de înţeles şi ameninţătoare. Niculaie Gheorghe îşi privi însă părintele cu ochi nespus de calmi şi senini, de o deplină nevinovăţie, care spuneau totul, nespunînd nimic. Între ei se pecetlui astfel o taină care se închise în clipa în care scăpără chibritul, şi tatăl îşi strînse ochii de fumul gros şi cu miros pătrunzător. De atunci nu mai ridică mîna asupra lui.

În locul unde a fost împuşcat studentul, cu mare pompă, peste un an se ridică o troiţă care stătu acolo o toamnă, pînă în toiul iernii. În tot acest timp, plutonierul Niculaie Dobre stătu ascuns în bălţi şi fu hrănit, din timp în timp, de copilul lui de 9—10 ani, care ştia să se strecoare seara, prin ploile de toamnă, pînă în acele locuri tainice, fără să poată fi prins sau iscodit.

La şcoală, el cînta împreună cu ceilalţi, cîntece spre mărirea căpitanului martirilor — şi era uneori pus în genunchi de învăţătoare, în faţa tabloului studentului Ilie, martirul, chiar la locul sub care zi şi noapte ardea o candelă. El sta în genunchi şi primea bătăi în palmă,

cu ochi uscați, în fundul lor aproape surîzători, dar era un surîs pe care numai el îl știa și nimeni altcineva. Nu se simțea deloc umilit și asculta cu neîncredere senină cum li se povestea că bandele iudeo-masonice de vînzători ai neamului au ucis pe bravul student în Teologie Ilie Răscruce, mort pentru țară, ce va fi ca soarele de pe cer. Doar cînd l-au bătut odată prea tare, doamna Donose care purta cizme, cămașă verde și centură cu diagonală și un inspector la fel îmbrăcat, ochii lui deschiși la culoare sclipiră intens și apoi se stinseră, ca înainte.

Nu se miră deloc cînd în toiul iernii, după vagi tulburări, tatăl său se întoarse și troița a fost dărîmată. Din ea se făcu un braț de lemne pentru postul de jandarmi.

În conflictul, posibil dar niciodată real, între Newton, Einstein sau K. Marx și acele tulburi amintiri dintr-o noapte, o dimineață și apoi din zilele cînd s-a strecurat printre păpurișul bălții, așa încît nimeni să nu-l vadă și să nu-l știe, înfruntînd frica infantilă de noapte, locuri pustii cu urme de fiare și cu sunete ciudate, parcă omenești, făcute de vînt, ploaie și păsări mari de baltă, nu oamenii de știință luminată au învins. Structura universului, așezarea luminilor în cosmos, ecuațiile complicate, releele mecanismelor în care era specialist, nu se organizau într-o concepție unitară, n-aveau nimic sau aproape nimic comun cu el, ci erau doar niște simple mijloace, un limbaj necesar să se strecoare prin bălțile și hățișurile lumii în care trăia „ca să cîștige o pîine mai ușoară", ascultînd de sfaturile tatălui său. Toate aceste lucruri abstracte nu erau nici false, nici adevărate, ele erau utile, necesar să fie învățate pentru a obține titluri, diplome, onoruri care altfel i-ar fi rămas închise. Niculaie Gheorghe veni în universul acesta de semne abstracte gata pregătit pentru o lume foarte reală, de o incontestabilă realitate, tocmai pentru că avea un fund tulbure, nevăzut și

uitat, neînțeles pe deplin și o întindere infinită, ca cercurile suprapuse de autoritate de deasupra tatălui său, pînă în necunoscut, o lume dură, locuită de frică, moarte și șiretenia care te scapă. Iar moartea, în timpul său dur, nu era o misterioasă dispariție inevitabilă, ci ucidere, de care cei șireți și rezistenți puteau să scape, strecurîndu-se. Într-un fel, Niculaie Gheorghe se bănuia în adîncul sufletului său nemuritor, dacă va reuși să se strecoare prin mecanismul marilor forțe concrete care l-ar fi putut zdrobi. Însă el știa să rabde și să tacă, să ghicească unde era puterea, dar mai ales să rabde. Știința era o profesie, pe care o trăia mai puțin decît tatăl său jandarmeria, care, la acesta, era mai bogată în reprezentări, cu rădăcini în instinctul de vînătoare. Pentru fiul său doctor docent știința însemna foile albe ale începutului de teză, examenele sau, în cel mai bun caz, biroul său și institutul, lungul său drum foarte uman, spre înaltele sale distincții, și, nu în ultimul rînd, legătura sa de prietenie cu Paul Achim, cel mai vechi și cel mai bun prieten al său, care aducea din experiența sa de mult uitată acele cercuri ierarhice întinse în sus cu runele străvechi, cu capăt necunoscut și cu o bază într-o noapte cu lumină albă de var, deplin liniștită în afară de bătaia regulată, ca de veșnic ceasornic, a zbaturilor unei mori, și apoi împușcătura care sfîșia monotonul zgomot și zbaterea sîngelui său în urechi. Dar, mai ales, acea privire rece a tatălui ce-și răsucea țigara între degetele sale butucănoase, și tutunul se fărîmița încet, și apoi privirile lor se întîlneau și pecetluiau o taină.

Într-un fel tainică era și relația sa cu Paul Achim, cel mai bun și cel mai vechi prieten al său, cu care totdeauna se înțelegea fără cuvinte, sau cuvintele, puține și oblice, spuneau mult mai puțin decît întîlnirea din ochi ce însemna de obicei un semnal de luptă. Taina lor, care nici măcar nu ascundea ceva, ci avea puțin din caracterul unui întuneric dintîi, însemna și pîndă, și

luptă, şi unitate, şi tensiune, şi puţin dispreţ din partea partenerului senior, şi o molatică invidie, niciodată pe deplin mărturisită nici sieşi, nutrită în taină de Niculaie Gheorghe, care ştia să rabde mai mult dar, nu numai că era mai neînţelegător în meseria lor, ci, mai ales, nu avea acea nepăsare, măcar aparentă, acel firesc ce-i impresiona pe toţi la Paul Achim. El era cu răbdarea, celălalt era cu strălucirea, care vine dintr-un fel de superioară detaşare. Niculaie Gheorghe putea să îndure strîngîndu-se în sine şi ascunzîndu-se, însă niciodată nu era nepăsător.

Şi acum, cînd din nou pe prim plan era tensiunea, auzea întrebarea lui Paul Achim, repetată cu insistenţă, aceeaşi : *Ce-ai cu fata asta ?*

Pentru că Paul Achim ştia să întrebe. Nu schimba cuvintele... nici un cuvînt, ca să nu pară că a schimbat întrebarea, că a lăsat, fie şi provizoriu, ceva fără răspuns, renunţînd la dreptul său absolut de a şti. Şi nici nu vroia să lase impresia că vrea, folosind alte cuvinte, să-l convingă. El îşi cerea un drept, care era atît de evident, încît nici măcar nu-şi schimba tonul. La orice răspuns nesatisfăcător el repeta monoton întrebarea, fără să ridice glasul.

Niculaie Gheorghe se hotărî să tacă. N-avea ce-i face, în definitiv, era şi el pe picioare proprii. Se gîndea chiar, cu o nespusă plăcere, că poate în curînd va fi liber şi stăpîn pe sine, acceptînd înfruntarea. Nu înţelegea de ce îi refuză Paul Achim o cerere atît de mică şi fără însemnătate, pe care, altădată, ar fi acordat-o. Şi nici nu dorea, de fapt, să înţeleagă. Oricum, se hotărîse să tacă şi să nu se supună, răspunzînd. Din nou creştea în el răbdarea care nu era o mişcare a sufletului său, ci o oprire totală a minţii sale, o pietrificare a sa interioară, aşa cum ştiuse să rabde fără crîcnire, stînd în genunchi în faţa portretului „martirului", luminat de flacăra blîndă şi pîlpîitoare a candelei. Un ceas, două fără să audă nimic

în spate, nici mişcarea colegilor lui în bănci, nici întrebările şi răspunsurile, nici loviturile de nuia ale învăţătoarei, nici paşii ei pe podelele crăpate care miroseau a ud, proaspăt spălat şi puţin putred, şi printre scînduri apăreau dungi de pămînt negru, pămîntul cîmpiei pe care se aşezase şcoala, fără temelie prea solidă. Uneori el era pedepsit să spele duşumelele şi atunci încremenirea sa răbdătoare se transforma în ritm şi el freca scîndurile cu peria, cu grijă, atîta tot, concentrat pe fiecare pată şi-şi vedea cu indiferenţă, fără urmă de dragoste, mîinile sale mici, de băiat, roşii şi crăpate de leşie, cum se mişcă harnice, agile, sigure pe ele, deasupra periei. În patru labe, muncea sîrguincios şi nu se simţea umilit, orgoliul său se ştergea în umbra răbdării sale încăpăţînate şi devenea chiar acea răbdare fără margini cu care creştea împreună, şi cu cît era timpul mai lung, mai dureros şi mai umilitor cu atît era mai mare şi mîndria sa tăcută. Chiar şi durerea din mîini şi din genunchi, şi apoi durerea întregului corp nu era cu totul neplăcută, şi pe dinăuntru se transforma într-un fel de amorţeală care-l întărea în încăpăţînarea sa şi în mîndria marii sale răbdări care izvora dintr-un fel de „ştiinţă a lumii", nu tocmai ştiinţă, dar adînc simţită, ca a unuia care deţinea o taină a unor puteri mult superioare. Era ca o ştiinţă a unui mesager secret care poartă dintr-un loc puternic în alt loc puternic o scrisoare al cărei conţinut nu-l ştia însă, oricum, el e purtătorul ei şi ştie că punctul A este legat de punctul B, într-un mod nu tocmai lămurit.

Era un fel de întrecere şi duşmănie cu doamna Donose, învăţătoarea, dar după un timp nici n-o mai observa, nu mai vedea pantofii ei galbeni învîrtindu-se în jurul lui şi lupta cu ea înceta transformîndu-se în întrecerea răbdării sale cu sine. Şi cît a fost luptă, nu prea multă şi nu plină de ură, s-a terminat cu victoria lui, care, dealtfel, înainte chiar de întoarcerea victorioasă a tatălui său, a

și pus capăt persecuțiilor sau, mai exact, ele au devenit numai un fel de simplu ritual, rar repetat.

Era spre sfîrșitul lui noiembrie, și ploile grele, cu cer jos, rupseseră toate drumurile cîmpiei, oamenii mergeau pe ulițele desfundate încet, bălăngănindu-se ca să-și țină echilibrul, prin noroi, mișcîndu-se ca niște mari păsări de apă, cu brațele ca niște aripi larg și greoi desfăcute, pierzîndu-se în ceață și în ploaie. Ziarele vorbeau de răzbunare și se știa că au fost uciși, în închisori și la marginea unor păduri oameni de seamă, pînă și în sate treceau echipe de „voinici", cu cușma așezată haiducește pe-o ureche, adeseori călări pe cai murgi, purtînd la oblîncul șeilor carabine scurte, militare. Urmînd un exemplu din capitala județului și în centrul satului, în fața primăriei, se ridicase un „stîlp al infamiei" și în zorii zilei înecați de ploaie a fost trezit cîrciumarul Nicolaide de lovituri puternice în ușa solidă de stejar a casei sale cuprinse, date cu patul armelor de o echipă de „voinici". Așa, în cămașă de noapte cu rîuri, a fost scos pentru „hoție", și înghiontit a fost dus și legat de stîlp cu funii groase, și batjocorit. Victima era un om gras și rumen, care se roșise și mai tare de frig și de indignarea pe care și-o stăpînea cu greu, de frică, mulțumindu-se să privească în ochi, cu ochii lui bulbucați, pe călăii săi. Au fost aduși oameni din sat, ca să-l scuipe și să-l bată, pentru că amestecă vinul cu apă, ceea ce era adevărat în bună măsură, și îndeamnă oamenii să bea și să-și piardă mințile, ceea ce iar era adevărat, în parte, pentru că obișnuia să stea, gras și de obicei vesel, și el puțin băut, cu brațele încrucișate peste șorț, în fața prăvăliei și să îmbie oamenii „să cinstească", fie chiar și pe datorie, ceea ce foarte mulți și făceau, fără să aibă nevoie de îmbieri repetate. Era un om vesel și dușmănit dar și popular, de mult venit în sat, unde se înstărise. De aceea oamenii, adunați mai mult cu sila sau din curiozitate ciudată, legată de acele zile, au venit, dar nu s-au

grăbit să-l batjocorească. Preotul chiar a intervenit pentru el, făcînd apel la mila creştină, şi femeile şi-au făcut cruce grăbit şi cu un fel de evlavie a fricii, şi oamenii au murmurat, şi sentimentele lor amestecate şi încă timide ar fi fost uşor aprinse de oricine ar fi hotărît să alunge „voinicii" care se simţeau uşor stînjeniţi, cît le permitea starea lor de aprinsă excitaţie şi dorinţa de a „face şi ei ceva", cum făceau camarazii lor pretutindeni. Urmă o discuţie teologală între preot şi unul din voinici, şi el negustor mic şi cu oarecare ştiinţă de carte sfîntă, pe care „redeşteptarea naţională" îl scăpase de un ineluctabil faliment. El reaminti părintelui de povestea gonirii din templu a samsarilor, cu biciul, săvîrşită, de Domnul Nostru, şi părintele răspunse că prăvălia lui Nicolaide — unde intra şi el, nu era chiar un templu. Nicolaide tremura, şi, prin geam, Niculaie Gheorghe, copil de 11 ani, privea mulţimea şi nu înţelegea ce se întîmplă. Mama sa îl alungă de la fereastră şi se pregătea să plece la rude îndepărtate, în alt sat, speriată de nebunie. Însă băiatul era atras de spectacol şi se strecură afară, să vadă mai bine, şi ceea ce văzu nu fu lipsit de interes. Pentru că nu trecu nici o jumătate de oră şi se auziră tropote de cai şi lumea se dădu cu respect la o parte. Era un grup mare de călăreţi şi în fruntea lor călărea posomorît chiar domnul Poenaru — marele proprietar din vecinătate, temut de toate împrejurimile, boierul. Ura satelor dimprejur era ascunsă, amestecată cu teamă, dar şi cu un fel de respect, pentru că în limitele credinţei lui despre lume, mai mult credinţă decît concepţie, boierul era un om drept. Niculaie Gheorghe îl recunoscu şi simţi un nod în gît, de curiozitate pentru scena ce urma încă o dată să-i dezvăluie ceva ce-l interesa, dar nu putea numi la vîrsta lui de atunci, şi nici mai tîrziu, pentru că nu se preocupa să-şi toarne stările în cuvinte. Dar bănuia că se va întîmpla ceva cu tîlc şi se apropie prudent, nu chiar

pînă acolo. De aceea văzu totul, dar nu auzi mai nimic, întîmplarea fiind un fel de film mut şi pîclos, din cauza ploii şi a ceţii, o vedenie cenuşie.

Boierul călărea cumva obosit, ca atunci cînd se întorcea de la vînătoare şi trecea cu soţii săi domol prin sat, la pas, privind drept înainte şi părînd că nu vede şi nu aude nimic, pierdut în vedeniile lui interioare, răscolite de vînătoare, în spatele lui călărea administratorul şi apoi un grup compact, un grup de vechili de la curte, cîteva căciuli se ridicară şi oamenii deschiseră o potecă în faţa lor. Botul calului său, cu pată albă pe frunte, atingea aproape capul lui Ionescu, micul negustor, căpetenia „voinicilor", care-l privea pe boier cu destulă trufie, cu capul dat pe spate. Niculaie Gheorghe bănui doar că-şi spun ceva, cu glas scăzut, după mişcarea mîinii boierului pe frîu, mai mult decît din nevăzuta mişcare a buzelor celor ce vorbeau. Dealtfel, vorba lor nu dură mai mult de cîteva minute şi apoi dintr-o dată cravaşa boierului Poenaru se ridică fulgerător pînă deasupra blănii sale de lutru şi se scoborî zburînd căciula lui Ionescu, şi glasul se auzi, pînă departe, răzbătînd prin picăturile de apă fără să se înmoaie :

— Să nu stai cu căciula pe cap în faţa mea, bestie. Tu crezi că eu sînt un profesor, să mă luaţi dintre cărţi şi să mă împuşcaţi ? ! Dar o să vă împuşc eu, ca pe nişte cîini. Eu sînt colonelul Poenaru, mă !

Mîinile lui Ionescu ridicară arma, dar o nouă lovitură de cravaşă îl făcu să o scape din mînă. Boturile cailor îi împresurară pe voinici şi armele vechililor se ridicară şi ele, ameninţătoare, iar Niculaie Gheorghe aşteptă cu plăcerea unei amintiri plesnetul sec al împuşcăturii, dar nu-l auzi. Văzu doar căciula lui Ionescu turtită de o copită şi simţi mişcarea mulţimii cuprinsă şi de satisfacţie dar şi de atonică ură, de teamă, repartizată între Ionescu şi boier, dar şi de reaşezare măcar a unei rînduieli vechi. Băiatul, de la depărtare, simţi o uriaşă satisfacţie care-i

încălzi pieptul, nu pentru că Nicolaide era dezlegat, nu-i păsa de Nicolaide, ci pentru că din nou se întîlnise cu acea ciudată scăpărare de forţe brutale ce păreau că urzesc şi ţin lumea, şi pînă sus, deasupra capetelor tuturor, se închid şi se deschid cercuri tot mai înalte, pînă în tăria cerului, dar nu cercuri paşnice, ci întinse, întocmai corzilor unor arcuri. Forţe tari se ciocneau cu altele şi mai tari, şi întîlnirea lor era scînteietoare, şi lumina acestor scînteieri făcea lumea interesantă şi plină. Nici nu mai urmări scena mai departe, plecarea lui Nicolaide, cu un suman aşezat pe umeri de un om de la curte, trapul îndepărtat al călăreţilor, în frunte cu mohorîtul boier, spargerea mulţimii, furia mută a celor cinci voinici rămaşi singuri în jurul stîlpului. Nu urmări nimic, pentru că fu cuprins de o ciudată ameţeală, ca de beţie şi nici nu-şi dădu seama ce face. Pornise înspre şcoală, unde mamă-sa nu-l mai lăsa de două zile să se ducă, spunînd că e bolnav, ca să-l ferească de pedepsele doamnei Donose pe care ea le suporta mai greu decît fiul ei, a cărei îndărătnicie n-o ştia.

Trecu pe lîngă stîlp, cu pas furişat şi observă indiferent şi în treacăt că Ionescu, sprijinit el acum de stîlp, dar nelegat, plîngea cu lacrimi mari, zguduindu-şi umerii şi hohotind, în tăcerea deplină a camarazilor săi ce-şi pironeau privirile în pămînt, mestecînd gînditori noroiul cu bocancii, ca şi caii cu copitele, cînd mintea lor era îngheţată în aşteptare.

În clasă domnea o ciudată tăcere, pe care o străbătu încet şi cuminte, îndreptîndu-se spre locul său în bancă. Văzu lucirea ochilor verzi ai învăţătoarei şi-şi strînse pleoapele ca să nu i se vadă ochii lui, care, de fapt, erau senini şi atunci, copilăreşte nevinovaţi, căldura nu era decît în el, ascunsă în piept, însă plăcut fierbinte, şi urcîndu-se încet în cap şi în urechile lui roşii de frig dar şi de plăcere. Se uită la fel de senin în faţă şi apoi privi

direct spre portretul „martirului" sub care blînd pîlpîia candela, şi-şi aminti de lumina de var a nopţii cu lună, de anul trecut, şi atunci îşi pierdu controlul şi zîmbi, chiar în clipa cînd ochii verzi, umezi de furie ai învăţătoarei care, desigur, ştia ce se întîmplase îl fulgerau.

— Niculaie, strigă învăţătoarea. Zîmbeşti şi te bucuri, Niculaie, pentru că n-am scăpat încă de toţi tîlharii, cum nu l-am prins nici pe asasinul de taică-tău. Dar degeaba te bucuri. Nimic nu va rămîne nerăzbunat. Nimic.

El se ridică în picioare, de vreme ce se vorbea cu el şi privi senin înainte. Cînd i se spuse se duse şi se aşeză în genunchi, înaintea portretului şi a candelei şi privi aproape somnolent peretele alb din faţă. Nu se gîndea la nimic, dar nu se simţea rău, dimpotrivă, căldura din piept nu-l părăsise, doar că acum avea legătură mai degrabă cu el decît cu scena petrecută afară. Ştiuse ce se va întîmpla sau bănuise, însă venise azi, tocmai azi, la şcoală şi se simţea plin de sine, simţind în mintea lui, clar, că e *el*.

Doamna Donose făcu repede şi neatent ora, apoi trimise copiii acasă. Nu ei o interesau, nici educaţia ce trebuia să le-o dea, ca să facă din ei voinici. Gîndurile ei erau toate pentru Niculaie Gheorghe, pe care astăzi vroia să-l frîngă. Putea să-l bată, dacă vroia, însă nu era destul. Vroia să-l frîngă, să-i lase urma acestei zile neştearsă pentru întreaga viaţă şi deşi mintea ei n-o ducea departe, era toată hotărîre să răzbune ruşinea ce se petrecuse astăzi. Iar hotărîrea o umplea şi cu o anumită plăcere. Era o femeie tînără (de-abia terminase Şcoala normală), exaltată, prinsă în nebuniile şi confuziile timpului ei, încărcată de dorinţe pe jumătate înţelese, de afirmare şi disperare, transformate în cuvinte enorme care o impresionau cînd le auzea, pentru că dorea să se recunoască în ele, şi lucirea lor nebunească o făceau să se simtă mai mare şi mai puternică, nu o biată amărîtă, plecată cu

greu și cu împotriviri de la țară. Nu era neapărat rea, nu era neapărat proastă, și nici nu era o femeie urîtă. Dimpotrivă, avea o față cam banală, dar cu trăsături regulate și ochi chiar frumoși, vii și strălucitori, încărcați de o anumită patimă. Nu vroia să-și curme drumul firesc, să se mărite cu un alt învățător, să strîngă bani puțini, să facă o droaie de copii și să se îngroașe pierzîndu-și strălucirea și frumusețea, certîndu-se cu preoteasa și notăreasa, să nu mai fie femeie ci un automat, supusă ineluctabilelor verigi ale mediului. Ca să-și apere farmecul trăia în castitate și se gîndise să se călugărească. Mirele ei ar fi fost atunci abstract și inaccesibil, nu unul care vine beat acasă, asudă și mănîncă ciorba liorbăind și citind ziarul cu fapte ieșite din comun, care nu urmau să li se întîmple lor niciodată. Nu mai trăia în rîsul natural al părinților ei, țărani relativ înstăriți, și micul pas făcut, cu sacrificii, în viață i se părea că se va consuma într-o zădărnicie, tocmai pentru că fusese făcut cu sacrificii.

Zilele acestea fusese atinsă însă adînc de nebunia sanguinară a celor de-o seamă cu ea și vărsările de sînge ale căror ecouri ajungeau la ea îi spărseseră toate instinctele sănătoase. Nu era îngrozită, cum ar fi fost dacă rămînea cu mama ei, ci apucată de un fel de patimă, postea pînă la ajunare, își petrecea zilele în rugăciuni și îi venea să plîngă mereu, iar noaptea se trezea din somn și sărea din pat, alerga la geam și i se părea că aude tropote de cai și glasuri de călăreți care străbat drumurile și cîmpurile, caii albi și călărețiii albi văzîndu-se în noapte și nu s-ar fi mirat să fie arhangheli. Plîngea, postea și se ruga pentru asasini, nu pentru cei asasinați, pentru călăi și nu pentru victime, pentru că i se părea că aceștia își încarcă sufletul cu păcatul omuciderii luîndu-și voluntari o grea povară, pentru a salva țara.

Își înăsprise inima și trecuse fermă pe lîngă cîrciumarul gras, legat de stîlp, care nu mai era un cîrciumar gras

oarecare, nici mai păcătos, nici mai puţin păcătos decît alţii ca el, ci însuşi răul. Ar fi putut să-l omoare cu liniştea cu care arzi o bucată de hîrtie cu portretul unui duşman pe ea. Scena din piaţă o jignise adînc şi acum se răzbuna pe acest copil ciudat şi încăpăţînat, pe care îl ura cu adevărat şi vroia să-l zdrobească. Avîndu-l în carne şi oase în mîinile ei, nălucirile ei căpătară şi ele carne şi erau primejdioase.

Îl puse să încălzească apă cu leşie multă de cenuşă, care ardea mîinile, înroşindu-le şi crăpîndu-le, şi doamna Donose simţi, uitîndu-se la apa murdară şi la băiatul îngenuncheat în faţa ei, un fior de plăcere care avea o foarte mică legătură cu intensitatea sfinţeniei sale din ultimele zile, ca un fior ce-ar fi trebuit mai degrabă să-i dea gîndul păcatului, nu al dreptei răzbunări. Leşia se vărsă pe podelele încărcate de noroiul zilei, adus în clasă de zeci de bocanci şi se făcu o apă neagră. Niculaie Gheorghe ar fi trebuit să se sperie văzînd ce are de curăţat şi să plîngă ca o cenuşăreasă pusă în faţa unei imposibile sarcini, de o maşteră fără milă. Iar lacrimile lui ar fi trebuit să aducă pe regina furnicilor care să-şi cheme oştile nenumărate ce-ar fi bătut din aripi şi ar fi uscat apa, şi noroiul s-ar fi făcut praf, iar fiecare fir de praf ar fi luat cu răbdare de cîte o minusculă insectă care s-ar fi prelins pe sub uşă, una după alta, într-un şir lung, şi podelele, în mai puţin de o jumătate de oră, ar fi rămas curate ca o tablă de tăieţei. Însă nici Niculaie Gheorghe n-a plîns, nici regina furnicilor n-a venit cu oştile ei ca să-l ajute. Cu răbdare a început să frece podelele, şi mai întîi păreau că nu vor fi niciodată mai albe ci încă mai murdare, la fel de murdare, ca uliţele satului desfundate de ploile toamnei. Însă el nu se descurajă ci munci, în genunchi, schimbînd apele, încălzind leşia, spălînd cîrpa pînă ce apa din găleată ajungea groasă, şi apoi se ridica din genunchi, şi se ducea s-o azvîrle

afară, şi aducea apă nouă cu care continua să frece. Desigur, obosea şi faţa îi era aprinsă şi plină de sudoare care i se scurgea de pe frunte în şiroaie şi-i acoperea pleoapele, îl dureau mîinile şi braţele şi spinarea, genunchii colţuroşi de copil îl înţepau, ceafa îi era înţepenită. Ace i se strecurau sub piele, pe măsură ce trebuia să se mişte mai repede, la poruncile domnişoarei Donose care striga, pentru că ea-şi pierduse răbdarea : „Repede, mai repede", şi-l împungea în coastele lui subţiri cu vîrfurile pantofilor ei galbeni, înnoroiaţi şi ei. „Mai repede, striga ea, mai repede, puturosule, leneşule, că n-o să stăm pînă dimineaţă." Însă Niculaie Gheorghe nici nu se speria şi privea doar podelele, şi mîinile sale roşii, care-l usturau, însă durerea lui era numai trupească, ochii îi rămîneau uscaţi şi candizi, deschişi la culoare şi opaci, şi învăţătoarea nu putea, cînd rar, o priveau, ghici nici măcar o umbră de ură, necum de suferinţă. Nici măcar bucuria adevărată pe care o resimţea, bucuria alergătorului de la o cursă de Marathon pentru care victoria este o nesfîrşită oboseală şi o suferinţă fizică la capătul căreia se găseşte cea mai deplină victorie, victoria nu numai împotriva altora, dar şi împotriva silniciei propriului său trup, care, înainte de toate, trebuie învins. În genunchi, obosit, cu corpul torturat, Niculaie Gheorghe descoperea, pentru prima dată, fericirea spirituală a mortificării, trecînd prin suferinţă şi umilinţă, la capătul căreia însă se găsea cea mai mare mîndrie, orgoliul victoriosului. Această bucurie, apropiată într-un fel de sfinţenie, măcar exterior, era şi cea mai apropiată de păcat, fiind adînc înfiptă în concurenţă şi luptă, în lupta victorioasă cu lumea, trecînd prin el însuşi, eliberat de durere prin voinţă de fier, adică prin cel mai puternic înrădăcinat sentiment al *eului*, al unui eu încăpăţînat, tare ca şi sîmburele de migdal, pe care nimeni nu-l poate sparge, chiar dacă asupra lui s-ar prăbuşi un munte înalt şi stîncos.

Afară se întunecase și se aprinse o lampă cu gaz, în sala de școală era frig și doar aburii apei calde mai încălzeau pe cei doi. Niculaie Gheorghe muncea răbdător și concentrat, lovit și îmboldit, însă iluminat de acea intensă bucurie pe care n-o trăda, ci o lăsa ascunsă. Podelele începuseră să fie albe, și el aproape regreta că în curînd munca sa se va termina. Se tîra printre bănci și întîrzia răbdător, ștergînd cu o cîrpă udă și apoi cu o altă cîrpă, moale și uscată, picioarele de lemn stropite cu noroi. Învățătoarea, simțea ea, după mai bine de două ceasuri, că o dor picioarele de oboseală și că e interesată mai ales de o durere a sufletului, înțelegînd că pierde, și înfrîngerea îi dădea aproape un sentiment tulbure de sfîrșeală. Ieși afară și se întoarse pătînd din nou scîndurile cu urme de noroi, pe care, fără să crîcnească, Niculaie Gheorghe le șterse, aproape cu drăgăstoasă sîrguință.

Mintea ei se aprinse și uită că are de-a face cu un copil de 11 ani, aflat sub puterea ei, pe care-l chinuia fără milă și fără rușine. Nu mai avea nici măcar puterea să țipe și să-l îndemne batjocorindu-l, pentru că își dădea seama că nu are rost. Degeaba încerca să-și dea seama cît trebuie să fie de obosit și cum îl dor mușchii și oasele și mîinile mîncate de leșie, pentru că închipuirea ei, chiar înfierbîntată, era prea săracă și bănuia că a dezlănțuit un mecanism ce ei i se părea diabolic, mai tare decît oboseala și decît durerea, chiar dacă nu putea ghici că era vorba de o ciudată și păcătoasă bucurie spirituală, care, negînd trupul, nu se înalță, ci se pierde în sine, retrăgîndu-se.

Undeva, în fundul minții, auzea pașii cailor purtînd ființe supranaturale, galopînd ca și noaptea pe ulițele pustii ale satelor, pete luminoase în întuneric, alergînd spre cîmpie, forțe care trebuiau să-i vie în ajutor ca s-o salveze de mediocritatea existenței, și, acum, chiar de mediocritatea răzbunării ei meschine, îndreptate împo-

triva unui copil care se dovedea atît de tare, încît răzbunarea ei nu-l putea ajunge.

După trei ore, fără odihnă, sala de clasă era curată şi mirosea a scîndură proaspăt spălată şi caldă, a lemn umed eliberat, un miros plăcut, ca acel de pîine proaspăt scoasă din cuptor, băncile erau şi ele curate şi spălate, lumina lămpii pîlpîia pe catedră şi candela lumina figura martirului care privea gol întru nemurire meschină, şi ei i se părea că şi mustrător, pentru că n-a fost răzbunat. Învăţătoarea era pustiită şi luă lampa de pe catedră şi începu să caute ultimele pete, pentru că nici ea nu vroia să se dea bătută, şi fanatismul ei crescuse făcînd să dispară lumea reală. Între două şiruri de bănci văzu o urmă de noroi, sau poate doar i se păru şi atunci porunci cu o voce spartă să fie spălată, şi cînd de-abia o mai vedea, chiar în închipuire, cuprinsă de furia de a fi pierdut, se apropie de băiatul îngenunchiat şi-i privi mîna mică, roşie, mişcîndu-se încet deasupra podelei, şi o ţintui sub picior, gata să-i sfarme oasele, şi în clipa aceea simţi nu sfîrşeală, nici fanatism, nici marea luptă împotriva răului, ci o curioasă plăcere, fizică, directă şi brutală, hrănită de ţipătul lui Niculaie Gheorghe care nu se mai putu stăpîni, inundat de durerea care-i pătrunse pînă adînc, orbindu-i pentru o clipă bucuria lui ciudată că a putut răbda pînă la sfîrşit. Ţipătul lui de durere şi zbaterea mîinii care încerca să se elibereze de sub apăsarea pantofului o pătrundeau, şi atunci, pentru prima dată, în după-amiaza, în întreaga această zi, se simţi ea însăşi, şi faţa i se destinse, zîmbind. Apăsă şi mai puternic, ca să mai audă ţipătul ascuţit de copil, de fiinţă fără apărare, care se termina de fiecare dată cu un vaier care o pătrundea şi mai mult, ca un fior resimţit prin tot trupul ce se oprea, curios, în vîrful sînilor ei de fecioară, făcîndu-i să tresalte, şi o asemenea bucurie şi plăcere şi triumf nu simţise niciodată, nici după orele exaltate de post şi

rugăciune, nici după nopțile de veghe concentrată, nici cînd se contopise cu cîntecele camarazilor ei și se simțea una cu ei, fără ființă, topită în ființa lor.

Desigur, ar fi putut obține de la început țipătul și suferința, și această victorie, deci, dar ar fi fost prea devreme, era mult mai bine așa, după luptă, cînd crezuse că a pierdut și i-a dat și lui sentimentul că a învins. Cînd însă bucuria ei ajunsese aproape de vîrf și mai vroia să audă țipătul numai cîteva clipe și apoi plînsul și rugămintea de iertare, care ar fi încununat victoria, făcînd-o și morală, ce ar fi fost acordată după încă un gest de umilință care să desființeze pe micul încăpățînat ce-i rezistase mai multe ceasuri, țipătul încetă brusc. Nu avu de unde să vadă scurta izbucnire din ochii băiatului, de lumină feroce, și doar simți, în mirarea ei, cum i se răstoarnă găleata de zoaie peste picioare și o udă, și cum pantoful ei, reflex, se retrage de deasupra mîinii mici, roșii.

Nu era bătut, reîncepuse lupta, de data asta sub forme mai directe, mai violente. Nu cu plăcerea de dinainte, ci, cuprinsă de furie, îl izbi, răsturnîndu-l, însă nu mai obținu nici un geamăt. Se opri, aproape obosită, răsuflînd greu. Picioarele îi erau ude și atunci se lăsă pe o bancă și privi mogîldeața încă îngenuncheată în fața ei.

— Scoate-mi pantofii, îi ordonă și își întinse piciorul. Mai erau și alte mijloace de-a-l înfrînge.

Băiatul se supuse și-i desfăcu șireturile, apoi îi trase pantoful și ea își desprinse jartiera și simți cum i se scoate ciorapul ud.

— Cu batista, șterge-mă.

Băiatul își scoase batista, care era curată și începu s-o șteargă, și poziția lui simbolică o făcu din nou să se simtă triumfătoare, ca și cum ar fi învins. Dar nici aceasta n-a fost decît o iluzie de cîteva momente. Pentru că simți cum mîna băiatului se ridică tot mai sus, pe pulpe și încă mai sus, spre genunchi, unde nu mai era udă și cum se

transformă în mîngîiere, într-o mîngîiere de o sfruntată neruşinare, care o sperie şi o paralizează atît de mult, încît nu putu să spună nici un singur cuvînt şi se lăsă astfel mîngîiată, dar nu de un supus învins, în sfîrşit, ci de către un bărbat perfect stăpîn pe sine, deşi nu era decît un copil de 11—12 ani.

Niculaie Gheorghe ştia şi el toate acestea şi mîinile lui, fără nici o umbră de tremur, urcau şi scoborau şi oricît ar fi fost de dureroase şi de unse de leşie simţeau în palmă tremurul pulpelor şi paralizia ei plină de frică, şi, deşi ochii lui erau senini şi violenţi, ochi de copil, el nu se îndoia nici o singură clipă că a învins, mai întîi răbdînd şi apoi, acum, dovedind că este sigur pe sine şi umilind-o cu mîngîierile lui. Era şi foarte plăcut, pentru că se simţea pentru întîia dată bărbat, şi visurile lui tulburi căpătau o formă clară şi erau legate şi de biruinţă şi de lipsa de ruşine care pînă atunci le urmau ca o umbră.

Cu o ultimă forţă, învăţătoarea îi strigă :

— Ieşi, ieşi afară, şi el simţi spaima din glasul ei, îşi ridică privirea şi o înfruntă, apoi se ridică, îşi strînse lucrurile fără grabă şi plecă acasă.

Era ameţit, nu mai simţea nici o durere fizică, nu-l mai durea nici mîna lovită — n-o simţea, nu-l mai înţepa spinarea. Călca apăsat prin noroi şi ajuns acasă nu spuse decît că a făcut curăţenie la şcoală, mîncă puţin şi, gînditor, apoi se culcă şi adormi imediat într-un somn adînc şi fără vise, sau nu şi le mai aminti a doua zi dimineaţă.

La şcoală, în ziua următoare, o privi pe învăţătoare senin, cu ochii lui deschişi la culoare, nevinovaţi, şi ea nu-l mai pedepsi ci-şi feri privirile şi-l lăsă în pace, apoi plecă din sat, cerîndu-şi transferul.

Această întîmplare Niculaie Gheorghe n-o povestise niciodată, nimănui. De fapt o uitase şi el cu desăvîrşire aproape, în sensul că nu se gîndise niciodată la ea. Dar ea rămăsese în el şi deveni ceea ce se poate numi o ade-

vărată experiență. El știa să rabde oricît și mai ales era conștient de acest lucru. El era alergătorul de cursă lungă, înzestrat cu o mare voință, și victoriile lui, victorii ale răbdării și tăcerii, ale înfrîngerii de sine erau legate de sentimentele lui cele mai intime și aveau întotdeauna o undă de plăcere specială. Competiția lui cu lumea începuse, și nu mai avea să se termine, și trecea totdeauna prin stăpînirea de sine, prin îndurarea oricăror greutăți la capătul cărora se găsea o biruință încărcată de o plăcere tulbure, secretă, care răsplătea răbdarea și triumfătoarea stăpînire de sine.

Ca în jurul unui ac fin, de cristal, cufundat într-o soluție, s-a așezat întreaga lui viață ulterioară, după forma acelor cîteva evenimente întîmplate demult. Niculaie Gheorghe învață multe lucruri din care-și cîștigă locul în lume, dar nici o teoremă, teorie sau lege nu fu mai importantă decît acele întîmplări aproape uitate, îngropate în el și foarte puternice. El aderă la un partid politic și la un sistem, pe care îl servi cu credință, cel puțin așa era convins el, în mod cît se poate de sincer. Credea chiar că are niște virtuți în stare să facă din el un bun ostaș al cauzei, de fapt al oricărei cauze : tăria, răbdarea, perseverența și mai ales o disciplină nu lipsită de știința de preț de a putea să țină nedefinit un secret, care poate să-l lege de un om sau de un grup de oameni. Însă tăria lui, reală, era închidere în sine și nu eliberare și de aceea, totdeauna, Paul Achim fusese mai tare decît el și Niculaie Gheorghe, deși nu-l iubea, cum nu prea iubise pe nimeni niciodată. I se supunea, și-l urmase, crezînd în instinctul său superior, în acea strălucire lipsită de grijă, admirîndu-i și invidiindu-i marea siguranță, acel sentiment de firesc care-i aureola toate faptele.

Nu-i rezistase niciodată, știind să-i fie credincios, pentru că-l recunoștea mai tare. Dar cînd tentase să reziste, nu făți, ci prin manevre complicate și secrete, trebui să se

retragă şi să renunţe, pentru că Paul Achim, cel mai apropiat şi mai bun prieten al său, îi dezvăluia intenţiile fără greş şi nu-l ierta, iar el se supunea aşa cum s-a supus tatălui său. Prietenia lor, solidă, bazată pe multe acţiuni comune şi nu pe puţine victorii, era o duşmănie cu grijă evitată, o luptă cu un sfîrşit hotărît, înainte de a fi început vreodată serios.

În seara aceasta însă, învăluit în tăcere, Niculaie Gheorghe se hotărî să lupte, deci să reziste la asediu. Întrebările lui Paul Achim cădeau peste el şi nu făceau decît să-l închidă în sine. Ştia că poate sta aşa oricît, şi-şi aplecă doar fruntea, ca un berbec.

Pînă ce deodată, Paul Achim tăcu. Vocea lui, fără nici o schimbare de ton, întrebase glacial : „Ce-ai cu fata aceea ?", „Ce-ai cu fata aceea ?", pentru că, desigur, nu putea admite să i se ascundă ceva şi apoi „intră rar în luptă, dar dacă intri fă astfel, încît duşmanului să-i fie frică de tine". Desigur, bătrînul curtean şobolan, ucis din greşeală, în dosul unei perdele, avea perfectă dreptate. Paul Achim ştia singur elementarele căi ale puterii şi influenţei, fără să mai primească sfatul nimănui. Din contră, un sfat era aproape o descalificare, ca orice lucru învăţat şi exterior, pentru că îi nega acea particularitate a instinctului care face acţiunile fireşti şi fără început, fără sfîrşit, existente latent şi apărînd atunci cînd sînt chemate. Ciudat era chiar că exercitarea continuă a voinţei îi dădea impresia unui fel de voinţă, prin siguranţa automată a mişcărilor, prin prea marea apropiere. Acţiunile sale îi păreau totdeauna lipsite de el, lipsite de independenţă, şi el se plimba în mijlocul lor ca un patriarh înconjurat de fii, nepoţi, strănepoţi care izvorau din coapsa lui. De aceea, fără prieteni şi aproape fără duşmani, nu se simţea singur, sau nu se simţise pînă atunci.

Acum însă, îşi auzi propria sa voce, tenace, şi se poate spune că se întîlni cu ea şi o privi ca pe o fiinţă. Ea se desprindea încet, încet, o auzea din gît dar şi cu urechile,

era neplăcută, insistentă și de o surdă amenințare. Tăcu. uitîndu-se la cel căruia i se adresa această voce și-l văzu pe Niculaie Gheorghe, cel mai bun și mai vechi prieten al său, cu fruntea aplecată, ca pentru un asediu, închis în sine, hotărît să reziste. Înțelese și el că prietenia lor, cea mai veche și cea mai lungă, fusese o formă de dușmănie amînată, sau o bătălie dinainte cîștigată. Că toate relațiile lui au fost mai mult sau mai puțin niște cuceriri, și el existase printr-o lungă suită de victorii derizorii. Simți în nări un miros de lînă arsă și-și aminti, în treacăt, o scenă de demult, cînd ei doi, Niculaie Gheorghe și cu el, l-au învins pe Zaharescu, cel care gîndea just — el fusese unul dintre „drepți", înainte ca ei, „grupul hotărît", să-l înlăture pe el și pe prietenii săi. Radu Zaharescu, Raul Zuckerman sau, într-o vreme, Raoul Zuckermann, gîndea mai just decît simțea și aceasta se vedea în faptul că aducea mai multe argumente decît trebuie. Inteligența sa, reală, nu știa să se ascundă sau părea prea mare și ostentativă. Și, în plus, mai purta și o beretă-basc pe sprînceană, care-i dădea un aer de parizian în Rezistență, strecurîndu-se cu dinamita prin metrouri, și o neglijență vestimentară care îl făcea și mai elegant. Ei erau sărăcăcios bine îmbrăcați, adică foarte corect, și cînd s-a dat drumul la cravată, și-au pus-o cu plăcere la gît, și n-au mai renunțat la ea. Zaharescu venea tot cu gulerul cămășii răsfrînt peste vechea lui haină de antilopă, și continua să gîndească just, dar cu prea multe argumente. Paul Achim — mai din umbră — și Niculaie Gheorghe deschis, împreună cu alții, au arătat la început cît de insuficient judecă Zaharescu, apoi, după ani, au povestit și s-au convins că erorile lor erau ale lui și ale altora ca el, și „înlăturarea" lor definitivă a părut o dreaptă răzbunare a unor exagerări și chiar ale unor greșeli, de care era mai bine să nu se vorbească, de care ei, încă „în acea perioadă", cînd au suferit promovînd neîncetat, dar poate prea încet, și-au dat

seama şi le-au combătut, bineînţeles, cu măsură şi prudenţă.

De fapt, Paul Achim nu-l detestase prea mult pe Zaharescu, ba chiar, la început, au fost un fel de prieteni. Prejudecăţile sale, inclusiv cele rasiale, erau moderate, călduţe, aşa cum se cuvine unui om cu oarecare bună educaţie şi bună creştere. Zaharescu avea o minte subtilă şi el de asemenea avea o minte suplă, deci nu-i era un concurent de temut. I se părea doar puţin fanatic şi-i observa contradicţia dintre gînduri, gesturile mărunte şi credinţele profesate care erau sub o anumită tensiune şi păreau sau erau sincere — după gustul lui Paul Achim prea sincere — angajîndu-l şi găsind sofisme pentru a evita contradicţiile. Îşi schimbau cărţi şi se plimbau uneori după-amiaza, sau chiar beau o bere la Tic-Tac, pe mesele de piatră pătate de halbe. Apoi Zaharescu se ducea „să studieze", iar el se întîlnea cu „băieţii" şi vedeau şi cîte un film, discutînd mult şi veselindu-se şi mai mult. Paul Achim prindea repede şi dacă nu lucra îndelungat, lucra intens ieşind totdeauna cu bine, chiar cu o notă de originalitate, care a constituit şi o cale mai uşoară de detaşare faţă de ideile admise atunci, împărtăşite şi de Zaharescu, însă cu o exactitate „ortodoxă". Aproximaţia era o cale de salvare.

Niculaie Gheorghe însă, de la bun început, nu-l putea suferi pe colegul lor puţin distant şi exact, şi, după ce nu mai fu chiar periculos, îşi găsea plăceri rafinate în a-l irita. Zaharescu era pedant şi cu nervii slabi, şi Niculaie Gheorghe avea nervii foarte, foarte puternici. Aşa, de pildă, în laborator, după ce venea elegantul lor coleg, veşnic bine ras, prea bine ras, cum era şi prea ortodox, lipit de cele afirmate, Niculaie se descălţa şi Zaharescu întorcea capul scîrbit. Apoi îşi spăla ciorapii groşi, de lînă, în chiuvetă, dar nu prea insistent, şi şi-i punea să se usuce pe calorifer, lăsînd să se scurgă apa din ei încet, pe bucata de ziar maronie, şi lipăia cu picioarele

pe jumătate băgate în pantofi, pînă la biroul său. Zaharescu strîmba din nas, apoi se enerva, îl ruga să-şi spele ciorapii acasă, însă Niculaie Gheorghe îi explica simplu mai întîi că nu are apă caldă în camera sa, şi, cu un aer provocator umil, îi povestea că este de la ţară şi poate nu ştie să se poarte.

— Tatăl dumitale a fost jandarm, nu ţăran, izbucnea Zaharescu.

— Da. E adevărat, însă antifascist, urmărit de legionari. Să-ţi povestesc cum s-a ascuns !

— Ştiu, mi-ai povestit. Nici eu nu eram iubit de legionari.

— N-aveai de ales. Ce-i drept, spunea Niculaie Gheorghe, privindu-l insistent.

— Nici tatăl dumitale. Executase ordinele dictaturii regale.

Atunci Niculaie Gheorghe se înfuria şi striga că tatăl său, pensionar M.A.I., rămas în miliţie din vechea jandarmerie — ceea ce era adevărat — este un om cinstit, care nu-şi putea cumpăra tihna, pentru că nu exploatase poporul, agonisind o mică avere (era punctul slab din biografia lui Zaharescu, fiu de negustor înstărit şi de aceea pălea şi vorbea despre caracterul dialectic şi nu mecanic al determinării de clasă).

Însă aceste încrucişări erau numai una din formele de conflict şi nu cele mai aspre. Niculaie Gheorghe a trebuit salvat de acuzaţia de antisemitism — chiar de către Paul Achim — ca apoi să se răzbune şi să cîştige cu răbdare, cu marea lui răbdare, bătălia.

Paul Achim îşi aminti numai de acel vechi conflict în treacăt, şi revăzu, cu o ciudată claritate, scena ciorapilor sau scena băştii. (Niculaie lua din cui basca lui Zaharescu şi şi-o punea pe cap, ştiind că proprietarul ei nu suportă contactul prea scurt dintre obiectele sale şi părul cam lăţos, aspru ca peria, al colegului său.)

Nu simțea nimic pentru Zaharescu, de mult plecat din institut, scena îi apăru simplă, ca și decupată, fără părere de rău, ciudat de prezentă, și în centrul ei era acel Niculaie Gheorghe, sigur pe el, tenace, exact ca și acum cînd nu-i răspundea la întrebare, numai că pe atunci erau aliați secreți. Și dintr-o dată, nu mai avu chef să se lupte. Nu-i păsa, chiar nu-i păsa de fata aceea, Nora Munteanu, de lupta și victoria asupra vechiului său prieten, de această veche luptă surdă și victorie continuă, ca și cum nu s-ar fi întîmplat niciodată nimic și ei ar fi stat încremeniți, încleștați. Niculaie Gheorghe — sub genunchiul său ca un grup statuar, așezat în cea mai prăfuită sală de muzeu. Avu sentimentul ciudat, fără reprezentare, că, de fapt, așa a și trăit, încremenit, cu genunchiul așezat pe gîtul gros al lui Niculaie Gheorghe, și el, la rîndul său, pe alt gît, că întreaga lume în care i s-a părut că se mișcă, dar nu s-a mișcat, doar s-a erodat încet, întocmai pietrei șlefuite încet de praful muzeului, era formată din asemenea succesive statui, unele deasupra celorlalte, un turn sau o piramidă, care nu crește, ci doar se topește încet, atît de încet încît mereu pare încremenită. Nu se mișcau pentru că, de fapt, alungîndu-și amintirile, n-avea curajul să se avînte și atunci repetau aceleași gesturi și aceleași irelații, formate odată și inalienabile, hrănite de un sentiment fals de stabilitate, sau chiar de permanență, deși obiectiv s-au schimbat atît de multe.

Bătrînul profesor a murit și a fost dat uitării, Dinoiu, puternicul Dinoiu, era un simplu intendent în pragul pensionării, doctorul Stroescu a dispărut și el. Zaharescu a fost îndepărtat pentru că, mai întîi, avea prea multe și prea suspecte argumente și apoi pentru că a fost prea ortodox, taberele s-au împărțit și s-au despărțit, dar a rămas grupul statuar, veșnica dușmănie și veșnica prietenie cu Niculaie Gheorghe, liniștea sa solară cu încăpățînarea lui, continua sa victorie repetată în fiecare zi, de fiecare dată cînd se întîlneau. Și, brusc, nu mai vru să

învingă, ca să nu mai repete acelaşi gest. Făcu un număr de paşi prin cameră şi-l observă pe Niculaie Gheorghe, taurin, cu fruntea aplecată înainte, fruntea lui nu prea înaltă însă puternic boltită, cu două proeminenţe gata să ţîşnească în coarne scurte dar greu de înfrînt, cu umerii puternici, gîtul gros şi părul său aspru, ţepos, acum încărunţit la tîmple, cu un aspect de virilitate crîncenă, mirosind subtil a sămînţă care germinează pămîntul, explodînd puternic de sub presiunea muşchilor săi contractaţi. Paul Achim, deasupra, Mithra, cu o putere mai diafană, înjunghiindu-l etern, dar neputincios să facă alt gest, prizonier al continuei sale victorii. Legaţi ca toreadorul de taur, care nu învinge să scape, ci doar să ucidă alţi tauri, acelaşi taur sub diverse forme. Erau atît de uniţi, încît i se păru că erau împreună un animal ciudat, unul singur ; partea de jos, puternic înfiptă în pămînt era Niculaie Gheorghe, iar partea de deasupra, neeliberată, dar mai umană, era el, Paul Achim, cu jungherul ridicat, înjunghiindu-se. De aceea, dacă prietenia lor nu era adevărată total, în sensul obişnuit, erau oricum nedespărţiţi, mai mult decît prieteni, gemeni deosebiţi şi încleştaţi.

Dacă Paul Achim şi-ar fi găsit cuvintele pentru starea sa nouă ar fi strigat, şi-ar fi strigat : *„Dă-mi, redă-mi* (cine ?) *memoria, ca să pot să uit, ştiind să ies din încremenire"*. Dar nu-şi găsi cuvintele, ci simţi doar o mare dorinţă de eliberare din această luptă prea veche şi fără plăcere, venită din adîncuri, şi spuse încet şi obosit, pentru că în clipa în care se hotărîse să se abandoneze şi să se elibereze, ridicîndu-se, obosise deja, ca după un scurt dar foarte mare efort :

— Bine. Cum vrei. Am să-ţi transfer fata, dacă n-o vrei !

Niculaie Gheorghe la început nu înţelese. Îşi răsună încă o dată cuvintele în cap, fără să îndrăznească măcar să-l pună să le repete. Şi de-abia atunci se sperie cu

adevărat, simțind cum îi fuge parcă pămîntul de sub picioare, de sub picioarele sale solide, bine înfipte în pămînt, definitiv. Și pentru el, deși îl invidia și poate chiar îl ura uneori pe Paul Achim, vechiul și cel mai bun prieten al său, existența era acea luptă și înfrîngerea lui, dar numai parțială, pentru că erau mereu legați și sfîrșitul era amînat pînă la înghețare. Confruntarea își părăsea terenul solid și lua o formă periculoasă. Nu vroia nici măcar să învingă definitiv, pentru că nu știa ce urma să facă de acum înainte, singur, numai pe socoteala sa. Și atunci, victorios, el își aminti doar latura de prietenie din relația lor și regretă că s-a încăpățînat. Se grăbi să se scuze :

— Cum vrei ! De fapt, fă cum vrei, dă-o dracului de femeie. Mă enervează, pentru că am impresia că se uită într-un fel la mine, batjocoritor, și fără să am probe pare că mă contestă, că se îndoiește de mine și aruncă în jur, printre cei tineri, mai ales, îndoiala ei. Însă, în fond, n-am nici un fel de probă. Nici un fel de probă. Poate mi se pare mie.

Vorbea precipitat și, ca în rarele, foarte rarele momente de emoție, îi ieșea ușor în evidență un fel de gîngăveală, o nesiguranță a vocalelor ce nu-și găseau bine locul și nu se pot așeza între consoane, ele, bolovănoase, fiind prea biruitoare, pînă la jenă. Într-un fel, pentru el, Paul Achim, cu siguranța lui superioară, era ordinea melodioasă a vocalelor. Însă Paul Achim nu-l mai asculta aproape. Pierdut în gînduri, spuse după un timp, urmîndu-i explicațiile grăbite :

— Ți-l mai aduci aminte pe Zaharescu ?

Atunci Niculaie Gheorghe tăcu și într-un fel se liniști. Nu și-l aminti, ca atare, pe acel Zaharescu dispărut de mult, de totdeauna, ci văzu doar în pomenirea numelui său o amenințare de-abia voalată. Adică îți aduci aminte de cel lichidat ? Așa vei păți și tu. Nu răspunse nimic și

se gîndi doar că renunţarea prea uşoară a lui Paul Achim nu era decît o manevră abilă de învăluire şi distrugere şi se strînse iar în el. Mai tîrziu, spuse, răspunzîndu-şi unui gînd printr-o întrebare :

— Cum ai să faci ? Crezi că o să-ţi fie uşor ?

— Ce ? spuse inocent Paul Achim.

— Nu mă vei doborî uşor. Să nu-ţi închipui asta !

Paul Achim îl privi şi ridică din umeri. Apoi adăugă doar :

— Am s-o mut.

Cu greutate, nevrînd să părăsească terenul, ca să nu-l lase singur, să-l paralizeze prin prezenţa lui, Niculaie Gheorghe ieşi din birou şi lăsă uşa să se trîntească în urma sa.

Niciodată nu fusese mai nesigur. El era un om numărul doi şi intenţiile lui Paul Achim îi scăpau.

Capitolul IV

După ce trecuse prin criza memoriei, care-i lăsase o vagă umbră de vinovăţie, Paul Achim trăi cîteva momente ceea ce se poate numi o viziune. Plecarea lui Niculaie Gheorghe, supărat şi trîntind uşa, neînţelegînd nimic, îl lăsă distrat şi visător şi din acest vis, încremenit „ca un vis de piatră" se născu viziunea, formă de înţelegere, care-l îndepărtă de cuvîntul aspru şi deci de faptă. Pentru că nu el se îndepărta de lume, tăindu-şi loc cu ajutorul vorbelor cu implacabilă consecinţă, ca să o judece, ci rămase înglobat în ea şi-şi găsi, chiar în imaginile ei fie şi terifiante, destulă milă de sine ca să nu se judece. Confuzia încă îi pria, pentru că Paul Achim era un om de ştiinţă nepregătit pentru gîndirea severă, neoperaţională, străină şieşi şi planurilor sale. El, în această viziune, era capul centaurului, un cap frumos, uman, în luptă cu propriul său trup şi la fel ca el, perechi-perechi, erau şi alţii. Printre aparate, sîrme, scheme şi retorte, pretutindeni în clădirea modernă, din sticlă, cu pereţi subţiri şi vesel coloraţi, se ducea, sub numeroase forme, aceeaşi luptă, aceleaşi cupluri înlănţuite, pentru care rigorile ştiinţei nu erau decît un decor. Şi, dedesubtul şi deasupra lumii lui, nu era altfel, nu înceta lupta, prietenia era şi ea forma cea mai înlănţuită de concurenţă, nici dragostea nu scăpa legii competiţiei, cu atît mai devoratoare cu cît perechile erau mai strîns înlănţuite şi biruitorii aveau mereu nevoie de biruinţă, ca şi înfrînţii de înfrîngere.

Paul Achim îşi aminti de o excursie la munte, făcută în copilărie, alături de tatăl său, cînd era foarte bine şi

oboseala era plăcută. De pe culmea despădurită se deschideau largi văile şi în zare străluceau pîrîurile care le săpaseră. S-au aşezat pe o stîncă udă de o nevăzută rouă de înălţimi şi tăcură amîndoi, pînă ce el se plictisi, pentru că farmecul privirii încetase, şi atunci desprinse din jur pietricele pe care le lăsa să se rostogolească la vale, şi asculta încîntat zgomotul lor, care, în loc să descrească, din contră, creştea cu depărtarea, golindu-se de concret, devenind ecou cuprinzător, atît de cuprinzător, încît îl cuprindea şi pe el, cel ce-l producea.

— Stai, îi spuse tatăl său. Mai bine priveşte.

El era un băiat ascultător şi tatăl său avea asupra lui o uriaşă autoritate, cea mai mare, pentru că vroia să îi semene, de aceea se opri şi chiar încercă să privească, apoi numai se prefăcu, pentru a place tatălui său. Însă mîna lui, aproape fără voia sa, căuta să găsească pietre ca să le arunce în vale şi să audă cum sună, mai îndepărtat, însă tot mai puternic, lăţindu-se peste văi şi spărgînd liniştea încremenită a pămîntului, care, de fapt, nu-i plăcea, îl tulbura prin lărgimea ei şi-i producea chiar un fel de frică de care de-abia îşi dădea seama. Prea era mare acest pămînt şi prea întins, şi mai ales mult prea încremenit şi tăcut, ca un uriaş cadavru pe care ei se suiseră cu picioarele şi-l putea învia doar rostogolind pietre şi făcîndu-l să vuiască, să răsune şi să-i răspundă, ieşind din muţenie.

Pe culme adia un vînt subţire care apleca ierburile rare şi subţiri, de înălţimi, aproape fără nici o urmă de sunet, un vînt venit din altă parte, mult prea subţire, care-l înfiora, ca şi tăcerea lor, a amîndorura atît de puternică, încît îndepărta nu numai munţii şi văile, şi pădurile încremenite, şi sticlirea moartă a rîurilor, dar şi pe tatăl său, care, deşi aproape, simţindu-l, era înecat în tăcere şi foarte departe.

Paul Achim nu știu acum, în cabinetul său, după cearta mică și indiferentă care tocmai se terminase, dacă atunci a simțit chiar această frică. Însă în amintirea lui, aproape inventată, această frică a încremenirii vaste îl speria, deși știa urmarea și fără îndoială că urmarea nu era o falsă amintire, ci s-a întîmplat aievea, chiar așa.

Tatăl său rupse tăcerea și începu să vorbească, însă nu intim, numai lui, ci parcă unui auditoriu mai larg, oricum format măcar din doi, pentru că era evident că se ascultă și el, ca pe un străin.

— Vezi, spuse el. Aici odată a fost un fund de mare. Deasupra erau ape, kilometri întregi, și cu totul alte rîuri, care au măcinat alți munți, au adus nisipuri și pămînturi și le-au vărsat în ele, îngreuind fundul de mare. Miliarde și miliarde de animale mici au înghițit nisipurile și și-au făcut din el scoici și apoi s-au hrănit din plantele ce pluteau printre valuri, care s-au născut din sporii ce zburau prin aer. Și a venit și sămînță de pește, și s-au născut pești care din micile scoici înghițite și-au făcut schelete tari de os, ce veneau din calcarul rîurilor. Și peștii s-au devorat unii pe alții și au crescut, apoi au murit și au căzut încet, la fundul mării, care s-a îngroșat, mai mult spre margini, unde era mai mult nisip și mai multă viață sau fostă viață. Atît de mult pînă cînd fundul mării n-a mai putut rezista la atîta presiune și s-a rupt, și mijlocul mării s-a ridicat ca o insulă. Iar la marginile rupturii, prin crăpăturile făcute de ridicarea fundului de mare, a țîșnit din adîncul pămîntului miezul său aprins care s-a răcit, stins de ape. Și astfel scoarța s-a îngroșat și a devenit și mai grea, și atunci insulele din centru au fost împinse și mai sus, cu o mișcare bruscă, și stîncile s-au așezat prin mari cutremure, și s-au rupt, și au apărut văi, primele văi și munți ce au crescut de jos în sus. Și altă lavă aprinsă a țîșnit și a îngroșat pămîntul și s-a răcit, și, ca o spinare, a ieșit și a izgonit apele la poalele marilor munți, mult mai înalți decît acum, și ploile au

început să curgă sălbatec pe spinările lor încă goale, şi să rupă bucăţi din proaspătul pămînt, şi să le tîrască măcinîndu-le la vale, şi să împingă şi mai departe apele, născînd şi cîmpiile.

Tatăl său a rupt o bucată de piatră cu ciocanul său de geolog şi a fărîmiţat-o, şi, într-adevăr, aici pe culme, se vedeau scoici, adică odată a fost aici o mare, care s-a încărcat de pămînt şi şi-a rupt adîncurile, născînd munţii ca nişte spinări de balauri ţîşnind din apă. Procesul acela a durat milioane de ani, însă lui Paul Achim i-a apărut ca o mişcare bruscă, între timpii ei nefiind mai mare distanţa decît între vorbele tatălui său. Greutăţi imense rupînd fundul mării, spinările munţilor ieşind brusc şi cu zgomot uriaş deasupra şi pe margini, prin crăpături, ţîşnind focul, ca din gura unor adevăraţi balauri, şi focul stingîndu-se-n ape şi devenind piatra grea, mai grea decît putea să suporte pămîntul. Nu era o alunecare înceată şi tristă, şi nici o acumulare răbdătoare, ci uriaşe mişcări şi zbateri, rupturi şi ridicări, însoţite de zgomote, pe măsura marilor munţi care au gonit mări în ridicarea lor.

Însă lui Paul Achim aceste zgomote, faţă de care rostogolirea pietrelor în vale erau neînsemnate şi pe care aproape le auzea printre vorbele tatălui său, fermecînd prin ce puteau să trezească, nu-i produceau frică. Oricum, frica era mult mai mică, dacă era, decît aceea produsă de încremenirea tăcută din jur, pe care el, cu neînsemnatele sale puteri, încercase s-o spargă. I-ar fi plăcut să asiste, ca la un mare spectacol, la aceste ridicări, căderi, rupturi şi izbucniri înfricoşătoare şi frumoase, înfricoşătoare dar nu de neînţeles, aşa cum erau explicate clar de către tatăl său ce refăcea spectacolul din cuvinte, făcînd pămîntul nu o masă întinsă şi tăcută, ca un cadavru, ci arătîndu-l viu. Pămîntul era viu, ros şi transformat, mai dramatic decît orice poveste, mai eroic decît Ian Kre-

tucki şi jupîn Longinus Podbieta care n-avea voie să se însoare decît dacă tăia trei capete de păgîni dintr-o singură lovitură cu paloşul său uriaş. Zgomotul bătăliilor, şi zăngănitul armelor, şi tropotul cailor, şi ţipetele luptătorilor, care i-au populat pînă atunci copilăria, împreună cu vitejia dreaptă a lui Winnetou care ucide bizonul cu o singură împuşcătură i se păreau prea mici şi neînsemnate faţă de marile mişcări care năşteau munţii ce se iveau cu zgomot de pe fundul mărilor, ca nişte uriaşe spinări de balauri.

— Şi acum ? strigă el, cu o urmă de teamă în glas, teamă că totul a fost şi el nu va fi niciodată martorul unor asemenea întîmplări măreţe.

— Şi acum, răspunse tatăl său. Şi acum se întîmplă aceleaşi lucruri, şi arătă departe pînza lucitoare a rîurilor, care, neauzite, îşi rostogoleau pietrele, ca să umple o altă mare. Deci, în sinea sa, neştiind că procesul acela durează zeci de milioane de ani, începu parcă să-l aştepte, şi timpul dinaintea sa, văzut fără margine, i se păru că e o aşteptare a acestor înfricoşătoare dar măreţe evenimente. Iar faptul că tatăl său, cu care vroia să semene, ştia aceste lucruri şi i le aducea în faţa ochilor prin cuvintele sale, aşa cum autorul îl făcea să trăiască, din litera aranjată pe hîrtie, pe jupîn Longinus Podbieta care-şi scotea paloşul uriaş şi dintr-o singură lovitură făcea să zboare trei capete de păgîni care rămîneau în iarba înaltă a stepei cu ochii holbaţi, privind spre cer, îi făcea o uriaşă plăcere, ca şi cum tatăl le-ar fi stăpînit şi el, urmînd să semene cu el, urma să le stăpînească.

Pentru totdeauna, deşi uitată de mai bine de treizeci de ani, i se înfipse în minte această legătură dintre el, tatăl său şi pămîntul viu care urma odată şi odată din nou să se ridice şi să se răscoale, născîndu-şi munţii şi izgonind mările. Şi orice frămîntare prin care trecuse i se păru firească, chiar cînd unora li se păruse cumplită, pentru el nu era decît un pas înainte şi o prevestire. Iar

dacă pămîntul însuşi şi mările străvechi nu erau decît o luptă, atunci cum putea să fie şi viaţa oamenilor, ciocniţi, roşi şi deplasaţi de la locurile lor de marile forţe aprinse sau grele care le popula lumea ?

Această întîmplare, imaginată pe o creastă, demult, trăită atunci şi uitată, i se redeşteptă cu putere în minte, cu întregul ei zgomot uriaş. Însă acum nu i se păru că stă deasupra ei şi o contemplă, aşa cum tatăl său, adică el în viitor, o stăpînea şi o ordona, o năştea şi putea s-o stingă cu ajutorul cuvintelor. Nu-i producea nici frică, bineînţeles, ci un sentiment mult mai ciudat, aproape de silă, ieşită din neputinţă. Aşa cum neputincios era să trăiască altfel decît înfrîngîndu-şi fără încetare duşmanii şi fiind mereu victorios chiar şi asupra celui mai vechi, mai apropiat şi mai bun prieten al său, fără de care nici nu ştia dac-ar putea exista.

Fără să-şi dea seama perfect ce face, sună. Secretara, care înţelesese că se petrecuse ceva deosebit după modul cum ieşise Niculaie Gheorghe de la „şeful", uitînd să-şi arunce bine-cunoscutul zîmbet, mereu acelaşi, familiar şi puţin tainic, ca o complicitate, intră precipitat, plină de curiozitate. Aceste întîmplări, unele obişnuite, altele mai puţin obişnuite, formau *întregul* conţinut al vieţii ei. Va afla printre primii lucruri care toate se reduceau la favoare şi nefavoare, la cădere sau urcare. În mintea ei, de fapt, institutul, unde era angajată de cînd divorţase, adică de aproape 25 de ani, nu era decît pretextul unor promovări şi decăderi, care erau legate aşa cum ziua este legată de noapte. La mica ei masă ea părea că asistă la un spectacol ce nu era altceva decît o trecere a unor oameni aproape de consistenţa cenuşie a unor umbre pe un arc de cerc. Încep să suie, urcă pînă în sus şi coboară. Aici, în institut, ca şi în viaţa mai mare, de dincolo de zidurile lui. Din cînd în cînd cîte una din aceste umbre-furnici nu cobora lin, ci se prăbuşea dintr-o dată de pe

arcul de cerc şi atunci se risipea ca un invadator lovit mortal. Iar ea, înţeleapta, pe aceştia îi dispreţuia. Restul primeau stima cuvenită poziţiei lor pe arcul de cerc.

„Şeful", cel mai respectat, pentru că de atîta vreme stătea sus, în punctul cel mai înalt al arcului şi într-atît depindea mişcarea de el încît uneori părea că este *însuşi arcul,* pe spinarea neclintită a căruia se produce mişcarea, era supărat sau, lucru şi mai rar, îngrijorat sau, de necrezut aproape, era chiar trist.

— M-aţi chemat ? întrebă ea, încercînd să pătrundă misterul — de nepătruns aproape — al tristeţii.

Întrebînd, putea să ghicească puţin, un colţ măcar, din acest — pentru ea — incomensurabil mister.

— Da. Fii drăguţă şi cheam-o la mine pe tovarăşa Nora Munteanu.

— Tovarăşa Nora Munteanu ? întrebă din nou secretara, căreia acest nume nu-i spunea absolut nimic. Nu era un nume care să circule în sferele înalte cu care era ea obişnuită, nu era cineva important, nici nu existase în trecerea pe arcul de oţel unde se urcă şi scoboară umbrele-furnici. Chemarea ei, într-un asemenea moment ciudat, i se păru al doilea eveniment. Însă doamna Georgescu — secretară cu mare experienţă — era obişnuită să gîndească repede. Va să zică, tovarăşul profesor Niculaie Gheorghe a ieşit furios de la şef, care, probabil, i-a făcut o observaţie. Şi încă o observaţie deosebit de severă, de vreme ce nu s-a putut stăpîni, el care se stăpîneşte atît de bine. Or, acest foarte bun prieten al şefului, nu foarte simpatic dealtfel, se ştie că are unele mici, neînsemnate, păcate pe care toţi, deci şi ea, i le tolerează. Probabil e o istorie cu această mică, neînsemnată Nora Munteanu, şi micul păcat nu i s-a mai tolerat, din motive necunoscute, însă, din fericire, cognoscibile. Nu ştia de unde s-o găsească, însă va întreba la Personal şi va afla în cîteva

minute. De aceea răspunse : „Imediat" şi ieşi repede, şi, se poate spune, fericită.

Paul Achim nici n-o auzi ieşind, cu ochii pierduţi în gol. „O chem ca să ies din nebunia asta", se gîndi, sperînd că prima lui amintire ciudată, odată devenită realitate, va putea servi ca un fel de terapeutică. Nu credea că este la marginea unei mari aventuri interioare, care, oricum, deocamdată nu era decît net neplăcută. Deocamdată aşteptă să vină acea fiinţă cu care se ciocnise de două ori, în mintea sa, printr-un fel de coincidenţă, fără nici o emoţie, chiar copleşit de indiferenţă şi puţină silă.

— Cine-i, dragă, Nora Munteanu ? întrebă Georgescu, secretara, pe şeful de la Personal, o cunoştinţă veche şi temeinică.

— Nora Munteanu ? întrebă şeful personalului. Nu ştia cine este, însă nici nu putea s-o arate nici măcar faţă de vechea lui cunoştinţă, de deplină încredere, care era secretara şefului cel mare. Deci răspunse : Dar de ce te interesează Nora Munteanu ?

— Cum de ce mă interesează ? Păi o aşteaptă *de urgenţă* tovarăşul director general.

— Păi, cheam-o să vie — spuse şeful personalului care înţelese imediat că doamna Georgescu, deşi curioasă de datele acestei persoane nu şi-o amintea exact cine este, deci nu era nici doamnă, nici domnişoară şi nici tovarăşă, ci doar *„persoană"* — adică nimeni deosebit, aproape nimeni cu desăvîrşire, nu ştia nici unde s-o găsească. Însă, deşi vechi şi verificate cunoştinţe, trebuia să aibă şi el mica lui victorie asupra secretarei, deci ea trebuia să-i mărturisească pe loc că nu ştie nici cine este, nici unde lucrează.

Doamna Georgescu putea, la rigoare, să înghită o mică înfrîngere, însă încercă, fie şi cu timiditate, să o transforme într-o parţială victorie. Dacă nu ştia cine e Nora Munteanu,

știa și ea ceva mai mult decît șeful personalului. Deci, deveni confesivă :

— Dragă, știi că e ceva serios și foarte urgent. Dar mai bine n-o chema dumneata (asta nu se făcea, pentru că ar fi putut-o pune în gardă). O chem eu, dar unde s-o găsesc ?

Șeful personalului, înzestrat cu o excelentă memorie, își aduse aminte de Nora Munteanu și avu bucuria să poată să-i arate secretarei că măcar știe *cine-i* „persoana", o cercetătoare tînără, venită de doi-trei ani, direct de la facultate. O fată frumușică, o revăzu el cu ochii minții.

— Caut-o la laboratorul de la programare. Interior 811.

Apoi se ridică și, plin de curiozitate, deschise fișetul, găsi dosarul și-l răsfoi. Nu era absolut nimic interesant. Bună profesional, atîta tot. Deci nu înțelegea de ce o chema directorul general și încă în legătură cu ceva „foarte grav și serios". Doamna Georgescu exagerează, nu putea fi nimic serios și important. O chestie pur profesională. Ciudat însă că n-o chema cu șeful ei și cu șeful șefului ei ! Ridică din umeri și închise dulapul de fier și, ca orice om serios și riguros, încetă să se mai gîndească la lucrurile pe care, fie și numai deocamdată, nu le știa și nu le înțelegea. Întocmai ca omenirea, șeful personalului nu-și punea decît probleme rezolvabile.

Cînd Nora Munteanu apăru în anticameră, doamna Georgescu nu văzu o fată frumoasă sau măcar cu trăsături originale și interesante și, nu numai din cauza invidiei vîrstei, nu-i observă nici un fel de farmec, ci o umbră, furnică fără însemnătate care urmează să dispară înainte chiar de a se fi urcat cîțiva pași pe arcul de cerc care fundamentează și face să existe aceste inconsistente furnici. Dar cum secretara nu avea capacitatea gîndirii abstracte suficient de dezvoltată, ea își opri ochii pe un amănunt dezagreabil din înfățișarea Norei Munteanu. Ori, binele și frumosul și adevărul fiind unite, ea observînd

urîtul, deduse cu certitudine, am zice inefabil apodictică, minciuna şi răutatea. Tonul ei fu aspru, în consecinţă, pentru că doamna Georgescu resimţea o mare plăcere, dacă nu să fie călăul sau judecătorul celor ce meritau condamnarea, măcar cioclul lor, ajutorul care aruncă bulgării peste cei cu desăvîrşire pierduţi, deci neexistenţi. Deşi ştiu fără greş cine e fata, o întrebă însă, fără un zîmbet pe buze :

— Dumneavoastră ?

— Am fost chemată acum la tovarăşul director general. Mă numesc Nora Munteanu — continuă fata cu o voce plăcut muzicală şi prea sigură pe sine.

Doamna Georgescu se bucură în adînca sa intimitate de neştiinţa ei, măcar prefăcută, şi şi-o închipui, doar peste puţine minute, cum va ieşi tulburată şi jignită, poate palidă ca o moartă sau cu obrajii în flăcări, din cabinetul şefului. Dacă tovarăşul Niculaie Gheorghe ieşise trîntind uşa, fără să se stăpînească, el, atît de stăpîn pe sine şi deci şi pe alţii, atunci fata asta neştiutoare şi naivă desigur că va fi zdrobită, şi obrăznicia ei netulburată de acum se va fărîmiţa. Poate va ieşi chiar plîngînd cu sughiţuri, şi doamna Georgescu se bucură de acest spectacol, pe care-l mai văzuse, aşa cum odinioară doamne, de bună, chiar înaltă condiţie, îşi asigurau locuri la balcoane ca să asiste la execuţiile publice. Cine nu era invitat la aceste bucurii ale înfrîngerii răului şi nesupunerii era jignit de moarte, ca şi cum ar fi şters dintre cei cu adevărat vii care au prilejul să-i vadă ucişi pe cei ce vor fi cu adevărat morţi.

— Aşteptaţi, spuse ea deci, ca s-o pregătească sufleteşte pentru importanţa locului judecăţii. Să văd dacă are acum timp tovarăşul director general, şi dispăru după uşa capitonată.

Desigur, fata asta a fost solicitată să intre, însă asta nu însemna că are dreptul să intre neanunţată. În răstimpul cîtorva minute se pot întîmpla, în aceste locuri misterioase,

foarte multe lucruri şi chiar schimbări spectaculoase. Putea fi chemată urgent şi apoi trimisă înapoi fără nici o explicaţie, prin jocul dialectic al birocraţiei care muta, aproape de la sine, accentele priorităţilor. Sau ţinută să aştepte două-trei ore, pentru că timpul importanţei depinde de grad. Imediat, pentru un obscur subordonat, putea însemna cinci minute, iar pentru şeful şefului şefului şefului ei, care trăieşte aproape istoric, însemna o oră, o zi, pentru că în istorie alta este măsura timpului. Deci, oricum, fie şi o secundă, chiar chemată cu extremă urgenţă, ea trebuia să aştepte.

— Poftiţi, spuse secretara ieşind din cabinet şi lăsînd uşa deschisă sau, mai exact, întredeschisă, ca pentru o fiinţă mai mică. Aşa se strecură Nora Munteanu la Paul Achim, de data asta în carne şi oase, nu ca umbra de memorie, menită inconştient să risipească, prin prezenţa ei reală, deci mărginită, imaginea ei virtuală care poate, şi chiar a putut într-un fel, să crească nemăsurat şi să cuprindă tot cîmpul conştiinţei lui Paul Achim, adică întreaga lui lume subiectivă, universul său, şi să se amestece inefabil cu întreaga sa experienţă, strecurîndu-se insidios în vechile urme bine aşezate, ca un duh capabil să producă explozii. Pentru că, în fond, Paul Achim avea încredere în real, obiectiv, deci în prezent, ca în ceva necesar limitat şi deci redus, bine cuprins în limite, vecin cu alte lucruri, deci oarecum mic şi neînsemnat, un lucru între alte lucruri, un obiect între alte obiecte.

Sau poate, tot inconştient, se pregătea să transforme, aşa cum mai făcuse odată, o criză de conştiinţă, într-o criză erotică, deci de posesiune.

Cînd Nora Munteanu intră în biroul său, el o privi stăruitor şi rece, cu ochii săi întunecaţi, îngropaţi în orbite şi o clipă fu chiar pe punctul să se vindece. Această fată mai degrabă scundă, îmbrăcată într-un halat alb, de lucru, subţire şi fragilă, cu nimic deosebit în înfăţişare, nu putea

avea nici o legătură cu halucinaţiile lui geologice care l-au chinuit numai cu cîteva minute înainte, cu amintirea glasului tatălui său ce făcea dintr-un peisaj de munte întins şi încremenit scena unei drame, cu ţîşniri spasmodice de munţi din ape şi cu o cumplită bătălie a mării cu uscatul, a marilor presiuni care rup scoarţa, a uriaşelor oase ce se aşează la fundul mării ca să se macereze şi să se transforme în munţi. Şi nici măcar cu încremenita luptă a centaurului cu el însuşi, cu propria sa jumătate de corp, animalică, încleştată în eternă luptă. Era o fată mică şi obişnuită, pierdută undeva pe covorul mare din biroul său, în picioare, în faţa sa. Comparaţia fulgerătoare dintre imaginile sale şi această modestă realitate, într-adevăr bine mărginită, undeva în spaţiu, şi încă într-un spaţiu care-i aparţinea, i se păru ridicolă, şi atunci zîmbi contemplînd cu extremă bucurie deosebirea dintre neînsemnata realitate — singura care exista — şi nestăvilita fantezie. Ridicolă era tocmai fantezia, ca o pretenţie fără acoperire. Paul Achim zîmbi, ca să nu rîdă în hohote, nu atît din decenţă faţă de această fată, care nu conta acum, ci dintr-un adînc respect, numai foarte vremelnic şi inconştient pierdut, pentru el însuşi. Uită cu desăvîrşire momentul scurt din faţa tabloului, şi mirosul nesuferit de ceai, şi criza lui de furie în faţa lui Dinoiu, cel real, de acum, adică a neînsemnatului lui intendent, mai marele măturilor şi femeilor de serviciu, din cauza fostului Dinoiu, temutul director administrativ, care nu mai exista şi nu puteai avea garanţia că existase vreodată. El dispăruse şi, dispărînd, atrăsese cu el în nefiinţă toate consecinţele faptelor lui. Scăpat şi de imaginaţie şi de memorie, cu ajutorul acestei fete, pilulă de realitate, Paul Achim se întoarse la sine şi, regăsindu-se, era foarte vesel. Vocea lui îi reflecta veselia, iar gesturile repetau întocmai vechile sale gesturi, aşa cum se cunoştea şi se simţea mereu

prezent și în afară de schimbare. De schimbat se schimbau evenimentele.

— Ia loc, domnișoară, spuse el, cu glasul aproape gîlgîind de rîs, dar cu mîinile lui mari, puternice și osoase împreunîndu-se, așa cum știau să se împreune, aproape autonom, numai la oamenii foarte importanți, care se știu importanți și atunci mădularele lor se simt pline de acea importanță ca de un har.

Fata, Nora Munteanu, se așeză confortabil într-un fotoliu din fața biroului, și el întîi îi văzu profilul, foarte neînsemnat, deși, recunoștea, fin, cu un nas subțire și ușor acvilin, așezat deasupra unor buze subțiri și puțin scurte, sau părînd scurte din cauza dinților ei mărunți, puțin ieșiți în față (amănunt observat ca urît de secretara platoniciană). Drăguță, desigur, dar nimic deosebit, și pentru o fugară clipă Paul Achim se gîndi că i-ar face plăcere (și asta ar fi suprema terapeutică) să aibă o scurtă, secretă și neimportantă aventură cu această ființă mărunță. Adică pentru un timp foarte scurt să o ia în posesiune și apoi s-o lase și tot pentru o clipă fugară își permise luxul, acum lipsit de pericole, de a-și elibera imaginația. După două-trei săptămîni, urma s-o abandoneze, și viitoarea lor întîlnire urma s-o surprindă, și, desigur, s-o jignească, pentru că s-ar purta cu ea ca și cum nu s-ar fi cunoscut niciodată, tratînd-o cu o răceală oficială, deloc ostentativă, fără brutalitate, dar fără urmă de căldură, fără acea complicitate fugară care leagă un bărbat și o femeie ce s-au cunoscut intim. Adică prin fiecare gest, perfect calculat, i-ar dovedi că nu-și amintește nimic, pentru că nici nu e nimic de amintit în afara unor amănunte vulgare și nesemnificative. Ea urma să dispară din memorie, unde dealtfel nici n-avea ce să caute, pentru că relația lor a fost o relație de forță, de putere.

La memorie au dreptul, ba chiar datoria, cei ce suportă puterea și deci sînt formați dintr-o materie plastică și

moale, unde se imprimă urma celui mai puternic. Hîrtia poartă pecetea, nu pecetea poartă urma hîrtiei.

Era chiar hotărît să înceapă această aventură şi mintea sa, bogată în proiecte simple, căuta numai cum să-şi asigure cea mai deplină şi mai rapidă victorie. De rezultatul acestui fel de luptă nu se îndoia nici o singură clipă. Dealtfel ştia că încrederea absolută în victorie este însăşi cheia victoriei.

În clipa aceea, fata, cu o mişcare ce i se păru de o nespusă graţie, care fu primul lucru ce-l surprinse, îşi întoarse faţa spre el şi-l privi. În colţul cu un mic defect al irisului ochiului drept, unde părea că e o mică întrerupere de substanţă, apăru fără nici o timiditate acea luminiţă de înţelegere, exact aşa cum şi-o amintise la Paris, cînd intrase în magazin să cumpere baticul de mătase. Realitatea se suprapunea exact pe amintire şi o făcea să se dilate, trăind o succesiune de momente care nu mai erau momente, scene, clipe disparate, ci formau o substanţă continuă, intim legată, indestructibilă, pe care evenimentele nu făceau decît s-o arate, s-o scoată puternic în evidenţă şi, mai ales, şi acest lucru era grav, evenimentele de pe această bandă îi descopereau mişcarea continuă şi ireversibilă, dincolo de voinţa sa, copleşitoare.

Paul Achim avu sentimentul că e locuit de un destin, că este el însuşi un destin, nu pentru alţii, ci chiar pentru sine, din clipa în care nu mai văzu detaşîndu-se, ca un lucru printre alte lucruri, ca un corp printre corpurile mobilierului din cabinetul său, pe această fată neînsemnată, ci se umplu de ea, de prezenţa ei copleşitoare, nu pentru că era puternică şi trebuia, în planurile sale, să ţină seama de ea, ci pentru că-i aducea în faţă, întreagă şi irezistibil, în marş, substanţa aceea unitară în care se topiseră toate amintirile sale, prezente şi uitate. În faţa sa, pentru o clipă, în acea clipă, stătea ca o oglindă el însuşi, cu tot ce fusese, era şi urma să fie, cu trecutul său

real şi cu trecutul său posibil, o imagine a sa plină de înţelegere, care-l cunoştea aşa cum singur nu te poţi cunoaşte pe tine, şi ai nevoie, absolută nevoie, de o oglindă mare şi fidelă, ce-ţi descoperă nu numai suprafaţa dar şi adîncimea.

Fata zîmbi, ca şi cum ar fi ştiut, şi zîmbetul ei era graţios şi fără frică, mult mai fără frică decît îi era lui teamă de sine însuşi. Zîmbi, îl privi, şi aşteptă, şi Paul Achim observă cum mîinile ei, cu degete subţiri şi energice, i se aşează în poală, încrucişate şi răbdătoare, gata de o îndelungată aşteptare. Însă nu o aşteptare de pîndă, nu răbdarea celui ce aşteaptă punctul slab al duşmanului, al eternului adversar, răbdare şi aşteptare închisă, ca o cabrare gata să izbucnească. Era o răbdare foarte primitoare şi nu numai inofensivă ci chiar gata, cu seninătate, să primească înfrîngerea.

Paul Achim se ridică de la birou, pentru că nu putea să spună nimic. Ceea ce vroise să spună i se părea cu desăvîrşire stupid. Îşi dădea perfect seama că vreme de cel puţin doi ani, de cînd întîlnise din întîmplare acea strălucire complice apărînd în lipsa de substanţă a irisului, comunicaseră, dorise să o întîlnească şi fusese, într-un mod cu desăvîrşire inexplicabil, singura sa confirmare şi chiar singura sa certitudine.

Parcuse cabinetul de cîteva ori, păşind apăsat, cu mîinile la spate. Simţea că tăcerea îl face ridicol şi-i fu frică o clipă că fata va crede că tace anume, chemînd-o urgent şi apoi nespunîndu-i nimic, prelungind aşteptarea, ca s-o intimideze. Însă îşi alungă frica, pentru că fu absolut sigur că e înţeles, şi pentru prima dată nu-i fu ruşine că se dezvăluie şi e descoperit, ci, dimpotrivă, se bucură de propria lui slăbiciune, mărturisită. „Nu sînt puternic, îşi spuse el, ci slab. Puterea mea şi voinţa n-au fost decît o mască şi un fals."

Brusc, din acea clipă, găsi o soluţie normală la întreaga situaţie. Una singură, *adevărul.*

— Vreau să-ţi povestesc mai multe lucruri. Însă mai întîi vreau să-ţi dau ceva, ce ţi-am adus din străinătate.

Deschise unul din dulapurile îngropate în perete şi-şi căută paltonul. Din buzunarul dinăuntru scoase un mic batic de mătase, mototolit ca o batistă, pe care i-l întinse.

Nora Munteanu nici măcar nu păru surprinsă. Rîse uşor, strînse baticul în pumn, şi apoi, brusc, îi dădu drumul şi el se lăţi pe mica masă din faţa biroului. Cu mîini îndemînatice îl netezi şi el deveni, dintr-o cîrpă mototolită — aşa i se păru — o bucată frumosă şi strălucitoare de mătase, cu culori foarte vii şi vesele, care înveseliră şi încălziră cabinetul posomorît în care-şi petrecea zilele, pe care-l văzu acum urît în sine şi frumos prin ce se întîmpla, prin bucata de mătase simbolică.

— Era şi o bucată de hîrtie în care a fost învelit. Însă am pierdut-o, cred că am uitat-o la hotel.

— E foarte frumos. Mulţumesc, spuse Nora Munteanu.

Paul Achim tăcu, reprimîndu-şi un compliment banal. Frumos ca dumneata, vru să spună, ţi se potriveşte — însă cuvintele îi părură ridicole. După un timp spuse, în schimb, ceea ce el vroia să fie acelaşi lucru :

— Puneţi-l la gît.

Nora Munteanu zîmbi — pentru că iar desigur, se gîndi el, a înţeles, şi cu o mişcare sigură îşi legă baticul la gît cu un nod mare, ca o cravată de pionier. Cele două cozi de mătase îi atîrnau pe halatul alb de lucru.

— Cred că trebuie să-ţi explic de ce ţi-am adus dumitale acest mic cadou, şi de ce m-am gîndit tocmai la dumneata.

— Într-adevăr, e nevoie de o explicaţie. Mărturisesc că nu m-am aşteptat absolut deloc. De fapt, de-abia dacă am aflat că aţi plecat.

— Bine. Am să-ţi explic, dar absolut sincer. Nu te superi dacă am să fiu cît se poate de sincer ?

— Nu, bineînţeles. Aştept şi chiar sînt foarte curioasă.

— Da, însă nu pari surprinsă. Nu pari deloc surprinsă.

— Ba nu, sînt foarte surprinsă. V-am spus că nu m-am așteptat deloc. Ar fi fost absolut ultimul lucru la care m-aș fi gîndit cînd m-ați chemat. Dar absolut ultimul lucru. Cred însă că e mai mare curiozitatea decît surprinderea și de aceea nu se vede.

— Cum arăți cînd e mai mare surprinderea decît curiozitatea ?

— Nu știu, spuse fata și ridică din umeri. Cred că totdeauna sînt foarte curioasă. Mi se întîmplă mereu tot felul de lucruri ciudate, un fel de coincidențe. Sau poate nu sînt coincidențe. Însă am mereu tot felul de surprize. Și de aceea sînt mereu curioasă, ca nu cumva să-mi scape. Însă, bineînțeles, acum e altceva. Acum sînt cu adevărat curioasă.

Paul Achim o ascultă vorbind și o privi. Unul din capetele baticului atîrna peste un sîn și el îl observă și apoi și-l închipui. Totul era atît de firesc, să se gîndească la corpul fetei acesteia cu o ușoară, abia perceptibilă tulburare, să o privească bănuindu-i formele, să o audă vorbind. Nu era nici un început, doar o continuare.

— Mie nu mi se întîmplă niciodată nimic. Sau, în orice caz, nu mi s-a întîmplat, măcar pînă acuma.

— Poate așteptați să vi se întîmple lucruri nemaipomenite. Mie mi se întîmplă lucruri mici. Eu le dau poate prea mare importanță.

— Ca acesta, de astăzi, spuse Paul Achim.

Fata îl privi, gînditoare, și cu ochii brusc stinși, fără lumina aceea veselă, de înțelegere. Din contră, era o privire atentă, concentrată, parcă nu lipsită de o urmă de răutate aproape, adică de închidere.

— Nu știu, spuse ea. Oricum, aștept explicația.

— Bine, atunci am să ți-o spun. Pe cea adevărată.

Fata îl asculta atentă, așteptînd, și el făcu o pauză în care mai parcurse o dată biroul, pînă se opri în fața ei și de acolo, dominînd-o cu înălțimea sa, spuse :

— Explicația adevărată este următoarea : Nu știu de ce ți-am adus acest batic. Cînd am intrat în magazin, nici n-am știut că e pentru dumneata. Deși pentru dumneata era. Nu m-am gîndit niciodată la dumneata. Nu cred că m-am gîndit, deși cred că te căutam, în orice caz te știam, te identificasem. Ții minte, odată la Capșa, eram cu niște străini, erai și dumneata cu niște tineri, în pulovere. Ne-am salutat prin semne.

Fata dădu din cap. Își amintea și ea de acea întîlnire și Paul Achim nu-și putu stăpîni bucuria.

— Va să zică îți amintești și dumneata de acea întîlnire a noastră. Eu o uitasem și mi-am adus aminte de ea la Paris, la hotel. Așa, dintr-o dată, după ce am știut că pentru dumneata am cumpărat baticul.

— Sigur că-mi aduc aminte. A fost singura dată cînd ne-am întîlnit în afară de institut și oarecum am vorbit. Adică ne-am salutat ca doi oameni.

Paul Achim simți un mic regret. Credea că își aduce aminte dintr-un motiv mai important.

— Îmi aduc aminte că am vorbit chiar cu prietenii mei.

— Ce le-ai spus ? întrebă el.

— Nimic deosebit. Cine sînteți.

Nora Munteanu îl privi din nou fără lumină, concentrată.

— Atît. Am comentat doar că sînteți foarte plictisit. Păreați foarte plictisit, chiar enervat și priveați mai mult la noi decît la comesenii dumneavoastră. Unul era foarte vorbăreț și vă irita în mod deosebit, pe dumneavoastră dar și pe ceilalți, pe străini. Însă dumneavoastră vă refugiați la noi și noi, eu, într-un fel vă compătimeam.

— Mă compătimeai ?

— Da. Erați plictisit, iritat. Nu vă făcea nici o plăcere, era o evidentă corvoadă, o vădită pierdere de vreme. Ca atîtea altele.

— Care altele ? întrebă Paul Achim.

Fata tăcu, însă nu-l mai privi concentrat şi precaut, ci din nou cu lumina aceea în ochi, care avea o legătură cu toate amintirile sale, aproape create de ea, născîndu-i acel sentiment de continuu în care se infiltra. De aceea nu mai aşteptă răspunsul, ci răspunse el, la privirea ei :

— Pînă acum am simţit, însă nu mi-am dat seama cu adevărat, n-am ştiut că este o pierdere de vreme. Însă dumneata ai ştiut că îmi pierd vremea, că mă pierd în tot felul de fleacuri. De aceea mi-am şi adus aminte de dumneata. Am bănuit că ştii.

— E şi mai uşor, de pe margine, cînd nu eşti înfundat în asemenea lucruri.

— Nu. Cred însă că ai o părere prea bună despre mine.

— Nu ştiu. Nu vă cunosc. În orice caz, masa aceea depăşea chiar şi o părere mediocră.

— Ştii ceva ? Eu cred că *sînt* mediocru. În realitate sînt *foarte, foarte* mediocru.

Se aşeză pe fotoliul din faţa ei, îşi sprijini cotul de măsuţă şi se gîndi, însă cu o deosebită satisfacţie, nu cu amărăciune, că nu numai că se deschide, aşa, dintr-o dată, în faţa acestei fetiţe, dar se şi umileşte de-a dreptul, cum nu s-a umilit niciodată. I se predă cu nepăsare sau, mai degrabă, cu adevărată voluptate. De aceea adăugă, stăruind :

— Sînt mediocru în genere şi nu în meserie. Exact la limita imposturii.

Nu ştia dacă doreşte să fie contrazis, în orice caz fata îl privea şi nu-l contrazicea.

— Am să-ţi povestesc de fapt ce mi s-a întîmplat la Paris. E oarecum în continuarea explicaţiei, şi poate e adevărata explicaţie. Dar, mai întîi să ne comandăm nişte cafele.

Sună şi secretara apăru ca şi cînd ar fi aşteptat la uşă. De cum intră văzu mai întîi baticul pe care era sigură că nu-l avusese cînd venise. Şi faţa ciudată a şefului, şi deplina destindere a acestei Nora Munteanu (el era agitat),

toate dintr-o singură privire, şi cele mai adînci sentimente mai ales cele morale îi fură jignite. Furia o făcu să-şi piardă cumpătul şi spuse, aproape strigînd :

— Da. Ce doriţi ?

Tonul era menit celor mai umili solicitanţi, celor ce *niciodată,* dar absolut niciodată, n-aveau şansa să fie măcar trecuţi pe lista de aşteptare, nu primiţi. Cei, deci, ce-i stăteau în putere, fără nici un risc, ei, nu şefului.

Paul Achim observă tonul, deşi, practic, lui niciodată nu-i fusese adresat, nici măcar de alte secretare, ale unor oameni foarte importanţi. Pentru o clipă farmecul fu stricat şi intră în raporturile lui fireşti, redeveni el însuşi. Adică acum, s-ar putea spune, „cel care crezuse că este". Revenirea fu atît de bruscă şi de brutală încît reacţia sa fu mai mult decît tipică, de-a dreptul violentă, ca o răzbunare pentru slăbiciunea dinainte. Întîi o privi drept în faţă pe secretară, şi doamna Georgescu se şterse de pe faţa pămîntului. Această ştergere din existenţă se manifestă ca la peştii aruncaţi pe uscat, adică ochii ei, destul de exoftalmici, îi ieşiră şi mai mult din orbită, apoi gura i se întredeschise şi rămase aşa.

— Cheamă-l pe şeful personalului. Imediat.

Doamna Georgescu dispăru ca suflată de un prea puternic vînt. În cabinet fu deplină tăcere şi Paul Achim uită cîteva minute de Nora Munteanu. Cînd o reobservă, încercă să-i zîmbească, însă nu reuşi. Doar buzele îi tremurară uşor şi clipi din ochi. Fata îl privea atent, însă din nou închisă în sine, cu ochii întunecaţi şi fără lumina aceea.

Paul Achim se simţi sfîrşit, ca şi cum după mari eforturi de înaintare pe un povîrniş greu şi pietros ar fi recăzut la punctul de plecare.

— Iartă-mă, spuse. Sînt idiot. Sună şi secretara reapăru, timidă ca orice fiinţă care cînd există, cînd nu există, după bunul plac al altora.

Paul Achim o privi obosit şi tot obosită-i fu şi vocea :

— Doamnă Georgescu, trimite înapoi pe şeful personalului. Mai bine adă-ne două cafele.

Observă cum doamna Georgescu roşi, readusă între cei vii, profund recunoscătoare şi spăsită, infinit regretînd. Mîinile i se întinseră de-a lungul fustei şi păreau că-i ating genunchii moi, într-o atitudine de deplină umilinţă. Efectele generozităţii sale îl deprimară şi mai mult pe Paul Achim care-şi întoarse ruşinat privirile. Nu o dată văzuse în faţa sa asemenea atitudini, care acum nici măcar nu-i mai făceau plăcere. Cînd a făcut vreo sută-două de lumi şi le-a potopit cu pămînturile, vieţuitoarele, oamenii, satele, oraşele, academiile şi guvernele lor, cu cei mai mari bărbaţi de stat şi cu cei mai mici bărbaţi de stat şi chiar cu profeţii prin gura cărora a grăit, chiar lui Dumnezeu îi este, poate, puţin silă de atotputernicia lui. Atotputernicile mai mici sînt şi mai silnice.

— În ce lume trăim, spuse Paul Achim, ca să restabilească un contact.

— Da, spuse Nora Munteanu. Însă sîntem puţin responsabili de ea.

— Da, spuse Paul Achim, fără să înţeleagă prea bine ce spune. Sîntem şi noi responsabili.

O spuse cu umilinţă, ca şi cum s-ar fi supus unei forţe superioare, deşi în faţa sa nu era decît o femeie foarte tînără, pe care nici nu ştia dacă n-a inventat-o el însuşi, din propria sa memorie, şi care acum, obiectivă, stătea în faţa lui şi atingea cafeaua din ceaşcă, uşor, înmuindu-şi de-abia buzele ce-i acopereau dinţii mărunţi, puţin ieşiţi în afară, apoi aşeza din nou ceaşca uşor pe farfurioară, fără nici un zgomot şi-şi încrucişa braţele subţiri în poală, şi-l aştepta pe el să vorbească, cu infinită răbdare. Toate mişcările ei nu erau întovărăşite de vreun sunet, ca şi cum ar fi fost la o mare depărtare sau, mai degrabă, redusă ca în memoria lui la o imagine pur vizuală.

Paul Achim se umilea recunoscînd că este şi el, ca şi ea, vinovat, (acel *noi* îi cuprindea şi era deocamdată singura lor legătură), deşi, fără să şi-o recunoască, nu s-a crezut vreodată responsabil. El a fost tot timpul cu desăvîrşire liber înăuntru, pentru că a crezut în cel mai deplin determinism. Un uriaş mecanism, din care el nu era decît o neînsemnată rotiţă dintr-un angrenaj de mîna a doua, compunea întreaga lume şi se mişca după legile lui, pus în mişcare de forţe superioare şi misterioase, neinfluenţabile. Puterea şi influenţa pe care le exercita nu erau decît delegate lui, şi folosirea lor era una din formele prin care, continuînd să se mişte, participa la mişcarea acelui mecanism, se menţinea în interiorul său. În afară nu exista nimic, a te menţine printre roţile lui dinţate era singura formă de a trăi. El nu se socotea dincolo de răspundere, pentru că ar fi fost un simplu executant orb al unor ordine superioare. Primea desigur porunci şi recunoştea autoritatea de deasupra lui, dar nu le îndeplinea niciodată orbeşte şi nici totdeauna întocmai, iar, la rîndul său, îşi exercita puterea nu fără un sentiment al arbitrariului. Însă pînă şi arbitrariul avea o parte de calcul şi se putea exercita în interiorul mecanismului care asigura un fel de libertate fără răspundere.

— Nu sîntem numai responsabili, adăugă el, împotriva convingerilor sale la care nu se gîndise niciodată ci se născuseră automat în mintea lui şi nici măcar nu se transformaseră în cuvinte sau reprezentări, pe care acum le nega înainte de a fi fost vreodată clare. Sîntem vinovaţi, eu sînt vinovat chiar de propria noastră mediocritate. Despre asta vreau să-ţi povestesc.

Fata îl asculta, tăcută, ridica pînă la buze ceaşca de cafea şi apoi o lăsa din nou pe farfurioară, şi iar îşi încrucişa braţele subţiri, lăsîndu-le în deplin repaus în poală. Degetele ei erau fine şi inerte, lipsite parcă de orice energie, încît Paul Achim, fascinat de ele mai mult decît de ochii ei cu un mic defect de iris din care ţîşnea

uneori luminița aceea de înțelegere, în fața lor simțea nevoia să se mărturisească, avînd încredere în subțirimea și moliciunea lor, care le făcea, împreună cu pata, aproape inexistente, făcînd parte din altă lume, în afara marelui mecanism, al mașinăriei uriașe din care făcea el parte, ca și toți cei cunoscuți de el, unde poți dăinui numai mișcîndu-te, primind și trimițînd semnele, simțind forța și exercitînd-o, fără nici o clipă de odihnă. Însă răspunderea și vina, i se părea lui sau, mai exact, simțea, existau doar din clipa în care există ceva în afară de această continuă mișcare de pîrghii și scripeți și roți dințate și uneori explozii în tuburi uriașe. Și institutul, cu coridoarele lui luminoase și laboratoarele, institutul cel nou, ca și vechea clădire cu alcovuri întunecoase și uși joase, străzile și clădirile, mașinile care săgetau sau se opreau după schimbarea culorii semafoarelor, trecătorii văzuți din goana mașinii, umbre întunecate pe trotuare, toți făceau parte din mecanism — sau așa își închipuia el. Pe cînd delicatețea acelor degete și fragilitatea lor nu făceau parte și nici nu erau absolut sigur existente, (dincolo de mecanism nimic nu există), și totuși erau evidente, plutind chiar acum, în plină prezență, la limita dintre imagine și realitate. Dealtfel mărturisirile erau atît de în afara obișnuințelor lui, încît pînă și această zi și vorbele sale umilite, dezvăluirea lui în fața acestei necunoscute, nu se întîmpla chiar în solida și bine îmbucata realitate, formată din toate deprinderile lui bine consolidate, care erau toate un anumit tip de mișcare, ci puțin dincolo de ea, într-o imaginație neobișnuit de liberă, care topea caracterul prea supărător al confesiunii și negarea de sine ce o presupunea. Așa după cum cabinetul său, cu care era atît de obișnuit, nu mai era vechea încăpere unde-și petrecea majoritatea ceasurilor lui treze, nici scaunul său nu era scaunul său de autoritate, nici biroul lui, acoperit de hîrtii, nu era biroul său. Toate căpătaseră un fel de umbră nouă, o linie incertă, luminate de o lumină nouă. Dublînd

şi negînd vechea lui lume se deschidea o altă lume, parcă virtuală, cu mult mai multe posibilităţi, unde el se putea dezvălui fără frica de a fi aruncat scurt în afara marelui mecanism, unde eşti obligat tot timpul să te mişti şi o greşeală are grave consecinţe. Ca să se poată pe deplin mărturisi, avea nevoie de acest artificiu, aşa cum foloseşti unele numere iraţionale ca să rezolvi o problemă de matematică. Ieşirea din deprindere i se părea ieşirea din lume şi negarea ei, nu lipsită de o anumită voluptate. Pentru că povestirea lui, vinovăţia şi umilinţa sa erau în acelaşi timp plăcute, ca o adevărată eliberare. Ceea ce reprezenta totuşi o măsură de apărare, scoţîndu-se din lanţul obligatoriu al cauzelor şi efectelor, scăpînd de consecinţe. Vorbea unei femei tot atît de inexistente cum sînt pentru noi întîlnirile întîmplătoare, într-un compartiment de tren, dintr-o ţară străină, unde poţi să vorbeşti ce vrei fiind sigur că cel ce-ţi primeşte mărturisirea va dispare peste cîteva ore din viaţa ta, fără nici o posibilitate de reîntîlnire.

Vorbind, simţi o nouă plăcere, necunoscută pînă atunci. Era totul atît de simplu :

— Nici nu ştiu cum mi-am dat seama, însă am înţeles. Lucrările mele, laureate, lăudate, tipărite, citate, n-au absolut nici o valoare. Dar absolut nici o valoare. Toată lumea le citează, toată lumea le recunoaşte, însă nimeni nu se întreabă în legătură cu ele. Am sentimentul, dacă-mi dai voie să-ţi spun, că toată viaţa am jucat un fel de biliard, în care bilele, lovite cu prea mare siguranţă, intrau direct în găurile lor şi rămîneau acolo. Înţelegi ce vreau să-ţi spun ?

Fata stătea tot atît de pasivă, ridicînd doar din cînd în cînd ceaşca de cafea, fără nici un zgomot, pînă la buze, şi aşezînd-o încet pe farfurioară. Nu-i răspunse la întrebare, nu făcu nici un semn măcar, era încă mai ştearsă, aproape cenuşie. Nu se aprinse nici lumina aceea în colţul

irisului. Nu era un dialog, și atunci Paul Achim înțelese și mai bine.

— E și firesc să nu te întrebe nimeni. Parcă eu m-am întrebat cu adevărat vreodată ? Ne-am întrebat ce este adevărat și ce nu ? În vreun domeniu oarecare ? În propria mea viață ? Înțelegi, vreme de mai bine de douăzeci de ani am făcut știință fără să-mi pun alte întrebări decît strict de tehnică. M-am întrebat cum se face un lucru, nu cu adevărat „ce e". Am căutat cel mult rosturi activității mele, ca o formă de mișcare. Dar niciodată, absolut niciodată, nu mi-am pus o întrebare fundamentală. Am înțeles acest lucru dintr-o dată, însă nu foarte clar, cînd acum cîteva zile, la Paris, după încă un succes relativ, la cocktailul de după congres s-a apropiat de mine dr. Van Euwe. Știi ce m-a întrebat ? Dacă se pot pescui păstrăvi în România. Lucrarea mea nu-i ridicase nici o nedumerire. Era doar o consecință tehnică, un biet adaos la ceea ce se știa foarte bine. Fără surpriză, fără deschidere, simplă operație tehnică, o aplicare fără consecințe. Atunci m-a nemulțumit ceva și a doua zi m-am gîndit la dumneata, adică mi-ai apărut brusc în minte, fără să știu de ce. Nici astăzi nu știu, nu înțeleg legătura. Dar, ciudat, oarecum cu ajutorul dumitale mi-am dat seama că n-am înțeles nimic nici din meseria mea, din știința pe care mă prefac că o profesez. Nimic, absolut nimic. Și nici din nimic altceva.

Fata era la fel de tăcută, aproape opacă, fără nici un semn de înțelegere. Mîinile ei subțiri i se odihneau în poală, inerte, parcă n-ar fi fost doar liniștită ci imens obosită. Paul Achim își închipui că sînt reci și, dincolo de voința sa, întinse brațul și i le cuprinse între palmele sale mari și neguroase. Erau într-adevăr foarte reci, înghețate, ca și cum ar fi fost umede. Nu și le retrase, rămase la fel de inertă, și Paul Achim i le masă, strîngîndu-le între mîinile lui.

— Ce legătură ai dumneata cu tot ceea ce-ţi spun ? Cît poate să te intereseze această declaraţie cam ridicolă a unui ratat plin de succese ?

Fata zîmbi foarte uşor, încă mai retrasă şi depărtată, deşi îşi lăsa mîinile subţiri şi îngheţate între palmele lui fierbinţi. Apoi, cu un aer neaşteptat de grav, îi spuse :

— Mi se fac adesea mărturisiri. Nu aşa de grave, însă mărturisiri. Poate am obişnuinţa lor, de foarte mică, şi ştiu să le ascult. Nu mi se cer sfaturi, mi se fac doar mărturisiri.

— Poate că ceilalţi te cunosc mai bine. Însă eu ? Nici n-am vorbit vreodată !

— Da, e adevărat. Ceilalţi mă cunosc mai bine decît dumneavoastră. Poate că v-aţi gîndit la mine — ca să încerc o explicaţie, pentru că v-am surprins într-o activitate inutilă şi aţi generalizat-o. Atunci la restaurant.

— Te-a surprins ce ţi-am spus ? întrebă Paul Achim, sperînd din orgoliu că va spune da. Însă fata tăcu un timp, apoi spuse :

— Într-un fel da. Nu mi-aş fi închipuit că mă chemaţi să-mi spuneţi ce mi-aţi spus. Însă ştiam că vă pierdeţi timpul.

— Ştiai că sînt un ratat ? Ştiai că n-am nici o valoare ?

— Nu, în felul ăsta, nu. Însă credeam că puteţi face mai mult, mult mai mult, că vă irosiţi şi v-aţi irosit întotdeauna. Şi dumneavoastră ştiţi asta, altfel n-aţi fi înţeles nici acum, nici altădată. Niciodată. Nu există o mai mare speranţă decît această criză.

— Şi atunci ce să fac ? întrebă Paul Achim, cu adevărat cuprins de o speranţă.

— Nu ştiu. Nu m-aţi chemat ca să vă dau sfaturi. De aceea m-aţi şi chemat, pentru că nu aşteptaţi de la mine nici un sfat. Doar ca să spuneţi cuiva, cît mai necunoscut, cît mai şters şi la marginea vieţii dumneavoastră.

Paul Achim îşi retrase mîinile, se ridică şi începu să se plimbe prin birou. Nu era încă vechiul său cabinet,

era tot un loc străin şi puţin inexistent, paralel şi dublînd realitatea. Totul se putea termina în cîteva minute fără să lase nici o urmă, despărţit de viaţa lui obişnuită ca ziua de noapte.

— Ştii ceva curios ? Mi se pare că nu e real ce se întîmplă, că dumneata nu exişti, că aceste clipe nu sînt chiar adevărate, ci numai posibile. Că oricînd, în orice clipă, mă pot trezi, rămînînd în urmă numai o senzaţie ciudată, ca un fel de amărăciune. Dumneata crezi că discuţia noastră are loc cu adevărat ?

Nora Munteanu zîmbi din nou, şi se ridică în picioare.

— Există cu adevărat, însă altfel. V-aţi negat obişnuinţele. Pentru mine e mult mai obişnuit. V-am spus de la început că mi se întîmplă mereu ceva, aproape în fiecare zi. Merg pe stradă şi mă întîlnesc cu oameni interesanţi. Nu durează decît o clipă întîlnirea noastră, de cele mai multe ori nici nu ne vorbim, însă întîlnirea nu e lipsită de însemnătate şi-mi rămîne în minte, făcîndu-mi o mare plăcere. Poate şi lor, aşa îmi închipui. Uneori, v-am spus, ajunge o singură privire.

Paul Achim stătea în faţa ei şi nu mai ştia ce să-i spună. Se înclină doar ceremonios şi rosti aproape solemn :

— Mulţumesc, domnişoară. Am sentimentul că te cunosc de foarte multă vreme, deşi nu te cunosc nici acum cu nimic mai mult decît înainte de această discuţie. Dacă o să am noroc vom fi poate foarte buni prieteni.

Fata zîmbi din nou, apoi ieşi pe uşă, şi Paul Achim rămase în picioare încă o vreme, aşteptînd ca totul să intre în normal. Biroul său nu deveni însă cel obişnuit, rămăsese dincolo de contururile sale clare, un fel de îndoială. Încercă să lucreze ceva, însă nu reuşi şi plecă de la institut fără să spună, ca de obicei, unde se duce. Privirea devotată pînă la umilinţă a secretarei îi făcu rău.

Capitolul V

Paul Achim aprinse lumina de pe noptieră şi se uită la ceas. Era convins că se făcuse aproape dimineaţă, însă nu era nici măcar miezul nopţii. Nu trecuseră nici două ore de cînd, epuizat, se culcase, dar nenumăratele întîmplări interioare ale stării dintre veghe şi somn, dilataseră timpul subiectiv cu a cărui elasticitate se întîlnea pentru întîia oară din plin. Ar fi vrut să fie dimineaţă, să se scoale şi să plece, pentru a întreprinde ceva, un plan nebulos, pe care numai acţiunea ar fi putut să-l lămurească.

Venise acasă cu un sentiment amestecat şi contradictoriu de puţină ruşine, tristeţe, regret, dar şi cu un fel de bucurie care apărea din cînd în cînd, sprijinită pe fraza Norei Munteanu : *Criza este cel mai bun semn. Dacă totul ar fi pierdut, nu v-ar fi trecut prin minte că vă irosiţi timpul.* Deci criza aceasta şi recunoaşterea înfrîngerii sale nu erau decît preludiul unui nou început, care se manifesta prin această nimicire a deprinderilor sale care îi dădea sentimentul de aproape irealitate a întîmplării acelei zile, plutind la marginea mecanismului, în plină mişcare, ce-l cuprinsese ca pe o rotiţă neputincioasă, în afară, dar plină de forţă în interiorul său.

Rătăcise un timp îndelungat pe străzi, apoi venise acasă în pragul serii şi se aşezase la biroul lui de lucru. Era vinovat şi responsabil, se simţea aşa, deci era liber să înceapă totul de la capăt. Scoase cîteva foi albe de hîrtie şi un stilou, cîteva creioane colorate, ca să sublinieze ideile principale cu roşu, cele secundare cu albastru

şi cele derivate cu verde. Era convins că va fi inundat de idei noi, principale, secundare şi derivate, care se vor orîndui unele după altele şi de-abia va avea timp să le scrie.

Însă ore întregi hîrtia rămase albă, şi, neputînd să o suporte astfel, începuse să deseneze copilăreşte, colorînd golurile desenului, neîndemînatic, cu creioanele sale în culori prea tari. Desenă o casă cu un acoperiş ţuguiat, în mijloc cu o uşă şi două geamuri. Apoi făcu în jurul casei un gard vopsit în verde, şi la dreapta şi la stînga clădirii făcu să se nască doi copaci schematici şi fără nume. În spate, dominînd casa de ţară din alte vremuri ridică un munte înalt şi ţuguiat, ale cărui contururi le umplu cu culoarea albastră. Era un munte înalt şi depărtat, care domina peisajul, şi, peste albastrul lui, jos, la poale, mai desenă nişte arbori care aduceau vag a brazi. Deasupra muntelui, pe cerul boltit, tot albastru, desenă nişte cerculeţe negre, ca nişte nori de furtună, străbătuţi de razele unui soare roşu. Întocmai ca un copil suprimă pe desenul său diferenţa dintre zi şi noapte, şi lîngă soare puse o semilună şi nişte stele mici care încadrau luna.

Depărtă hîrtia şi o privi admirativ şi, în ciuda naivităţii ei care nu depăşea tehnica unui copil nu prea dotat de şapte ani, i se păru că degajă o mare linişte, aşa cum aduna luna cu soarele şi cu stelele, ziua cu noaptea, muntele şi paşnica grădină cu pomii în care se găsea căsuţa bine străjuită de ostreţele gardului înalt. Nu urma decît să se mute aici pentru meditaţie.

Acesta a fost singurul produs al muncii sale vreme de mai bine o oră, şi detaliile ca şi colorarea desenului îl făcură să uite, dar nu de tot, că se aşezase la lucru pentru a-şi deschide un nou început temeinic. Într-un fel avea şi dreptate, pentru că regresase înspre copilărie şi spre o naivitate ce pregătea marile întrebări ale adolescenţei. Urma să se reprezinte şi pe el însuşi şi făcu, în faţa, deci dedesubtul casei, un desen simplificat al unui om cu

mîinile ridicate în sus, a mirare. Apoi, alături, fără nici o legătură, desenă cu o mînă mult mai sigură şi mai matură un profil de fată care semăna, mai ales în ochii lui, cu Nora Munteanu. Faţa era subţire şi nasul fin, buzele acopereau de-abia dinţii ieşiţi în afară. Se uită la desen şi nu-l satisfăcu şi trase două linii în cruce deasupra lui. Îl începu din nou, alături, şi nici acesta nu-i reuşi, îi lipsea ceva esenţial, şi suferi că nu ştie să pună pe hîrtie, unificîndu-le, bogăţia de detalii pe care le ştia despre faţă. Puful uşor de deasupra buzelor se transformă într-o grotescă mustaţă, dinţii mărunţi, puţin ieşiţi în afară erau disproporţionaţi monstruos faţă de mărimea feţei. Aruncă hîrtia şi începu desenul pe alta, apoi o rupse şi pe următoarea şi încă pe una, chinuit de neputinţa sa tehnică. Nici măcar în propria lui minte nu se adunau decît detalii, tăietura bărbiei, atitudinea liniştită a mîinilor încrucişate, în poală, subţirimea şi răceala lor aproape fără viaţă. Mai vie era senzaţia lui de a le ţine între palmele sale mari şi puternice, ca şi cum ar fi vrut să le încălzească.

Pe ultimul dintre desene, reîntors la preocupările sale serioase, adevăratul început al începutului, scrise cu litere ascuţite, ca indicaţiile de pe un plan tehnic, caligrafiate cu grijă şi claritate : Ce este adevărat şi ce este fals ?

În legătură cu ce, se întrebă el ? Ce este adevărul sau ce este adevărat ? Împărţirea în adevăr şi fals era clară. Mai rămînea de găsit obiectul asupra căruia urma să se aplice această împărţeală şi acest obiect îi scăpa sau era cu desăvîrşire necunoscut. Nu era propria lui ştiinţă, profesia sa şi nici noţiunile ei de bază. Făcu schema cea mai simplă a unei maşini de calcul, apoi trase şi peste ea două linii groase, în cruce, ca asupra desenelor nereuşite privind imaginea neadunată a Norei Munteanu. Deşi de aici pornise, nu acesta era obiectul adevărat al întrebărilor sale, ci altceva, imposibil de definit, copleşitor de general şi de aceea chinuitor, învăluitor şi prezent şi totuşi scăpîndu-i minţii. În locul acelor adevăruri simple,

elementare, din care totul poate fi dedus, de fapt nu principiu, ci chiar obiect material al cunoașterii, doar pentru o singură clipă scăpă de chinuitorul gol pe care nimic nu se putea așeza și prin care, nu asupra căruia, gîndirea sa rătăcea neputincioasă. În acea clipă văzu nu un cer spuzit de stele și neasemuit de adînc și înalt, ci, la mărimi colosale, corpurile cerești înseși, în mijlocul cărora se găsea, nu mișcîndu-se armonios, ca un nou mecanism ordonat de legi ciclice și eterne, ci o goană nebună a lor, într-un spațiu care se dilată, goană luminată de imense explozii care sfîșiau întunericul acelui spațiu învăluitor și vast, el însuși nu un cadru ci în mișcare.

Desigur, reprezentarea sa nu era decît imaginea unei teorii astronomice moderne, citite întîmplător și indiferent și apoi uitate, pentru că nu avea nici o legătură cu viața sa cea de toate zilele, care ea trebuia să fie acum orînduită și el nu știa de unde s-o înceapă. Însă dincolo de această reprezentare, născută palid odată din literele unui articol și uitată apoi într-un cotlon nefolosit al minții — unul din multele coloane tăcute și palide ale minții sale nefolosite, de data asta reprezentarea mai avea ceva, foarte viu, ca un adaos al propriei sale ființe care avea o legătură, în toată micimea sa cu marile explozii și vitezele nebune care întindeau spațiul ca pe un balon uriaș. De aceea le și putea vedea atît de neasemuit de mari ca și cum ar fi fost niște corpuri fizice, la dimensiunile percepției, nu pentru că el le redusese la scară, ci, ca să le cuprindă și să poată fi implicat în mișcarea lor, care îl *privea*, el crescuse nemăsurat, ca să poată fi observatorul acestor mari drame cosmice. În mijlocul imenselor sfere cerești în mișcare plutea propria sa imagine, care, deși neputincioasă, era tot imensă, la aceeași scară, ca ochiul său să poată măcar pătrunde spectacolul. Această imagine nevăzută, cea mai inconsistentă din toate, cea mai puțin sigură în imaterialitatea ei, cea care nu se

putea vedea pe sine, ci numai simți văzînd goana marilor sfere, îi dădea un sentiment de solidaritate cu viziunea sa fantastică.

Și atunci, contemplînd-o uimit, amestecînd-o din cînd în cînd cu aceste imagini, parcă luate din fotografiile pămîntului rotund și albastru făcute de astronauți, colorînd-o apoi intens în culori pe care nu le văzuse *așa*, atît de intense și de vii niciodată, și nici măcar nu știuse că există, combinîndu-le într-un efort chinuitor al minții cu care nu fusese niciodată obișnuit, lui Paul Achim îi apăru începutul unei idei clare, care răspundea întrebării sale neformulată precis. Se grăbi să scrie sub fraza naivă : *Ce este adevărat și ce este fals ?*, repetată de mai multe ori cu o caligrafie ascuțită de desen tehnic, cuvintele : *În singurătate nici nu exist.* Pentru că imaginea uriaș crescută și inconsistentă a lui însuși, plutind la scara marilor corpuri în goană nebună, nu putea ființa decît privind această goană și spațiul imens și exploziv. Scrise apoi dedesubt, cu o mult mai mare timiditate : *Eu nu sînt decît privirea. Însăși această privire. Și vreme de un mare număr de ani, aproape întreaga mea viață, eu n-am privit și de aceea n-am existat.*

Se lasă pe speteaza scaunului, copleșit și îngrozitor de obosit, ca după o muncă uriașă, ca și după nopți întregi de calcule. Închise ochii și reprezentarea grandioasă dispăru, înlocuită de un sentiment de regret, de ireparabilă pierdere. Privi din nou cuvintele scrise pe hîrtie, pe marginea unui profil stîngaci de fată și încă mai timid, le repetă dedesubt, în litere mici ca niște purici : *Eu nu sînt decît privirea.* Nu existența lui, cu care era obișnuit, acel eu plin, care se continua de la zi la zi, atît de familiar, de adînc, i se părea că este o certitudine, ci mai degrabă compunerea lui din imaginea, chiar puțin convențională a unei lumi uriașe, mult mai mare decît mișcarea geologică creată de cuvintele tatălui său, demult, în copilărie, pe acel vîrf de munte care se ridicase odată din

fundul mării. Existența sa nu era simțită nemijlocit, ca pînă atunci, și în afara oricărei îndoieli, ci mijlocit. Era o chestiune de ciudată solidaritate cu o lume imensă pe care o putea cuprinde doar în reprezentare. De la acest prim punct, încă îndoielnic și timid, scris cu litere mărunte pe marginea unei foi de hîrtie, pînă la rezolvarea adevărată a problemelor sale, era o lungă cale. Pentru că nu vedea, ci simțea doar, legătura dintre eșecul său și propria sa mediocritate, și această imagine de sine, certă doar în măsura în care era solidară cu o lume de necuprins. Neprecizată altfel decît printr-o imagine greu traductibilă în cuvinte. Paul Achim, în acea seară, nu făcu pasul clar și formidabil de la fraza, cam criptică : *Eu sînt vedere*, pînă la fraza : *Eu exist prin solidaritate*. N-o formulă deci, numai o simți, destul de puternic ca să-și simtă viața sa de pînă atunci ca o vină (cum dealtfel și începuse), fără s-o poată cu adevărat defini, ca să înceapă s-o repare. „Eu sînt vedere", și „Eu sînt vinovat", erau legate numai cu o punte de sentiment, puternic, dar nelămurit și încă foarte chinuitor. De aceea scurta lui iluminație nu-l liniști și, chinuit încă de și mai mari incertitudini și frînt de oboseala unei zile neobișnuite și incerte și a unui efort intelectual peste obișnuințele sale, se duse în dormitor și se culcă.

Făcu gesturile obișnuite dinainte de somn, se duse în baie și făcu un duș îndelungat, dar nu simți efectul odihnitor al apei fierbinți și apoi al apei reci, care-i biciuia de obicei nervii și-l făcea conștient de propriul său trup, cu toate satisfacțiile pe care i le dădea existența sa fizică, de bărbat încă tînăr și sănătos, topindu-i întreaga oboseală a zilei ca să intre liniștit și mulțumit de sine, dezbrăcat de povara de a fi trăit — deci de a se fi consumat și în acea zi — într-un somn odihnitor care să repare consumul de energie și să o ia din nou de la capăt, ca un aparat bine întreținut și cu o viață lungă, aproape nedefinit de lungă. De data aceasta se uită sub duș și nu

simți nici apa, nici plăcuta biciuire a nervilor, nici senzația mușchilor săi care se relaxau sub apa fierbinte și se încordau puternic și reflex sub apa rece. După un tîrziu, își reveni din gîndurile sale neclare și închise dușul, se înveli fără plăcere în lungul său halat de baie care, prin cine știe ce asociație, îi dădea în fiecare seară un nou motiv de bucurie sau, mai exact, de plăcere, prin opulența moale a stofei ce-l făcea să se simtă nu numai mulțumit, dar și învăluit într-un confort de satrap oriental obișnuit, dar niciodată plictisit de răsfățul mătăsurilor, al moliciunii stofelor, al adîncimii senzuale a paturilor de puf.

Pe măsură ce îmbătrînise sau, mai exact, cum își spunea, se împlinise în ani, maturizîndu-se, Paul Achim se îndrăgostise de propriul său trup, pe care-l îngrijea cu infinite nuanțe. Era și un motiv de mîndrie socială, nu numai de egoism, în atenția ce-o dădea întrupării eului său puternic. Deprinderile sale însemnau civilizație, acea sănătoasă grijă pentru tot ceea ce este vizibil și se poate simți nemijlocit, găsirea plăcerii fără excese, supărătoare mai tîrziu, în fiecare împrejurare a vieții. Descoperirea plăcerilor mici și regulate, pe lîngă plăcerile mari, satisfacția automatismelor care, prin regularitatea lor neabătută, dau imaginea că ești o mașină bine pusă la punct. Dereglarea și haosul înseamnă o întoarcere la natura de care de-abia ai scăpat. Paul Achim era mulțumit că-și reglementa corpul ca și mediul său înconjurător, puternic sub stăpînirea sa și, în plus, descoperise civilizația mirosurilor, a emolientelor, a bunei și gospodăreștii întreținеri de sine. Și, în plus, nu era indiferent la faptul că își putea permite toate aceste gusturi. Un lux moderat era o dovadă de sănătate, dar și de reușită, de apartenență la un anumit grup social. Era și el un semn, și el nu era insensibil la semne.

Însă în grija sa pentru sine exista și un motiv mai adînc. Îi plăcea să se contemple, să se măsoare, să se

îngrijească, nu numai din cauza plăcerilor ce veneau odată cu asta, dar și dintr-o nevoie de a se arăta pe sine, de a face gesturi care înseamnă *eu*, fără să se laude în fața celorlalți. Campaniile sale, totdeauna victorioase, îi fărîmițaseră viața, își schimbase cu ușurință cîteva rînduri de opinii care nu-l implicaseră, însă corpul său, bine întreținut, rămăsese același sau, mai exact, se împlinise cu timpul, în conformitate cu legile sale interne și inamovibile. Paul Achim, satisfăcut de sine, disprețuia puțin, doar cu o prea ușoară duioșie, pe tînărul famelic și neîngrijit care fusese. Și apoi, corpul său, bine împlinit, era mereu prezent, totdeauna de față.

Dragostea și grija față de sine se dezvoltaseră firesc, fără să-și dea seama cînd începuse acest proces, însă, deși uitase, a avut totuși și un model. Un model pe care anume îl uitase, pentru că nici nu era bine și sănătos să și-l reamintească. Cîndva, după primele sale succese mai importante, cînd începuse serios și indiscutabil suișul carierei sale, ajuns deja pe un platou destul de înalt, fusese invitat de un foarte înalt funcționar, unul dintre oamenii cei mai puternici ai „acelui" timp, să-și petreacă vreo două zile la vila lui de la mare. Acolo, îl urmărise plin de fascinație, cum ore întregi, în lumina puternică a soarelui marin, acel bărbat important, de bun placul căruia depindea viața a foarte multor oameni, soarta lor, se ocupa cu propriul său corp puternic și mușchiulos, ungîndu-se cu alifii, ștergîndu-se cu loțiuni, înotînd și apoi înfășurîndu-și trupul gol și bronzat cu prosoape mari și multicolore. Ore întregi nu vedea sau nu părea că vede nici marea, nici țărmul abrupt din depărtare, nici irizările din larg (care încă pe vremea aceea îl interesau pe Paul Achim), ci doar propriul său corp, pielea sa bine unsă, mușchii săi care se încordau rotunjind pielea, pieptul său puternic și păros, brațele sale lungi și umerii săi rotunzi dar fără grăsime, picioarele sale care păreau obiectul unei nesfîrșite

contemplații adoratoare. Nu vorbea cu nimeni, nu vedea pe nimeni, se odihnea doar de grijile încărcatei sale vieți, pline de mari răspunderi, adîncit în simțirea propriului său corp.

Era o cură de sine, sub aspectul cel mai direct, fizic, o sănătoasă, i se părea atunci lui Paul Achim, preocupare de desăvîrșitul echilibru al frumoasei mașinării brune, capabile de mari eforturi. Desigur că atunci el își uita răspunderile și grijile și, preocupat cu satisfacțiile suprafeței, lăsa să se regenereze adîncurile din sine, suprimîndu-le și necruțîndu-le niciodată. Pentru că numai ce este vizibil și prezent este real. Iar îndatoririle sale, nu din cele mai neînsemnate, fiindcă înaltul funcționar era unul din stîlpii ordinei publice, se puteau îndeplini rapid și cu hotărîre, absorbindu-l în clipa cînd erau făcute și uitate după aceea, așa cum se cuvine. Desigur, mai exista și explicația marilor necesități istorice, inexorabile. Dar dincolo de considerentele înalt teoretice care-l puteau oricînd justifica, mai rămînea și orgoliul acelui eu concret, în carne și oase, îngrijit cu infinită răbdare, care-l rupea nu numai de zilele sale de lucru, dar și de orice altceva, de irizările din larg și de inutila unduire a malului abrupt al mării.

Probabil că, totuși, în marea lui singurătate mulțumită și în izolarea sa orgolioasă alături de propriul său trup, înaltul funcționar simți, dacă nu văzu, fascinația lui Paul Achim pentru el și pentru grija ce și-o purta sieși. De aceea îl simpatiză și o vreme îl luă sub înalta sa protecție. Era în perioada cînd Paul Achim făcu primele sale călătorii, în țări inaccesibile în acea vreme muritorilor de rînd, călătorii care cu timpul s-au transformat și ele în deprindere și sursă de orgoliu. Și apoi, pe nesimțite, începu să-i crească și lui grija pentru propriul său corp, obiectiv nu atît de important, însă pentru el inestimabil.

În această seară însă, întregul ritual îl făcu fără plăcere, aproape cu o umbră de dezgust, mascată de grijile

mai înalte dar neformulabile. Cînd se întinse în pat şi stinse lumina era ora 10, oră neobişnuit de devreme pentru culcare. Într-un fel, era hotărît să nu se mai gîndească la nimic şi să doarmă aşa cum, pe vremuri, adică doar cu cîteva zile înainte, — însă expresia „pe vremuri" nu era nepotrivită — ştia să-şi amîne greutăţile unei zile pe altă zi, dormind adînc şi odihnitor. Ştia că acesta este un semn de tărie a celulei sale nervoase şi era mîndru de această tărie a lui. Ce se întîmpla cu el în timpul nopţii nu ştia, pentru că aproape niciodată nu-şi amintea de visele sale, sau numai de cele plăcute. Filtrul său funcţiona perfect.

Aşa se întîmplă şi acum. Adormi imediat după ce stinse lumina, însă după puţină vreme se întoarse într-o stare de semiveghe, cu vise disproporţionat de clare, care se urmăreau legat, unele pe celelalte, ca un raţionament. Nu grijile sale abstracte şi întrebările sale teoretice îl urmăreau, ci imaginea confuză a Norei Munteanu, care în vis părea ameninţată de pericole fără nume şi de un fel de monştri meschini. El încerca s-o apere, gonindu-i, ca să se apropie de ea şi să-i prindă mîinile îngheţate, însă în clipa în care se apropia şi i le atingea, ea dispărea sau, mai exact, se îndepărta într-un fel de ceaţă foarte subţire, prin care i se vedea conturul îndepărtîndu-se, şi el era ţintuit locului de o greutate de neînvins. Cînd se recîştiga distanţa dintre ei ceaţa se ridica şi ea era deosebit de vizibilă, cu toate contururile clare, însă din nou înconjurată de gnomi, de figuri animaliere, şi el pornea cu ţipăt s-o apere. În minutul următor, sau în secvenţa următoare, Nora Munteanu era goală, cu un corp subţire şi străveziu, extrem de palidă, iar în jur era o zăpadă groasă şi gheaţă, şi el încerca să-şi desfacă haina (haina era groasă, căptuşită cu blană), ca să-i acopere goliciunea şi mai ales s-o apere de frig, însă nu reuşea, se încurca în mîneci, haina de blană era atît de grea, încît semăna aproape cu o platoşă care-l oprima, se acoperea de sudoare, pe cînd alături de el Nora Munteanu tremura cu picioarele

goale în zăpadă pînă deasupra gleznelor şi trupul subţire, înalbăstrit de frig, şi el, încălzit, era neputincios s-o apere şi s-o acopere.

În toate aceste vise care se înlănţuiau unul după celălalt, frigul, micii monştri ca nişte pitici, sau greutăţile care erau gata să se răstoarne peste corpul fetei, ea era mereu în pericol şi mereu victima, pe care el nu era în stare s-o apere, pentru că îl împiedica cîte ceva, depărtarea — nu prea mare, însă de netrecut, — ceaţa care o transforma în contur vag sau marile greutăţi de pe el. Visele nu păreau erotice, pentru că goliciunea nu-i trezea decît o imensă dorinţă de protecţie, de care nu era în stare.

Apoi se trezi aproape cu desăvîrşire, adică ştia că nu visează, că e la el în pat, acasă şi Nora Munteanu nu era decît propria sa imagine mintală, amintirea zilei ce de-abia trecuse, dar mintea îi rămînea confuză, şi de aici începu un alt chin, de data asta aproape în stare de veghe. Îi era frică să nu se înşele şi să fi inventat-o pe această fată inexistentă, ca şi scena din biroul său, pe care o revedea în toate amănuntele. Însă nu ştia dacă avusese loc aievea, şi cu cît încerca s-o reconstituie mai exact, cu atît şi-o amintea în toate detaliile ei şi se auzea acuzîndu-se şi mărturisindu-şi propria sa ratare, cu atît se îndoia mai mult că o trăise. Cînd simţea în palme mîinile subţiri şi reci ale Norei Munteanu, exact aşa sau mai puternic şi mai viu — ca un vis în plină realitate — decît le simţise în timpul zilei, cu atît lipsea o anumită dimensiune a realului şi evenimentul se retrăgea, cu toată concreteţea lui, într-o zonă a improbabilului.

În sfîrşit se trezi cu adevărat şi rămase cu ochii deschişi în întuneric. Irealitatea amintirii se şterse aproape cu totul, rămăsese doar o foarte uşoară îndoială. Ca o umbră ce dădea o nouă lumină şi o nouă dimensiune tuturor obiectelor şi întîmplării însăşi, nu mai puternică însă decît însuşi sentimentul de ireal avut chiar atunci cînd

s-a petrecut totul. Era mai degrabă greu să aşeze ziua de ieri în şirul zilelor sale, să o încadreze solid în propria sa biografie. Avea nevoie de date palpabile, de un fel de probe suplimentare, care, îşi dădea seama, tot nu l-ar fi convins.

— M-am îndrăgostit de fata asta, probabil cu mult timp înainte, încetul cu încetul, şi la vîrsta mea, vîrsta marii crize, dragostea luase forma aceasta ciudată, prevestind moartea prin totala renunţare la sine, prin negarea violentă pînă şi a mîndriei mele. M-am acuzat în faţa ei, înjosindu-mă, ca o subtilă, cea mai subtilă tactică de cucerire. De aceea nici nu seamănă măcar cu vechile mele iubiri, cîte au fost, cuceritoare, în care eram sigur pe mine ca un bărbat puternic. O mică, neînsemnată îndoială în propria mea putere, acum că am trecut bine peste 40 de ani, mă face să caut alte căi, atrăgînd-o nu prin puterea ci prin slăbiciunea mea, contrară tuturor aparenţelor, însă reală, dacă nu acum, măcar în viitorul meu de neevitat.

Însă nu era, simţea, adevărat ce spunea. Spre deosebire de toate femeile pe care le-a cunoscut în trecut, inclusiv fosta lui nevastă care nu l-a înţeles (nu renunţase la acest punct de vedere), care existaseră puternic tocmai pentru că erau o prelungire firească a propriilor sale dorinţi, Nora Munteanu, fata aceea, avea o existenţă pîlpîitoare şi incertă, chiar atunci cînd o vedea şi o atingea, pentru că n-o dorea cu adevărat. Mai degrabă decît existenţă era un martor şi un semn al stării lui şi efortul său s-o facă să existe pentru el. „Vreau mai degrabă să mă îndrăgostesc de ea, nu sînt îndrăgostit, vreau s-o iubesc, n-o iubesc sau, mai degrabă, caut un fel de dragoste care pînă acum a rămas abstractă, o altă înţelegere a ei."

Paul Achim se gîndi puţin, de data aceasta pe deplin lucid, şi ajunse la concluzia că el n-a fost îndrăgostit cu adevărat niciodată. Era încă un eşec al său ce i se revela, acum, pentru el, fără putinţă de tăgadă. Îşi trecu prin

minte cîteva dintre dragostele lui, puține la număr, și nu-și aminti decît scene lipsite de orice căldură afectivă, cel mult niște stări tulburi, ca de beție.

De una singură, cea mai neînsemnată și cea mai întîmplătoare, singura la care nu se gîndise ca la o dragoste, își aminti cu o urmă de plăcere. Însă nu era iubire, ci o întîmplare absurdă.

În anii imediat după război, pe cînd mai era elev la liceu, un adolescent deșirat și puțin mai ciudat decît alți adolescenți — își aminti aproape amuzat de vechea lui înfățișare, de tunica primită prin Y.M.C.A. din ajutoarele venite pentru regiunile bîntuite de secetă, o tunică kaki cu epoleți, care se încheia invers, femeiește, avea locuri pentru sîni și pe mînecă un ecuson pe care-l păstrase cu literele WAC (Women Auxiliary Corps), corpul feminin auxiliar al armatei americane, de pantofii săi galbeni, cu vîrfurile ascuțite încheiați cu nasturi, luați din garderoba dezafectată a bunicului său, — în acei ani, venise în orășelul de provincie devastat de război, plin cu lagăre de prizonieri și spitale militare, o tînără prostituată.

Interesul pentru ea, al elevilor liceului de băieți, era mai mult o curiozitate a viitorului. Știau că sînt sau vor deveni bărbați, și în bărbăție intra și această latură, însă curiozitatea lor era confuză, mai degrabă intelectuală, o proiecție a lor, nu o realitate. În plus, erau, toți cei din clasa lor, îndrăgostiți de o colegă de la liceul de fete, o fată frumoasă, subțire și rece, care le dădea o impresie de inaccesibil, ce le biciuia marele lor orgoliu. Curtea lor asiduă le era însă sistematic refuzată și, spre deosebire de colegele ei, fata aceea, Uța, uneori prefera să se odihnească și să nu danseze, stînd mîndră pe un scaun așezat lîngă zidul marii săli de festivități unde se dădeau seratele dansante pentru elevi, alături de fetele cele mai urîte, cu fețele acoperite cu coșuri roșii cu miez alb sau galben, eternele refuzate și invidioase, care priveau cu ochi lacomi sau, din apărare, cu o prostească mîndrie de gîște înfoiate,

perechile ce se învîrteau prin sală, în ritmul cam şchiop al orchestrei dirijate de Butuza, colegul lor infirm, care-şi transforma neputinţa mişcării reale în muzica mişcătoare a tuturor, determinînd-o astfel, străină, în afara lui dar generală.

Acolo, în mijlocul urîtelor şi pistruiatelor, inaccesibila Uţa strălucea cu adevărat, ea, care refuza să danseze, din propria ei voinţă şi-şi respingea unul după altul cavalerii ce se înclinau adînc în faţa ei, şi ea atunci dădea negativ din cap. Era obosită, dansase prea mult, o dureau picioarele. Renunţarea ei n-o făcea, bineînţeles, mai iubită de către colegele ei slute, ci încă mai invidiată, aproape urîtă, pentru că băieţii refuzaţi, deşi jigniţi, nu invitau pe vreuna din vecine la dans.

Deci, întregul liceu era îndrăgostit de fata mîndră şi inaccesibilă, care astfel îşi sporea cu mult frumuseţea ei, dealtfel reală, şi se înălţa în ochii tuturor pînă la simbol. Şi Paul Achim făcea parte din clubul ei de admiratori, dar nu era de fapt dragoste, ci un sentiment colectiv, o molimă ce trecea de la unul la celălalt şi deveneau astfel cu un pas mai aproape de bărbăţie, fiind refuzaţi ca adolescenţi, încercau s-o cucerească bărbăteşte.

Rolul micii prostituate, care stătea peste drum de prinţesa orgolioasă, crescu astfel peste interesul trezit de viitorul lor de bărbaţi. Într-o după-amiază tîrzie de toamnă, nouă băieţi din clasa lui, şi el însuşi, îşi numărară banii şi trecură de cîteva ori prin faţa ferestrei mofturoasei Uţa, sperînd că va tremura perdeaua (dintr-un ciudat gol interior pentru acea vîrstă, ea stătea ore în şir la geam, privind orgolioasă şi plictisită strada de provincie fără evenimente, dînd rar din cap la saluturi. Ea era ca regina „unei ţări pluvioase", şi să apară văzîndu-i cum ei, ca nişte adevăraţi bărbaţi, nu se ţin de fleacuri şi flirturi adolescentine, ci se duc la o femeie de stradă, pentru că dragostea pentru ei este o afacere practică şi serioasă, o adîncă necesitate. Era răzbunarea lor atît

față de Uța cît și față de sentimentul lor colectiv față de ea, respins.

Însă în acea seară, contrar obiceiului, prințesa indiscutabilă a liceului sau a liceelor, fiică a unui funcționar de la prefectură, nu apăru la geam, și ei, după un număr de pretexte de amînare învinse, din rușinea să nu-și mărturisească adevărata cauză a actului lor de matură bărbăție, au urcat scările roase și slinoase care duceau la Gigi, tînăra prostituată eșuată în orașul de margine a țării, după ce a fost izgonită și de pe Calea Griviței de concurente, dacă nu mai arătoase atunci măcar mai agresive și mai bine apărate. Paul Achim a așteptat, emoționat și în afara oricărei pofte trupești, într-o sălită cu ciment pe jos, lîngă un geam spart, peste care fusese lipit un ziar vechi cu pozele unor conducători politici ai vremii, domni cu guler tare și cravată moale de mătase și cu trăsături triste de iremediabil învinși. Ca să-și înfrîngă tulburarea a citit textul așezat pe o latură, căznindu-se să descifreze literele la lumina chioară a unui bec atîrnînd de un fir, pînă jos. Lectura aceasta, cu chemări la luptă pentru apărarea „inalienabilei libertăți", era, atunci și acolo, fascinantă, deschizîndu-i o ciudată perspectivă a lumii. Tristețea mizeră a locului și textul bine scris care apăra „istoricele instituții" (dar, oare, nu era și aici o „istorică instituție" a umilinței ?) îi creau o impresie de ironie. Se izolă deci în confuză, totuși, reflexie nu pentru că ar fi fost preocupat de marile schimbări care bîntuiau în jur — pe vremea aceea credea ce credeau cei din jur — adică așteptau „reechilibrarea forțelor și intervenția hotărîtă a aliaților occidentali", și-l iubea și el, ca și bunicii, părinții, unchii, mătușile, verii apropiați și verii îndepărtați ai săi pe Mr. Winston Churchill, care, cu doi ani înainte, tranșase problema pe un șervețel de hîrtie pe care un alt personaj îl bifase cu un semn albastru. Adevăratul motiv al lecturii sale politice nu era sentimentul de ironie și nici interesul, ci folosirea unui mijloc

de izolare față de gălăgioșii săi colegi, care uitaseră adevăratul motiv, nemărturisit, al venirii lor aici, din cauza prințesei mofturoase a puberilor orașului și deveniseră, brusc, bărbați care vin la o femeie, fără mister și fără dragoste, brutali ca niște soldați cuceritori care au stat mult timp în tranșee și au intrat într-un sat cucerit, scăpați de frica morții adeseori învăluită în glume obscene alternînd cu duioase amintiri de acasă.

Colegii săi rîdeau cu voci îngroșate și se înghionteau, unul din ei, elevul tipic poreclit și Marha, se așeza în spatele cîte unuia și mima, chicotind, ceea ce urmau să facă, ca și cum nu s-ar fi putut stăpîni pînă îi venea rîndul. Iar copilărosul „Țuțu", emulul necondiționat al celuilalt, hohotea entuziasmat de gluma grosolană, și încerca s-o imite și el, stîngaci și fără vitalitate. Paul Achim se asemăna cu toți, pe din afară, participa de obicei cu voioșie la glumele lor, ca și la confuzele lor acțiuni colective. Avea același cod cu ei și le împărtășea secretele fără rost, menite să creeze doar o solidaritate simbolică de grup. Însă ei îi simțeau o anumită răceală interioară, curiozitatea sa înghețată care îl transforma pe participant și într-un etern observator. De aceea era acceptat dar și respins. Excitația însă, din acele clipe, îl făcuse pe Marha să se repeadă asupra lui, și-i simți mîna așezată pe umăr și lovitura de genunchi în spatele coapsei. Se întorsese brusc și îl privi, și colegul său rîse nătîng și-l lăsă în pace. Distanța nevăzută fusese restabilită. Apoi Paul Achim se rupse de gălăgia din jur și se adînci în descifrarea textului care chema pe toți românii la luptă, pentru continuitatea formelor vieții tradiționale pe aceste meleaguri.

Băieții intrau și ieșeau după cîteva minute, primiți fiecare de exploziile de rîs ale celorlalți, și ei răspundeau rîzînd, însă cu o mică tristețe pe lîngă satisfacție și mîndrie, și nu mai participau la fel la glumele celorlalți. Pînă și Marha, cînd ieși, deveni mai serios, de o mîndrie conținută. Rîndul lui Paul Achim veni — pentru că el

alesese așa — printre ultimii. Intră deci în cameră și acum, după aproape treizeci de ani, își aminti de lumina scăzută, de patul larg, răvășit, de cîrpele murdărite de picioarele noroioase de pe jos și mai ales de un aer nu de mizerie ci de tristețe care-l învălui. Rămase în prag, neîndrăznind să înainteze, și de-abia în ultimul moment, cînd nu mai avu încotro, privi ființa mică, negricioasă, cu un nas lățăreț și tenul grăsos, îmbrăcată doar într-un combinezon roz cu una dintre bretele căzută de pe umărul rotund, cu picioarele în ciorapi de mătase căzuți pînă la jumătatea gambei, care-l privea cu ochi rotunzi și, i se păru lui, speriați. Aceasta era femeia, aceasta era *PLĂCEREA*, așteptată de ceilalți.

— Haide, elevule, îndrăznește, că nu te mănînc, spuse hetaira orașului de margine.

Însă el rămase locului, fiind mai înfricoșat decît fusese vreodată. Fata se apropie de el și Paul Achim se lăsă dezbrăcat, inert pînă la rigiditate. Fata îl sărută pe buze și el nu fu în stare să răspundă, făcîndu-și gura pungă.

— Sînt cam nasoală, nu ? întrebă fata, care i se păru mai tînără chiar decît el, aproape o copilă și avea o voce foarte plăcută, cristalină aproape, care-l făcu să uite pentru o clipă de silă și să fie copleșit de o ciudată milă, care-l închise și mai mult în sine.

— Sînt nasoală și tu ești un băiat drăguț. Ai ochi foarte frumoși, îl lăudă ea, și apoi poate fiind profesionistă și înțelegînd timiditatea începătorului, sau poate pentru că era ea însăși speriată de spaima lui, încercă nu numai să-l laude, umilindu-se pentru că ea e nasoală, dar să-l și liniștească, și nu mai făcu eforturi să-l stîrnească. Se ridică de pe pat și se duse la masa șchioapă din mijlocul camerei și ridică de pe o farfurie un șervet dubios, cu dungi albastre și roșcate, din pînză grosolană, descoperind un maldăr de ștrudele cu mere. Îl aduse lîngă el și i-l întinse.

— Ia o prăjitură, elevule. Le-am făcut chiar eu.

Însă Paul Achim își plimba ochii de la prăjituri la mîinile urîte și boante ale fetei, și la un lighean cu hipermanganat. Și atunci frica sa se transformă într-un străvechi tabù alimentar, oroarea de lucrul spurcat cu care te identifici prin cel mai străvechi procedeu de a face al tău ceea ce este străin, introducîndu-l în tine. Gîtlejul i se strînse, se ridică precipitat în picioare și începu să se îmbrace. Dintr-o singură privire fata înțelese ce s-a întîmplat și mîinile ei moi lăsară să cadă farfuria cu ștrudele care se rostogoliră pe podelele murdărite de bocanci noroioși. Apoi rămase în aceeași poziție, cu mîinile atîrnînd moi, de-a lungul combinezonului soios, și cu ochii rotunzi, negri, privindu-l cu o umilință de fiară definitiv prinsă în cușcă, umilință și neputință și furie neputincioasă.

— Ți-e silă, nu-i așa, elevule ? Ți-e silă de mine, nu vrei să atingi pe ce-am pus eu mîna !

Paul Achim tăcu, speriat de propria lui spaimă și silă.

— Dacă ți-e silă atunci de ce paștele mă-ti ai venit la mine ? țipă ascuțit fata și, aplecîndu-se, ridică farfuria de jos și apoi o aruncă înspre el.

Se feri și farfuria se sparse de perete.

Fata își smulse combinezonul, sfîșiindu-l, apoi se aruncă pe pat, goală, un trup de copil prematur buhăit, care se cutremura cu fața îngropată într-o pernă roșie, neînfățată.

Paul Achim începu să strîngă ștrudelele cu mere de pe jos și le așeză pe masă. Ar fi vrut să fie la o mie de kilometri de acolo, oriunde, într-o altă lume. De aceea, ca s-o liniștească, poate, sau să se liniștească, pentru a-și ascunde neputința sau a fi deja plecat departe, se apropie și spuse încet :

— *I don't speak Romanian.* Eu englez.

Fata se întoarse în pat, cu fața în sus, și-l privi cu ochii ei rotunzi, umezi acum. Apoi, brusc, izbucni în rîs

şi se ridică, îl cuprinse de umeri, îl trase spre ea şi întinzîndu-se îi spuse :

— Nasolule, nasolule. Fire-ai tu al dracului să fii, că eşti drăguţ. Auzi „eu englez". Spune-mi, ai mai fost vreodată ?

— Nu, dădu din cap, Paul Achim, înroşindu-se cu o sinceritate pe care de puţine ori a trăit-o în viaţă. În clipa aceea se simţi uşurat şi plecă, lăsînd totuşi o bancnotă mototolită pe noptieră.

— Ia-ţi banii, englezule. N-am nevoie de ei. Tot n-ai făcut nici o treabă.

— Te rog, spuse el, şi tonul său fu de rugăminte. Din partea mea, şi ieşi precipitat, încheindu-se la haină.

Afară, colegii săi îl priviră ca pe un erou, pentru că stătuse cel mai mult, de trei ori mai mult decît oricare dintre ei. El primi cu ruşine şi mînie laudele lor lubrice şi plecă direct acasă.

De fapt, în seara aceea se îndrăgosti cu adevărat de hetaira decăzută, o dragoste ciudată şi furioasă, amestecată cu un fel de dispreţ pentru sine. Ar fi făcut orice pentru ea, şi-şi aminti de o lectură recentă, *Bulgăre de seu* a lui Maupassant, învingîndu-se pe sine de aceeaşi ipocrizie ca a burghezilor francezi care o sacrifică dispreţuind-o pe cea care i-a salvat de ofiţerul prusac.

A doua zi, imediat după ore, se duse la Gigi. Nu-i mai păsa dacă e sau nu văzut de Uţa, cea mai inaccesibilă fată, cu care, din întîmplare, chiar se întîlni, dar trecu pe lîngă ea salutînd-o rece. Gigi nu era acasă şi o aşteptă în săliţa murdară şi friguroasă mai bine de o oră. Înaintea ei veni un ceferist afumat care la început nici nu-l privi şi bătu furios la uşă, urlînd să-i deschidă şi înjurînd.

— Nu-i acasă, spuse plictisit Paul Achim, privindu-l dintr-o parte.

Era jignit de înjurăturile şi insultele ceferistului.

— Da' tu cine eşti, mă, strigă acesta. Tu eşti peştele ei ?

— Da, răspunse Paul Achim cu tonul firesc, mult prea firesc, care mai tîrziu urma să devină baza autorității lui fără replică.

Ceferistul se uită la el curios, mormăi ceva și plecă.

În sfîrșit veni și Gigi, care-l recunoscu imediat. Deschise ușa și el intră după ea în casă, își scoase șapca de licean și se așeză pe unul din scaunele scălămbăiate. Fata își scoase șoșonii și apoi, brusc, îl întrebă :

— Ce vrei, englezule ?

Îmbrăcată în haine de oraș, sărăcăcioase, cu un palton cu blană de pisică, de o falsă eleganță, și cu capul acoperit cu o basma, părea o muncitoare, și corpul ei prematur buhăit, acum acoperit, era subțire și fragil. Fața îi era efectiv urîtă, cu ochii rotunzi și apoși, mici ca două mărgele de sticlă care astupă, nu dezvăluie, tenul îi era grăsos și cu porii prea mari. Însă gura cărnoasă îi era expresivă și amară și tonul întrebării ei fu serios, fără nimic profesional. Ruşinea dintre ei stabilise un raport uman, normal.

Paul Achim își îndoi, intimidat, cozorocul șepcii de licean în mînă și, fără să o privească în ochi, ci podelele murdare, spre ligheanul care-l scîrbise data trecută și acum nu-l scîrbea, spuse încet :

— Am venit să-ți propun să te plimbi cu mine duminică la prînz pe Corso.

— De ce să mă plimb, *tocmai* duminică la prînz pe Corso și nu acum sau altădată, pe drumul spre rîu, unde e mai frumos ?

Din nou îl înțelesese, de aceea Paul Achim tăcu.

— De ce cînd e toată lumea în centrul orașului ? Ca să te vadă cu mine și să te poți lăuda ? Să te lauzi cît de grozav ești ?

Nu-l înțelesese, totuși. El nu vroia să se laude cît de grozav este, ci să pedepsească, expunîndu-se, pe toți ipocriții orașului, care o distrugeau pe fata asta și o

expuneau ruşinii publice, îşi etalau în faţa ei, aici, în această cameră sordidă, secretele lor cele mai adînci, obiceiurile cele mai ascunse, neputinţele şi complexele lor cum n-ar fi făcut-o niciodată, nici în faţa confesorului lor, care putea auzi cel mult nişte vorbe. Apoi se făceau că n-o cunosc sau, pe stradă, unde se plimbau cu femeile lor grase şi plîngăreţe, îşi întorceau capul scîrbiţi, ca şi cum ar fi fost o gînganie, cînd, de fapt, le era silă de ei înşişi, şi o încărcau pe ea cu toate ruşinile şi păcatele lor. De aceea, ca să le dea o lecţie, vroia să se plimbe cînd se vor goli bisericile şi vor face un tur, două pe centru, ca să arate lumii, unii altora, că există înainte de a se duce în casele lor pompoase şi mobilate cu prost gust, ca să plescăie din limbi, ei neprihăniţii, ştiuţi cu adevărat doar de această fată, şi să bea o ţuiculiţă cu măsline ca să-şi excite secreţiile gastrice ca să poată să se îmbuibe, pentru că apetitul elementar, peste necesităţi, era permis şi chiar lăudabil, şi nasturii lor de la cămăşi puteau să-şi întindă aţele pînă la rupere, era voie. Desigur, Paul Achim exagera, Gigi nu era chiar „Bulgăre de seu" şi nu era frecventată de toată mica şi mijlocia şi cuprinsa burghezie a oraşului, deşi, ştia, veneau şi din aceştia, imaginaţia lui, hrănită din lecturi care contau atunci enorm pentru el, o luase razna într-o proiecţie fantastică a rolului acestei fete şi al lui însuşi, apărătorul ei fără prihană, *cea mai sinceră fiinţă a oraşului.* Însă el îi ura pe toţi şi-i dispreţuia, şi nu iubea decît pe fata asta, numai pe ea, şi pe sine însuşi. Dragostea lui, reală, luase această formă uşor aberantă, a sacrificiului plin de sine. Însă cum să explice astea fetei cînd nu şi le putea, atunci, explica nici măcar sieşi ? De aceea tăcea.

— O să te dea afară din liceu, dacă te plimbi cu mine, spuse ea.

Paul Achim o privi cu ochi scînteietori, de data asta drept în faţă, şi spuse :

— Da, să mă dea afară. Să îndrăznească să mă dea afară, Directorul nu vine pe la tine ?

Dealtfel, şi asta şi dorea, să-l dea afară, să facă un imens scandal, ca să le-o poată spune în faţă, în careul întregului liceu. Nimic n-ar fi dorit mai mult decît asta, şi cu cît vor fi mai furioşi, şi mai porniţi împotriva lui cu atît va fi mai bine. Să-i vadă spumegînd şi turbînd, şi el să stea drepţi, neclintit, aşa cum va înfrunta şi privirile lor întîi mirate, apoi indignate, în vreme ce se va plimba cu ea de braţ, extrem de politicos şi prevenitor. Şi-i va saluta pe toţi, şi atunci unii dintre ei, luaţi prin surprindere, îşi vor ridica pălăriile în faţa lui, pentru că, oricum, prin mamă, era urmaşul puternicului clan Dunca, care încă mai conta în oraş. Şi astfel se vor descoperi şi în faţa ei, pe care o cunoşteau foarte bine, şi ea îi cunoştea mai bine decît propriile lor neveste, pentru că faţă de ele nu se dezlănţuiau ca aici, în această cămăruţă sordidă.

Fata îl privea şi el o privea, cu ochi strălucitori de excitaţie şi de orgoliu, mîndru de îndrăzneala sa fără de seamăn şi de lipsa lui de prejudecăţi.

— Va să zică vrei să te dea afară ? Vrei să faci scandal, nu ?

— Nu-mi pasă, răspunse el cu mîndrie.

— A, ţie nu-ţi pasă. Sigur. O să-ţi dea cîteva la fund, cu o curea, şi gata, că voi ţineţi unii la alţii. Iar pe mine o să mă dea afară din oraş. O să vină domnul comisar Meseşan şi o să-mi tragă o bătaie, şi apoi valea, întinde-o Gigi unde vei vedea cu ochii, crapă de foame dacă vrei, sau întoarce-te în cruce, să te bată madama sau domnu' Ghioca. Ce-ţi pasă ţie, ciocoiaşule. Tu ai făcut pe grozavul, ca să arăţi că nu ţi-e ruşine de mine. Adică să arăţi că, deşi ţi-e ruşine, nu-ţi pasă, şi, deşi ţi-e silă, treci peste sila ta, pentru că eşti gentil şi mărinimos, şi mă scoţi

din noroiul meu, ca să te mîndreşti cu mine. Ieşi afară, în paştele mă-ti ! strigă ea cu glas ascuţit, isteric şi căută un lucru ca să arunce în el, cum încercase data trecută cu farfuria.

El încercă să se bîlbîie, spunînd că nu, că o preţuieşte, că tocmai de aceea, că o iubeşte, şi se repezi spre ea, apucîndu-i o mînă şi încercînd s-o aducă la buze, s-o sărute, aşezîndu-se în genunchi, însă fata îl plesni cu putere, ţipînd :

— Îmi faci onoarea, nu-i aşa ? Vrei să-mi faci onoarea dragostei tale de plod bubos şi neputincios, paştele mă-ti. Ce mai onoare, să mă plimb cu plozii de 16 ani !

Paul Achim fu cuprins de disperarea că nu e înţeles, deşi, chiar atunci, atît de tînăr, în fond îşi dădea seama, chiar dacă vag, că are şi ea dreptate şi că pe sine se iubeşte, chiar de la început, de la prima lui experienţă. Însă se luptă cu această recunoaştere, şi încercă s-o convingă, şi pînă la urmă, după ce suportă cîteva palme, reuşi să-i prindă mîna mică şi boantă, cu degete pătrate, care, ştia, încercase să trezească poftele beţivilor, şi ale bătrînilor, şi ale adolescenţilor fără experienţă, ca el însuşi, şi o acoperi cu sărutări pătimaşe, ca un cavaler medieval mîna serafică a iubitei care, după un turnir victorios, i-a pus pe fruntea palidă coroana cu lauri.

Fata obosi şi-şi lăsă mîinile şi genunchii sărutărilor lui, nu cu plăcere, ci mai degrabă cu un aer de disperare şi neputinţă, jignită de efuziunile lui demonstrative şi pe jumătate sincere, mai mult decît de grosolănia şi insultele şi vorbele grele şi obscene ale bărbaţilor brutali care o vizitau.

— Du-te, îi spuse ea, de data asta liniştită. Şi să nu mai vii niciodată aici. Niciodată.

Paul Achim vru să vorbească şi să încerce s-o convingă, însă nu reuşi. Umilit şi convins aproape că n-a fost înţeles, plecă mîhnit şi o mai iubi cîteva săptămîni, cu o

anumită disperare, visînd-o noaptea şi dorind-o bărbăteşte, iar după-amiaza, spre seară, cu timiditate, plimbîndu-se prin faţa geamurilor ei şi pîndind bărbaţii care urcau scările roase de piatră spre ea şi urîndu-i, poate şi fiindcă pentru ei totul era nespus de simplu. Iar în vremea aia, în liceu, i se lăţea reputaţia că a stat cel mai mult acolo, că e cel mai bărbat dintre ei, reputaţie pe care el nici n-o infirma, nici n-o confirma, lăsînd-o să se întindă. Iar elevii îl porecliră „Bimbo", după numele celui mai bătrîn şi mai viguros taur dintre taurii mari şi negri ai oraşului, ţinuţi cu belciugul în nas în grajdurile mari şi spaţioase, de la „şura cea crăiască", pentru că, înainte de primul război, erau taurii ce aparţineau majestăţii sale apostolice, împăratul-rege. După cîtva timp o uită pe Gigi, care şi plecă din oraş, iar el o cuceri pe prinţesa mofturoasă a liceului de fete, pe care o trată cu deplina superioritate a unui bărbat căruia i se spune „Bimbo" şi e încărcat de experienţă serioasă. Iar prinţesa mofturoasă îşi pierdu mofturile şi-i suportă toanele şi superioritatea indiscutabilă, pierzîndu-şi, astfel, şi aura de inaccesibilitate care o făcea să strălucească întocmai unei stele exilate, din propria ei voinţă, printre urîtele liceului, veşnic lăsate la marginea sălii de dans. În toamna următoare o părăsi fără nici un motiv şi ea, pierzîndu-şi aura, deveni o fată oarecare ce nu incita la nici o discuţie.

Acum, după aproape treizeci de ani, îşi aminti scena din camera aceea sordidă în toate detaliile şi fu cuprins de ruşine. Poate că a fost singura dată cînd a iubit altfel decît superior şi cuceritor, singura dată, şi atunci şi-a transformat iubirea într-un instrument al propriului său orgoliu, ca să se opună el, cu orice risc, pentru ea, oprobriului în fond destul de tolerant al unui oraş care, pe atunci, avea alte probleme mult mai grave. *El* trece peste prejudecăţi şi le înfruntă şi o apără — deşi nu putea să-i

ofere nici un fel de protecţie. O biată fată de stradă, dintr-un orăşel de margine, cu treizeci de ani înainte, îi găsise formula. Şi, totuşi, *aceea a fost singura lui dragoste,* pentru că măcar implica un minimum de risc, şi, deşi nici atunci nu se uitase pe sine, n-a fost sigur pe el, superior şi mereu biruitor. Şi aşa, din biruinţă în biruinţă, în dragoste, ştiinţă, carieră şi viaţă, dominînd şi fiind competitiv, a ajuns la 45 de ani la adevăratul dezastru, de care acum nu se îndoia. Era un biruitor mediocru, membru al unui angrenaj unde era important să te mişti, un om de ştiinţă mediocru, care nu aflase niciodată criteriul adevărat al adevărului şi minciunii.

Se duse în biroul său şi căută foile de hîrtie, pe care seara scrisese marea lui constatare, că el „este privire", şi nu-i mai spuse nimic. Era o frază fără sens, prea generală, care era doar un palid indiciu că el se compune din vederile sale despre lume, adunate în el, însă aceste vederi erau prea puţine, ca şi experienţa sa nespus de săracă. Apoi se uită la desenul copilăros, cu casa străjuită de marele munte albastru şi de brazii schematici şi se gîndi că inconştient a căutat să fugă. Privirea însă i se opri pe profilul placid de fată, şi atunci îşi aduse aminte cu putere de Nora Munteanu, şi speră din toată inima că s-a îndrăgostit de ea, că, în sfîrşit, s-a îndrăgostit de ea fără orgoliu, fără dorinţa de cucerire, însă din nou nu fu absolut sigur că cele întîmplate ieri au existat aievea, în realitate, deşi nu se îndoia de fapte, ci de unda aceea de irealitate care a învăluit-o şi pe ea, şi discuţia, pînă şi biroul său cu care era atît de obişnuit.

Şi atunci dori parcă să se convingă şi-i fu dor de fata aceea, pe care o visase în zăpadă, goală, şi el, din nou, încercînd s-o apere şi s-o acopere, un dor adevărat, care avea şi caracterul căutării unui fel de certitudine. Iar fiinţa ei, într-un fel, aşa cum fusese de la început, legată

de criza sa interioară și de marile sale îndoieli privitoare la sine și la valoarea sa, nu numai științifică dar și umană era nu numai declanșatorul dar și soluția.

Se uită la ceas, era trecut de miezul nopții, însă ridică din umeri și luă cartea de telefon. Nu mai avea răbdare pînă a doua zi, valul de îndoială îl copleșea, și, oricum, era hotărît să iasă din orice convenție. Vroia măcar să-i audă vocea, pe care nu și-o putea reprezenta (curios, o confunda cu sunetul ciudat de cristalin, pentru condiția ei, a fetei de stradă din adolescența sa), să-i audă mirarea ei, și mai ales să-i dea un semnal că are de gînd să se predea fără condiții.

În cartea de telefon erau peste 50 de Munteanu, pagini întregi, și nimeni nu era Nora. Încercă să deducă numărul ei de telefon, reconstituindu-i o biografie. Nu știa absolut nimic despre ea, poate de aceea întîlnirea lor i se părea neverosimilă, ireală. Era unul din Muntenii mai vechi stabiliți în oraș, care locuiau pe Batiște, Ana Ipătescu, Grădina Icoanei, ceea ce ar fi însemnat o ascendență intelectuală, dacă nu burgheză, fiică de medic, avocat, inginer, ceea ce era foarte probabil, dacă se gîndea la mîinile ei reci cu degete subțiri și palide. Însă nu era sigur. Putea fi vorba de o mutație, sau, fiind foarte tînără, putea să fie fiica unei familii de intelectuali apăruți în ultima vreme. Poate fiica unor colegi ai lui, sau de-abia puțin mai mari. Putea să stea nu în zonele ce-i erau cunoscute, ci în cartierele noi, unde nu fusese decît rareori, întîmplător și unde s-ar fi pierdut ca într-un oraș cu totul necunoscut, construit după planuri arhitectonice nefamiliare. Bulevardul Metalurgiei, bulevardul Ion Șulea, strada Nițu Vasile, aleea Străduinței și aleea Biruinței, Piața Muncii sau strada Lotrioara, Rîul Doamnei sau Drumul Sării ?, nume care nu-i spuneau nimic, cu case văzute mai ales din avion, cînd Bucureștiul se întindea

alb și dințat, un oraș cu adevărat nou, închipuind o altă geometrie.

Nu putea s-o localizeze, și citea nume după nume, obișnuiții Munteanu I. și Munteanu N. și Munteanu V. sau, mai curioșii, Eusebiu, Eulamfie, Haralamb. Paginile cu Muntenii și numele străzilor îi revelară o lume cu totul necunoscută, lumea pietonilor, lumea magazinelor pline, care forfotea în jurul lui, și îi era cu adevărat necunoscută, mai îndepărtată decît viziunile cosmologice prin care încercase să se reconstituie, ca un spirit universal plutind în spații imense, redus aici la scara unui om care nu știe nici măcar să-și pună o întrebare. Toate aceste viziuni și orgolioasa lui creștere ca să le contemple și să le cuprindă i se părură dintr-o dată ridicole. Nu aici stătea începutul, regenerarea. Împinse cartea de telefon și luă hîrtia unde scrisese orgolioasa și vida sa definiție *„Eu sînt vederea"*. Vederea cui ? A mișcării aștrilor, a dilatării spațiului, a exploziilor uriașe nucleare din cosmos, deduse dintr-o revistă ce-i căzuse întîmplător în mînă și o citise neatent făcîndu-și o reprezentare grăbită ca să nu trăiască absolut fără nici un orizont ? Ceea ce, chiar dacă îl determina, îi era atît de străin și de îndepărtat, încît definirea lui prin aceste fenomene nu era decît forma cea mai dilatată a orgoliului, regăsirea de sine sub forma celei mai înalte abstracțiuni care din nou îl absolvea de orice vină. Or, el admisese că era responsabil, deci vinovat, și nu putea fi responsabil de mișcarea aștrilor și de dilatarea spațiului. Toate erau forme, noi forme de evadare, dintr-un mecanism într-alt mecanism, dintr-un orgoliu, poate mărunt în alt orgoliu și mai mare și mai irresponsabil. Poate era vederea și aducerea aminte a ligheanului cu hipermanganat, a dragostei sale din adolescență și a mîndriei sale care s-a născut chiar de la prima sa iubire, și a anulat-o ? Sau, mai degrabă, figura palidă din memorie a doctorului Stroescu, așteptîndu-l, pe jumătate ud,

în ploaie, sub un burlan, ca să-i ceară — lui i s-a părut atunci să-i cerşească — să nu renunţe la adevăr, nu la marile adevăruri, ci la unul foarte simplu. Să nu spună ceea ce nu crede, ceea ce n-a verificat, să se aplece asupra fiecărui obiect şi a fiecărui cuvînt aşezat într-o frază.

Rupse hîrtia cu enunţul său şi reluă lista de Munteni din cartea de telefon, a căror viaţă şi-o putea reprezenta mai greu decît dilatarea imensă a spaţiului şi-i citi la rînd, de la Abel la Zaharia, nume de bărbaţi şi nume de femei, probabil femei singure, văduve, nemăritate, tînjind după un bărbat aşa cum el însuşi de ani de zile stă singur în casa lui nefamiliară. Aproape o uitase pe Nora Munteanu, al cărei nume nu era în carte, poate nici nu avea telefon, pe care o cunoştea tot atît de puţin, deşi o văzuse şi i se mărturisise, ca şi pe toţi ceilalţi Munteni, Ioneşti şi Grigoreşti înşiruiţi pe paginile cărţii. Însă chinuitoarea senzaţie de irealitate a tot ce i se întîmpla acum era legată de imaginea fugitivă a acelei fete, de care, dacă nu s-a îndrăgostit, dorea să se îndrăgostească. Ar fi fost interesant fie şi numai să-i audă vocea, să-şi dea seama dacă e mirată şi cît e de mirată, sau poate se şi aştepta, întrucît ei, cum spunea „i se întîmplă mereu atîtea lucruri".

Se uită la ceas, era trecut de unu noaptea, însă se hotărî. Luă la întîmplare patru nume de Munteni, doi din străzi care ştia unde sînt şi doi cu adrese de blocuri W1 sau B6, scara E, şi scara F, le transcrise şi formă numerele. Primul nu răspunse, la cel de-al doilea, după un timp, o voce de bărbat sculat din somn îi spuse iritat : „Nu există nici o domnişoară Nora Munteanu aici", şi auzi cum se trînteşte telefonul. A treia voce era de femeie, care nu dormea şi poate aştepta un telefon, pentru că allo-ul ei era cald, catifelat, trebuie să fi fost o femeie între două vîrste, ca el însuşi, o femeie singură, o fostă frumuseţe. Cînd întrebă de domnişoara Nora i se păru că ghiceşte o dezamăgire cînd i se răspunse : „Ce număr

ați format", și el spuse numărul. Nu locuiește aici, cred că v-ați notat greșit numărul. El se scuză, politicos și vinovat, și telefonul de la celălalt capăt al firului nu se închise imediat, așteptînd încă ceva, poate începutul unei conversații. Și el aștepta un timp, apoi așeză foarte încet, cu o anumită ezitare, aparatul pe furcă, din simpatie pentru vocea caldă, destul de profundă, de femeie care nu dormea și aștepta un cuvînt, poate declanșarea unui eveniment. Renunță să mai facă cel de-al patrulea număr, era absurd și deranja oamenii din somn, era o oră imposibilă.

Rămase în fotoliul său, aprinzîndu-și o țigară, încercînd să se liniștească. Se îmbolnăvise brusc de o ciudată boală de nervi. Avea nevoie de o cură de odihnă și de calmante, își va lua un concediu și va pleca la munte, să facă mișcare, eventual să reînceapă să schieze. Nu se întîmplase în fond nimic, absolut nimic neprevăzut. Era vinovat de vini care nu erau ale lui, se considera în mod absurd vinovat de propria sa normalitate, solidă, de realismul său fără mari pretenții. Pornise totul de la o întrebare anodină a unui mare savant, care nu păru că se interesează în mod special de lucrarea lui, o lucrare serioasă și bună, bine apreciată, care, desigur, nu revoluționase nimic, pentru că nici nu fusese menită să revoluționeze ceva, ci doar să aplice și să extindă lucruri cunoscute, făcînd încă un pas modest în știință, unul din miile de pași modești dar prețioși care pregătesc marii pași, reformulările fundamentale, în general făcute de oameni tineri, cu minte proaspătă și înzestrări excepționale. El nu era nici Newton, nici Einstein, nici Norbert Wiener și, în fond, știa foarte bine acest lucru. Nevroza lui era paranoidă, pentru că dorise să trezească reacții nemaipomenite cu o lucrare temeinică dar nu fundamentală. În definitiv, ea se și numea „Contribuții la teoria mecanismelor autoreglatoare în relee electronice de gradul II", Contribuții. Și ce spusese

era adevărat, pentru că nu fusese contestat de nimeni, pentru că era probat prin fapte și experimente. Dacă teoria ar fi fost greșită, acolo, la congres, ar fi fost destule voci, și existau destule capete, chiar dr. Van Euwe, capabile să-i pună întrebări și să-l conteste. Adevărul este o idee care se bizuie solid pe fapte verificate și verificabile de către oricine. Falsă este o concluzie care nu se bizuie pe fapte, o ipoteză neverificată și neverificabilă scrupulos. El verificase *personal* fiecare dată și construise întregul sistem de calcul. Deci afirmase un adevăr, care nu era o minciună, construise un model, destul de îndrăzneț, și incontestabil. Incontestabil și incontestat.

Reacția lui nu era decît oboseală și golul normal care apare cînd ai terminat un lucru, pînă ce începi altul, și această întrerupere de activitate permite insinuarea în mintea clară, ordonată și ocupată, care funcționează ca o mașină bine pusă la punct, a unor gînduri absurde. Le permite desfășurarea. Le permite să se strecoare în acest gol, să rupă carapacea, zidul solid construit, timp de o viață întreagă, împotriva tuturor acestor monștri, care zac în noi, și sînt înfrînți de mintea activă și rațională care trebuie mereu îndreptată spre scopuri precise și spre probleme rezolvabile. Așa cum a făcut el, mereu activ și mereu ocupat. Nici o clipă de răgaz, nu trebuie lăsată nici o clipă de răgaz. Cel mai bun leac nu sînt odihna, concediul, schiul, ci munca, munca încordată, precisă, cu scopuri precise. Numai așa evităm monștrii, întrebările fără rost, vinovățiile fără vină, gîndurile absurde, creșterea disproporționată, paranoidă a eului, adevăratul orgoliu păcătos care se poate și umili, așa cum s-a umilit el, față de sine și față de fata aceea, ca să se poată identifica ridicol cu spiritul universal, plutind printre corpurile cerești, prin spațiul în explozie, din care, în mod absurd, se constituie el însuși. El e lumea, dilatarea lumii, ridicol, absurd. Mai absurd chiar, în această scenă decît

pretenţia lui adolescentină de a fi luat drept Newton, sau Einstein, sau Galilei. Recăzuse în adolescenţă sau chiar în copilărie şi făcuse un desen de copil, cu o casă schematică străjuită de un munte colorat cu creion albastru. Ca un copil de 9 ani. Definiţia, îşi aducea aminte, nevrozei !

Răspunsul nu era decît unul singur. Ergoterapie, muncă, activitate orientată spre un ţel precis. Ca să nu pătrundă, în sistemul său de apărare monştrii, întrebările inutile, fără răspuns. Şi amintirile fără rost, pe care nu le mai poţi întoarce ; — *trecutul e trecut.*

„Dumneata, tovarăşe Achim, eşti unul dintre savanţii din marea luptă a noastră împotriva memoriei. Istoricii vor aduce faptele la zi, biologii vor dărîma ereditatea, psihologii vor distruge teoria falsă a inconştientului care ne determină mecanic. Dumneata, împreună cu atîţia alţii, vei dovedi că pînă şi maşinile n-au memorie. Ca să construim cu adevărat omul nou, liber de propriul său trecut — de întregul trecut."

Vocea lui Dinoiu, a lui Dinoiu cel de demult, pe care şi-o amintise dimineaţă, cînd făcuse criza şi ceruse să fie scos portretul marelui magistru, al falsului — ăsta e adevărul ! — mare om de ştiinţă, îi reveni în minte cu putere. Şi gîndul lui de atunci, ca răspuns la ştiinţa, la modelul de ştiinţă al lui Dinoiu — „o ştiinţă care n-are drept conţinut cunoaşterea, are conţinut doar voinţa, este o ştiinţă a puterii".

Renunţase el la această concluzie, atît de uşor şi fără grijă acceptată ? Cu atîta inconştientă uşurătate, cu o condamnabilă seninătate ? În fapt, da. Dar niciodată nu legase cele două capete ale vieţii sale şi adeseori, în practică, *acţionase ca şi cum n-ar exista memorie.* Unde nu există memorie, nu există cu adevărat responsabilitate, nici renunţare şi nici vină. Nu există morală. Voinţa pură este lupta împotriva moralei, împotriva dragostei.

După momentul de liniştire, de diagnostic exact, o simplă nevroză, apărută într-o pauză a intensei sale activităţi, neostenite, de ceas cu ceas, fără repaus, îşi simţi mintea din nou tulburată şi pînă şi fizic, fruntea acoperită de broboane de sudoare rece. De data aceasta era chiar frica, frica de sine. Şi-a construit un sistem de luptă cu monştrii, cum îi numise, dar monştrii erau ai lui, erau în el. Era chiar el. Niciodată, mereu ocupat, nu-şi pusese cap la cap, printr-o lucidă scrutare, momentele succesive ale vieţii lui, care, risipită în afară, nu fusese niciodată un întreg, ci o succesiune de clipe. Afirmase neadevăruri, în care nu crezuse, sau nici măcar nu-şi dăduse osteneala să creadă. Nici nu le crezuse, nici nu le respinsese. În numele lor acţionase şi, apoi, în alt moment, pe altă bază, în altă etapă, le părăsise pentru teze contrare, poate mai adevărate, sigur adevărate, dar în sine, nu pentru el. Făcuse şi desfăcuse alianţe, fusese omul lui Dinoiu şi al bătrînului şi apoi îi înlăturase, fusese elevul lui Stroescu şi îl abandonase — nici nu ştia de soarta lui, ce se întîmplase cu mintea aceea strălucită, pe care el o crezuse doar ridicolă, pentru că a afirmat ceea ce a crezut ?

Era singur, părăsit de propria lui nevastă, pe care o luase într-o criză de euforie erotică, menită să ascundă un pas important şi ireversibil din viaţa lui. Nu iubise cu adevărat niciodată, decît poate cîndva, în copilărie, pentru cîteva zile, o prostituată pe care o umilise întîi prin scîrba lui, apoi chiar prin orgoliul dragostei lui.

Ţigara i se păru amară şi o stinse, apoi aprinse alta şi o strivi scîrbit în scrumieră după cîteva fumuri. „Sîntem şi noi puţin responsabili de această lume." El, conducătorul altor oameni, dorise să răspundă în faţa altora şi alţii să răspundă în faţa lui, însă el niciodată faţă de sine. El nu era responsabil şi nu voise să fie responsabil. El era un

tehnocrat, un specialist, gata să susţină orice, să apere orice, să acuze orice.

Era nevroză, bine, însă nevroza ţîşnise de undeva. Ciudat era că avea o nevroză adevărată, adică mai adevărată decît normalitatea sa. Nu de cosmogonie avea nevoie, ci de reluarea lucrurilor, a tuturor faptelor, a întregii sale vieţi, faptă după faptă. Ca să rejudece totul, să aprobe şi să respingă, să rezolve ce este contradictoriu. Să facă din viaţa sa o unitate, nu o succesiune. Un întreg, un adevărat *întreg*.

În clipa cînd îşi promitea solemn acest lucru, sună telefonul. Se uită reflex la ceas, era aproape două. Două fără cîteva minute şi simţi o bucurie sălbatică şi o speranţă. Nu putea să fie altcineva, îl cunoscuse şi-l ghicise tot timpul, l-a înţeles înainte de a schimba două cuvinte. Ca atunci, la restaurant, cînd ea, mai bine ca el, simţise că face o treabă inutilă. Şi acum, după ce a aşteptat şi ea, pradă insomniei, pînă la două noaptea, gîndindu-se la ciudata lui mărturisire atît de neaşteptată, în planul obişnuitului, a aşa-zisului real, a înţeles că şi el este pradă insomniei, că nu-şi poate găsi liniştea, şi îl sună. Între ei, deja, s-a stabilit, de fapt s-a stabilit de la început, înainte de a se cunoaşte, o înţelegere de dincolo de cuvinte, directă, adevărată.

Inima îi bătea în piept cu putere, tîmplele îi zvîcneau, o căldură ciudată, ca o durere, îi răscolea măruntaiele, pornea de la ele şi se întindea, ca o vîlvătaie, în piept, pînă în gîtlej. Dincolo de ceea ce gîndea şi spera, mai în adînc, senzaţia cu totul nouă, de copleşire, îi mai spunea un lucru, pentru care nu avea cuvinte, nici timp să şi le găsească. Era un ţipăt mut, ca de statuie genială, care mărturisea cel mai important lucru : *Sînt viu, sînt viu !* SÎNT VIU !, adică cu gînduri răscolitoare, cu speranţe, cu sentimente puternice, nu lipsit de o anumită sălbăticie, crezînd în imposibil şi într-un fel de minuni în marile sur-

prize ale momentului care pot să răstoarne o viață, care poate începe din nou și poate să se distrugă și iar să înceapă.

Ridică telefonul din furcă, ca pe un obiect și el viu, și strigă :

— Allo !

— Allo, iartă-mă că te-am deranjat. Dar nu mai puteam aștepta pînă mîine dimineață. Îți închipui, n-am dormit pînă acum, frămîntîndu-mă, încercînd să înțeleg ce naiba m-a apucat. Cearta noastră a fost stupidă. Sîntem prieteni de o viață, am făcut atîtea lucruri împreună. Eu am fost totdeauna alături de tine, ți-am fost foarte devotat, ți-am știut de la început marile calități. Fata aia nu înseamnă nimic pentru mine. O simplă plictiseală, atît. Mă irita puțin, nu știu de ce. Un fleac. O încăpățînare de-a mea. Poate credeam că mi se cuvine hatîrul ăsta. Însă mi-am dat seama că n-am avut dreptate. N-am dreptul să întreprind nimic fără să știi tu de ce. Tu trebuie să știi, e un principiu. Nu știu de ce mi-a venit. Parcă mi-am pierdut mințile.

Niculaie Gheorghe vorbea precipitat, fără pauze între propoziții, fără ponderea lui obișnuită, îndelung răbdătoare, bine chibzuită. Dincolo de cuvinte, Paul Achim îi auzea respirația, aproape gîfîită, pentru că nu făcea pauze unde trebuia și-și pierdea suflarea ca s-o reia, în mijlocul unui cuvînt oarecare, șuierătoare ca a unui om care se îneacă. Și dincolo de aceste defecte de respirație, alături de soneria telefonului ce-i suna altfel în minte decît atunci, real, cînd fusese plină de speranță, înțelegea exact frica lui Niculaie Gheorghe, teama pe care a nutrit-o întotdeauna față de el, baza prieteniei lor credincioase. Își închipui exact ce s-a întîmplat. Aflase desigur că a chemat-o pe Nora Munteanu care a stat mult la el și apoi s-a întors poate transfigurată de mirare și, în orice caz, măcar din discreție, foarte tăcută. El o pîndise și poate o

întrebase ce s-a întîmplat, el sau unul dintre oamenii lui, dintre favoriții lui, totdeauna și puțin spioni, de care se înconjura și prin care acționa rapid și eficient. Însă nu putuse afla nimic, pentru că totul era atît de neobișnuit, încît nu putea fi decît tăcut. Și tocmai acest secret, primul pe care nu-l știa înaintea tuturor, l-a înfricoșat. Iar apoi, acasă, a intrat în panică, singur, chinuindu-se să descifreze un plan, o măsură, care de data asta îl viza pe el, cum altădată îl privise pe Stroescu, sau Dinoiu, sau pe Zaharescu.

Dezamăgirea că de la el venea telefonul îl făcu să-și dea seama mai clar de adevăratul motiv al acestui prea sincer telefon, venit în toiul nopții, ca rezultat al unei adînci frămîntări care exploda neputînd aștepta pînă dimineață. De data aceasta putea să-l privească pe vechiul și încercatul său prieten și tovarăș de arme de la distanța ultimelor sale experiențe, în întregimea sa, ca pe un obiect bine așezat în perspectivă. Fricile lor, atît de deosebite, nu-i apropiau, ci îi depărtau și mai mult. Desigur, și sinceritatea era mimată. Se hotărîse de mult să-l sune, însă așteptase pînă la această oră tîrzie, urmărind cu nerăbdare mișcarea prea lentă a limbilor ceasului, ca telefonul să aibă un efect și mai mare, să pară izvorît dintr-o adîncă și sinceră durere. Sau poate era chiar sincer, Niculaie Gheorghe nu putea supraviețui fără el, baza lui de certitudine, asigurarea concretă a victoriilor ce le pot avea numai împreună, așa cum le-au avut atunci, mereu, sub conducerea lui Paul Achim, pe care, desigur, că urmîndu-l și ținînd la el cum ții la propria ta garanție, îl și detesta. Erau inseparabili.

— Bine, răspunse el. E în regulă. Nu-i nimic. O ceartă între prieteni de nedespărțit.

— Nimic nu ne poate despărți, Paule, e adevărat. Îți dai seama.

— Desigur, îmi dau seama.

— Mulțumesc. A fost o simplă prostie din partea mea. Cît o privește pe fată, desigur, să rămînă. Uite, însă, am să mă ocup chiar eu de ea, ca să mi-o apropii. E o mică sălbăticiune, din generația asta, știi cum sînt. În fond, foarte drăguți și liberi, crescuți numai în puf, nu ca noi. Cam zăpăciți, nu știu ce-i aia viață. Noi am fost pregătiți din timp, poate prea devreme, nici n-am știut să ne bucurăm de tinerețe. Prin ce vremuri am trecut, doamne, prin cîte pericole. Ei n-au cunoscut nimic, au venit la masa gata pusă. Nu l-au știut pe Dinoiu, nici „nopțile din iunie", 1952.

„Nopțile din iunie", se gîndi Paul Achim. Care l-au lansat pe Niculaie Gheorghe, pînă a-l face aproape independent. Își aduse aminte de lumina orbitoare a amfiteatrului și de prezidiu (unde el era deja și privea sala de sus, cu detașare, ca unul ce se știa la adăpost, în afara „planului", la a cărui alcătuire contribuise, în parte, și la punerea la punct a modului de execuție). Niculaie Gheorghe era un pion, ales chiar de el, propus într-o scurtă ședință în cabinetul lui Dinoiu. „Să vorbească Niculaie Gheorghe, e un om de nădejde", și chiar fu de nădejde. Vorbi la fiecare caz, și mai ales atacă pe bătrînul acela cu părul alb, lins, protejatul și vechiul prieten al patronului, cel care venea cu fetița și era admis în elegantul și cochetul cabinet al lui Ghibănescu, care îi trata cu bomboane, protector și înțelept ca totdeauna. Negoescu îl chema și era ființa cea mai lașă și mai neofensivă din lume. Tatiana Dobrescu insistase că acest „cosmopolit" în ciuda „unor anumite prietenii de care *nu avem voie* să ținem seama", să fie expus oprobriului public și scos din institut, ca să nu „învenineze atmosfera". Chiar Dinoiu fusese puțin reticent. „Nu e primejdios, spuse el, e inofensiv și bine pregătit. Noi nu respingem cadrele vechi, le folosim, îngrădindu-le doar, fiind cu ochii pe ei, ca să nu ajungă nocivi. Da' Negoescu *nu este nociv*. Să-l lăsăm în pace".

„Ca să respectăm familiuțele, nu-i așa ?", spuse Tatiana Dobrescu și ochii ei se închiseră pe jumătate. Probabil că-l alesese anume, ca un test pentru confruntarea ei cu Dinoiu, a cărui stea, încă de pe atunci, începuse să scapete ușor. „Oare tovarășul Dinoiu, ale cărui merite, desigur, și mai ales vigilență, nimeni nu le contestă și nici vechimea lor, nu se închină prea mult la valorile trecutului ? Nu face din unii oameni foarte utili, a căror autoritate științifică universală aduce onoare institutului, fetișuri, zei incriticabili, dincolo de orice intransigență ?"

Dinoiu trecu la atac : „La cine vă referiți, tovarășă Tatiana" ? o întrebă cu vocea lui devenită aproape catifelată și ochii lui grei, ascunși în pleoape se adunară într-un singur punct, deasupra nasului cărnos.

— Mă refer în general, nu la cineva anume. Vreau să spun numai că îngăduința, împăciuitorismul ne sînt străine. Și uneori și vechii tovarăși pot să greșească. Chiar și dumneavoastră, tovarășe Dinoiu.

Nu îndrăznise să pronunțe numele bătrînului patron. Nu-i venise momentul, și cu simțul ei ascuțit al situațiilor, al „modului de a pune problema", își dădea foarte bine seama că... „a arde etapele" putea însemna „amețeală de pe urma succeselor" și a cădea în cealaltă deviație, de stînga. O veche tovarășă reușise, chiar în zilele acelea, să le facă pe amîndouă. Și pe cea de dreapta și pe cea de stînga. Ea dorea numai să lovească în protejatul profesorului, în acel neînsemnat Negoescu, doctor în științe fizice și matematice de la Halle. Dinoiu, care, deși-l stăpînea și poate îl teroriza pe bătrîn, începuse să aibă o slăbiciune pentru el, și atunci, din devotament, dar poate și din principiu, pentru că, totuși, le avea, urma să-l apere. Inutil dealtfel și atunci, silit să cedeze, pentru că nu se putea să nu cedeze, va lăsa o urmă de bănuială asupra fermității sale și va ieși cu autoritatea știrbită. Acum va începe să crească, nu în poziție subalternă, puterea ei, pînă la victoria finală. Va simți zîmbetul fals și umilit al tuturor, cea mai înaltă

expresie de dragoste, singura de care se putea cu adevărat bucura.

Delegatul forului superior nu înțelegea mare lucru din întreaga țesătură de replici oblice și insinuări, și poate intuia doar vag lupta surdă dintre Dinoiu și tovarășa Tatiana. El însă nu fusese trimis să-l dărîme nici pe unul, nici pe celălalt. Trebuia făcută o curățenie, întărită vigilența, arătat că datorită unora aflați pînă mai ieri sus de tot, se făcuseră greșeli, și elemente dubioase au pătruns, cocoloșite, la căldurică, încurajate de deviatori, care, astfel, puseseră în pericol unitatea de monolit. Dinoiu nu era vizat, nu i se știau legăturile cu cei căzuți și depășea atribuțiile lui să le caute. Dacă ar fi existat, tovarășii le-ar fi știut și i-ar fi dat instrucțiuni precise. Cît privește marele savant Ghibănescu, al cărui nume nu fusese pronunțat, el era în afară de orice discuție. De fapt, oricine, în mod real, era în afară de discuție, strict individual vorbind. Adevăratul joc era în altă parte, și aici era numai un lanț de demonstrații deduse, un argument, o probă. Era cine să se ocupe cu cei adevărat periculoși, existau pentru asta organe specializate. Delegatul forului superior, care avea sub tutela sa și institutul, împreună cu multe alte institute, ar fi putut cu greu formula exact situația. Însă, dintr-un puternic instinct, simțea și mai ales cunoștea valoarea cuvîntului „trebuie" pe care implacabil îl punea în aplicare. Și mai ales avea o viziune generală, globală, asupra societății și a drumului ei, ce nu se poate opri din cauza unor amănunte ca indivizii particulari despre care era vorba. Înalt, osos, cu o gură mare, senzuală, ce părea plină de dinți, puțin brutal, însă și stăpînit, fără mari violențe, ca oricine cunoaște disciplina de fier, el puse capăt discuției.

— Cine e acest Negoiță sau cum îl mai cheamă ?

— Un vechi specialist, spuse Dinoiu, adus de tovarășul academician la noi.

— Un vechi specialist care a studiat în Germania fascistă, unde, desigur, n-a învățat el numai fizică, că doar nu l-au ținut în eprubetă acolo, în afara mediului social. O fi învățat el și altele, spuse aproape pierdută într-o greu exprimabilă reflexie tovarășa Tatiana.

Delegatul centrului se gîndi o clipă. Apoi întrebă :

— Ce vină i se poate aduce ?

— Nu are absolut nici un fel de principiu, răspunse Tatiana Dobrescu. E un lingău. Îmi face silă cînd îl întîlnesc pe coridoare, strecurîndu-se ca un șobolan prin colțurile întunecoase. Cînd mă vede se pleacă pînă la pămînt și-mi apucă mîinile pe care mi le acoperă de sărutări. „Ce mai faceți, stimată și iubită tovarășă Tatiana". Era adevărat, așa făcea. Se strecura ca un șobolan fricos și îi adula pe toți cei ce aveau putere și influență și nu în ultimul rînd pe Tatiana Dobrescu care se lăsa adulată și-l chema uneori anume, punîndu-i mici întrebări insinuante despre Germania, rugîndu-l să-i povestească anii tinereții petrecuți acolo. Ea avea un aer nevinovat, ca și cum ar fi vrut să afle cum sînt organizate acolo universitățile. Iar el, încetul cu încetul, își denigra tinerețea, spunînd și lucruri desigur adevărate, violența care pregătea ideologic războiul și ascunzînd alte lucruri, tot adevărate. „E adevărat, spunea tovarășa Tatiana, că l-ați cunoscut chiar pe Werner von Braun ? Ați fost colegi, nu ?" „Da, răspundea Negoescu, chiar de an și laborator." „Deci l-ați cunoscut pe monstrul care a ucis atîția oameni descoperind armele V ! Erați prieteni ?" „Nooo, răspundea doctorul Negoescu. Nooo. Aș zice chiar dimpotrivă !" Era adevărat că n-au fost prieteni. Dar nici dimpotrivă. Viețile lor s-au încrucișat, prin hazard, ca pe liniile spațio-temporale ale lui Minkowski. Aceste jocuri ale Tatianei erau cunoscute în institut, și cercetătorii tinerei se amuzau de ele, pentru că doctorul Negoescu, atît de politicos și înfricoșat, nu prea era simpatizat cum nu sînt simpatizați cei slabi și temători, într-o lume ce era departe de a fi chiar

un salon, şi Paul Achim, atunci, recunoscu adevărul spuselor Tatianei, adevărul în felul ei.

Ea atunci a conchis :

— Vreau să vă întreb, un om cu conştiinţa curată se poate purta atît de lipsit de demnitate ? Odată a trebuit chiar să mă lupt să nu-mi scoată şoşonii. (De fapt nu se luptase, îl lăsase în voie, spunîndu-i glumeţ : tovarăşe Negoescu, vai, ce politicos sînteţi, se vede că sînteţi un adevărat domn. Un domn de modă veche, ceea ce îl speriase şi mai mult. Orice făcea nu era bine.)

Însă delegatul organului superior nu era prost. În sinea lui, o clipă, e drept foarte fugară, pentru că avea alte treburi, era copleşit de alte treburi, o detestă, intuind-o pe tovarăşa Tatiana. O privi scurt şi, în sinea sa, probabil se gîndi că dacă ar avea-o de nevastă i-ar trage o bună bătaie. Paul Achim, atunci de faţă, observă privirea întunecată a acelui bărbat puternic şi gîndi exact ca el. Însă era hotărît să fie prudent, şi nu era treaba lui să-l apere pe doctorul Negoescu, pe care-l dispreţuia nu mai puţin decît pe Tatiana, atît doar că de ea, în felul lui superior şi sigur pe sine, îi era teamă, adică îi acorda o oarecare atenţie. El era un spectator şi un participant, însă era mai ales interesat de spectacol.

Delegatul se gîndi un timp, în tăcerea celorlalţi. Apoi se adresă lui Dinoiu :

— Omul ăsta... cum îl cheamă, e foarte necesar muncii în institut ?

Dinoiu, în felul lui, era un om corect. Doctorul Negoescu nu era desigur un element nociv, dar nici foarte util, zăpăcit de frică şi plutind într-un teritoriu incert. În fond era şi destul de mediocru. De aceea, cu tristeţe, cu o mare tristeţe în faţa complexităţii acestei lumi pe care el o dorea mult mai simplă, trebui să recunoască :

— Nu e indispensabil. E un cercetător, aşa, bun, conştiincios. Însă dacă l-am da afară, l-am mîhni pe tovarăşul academician. Şi ştie foarte multe. (Era adevărat. Negoescu,

lipsit de putere creatoare, era totuşi un fel de enciclopedie ambulantă.)

— Ei, învăţăm şi noi. Cît despre mîhnire, ea trece, spuse delegatul. Apoi adăugă, pecetluind cazul :

— Altul la rînd.

Ochii Tatianei sclipiră privind stucaturile tavanului. Învinsese : De ce tocmai acel om umil fusese ales de ea pentru distrugere, nu se ştia. Poate ca să închidă orice soluţie sigură. Nici ironia lui Stroescu, nici umilinţa lui Negoescu, nici ştiinţa, nici competenţa, nici frica, nici curajul nu erau o modalitate sigură. Exista una, mai misterioasă, în afară de participarea netă, agresivă, care şi ea se dovedi că nu era chiar sigură. Însăşi Dobrescu Tatiana urma să fie un ultim exemplu al şi mai marii complexităţi a lumii şi încă după puţină vreme, după cum rîndul lui Dinoiu urma să vină mai tîrziu. Nu existau soluţii individuale, ci doar un rapid şi mare curs colectiv, pe care puteau să-l parcurgă pînă la capăt doar cei foarte mobili şi atenţi, cei prudenţi şi îndrăzneţi, cei umili şi curajoşi, în funcţie de circumstanţele care trebuiau intuite. Aşa cum era el, Paul Achim şi, într-un fel, răbdătorul său prieten. Acţiona din plin, ca în orice lume încă nedeplin şi tranzitoriu codificată, legea numerelor mari. El îl împinsese şi-l pregătise, oarecum şi cu ajutorul Tatianei, pe Niculaie Gheorghe pentru execuţia lui Negoescu. Nu vroise să se bage direct, iar legătura cu Tatiana a lăsat-o învăluită într-o taină — pentru că lupta dintre ea şi Dinoiu nu era hotărîtă. El era unul din apropiaţii lui, însă dăduse şi un semn Tatianei care ştia că-l detestă. Un semn discret, consultînd-o cum să-l pregătească pe Niculaie Gheorghe, sugerîndu-i o idee, însă tot timpul păstrînd un aer de detaşare şi independenţă. Era o alianţă şi nu o prietenie.

Acum, în cîteva clipe, stînd cu telefonul în mînă, îşi aminti, mirat, cît îşi poate aminti într-o secundă, ca în clipa morţii, şedinţa agitată, lumina orbitoare (fuseseră

puse becuri suplimentare), mirosul puternic de parfum de roze al Tatianei, care stătea lîngă el, în prezidiu — se întorsese dintr-o călătorie, pe vremea aceea, extrem privilegiu, de la Varna. Era îmbrăcată într-o bluză subțire, și elegantă, în culori neobișnuite pentru acea vreme — ca la o mare gală. Însă bluza îi scotea în evidență pieptul plat, de scîndură, și, deși intens excitată, conducînd (pe nesimțite, substituindu-se lui Dinoiu, președintele formal) ședința, era încă mai ciudat urîtă, pentru că avea și o anume fascinație și ciocnirea dintre frumusețea intensității și urîțenia ei uscată era stranie. Mirosul de parfum îl irita, și era singura lui iritație. Încolo, se feri să vorbească, puse doar cîteva întrebări — foarte bine puse — și se rezervă pentru concluzii, cînd vorbi strălucit, lucruri generale reușind să ridice ședința la un înalt nivel teoretic care astupă cu grijă neînsemnatele drame individuale.

Discursul său nu-i mai reveni în memorie, ci numai mîna puternică a delegatului, strîngîndu-i, la sfîrșit, cu nădejde, mîna. Însă își reaminti de Niculaie Gheorghe — îmbrăcat într-o cămașă albastră, tip bluză, ce ieșea peste pantaloni, cu mîneci scurte. Ștergîndu-și fruntea de sudoare, spunea exact ce-l învățase el. Avea o voce ascuțită, metalică, altfel decît cea de acum, aproape umilă, de la telefon. Altfel și totuși aceeași, exista o tonalitate, cu timbrul ascuns și agresiv, o insistență în rugăciune, și, ca în atacul agresiv, un sîmbure oțelit și neînduplecat, un fel de forță sălbatică de neînvins, chiar dacă nu putea cuceri tot ce vroia și trebuia mereu să fie vioara a doua.

— Domnule Negoescu, spunea vocea lui atunci, ați fost elevul lui Heisenberg, nu-i așa ?

— Da. Adică am făcut cursuri cu el. L-am audiat. Am dat examen.

— Lăsați. Răspundeți, vă rog, la întrebare. Dacă nu vă supără, bineînțeles. Dacă sinceritatea nu vă jenează. Sinceritatea asta cam grosolană, pentru un om ca dumnea-

voastră, atît de fin, a noastră, a tinerilor cercetători din acest institut, în numele cărora vorbesc.

(„E bun, e foarte bun", îi şopti la ureche Tatiana, şi mirosul de apă de trandafiri îl învălui, iritîndu-l pînă la greaţă. Însă dădu din cap afirmativ. Era bun.)

— Da. Am fost elevul lui, se grăbi să facă doctorul Negoescu mărturisiri complete, sperînd, disperat, să-şi uşureze situaţia.

— Şi, dacă-mi permiteţi, ce notă aţi luat la el ?

O urmă de mîndrie ţîşni din pieptul slab al doctorului Negoescu, care se topea de căldură, în costumul lui de ceremonie, cu care venea totdeauna la institut. Era o luptă, şi o luptă dintre cămăşile suflecate şi acele costume demodate.

— Nota maximă. „Magna cum laude", strigă el, şi atunci Paul Achim observă zîmbete în sală, apoi chicoteala Tatianei şi văzu tristeţea de pe faţa lui Dinoiu, o adîncă şi gravă tristeţe. Delegatul organului superior lăsă să-i cadă creionul din mînă, cu care desena indiferent o glastră cu flori (avea ceva talent la desen, cine ştie ce-a fost înainte de a fi puternicul delegat), şi-l privi pe doctorul Negoescu foarte curios şi puţin pieziş, ca şi cum ar fi vrut să-şi ascundă curiozitatea.

— Deci, spuse, atunci, cu vocea lui metalică Niculaie Gheorghe, aţi răspuns strălucit, expunînd teoriile lui Heisenberg şi el a fost mulţumit de răspunsul dumneavoastră. Aţi dovedit că i-aţi însuşit bine teoriile.

— A fost un răspuns bun. Însă subiectul nu era legat doar de lucrările sale, ci era un curs de mecanică cuantică.

— Vreţi să spuneţi că n-avea nici o legătură cu lucrările sale ? Erau teoriile sale secrete, ţinute în sertar de frica burgheziei ? întrebă naiv Niculaie Gheorghe.

— Nu, desigur, dar nu erau numai ele. Erau lucrările obişnuite.

— Răspundeţi la întrebare. Aveau sau nu aveau legătură ?

— Aveau, desigur, recunoscu convins şi neputincios doctorul Negoescu.

— Nimeni n-ar fi fost mai bun — îi şopti la ureche Tatiana, entuziasmată. Parfumul era de-a dreptul greţos.

— Şi, vă rog să ne reamintiţi, cum se numesc ecuaţiile care l-au făcut celebru pe ilustrul dumneavoastră maestru ?

Doctorul Negoescu tăcu.

— Cum se numesc, vă rog ? insistă Niculaie Gheorghe. Nu cred că le-aţi uitat. Oricum, „Magna cum laude" e ceva, nu pică el din cer, coşul ăsta cu laude, în fiecare zi (rîsete în sală).

— Le ştiţi şi dumneavoastră, le puteţi numi, încercă să se apere doctorul Negoescu, care aflase, simţise, că numele lucrurilor sînt periculoase, mai periculoase decît lucrurile, şi nu trebuiesc rostite. Înţelesese importanţa universului de vorbe, atît de misterios, capabil să dezlănţuie forţele oculte.

— Eu nu sînt un specialist prea mare, atît de învăţat ca dumneavoastră. Eu sînt doar un tînăr cercetător. Aş putea să le numesc, dar de ce nu le spuneţi chiar dumneavoastră. Ce vă inspiră atîta teamă, *acum* ?

— Relaţiile de incertitudine, şopti doctorul Negoescu.

— Cum aţi spus ? strigă Niculaie Gheorghe, ca şi cum ar fi auzit despre ele pentru întîia oară, cu oroare, şi ar fi vrut să se încredinţeze că a auzit o asemenea erezie, care a putut trece printr-o minte perversă ca să se reverse prin gura unui păcătos. Spuneţi mai tare, să se audă ! Ce fel de ecuaţii ?

— De incertitudine, recunoscu sfîrşit doctorul Negoescu.

— Acelea care încearcă să dovedească in-cog-no-sci-bi-li-ta-tea lumii, strigă Niculaie Gheorghe, copleşit de indignare. N-avem voie să cunoaştem lumea, ca să n-o schimbăm !

Negoescu tăcu, învins. Îi venea să plîngă, pentru că ochii i se înroşiseră.

— Şi dumneavoastră, care aţi luat „Magna cum laude", deci le-aţi expus atît de bine, credeţi în ele ?

— Nu, strigă doctorul Negoescu. Sînt false, şi strigătul său era de suferinţă.

— Aha, sînt false. Şi atunci, cînd aţi luat „Magna cum laude" le-aţi combătut ?

— Nu. Pe atunci nu eram lămurit. Dar acum ştiu că sînt false. Sînt nişte inepţii.

— Minte, tîrîtura, îi şopti Tatiana, emanînd parfumul tare al Cazanlîcului. Putred şi laş.

Paul Achim dădu din cap. Era un laş acest domn Negoescu, şi-i privi faţa cu o curiozitate devastatoare. „Sînt condamnaţi de istorie", îi şopti şi el Tatianei, care clipi din ochi aprobator.

— Unde aţi scris că sînt false aceste relaţii, strigă Niculaie Gheorghe.

În tăcerea doctorului Negoescu, care niciodată nu dezavuase în scris învăţăturile învăţătorului său, după interogatoriu, urmă rechizitoriul, în care s-a spus tot, şi alţii au luat apoi cuvîntul, şi Tatiana nu s-a putut abţine, şi a vorbit şi ea, făcînd portretul moral al acestui laş, umil, secătură, strecurat printre noi.

Paul Achim, acum, cu telefonul la ureche, în cîteva clipe, revăzu luminile, auzi vocile, îşi aminti de mirosul de parfum şi de *esenţa* celor spuse, de acel interogatoriu pe care *el* îl pusese la punct, pornind de la ecuaţiile de incertitudine.

— Nopţile de iunie, strigă el la telefon. De nopţile de iunie vorbeşti ? îl întrebă pe Niculaie Gheorghe.

— Da, răspunse acesta, precipitat. Ei n-au trecut prin acele lucruri, viaţa pentru ei a fost simplă şi uşoară, nu ca a noastră. De aceea sînt puţin nepăsători, fără griji, n-au cunoscut greutăţile noastre. Mă voi ocupa eu de ea, cu grijă, cu atenţie, am s-o ajut.

— Las-o în pace, spuse aproape șuierat Paul Achim. Las-o în pace. Am s-o mut de la tine, dacă te deranjează.

— A, nu. Deloc. O iritare prostească. Mă voi ocupa chiar eu. E o fată bună, foarte capabilă. Puțin cam impulsivă sau, nu, așa, ciudată.

— Las-o în pace. O s-o mut ! Acum, noapte bună, pe mîine, și închise telefonul.

Nopțile din iunie, se gîndi. Greutățile prin care am trecut noi. Cine a trecut, noi ? El, nu. El e victimă, cînd, de fapt, de atunci a început cu adevărat ascensiunea sa ? Dar și a lui, a lui Paul Achim, ca și raportul dintre ei doi, definitiv. Judecătorul și călăul. Creierul și unealta. Pentru că acum, își aduse aminte perfect de propriul său discurs, de la concluzii. Instinctul lui fusese mai puternic, inteligența lui a fost superioară. El, după ce a înfierat ce era de înfierat — „atitudinea de gură cască", lipsa de vigilență, a terminat totuși cuvîntul său pe un alt ton, deosebit. A înțeles că odată curățenia demonstrativă terminată, trebuia reinstaurată liniștea și ordinea, nu teroarea continuă. Deci, combătînd cosmopolitismul, închinarea la știința burgheză, nu trebuie să respingem ce-i bun, după cum nu trebuie să acceptăm nimic necritic.

Interpretarea, doar a științelor naturii, este, sau poate fi falsă. Nu și faptele. Știința nu are, în datele ei, un caracter de clasă, ca și limba. Ea nu face parte, tot ca și limba, nici din bază, nici din suprastructură. E un alt loc, între ele, descoperit atît de genial, recent, de către tovarășul Stalin. Deci, mare atenție, să nu aruncăm și copilul din albie, odată cu apa murdară (această notă populară, adăugată discursului său de înalt nivel teoretic, fusese foarte bine primită). Desigur, nu mersese cu specificarea pînă unde sînt faptele și unde începe interpretarea care naște din fapte pseudoștiințele, ca genetica, cibernetica și altele. Însă o margine exista, puțin invizibilă și foarte flexibilă. Puțin echivocă, dar limbajul puțin echivoc era foarte prețios, pentru că putea fi adaptat la viață,

după necesități și ne ferește de bucherism, talmudism și dogmatism. El este un instrument eficace în mîna celor cu adevărat instinct politic. Și el, Paul Achim, se dovedi un tînăr maestru, fără exces de zel, echilibrat și ferm, dur dar maleabil, care face viața posibilă și asigură continuitatea. De aceea Tatiana l-a privit cu reproș, pentru că n-a înțeles nimic, ea dorea măcel. Iar delegatul organului superior i-a strîns mîna cu nădejde, spunîndu-i : „Trebuie să ne mai întîlnim, tovarășe Achim." Și s-au și întîlnit, nu o singură dată. Niculaie Gheorghe s-a ridicat, dar numai în funcție de el, factor împotriva excese-lor, factor de echilibru. Una e mintea și alta brațul.

Acum, stînd în fotoliu, se gîndi cu groază : Nopțile din iunie, „greutățile" noastre. Și el vrea s-o ajute ! El personal ! S-o lase în pace. Și pentru prima dată, dorința lui de dragoste căpătă un conținut, și fata aceea, Nora Munteanu, nu era la marginea realității, mai mult ficțiune decît realitate, evanescentă întrupare a dorinței sale de a înțelege, de a fi înțeles, de a iubi, de a fi iubit. Trebuia protejată. Trebuia cu orice chip protejată, ca să nu i se întîmple lucrurile care i s-au întîmplat lui, *ce nu trebuie să se repete niciodată*. Visul cu fata goală, în zăpadă, pe care el trebuie să așeze blana, deveni realitate, plan, avea legătură cu cele întîmplate, de care-și adusese aminte. Îi adusese aminte Niculaie Gheorghe, care vroia să se erijeze în protector și învățător.

O clipă, îi încolți gîndul în minte : Dar eu ? Eu am dreptul ? Am autoritatea morală ? Dar nu putu să renunțe pînă într-atîta la sine, încît să-și nege acest drept, cel mai important pentru el acum. Nu se putu desființa, pentru că atunci n-ar mai fi avut pe cine să reformeze. Însă totul trebuia regîndit de la capăt și-și promise să devină nu „un soldat împotriva memoriei", ci un campion al ei. Și pînă atunci, își permise luxul unei amintiri plăcute : căderea Tatianei Dobrescu, care urmă la scurt timp după aceea.

Marele savant Ghibănescu nu participa la ședință, fiind „cu starea sănătății șubredă", și toată lumea a fost mulțumită, întrucît zeii trebuie ținuți deoparte de întîmplările prea omenești, sau de dezvăluirea acțiunilor demonice. Era aproape o indicație ca marii specialiști, monumentele vii ale perenității să nu-și aibă fragilul lor echilibru sufletesc amenințat de desfășurările prea concrete ale vieții reale. Ei erau aduși în foc la marile ocazii festive și, deși păreau oameni în carne și oase, erau mai degrabă un fel de articole de ziar de 1 Mai, iar locul lor era în comitetele de luptă pentru pace, treaba lor socială, în afară de însăși prezența lor ca nume de răsunet fiind să asigure pacea împotriva războiului, al treilea mondial, participînd la mari congrese internaționale unde pairii lor mondiali lansau apeluri semnate de întreaga lume, cu excepția cîtorva generali și mareșali care, organizînd arme cu o mare putere, aveau sarcina minoră, aproape fizică, mecanică, de a asigura echilibrul dintre forțe.

Ghibănescu fu deci scutit de ședință, nimeni nu-i spuse nici ce urma să se discute, și plecă împreună cu nedespărțitul său prieten, pictorul, tot academician, la una din mănăstirile din jurul Bucureștiului, să-și desfete cerul gurii cu rafinamentele frugalității monastice și ochii cu asfințitul cerului celuilalt, acoperindu-se cu stele ce izvorau din întuneric, deasupra iazului cu ape liniștite, unde săreau peștii grași cărora urma să le vină rîndul mai tîrziu să desfete papilele gustative ale unor ființe învăluite aproape în taină, înscriindu-și astfel viețile, cu rost, așa cum cu rost este zidirea, între tainele firii, de unde purced și tainele gastronomice știute doar de tăcutele monahii. În timp ce la institut se desfășura furtunoasa ședință, savantul Ghibănescu privea apusul soarelui, grandios în serile de iunie și răsăritul puzderiei de stele, lumi îndepărtate, menite să desfete conștiința universală, sălășluind în oamenii deosebiți, cu mișcarea lor ciclică și strălucirea lor discretă. Pentru că, Paul

Achim își aminti cu puțină rușine, și Ghibănescu găsise o soluție cosmologică pentru definirea de sine, așa cum, fără prea mari riscuri, încercase el cu cîteva ore înainte, mutîndu-se prin dilatare și inevitabilă subțiere, din mecanica socială în mecanica celestă. A fost, ca totdeauna, și prin aceasta și mai frumoasă, o minunată și tihnită seară. Constelația celor trei regi brăzda cerul ca o podoabă străveche, așezată oblic pe pieptul unui rege scit, îngropat călare sub un imens gorgan, astfel ca măcar moartea să oprească trista nelimitare a privirii în semeni, Steaua Polară, ca dinainte de nume, arăta direcția îndrăzneților navigatori. Carul mare era răsturnat față de unul mic și ochii celor doi prieteni, deși îmbătrîniți, au observat și s-au bucurat că bătrînețea aduce privirea departe — presbitismul fiind vedere la depărtare — pînă la Andromeda — altă galaxie decît cea brăzdată de Calea Laptelui. Lupta pentru pace se desfășura și ea normal, și tulburătorii ei erau bine ținuți în frîu de apeluri, astfel ca tot omul să poată contempla, iubind intelectualiceşte „amor dei intelectuallis" firea cea mai neschimbătoare și adînc necesară. Savantul Ghibănescu, și prin formația sa riguros științifică, era un fel de adept al lui Spinoza, un panteist liniștit și împăcat cu sine. Prietenul său, pictorul, se bucura de fire mai copilărește, iubind culoarea stinsă.

După minunata seară a venit odihnitoarea noapte și apoi, a doua zi, un Dinoiu mai nedormit (ședința ținuse pînă la patru dimineața), dar tot atît de tare, ca o stîncă, îndeplini ritualul ceaiului, și ziua avu atunci nu răutatea ci bunătatea ei. Parcă Dinoiu, de cîteva ori, încercase să spună ceva, însă nu îndrăzni sau, mai exact, nu avu inimă. Tulburarea lui însă scăpă marelui savant ce admira subtila colorare a apei de către frunzele ceaiului. Deci, în acea zi, ca și în ziua următoare, Ghibănescu nu observă nimic, privirea lui trecînd filozoficește senină peste mărunțele

fapte ale zilei. Nici nu observă că nu e vizitat de amicul său doctor Negoescu care exista doar cînd apărea în orizontul său, ca orice fenomen într-o adevărată conştiinţă universală.

Însă, după trei zile, acesta îndrăzni — cum află mai tîrziu, întîmplător, Paul Achim şi uită numaidecît, pînă în această noapte de insomnie — să-l deranjeze acasă pe marele patron. Sună la uşă şi menajera sa se miră, văzînd un bărbat cu faţa răvăşită, ţinînd o fetiţă vioaie şi nepăsătoare de mînă, că vine să tulbure meditaţia marelui ei stăpîn.

— Nu ştiu dacă-i acasă, spuse ea, prudent, gîndindu-se că acest domn bine îmbrăcat dar cu ochii rătăciţi face parte din rudele acum scăpătate ale lui Ghibănescu, foşti diplomaţi sau agricultori mărişori, doctori în drept de la Paris sau în agronomie de la Bruxelles, acum mecanici în cooperative mai mult sau mai puţin fictive şi vizitatori asidui ai unui loc numit „Talcioc", unde vînzătorii graşi şi bogaţi, de lapte, cumpărau de la ei, uneori, şi scaune trepieduri, din piele, folosite la pînda în codru a animalelor sălbatice, şi cartuşiere, bineînţeles goale, şi ceasuri Saxa cu clopote de sticlă. Savantul îi ajuta pe mulţi discret şi cu desăvîrşită bună cuviinţă, dar nu-i vedea niciodată, ca meditaţia sa să poată rămîne pură şi deci fără obiect. Madam Maria îl lăsă pe doctorul Negoescu la uşă şi se duse cu mirare — mai ales fetiţa o miră — să-l anunţe pe savant că îl caută un domn Negoescu — sau aşa ceva — care îl roagă să-l primească, şi că a adus cu el o fetiţă.

Savantul se încruntă şi tăcu, aşezîndu-şi meditaţia pe acest neînsemnat eveniment, îşi înfăşură mătăsosul halat şi mai strîns în jurul trupului, ca şi cum ar fi vrut să se apere şi pînă la urmă, nu fără regret, făcu un semn cu mîna, care însemna şi lehamite, şi acceptare. Apoi rămase statuar, veşnic bătrîn înfăşurat în mantăşi.

— Iertați-mă, domnule profesor, spuse Negoescu, însă mai fac această ultimă încercare. Sînt disperat și recurg la orice.

— Bună ziua, domnule, — spuse simultan fetița care făcu un salt ca peste o coardă spre un colț unde era un frumos tabernacol care-i atrăsese atenția.

— Ce s-a întîmplat, tovarășe Negoescu, — întrebă moale, accentuînd pe „tovarășe", ca să așeze lucrurile într-o perspectivă oficială.

— Am fost dat afară din institut, acum cîteva zile, și probabil că nu voi primi un angajament nicăieri. Totuși, am făcut greșeala să am acest copil la bătrînețe și trebuie să am grijă de el. De aceea am venit să vă rog, poate interveniți, poate faceți ceva.

Bătrînul îl privi o clipă, aproape cu dușmănie, ca pe unul din tulburătorii păcii împotriva cărora trebuiesc semnate apeluri. Ce vroia acest om ? Ce vină are el, că nu știe să se ferească ? Totuși, după minute lungi de așteptare, de tăcere, în care atenția marelui savant era pe sfert ocupată și cu grija ca fetița aceea să nu producă o catastrofă prin vioiciunea ei animalică, întrebă :

— Te-au scos afară ? Mă mir, dumneata ești un om pașnic, și asemenea lucruri nu se întîmplă degeaba. Niciodată nu sînt fără rost.

— Pentru că am luat „Magna cum laude" la Heisenberg. Eu sînt, cum să vă spun, „agentul lui Heisenberg, care, se pare, nu vroia să schimbe lumea", așa s-a afirmat — și de aceea a făcut ecuațiile de incertitudine. Ca să ne lase în beznă.

Bătrînul se miră de data asta sincer, adică simți în pacea lui interioară o ciudată mișcare, semănînd cu adevărata întrebare — operație intelectual-afectivă de care de mult se dezobișnuise. Era un fel de cîrcel al sufletului sau ca mișcarea produsă în ape de un monstru marin. Însă fu repede acoperită de valul liniștit al certitudinii.

— Şi dumneata, tovarăşe, ai făcut *apologia* acelor ecuaţii ?

— Nu, vai de mine. Nici nu le-am pomenit în ultimii doi ani. Eu răspund cînd sînt întrebat, ştiţi !

— Atunci, cum de s-a întîmplat...

— Nu ştiu. Nu înţeleg. Ştiţi, eu am răspunderea acestui copil... (care tocmai atunci făcea un mic zgomot din buze ca să atragă atenţia unor peşti roşii dintr-un acvariu. Însă peştii, surzi, înotau liniştiţi).

S-au repezit asupra mea, m-au batjocorit ore în şir şi apoi m-au dat afară. Ce să mă fac ?

Savantul îl privi supărat. Tot ce este real este raţional, precum se ştie, deci ce nu este raţional nu există. Există cauze şi efecte. Efecte fără cauză nu există. Ele sînt rătăciri ale minţii, deliruri, halucinaţii. Omul ăsta, cu trăsăturile căzute, şi copilul ăsta imposibil, privirea lui de cîine bătut şi tremurul nervos al moţului bărbiei, nu existau, erau halucinaţii, monştrii din el, însuşi, ca şi cîrcelul sufletesc al întrebării. Vade retro ! îi veni să spună şi era gata să-şi facă cruce cu limba pe cerul gurii. Însă, totuşi, părea real. Copilul putea răsturna borcanul cu peşti roşii (cărora acum le spunea, ca singurului animal cunoscut : pis, pis, pis), ori halucinaţiile nu răstoarnă acvarii născute pentru desfătare, care sînt foarte reale. Totul era neaşteptat şi, în fond, ţinea puţin, foarte puţin la acest Negoescu, om de treabă, protejatul lui — în lume trebuie să ai şi un protejat, ca toate să fie în deplină rînduială. Deci îşi luă timp de gîndire şi spuse :

— Vom vedea. Cînd va fi ceva, te voi anunţa.

Audienţa privată luă sfîrşit şi cei doi intruşi plecară, lăsînd în urma lor întrebarea.

A doua zi, Ghibănescu îl privi atent pe Dinoiu, în timpul pregătirii ceaiului şi nu întrebă nimic. Observă doar cu resturile simţului său de observaţie, care supraviejuiseră contemplării abstracte, o oarecare fugă a ochilor

acestuia. Ridică din sprîncenele sale sufleteşti şi tăcu, pregătindu-şi o cale de atac. Strămoşii săi, paharnici şi medelniceri, se treziră în el şi-i ghidau tacticile. Tot tăcut rămase şi în ziua următoare. A treia zi, găsi o soluţie. Trebuia pusă o întrebare inocentă :

— Dragă tovarăşe Dinoiu, spuse el, sorbindu-şi ceaiul, nu l-am văzut de mult pe tovarăşul Negoescu. Nu mai vine la treabă ?

Dinoiu îl privi şi apoi, bănuind că bătrînul ştie, spuse ce avea de mult de gînd să spună, dar nu îndrăznise :

— L-am apărat cît am putut. Îmi pare şi mie foarte rău. Era un om absolut nevinovat, cred eu, şi s-a săvîrşit o greşeală. Dar n-am putut trece peste tovarăşa Dobrescu, care a convins pe un tovarăş „de sus" că trebuie eliminat ca un exemplu. N-am avut ce face. Chiar am spus că veţi fi mîhnit, însă... Însă vreau să vă spun drept, n-a contat. Oarecum, tovarăşa Dobrescu şi-a permis şi despre dumneavoastră... dar tovarăşul de „sus" a închis discuţia. Dinoiu, confuz, aproape se bîlbîia şi nu mai era, ca pînă atunci, marele stîlp, pivotul instituţiei, deţinătorul tainelor pe care Ghibănescu nu vroia să le pătrundă, el avînd respectul pentru cele tăinuite. Se prăbuşise o coloană şi Ghibănescu simţi asta. Ordinea lumii era răsturnată, haosul realităţii necontemplative se strecurase diabolic în sanctuar.

Dacă Dinoiu, impenetrabil, ar fi spus : aşa a fost necesar şi apoi ochii lui s-ar fi adunat în amenințătorul său ochi ciclopic, Ghibănescu n-ar mai fi făcut nici o intervenţie şi ar fi topit faptul în marile mişcări ale nepătimaşei înţelepciuni. Însă directorul administrativ se dovedise slab, încercase să-l apere pe acel nenorocit Negoescu, dar nu reuşise, admitea că în logica lui, care nu era şi a lui Ghibănescu, ci o logică aparte, impenetrabilă însă consistentă, se săvîrşeau greşeli, erau fisuri şi loc pentru dezordine. Dîn acea clipă puterea lui asupra marelui savant

luă sfîrşit şi afecţiunea lui sinceră îl pierdu. Rolul lui era să-l sperie, protejîndu-l pe bătrîn, aşa cum făcuse tatăl acestuia conu' Edică (Eduard Ghibănescu), nu să-l iubească. El era factorul masculin, Hadama, semnul I, aspru şi drept, nu iubitor. Deci el, Ghibănescu, lipsit de protecţie, trebuia să se descurce singur, ca atunci cînd a fost aruncat în lume. Ameninţarea femeii Dobrescu nu fu decît un neînsemnat factor şi doar un mijloc.

— Biete omule, vorbi vel-pitarul Ghibănescu prin gura strănepotului său, de ce nu mi-ai spus nimic ?

— Ca să nu vă mîhnesc, tovarăşe profesor. N-am îndrăznit !

— Tăcerea dumitale m-a umplut de o şi mai grea mîhnire. Eu trebuie să ştiu tot, spuse emancipatul savant, care ani de zile se ferise să nu afle ceva. Tot. Acum du-te şi mă lasă !

Pentru prima dată Dinoiu fu concediat din cabinet, ca un vătaf ce nu-şi cunoaşte datoriile pentru care primeşte tain. A doua zi şi a treia zi, ceaiul fu pregătit de secretară, femeie fără minte care făcea lucrurile grăbit. Ghibănescu apoi trecu la acţiune. Încet ocolit, prin relaţii neştiute, se plînse că sînt alungaţi, pe motive netemeinice, colaboratori de preţ. Pînă ce ştirea, făcîndu-şi cu greutate loc prin minţi şi guri abile, ajunse sus de tot. Ameţitor de sus. Şi întocmai cum e greu unui obiect să se rupă de gravitaţie şi să se ridice la înălţime, dar apoi îi este uşor, datorită aceleiaşi gravitaţii, să cadă, vestea veni fulgerător, ocolind etapele, direct la Ghibănescu, care primi într-o după-amiază o vizită a unui vechi prieten, fost, prezent şi viitor ministru, savant cu renume (şi cu reale calităţi), care ştia să aducă bucuria vorbei meşteşugite şi plăcerea povestirii picante în înalte sfere obosite de treburi extrem de complicate.

Omul, spiritual şi stenic, veni la Ghibănescu şi-i spuse :

— Am vorbit. E o femeie, nu ? care s-a obrăznicit. Am avut şi eu una la fel, şi am dat-o afară. Ştii ce-a spus ? „S-o dea afară." Sînt exact cuvintele lui.

— Îţi mulţumesc, vechi prieten, şi te rog să transmiţi, cînd vei avea putinţa, expresia întregului meu devotament şi a gratitudinii mele depline de credincios slujitor.

— Salut, spuse spiritualul învăţat, care plecă să mai facă o vizită în acel Bucureşti cu atîtea straturi, lăsînd în urma sa un miros plăcut de „Eau de Cologne 4711" care-l întovărăşea de 30 ani.

Paul Achim, devenit campion al memoriei de dată recentă şi permiţîndu-şi, după atîtea amintiri jenante şi una veselă, îşi aduse aminte de marea minune. A doua zi după vizită — despre care îi spusese mai tîrziu, într-un rar moment de intimitate chiar Ghibănescu — spre stupefacţia tuturor, el ieşi după ce-şi bău ceaiul, singur, neînsoţit nici măcar de Dinoiu, din cabinetul său. Bastonul său de abanos lovea podelele cu energie. Scara de lemn sculptat, care urca spre etaj, scîrţîi sub greutatea corpului său ieşit din fragilitatea-i aparentă. Ajuns sus, întîlni un cercetător care, întîi mirat, nu ştiu cum să-l salute, apoi se frînse de mijloc, în clipa cînd marele om se opri, ca Ceahlăul, cu fruntea sus şi coama în nouri.

— Unde lucrează Dobrescu ? întrebă el cu voce de tunet.

— Dobrescu ? întrebă cercetătorul încurcat. Care Dobrescu ? (Nu se putu gîndi că *astfel* se poate vorbi despre tovarăşa Tatiana.)

— Dobrescu aceea, ce, n-o cunoşti ? tună savantul şi ochii-i fulgerară.

— Tovarăşa Tatiana ? se miră bietul om, copleşit.

— Nu-i ţin minte numele mic. Dobrescu — femeia aceea mai mult bărbat.

Cercetătorul ridică mîna şi indică o uşă, cu mirare şi teamă, dar se abţinu să spună un cuvînt. Pînă i se

deschise gura, bătrînul ajunse la uşă, apăsă energic pe clanţă şi apăru în prag, unde rămase scrutînd încăperea.

Tatiana Dobrescu stătea comod într-un jilţ, cu capul sprijinit de speteaza înaltă. (Era un jilţ acum adus de ea în birou, în ultimele zile, de cînd influenţa ei crescuse sensibil.) În jur, pe taburete, ca ducii pair-i ai Franţei — anume fără spetează — stătea o mică dar activă curte cu care discuta fleacuri sau aparent fleacuri. Mici amănunte despre fiecare, fapte mărunte, caracterizări care caracterizau şi pe caracterizatori. S-ar putea spune o mică bîrfă, dacă Tatiana n-ar fi avut o fenomenală memorie a amănuntului şi dacă mintea ei, veşnic activă, n-ar fi lucrat ca o maşină, regretabil de spus, cibernetică, prelucrînd orice informaţie care putea fi folositoare, în feluri neaşteptate. Ea se pregătea de Olimp, şi zeii, dacă nu sînt atotştiutori, nu pot fi atotputernici. Or, Tatiana, dacă ar fi ajuns în deşert şi i s-ar fi arătat cel nenumit, şi ar fi tentat-o, ar fi cedat la propunerea de atotputernicie cu price preţ. Însă cel nenumit nici n-ar fi tentat-o, ca să nu-i dea ce nu putea ţine. Puterea, în mintea ei, nu era ascunsă şi misterioasă ca a lui Dinoiu, nici închisă în sine, lăsînd lumea să se mişte pe orbitele sale şi apărînd doar în rare fulgerări copleşitoare. Adevărata putere lasă şi a lăsat liberul arbitru sau iluzia lui, alături de legea cu mers automat şi intervine doar schimbînd ceea ce pare de neschimbat. Însă puterea pe care o dorea Tatiana Dobrescu era continuă ca un platou ce pare şes, fiind subminată de o vanitate imensă, bizantină, care are nevoie de formele cele mai manifeste, de gesturi simbolice, de rituri strălucitoare şi complicate. Adevărul este că Tatiana Dobrescu era o fiinţă slabă şi foarte primitivă, care trăia într-o lume simbolică, de fetişuri şi puterea ei semăna cu superstiţia, oricine putea face ce vroia cu ea, cu condiţia să i se tîrască la picioare — dîndu-i iluzia

atotputerniciei. Ea nu trăgea fire de păianjen în singurătate, ci trăia în larma micii ei curți. Cînd, ca în acele zile, iluzia se apropia de puterea reală, avea nevoie de o curte și mai abjectă, pentru că în adîncul sufletului nu credea în realitatea puterii ei, care o copleșea. O pîlpîire timidă, interioară, o făcea să se simtă într-o lume de vis, care trebuia încărcată cu detalii și semne, ca să pară reală. Dacă ar fi ajuns stăpîna lumii disproporția ar fi fost atît de mare și senzația de vis atît de puternică, încît l-ar fi întrecut în absurditate pe „băiatul acela", Caligula.

În clipa cînd îl văzu pentru prima dată, și tocmai în acea perioadă de înflorire a ei, în pragul ușii, neîndrăznind, crezu ea, să intre, pe bătrînul profesor, avu iluzia că auzind de noua ei putere, nu numai că l-a repudiat pe Dinoiu, alungîndu-l din ultima lui fortăreață — era informată că acesta nu mai participa la ritualul ceaiului și se retrăsese în bîrlogul lui ferecat —, dar că profesorul a venit să-i aducă omagiile și să ceară, de teamă, să intre în mica ei curte. Era hotărîtă, într-o clipită, să fie foarte generoasă la început și apoi va vedea ea. Eventual, Ghibănescu îi va pregăti ceaiul, pentru că se pricepea la așa ceva. Dar asta va veni mai tîrziu, poate va dura chiar luni de zile. Deocamdată cumsecădenia, chiar afabilitatea.

— A, tovarășul profesor, izbucni ea. Dar ce plăcere, luați loc, vă rog, și făcu un semn.

Unul dintre curteni se ridică în picioare (gest schițat și de ceilalți, cu excepția Tatianei). Mai întîi așezarea pe taburet — ridicarea sa, sau scoborîrea la rangul de duce. Un om de rînd ar fi fost înghețat de privirea ei și admis numai cu treburi importante în audiență particulară și nu imediat. Vanitatea ei, deși o priva de puterea adevărată, îi oferea multe din șireteniile ei.

Ghibănescu rămase în pragul ușii și întîi privirea lui o săgetă pînă aproape de acea pîlpîire timidă care era ea

cu adevărat. Apoi din nou glasul medelnicerului și pitarului răsună ca un gîrbaci pe pielea slugii necredincioase :

— Ce faci mata aici ? Cu ce te ocupi ?

— Avem ceva de discutat. Mici chestiuni organizatorice. Tovarășii sînt din organizație, știți, se apără ea, totuși atacînd.

Ghibănescu, i se atrăgea atenția, întrase într-un sanctuar.

— Nu, nu acum. În general. Cu ce te ocupi ?

— O, tovarășe profesor, dacă aș avea timp, m-aș dedica muncii cercetării. O cercetare rodnică, cu aplicații practice (cum nu făcea el), însă *haosul* (subliniat, alt atac) din institut mă obligă să-mi pierd vremea cu multe detalii administrative și mai ales organizatorice, de care ar trebui să se ocupe alții (Dinoiu sau poate chiar el, Ghibănescu, directorul institutului).

— Haosul îl produci dumneata. Haosul și dezordinea !

Curtea rămăsese încremenită, iar Tatiana fusese pătrunsă pînă la acea pîlpîire timidă care era adevărata ei viață. Însă acea flăcăruie palidă fiind viața însăși se învecina cu moartea și Tatiana sări din jilțul ei ca o fiară rănită de moarte, speriată peste măsură. Strigă deci :

— Tovarășe sau, mai exact, *domnule* profesor. Eu am în acest institut însărcinări pe care *nu* dumneavoastră mi le-ați dat. Și nu admit eu, și ceea ce reprezint, să fiu tratată așa și să mi se vorbească pe acest ton. Să punem lucrurile la punct. Dumneavoastră sînteți, *încă*, un tolerat. Atît.

Ghibănescu nu-și pierdu nici o clipă cumpătul „Să o dea afară" se spusese, și aceste vorbe nu aveau apel. De aceea alesese și forma cea mai dură, puțin potrivită cu o fire atît de absolut contemplativă, aproape spinoziană, vocea lui nu fu nici măcar mai ridicată decît a armașului Bucinoc, din care, se pare — sau pretindea pînă prin anii 1945—1946 — că era scoborîtor, după mamă.

— Dumneata, mai eşti şi obraznică. De mîine, să nu mai vii la slujbă !

Tatiana, cu marea ei mobilitate, fu gata să schimbe tactica, să întrebe „de ce, dar nu înţeleg, e o greşeală la mijloc". Dar de abia deschisese gura să vorbească şi nu mai avu cui. Marele savant îi şi întorsese spatele masiv, şi, fără să se mai ostenească să închidă uşa, porni pe coridor şi apoi încet, dar ferm, cu o coamă leonină, fluturîndu-i în mers, scoborî scara care scîrţîia ca pe vremea cînd conu Iorgu, ziditorul ei, scobora în biroul său de lucru — acelaşi ca al profesorului. (Ca să se plictisească singur şi mohorît în mijlocul cărţilor netăiate, îmbrăcate în marochin roşu, pînă venea ora să se ducă la clubul conservator, unde se plictisea din nou, ascultînd fără interes disputa aprinsă dintre „mînjii" acelei vremi, Nicu Filipescu şi Ionaş Lahovari, care vorbeau lucruri de neînţeles, cum ar trebui România să fie ca Englitera, adică să aibă şi o cameră a lorzilor, dar şi o mare civilizaţie profund democratică.)

Deci tovarăşa Tatiana nu-şi mai schimbă tactica. Trebuia să-şi salveze autoritatea, grozav zdruncinată, chiar în interiorul micii ei curţi. În cîteva minute, din jena cam grăbită a curtenilor, gustă fructul amar al decadenţei, sentimentul de singurătate în plină mulţumire. Nemaifiind slugarnic şi neavînd timp să devină altceva, micul ei grup se desfiinţă în neutralitate, deci într-o atitudine de nefiinţă. Fiecare se uită în altă parte, evitîndu-se, ca şi cum s-ar fi trezit, fără să ştie cum, într-un loc ruşinos şi ar fi fost în pielea goală, nişte somnambuli surprinşi unul de către celălalt unde nu trebuie. Pentru că destrămarea unui asemenea mic grup seamănă, într-un fel, cu transformarea actului public, acum lipsit de rost, într-o activitate ascunsă şi strict privată, interioară ca un gînd intim. Motivele înlocuiesc brutal realitatea.

În afară de unul sau doi, mai înceți la minte sau fanatici, care speră că timpurile bune se vor întoarce și caută acum, prin credință dovedită, favorurile viitoare ale tiranului detronat. De obicei, însă, sînt primii alungați, pentru că tiranii n-au memorie — nici n-au nevoie, trăind în prezent — sau o au întoarsă și uită pe cei cărora ar trebui să le fie recunoscători.

— A înnebunit bătrînul, boșorogul, dar va fi cuminţit curînd. Ehe, cînd se vor repezi în el, strigă Viorica Damian, una din novicele admise, activă în timpul nopţilor din iunie.

„Eu, îi povesti Niculaie Gheorghe, lui Paul Achim, mi-am dat seama că viperei i s-a smuls capul și, auzind asemenea prostii, am dat semnalul strigînd : «Ei, tovarăși, la treabă, la treabă», și am ieșit pe ușă."

Tatiana scotea flăcări, însă știa că degeaba. N-o făcea bătrînul de capul lui. Paul Achim, bineînţeles, nu era acolo, el n-avea stofă de curtean, putea întemeia cel mult o curte, dar altfel, avînd stofă de conducător.

Tatiana Dobrescu se repezi mai întîi la Dinoiu, pe care-l credea vinovat. Intră furtunos, îi strigă : „O să mi-o plătești. O să-mi plătești scump, ticălosule", apoi, fără să aștepte răspuns, dispăru la fel de furtunos. Dinoiu, neînţelegînd nimic, rămase cuminte și trist, și nici nu încercă să înţeleagă. Lumea era mult mai complicată decît și-o dorea, și chiar dizgraţia lui, cînd fusese singurul care nu voise să-l supere pe bătrîn, era și mai de neînţeles. În biroul lui se simţea ca în una din acele camere de hotel din tinereţe, pustie și fără rost.

Tatiana Dobrescu alergă la capitală, unde avea oarecare trecere și nu puține simpatii, și ajunse destul de sus. Delegatul organului superior, care n-o prea iubea, e drept, fu alertat și telefonă lui Dinoiu chemîndu-l urgent la el.

El trebuia să știe, el trebuia să afle și chiar să rezolve situația, lămurindu-l, deocamdată, pe bătrîn, cu răbdare — tot deocamdată. Tatiana primi toate asigurările că lucrurile vor fi restabilite, n-avea de ce să se teamă. Dar înainte de a sosi Dinoiu, un telefon îl chemă pe delegat mai sus. Se întoarse roșu la față și, cînd sosi directorul administrativ îi spuse scurt și rece :

— Totul e lămurit. Tovarășa Dobrescu va primi alte însărcinări, mai potrivite pentru puterile ei. Ați săvîrșit multe greșeli, dîndu-i frîu liber. Politica noastră nu este să lovim în oamenii de valoare. Purtați principala vină.

Dinoiu, care voise să evite asemenea situații, își plecă adînc capul, în semn de autocritică. Era disciplinat și-și asuma vina, și de atunci începu să coboare panta, fără putință de revenire.

Peste cîteva zile, Tatiana, căreia i se închiseseră toate ușile și nu mai întîlnea decît secretare plictisite, fu chemată la un mic responsabil, cam familiar, care o bătu pe spate și o trimise într-un alt loc de muncă, aproape de marginea neantului marelui mecanism.

Curios, doctorul Negoescu nu fu primit înapoi. Căpătă un post similar, într-un alt institut (pentru că nu trebuie știrbită ordinea). Iar Paul Achim, se gîndi acum, a cunoscut o ascensiune neîntreruptă și spectaculoasă. Delegatul forului îl simpatiza și el știuse să fie împotriva exceselor. Ajunse întîi în locul Tatianei, apoi al lui Dinoiu. Aducîndu-și aminte, fu cuprins de un sentiment ciudat și nou, îi fu puțin rușine, deși ce se întîmplase era natural și-i dezvăluise calitățile și complexitatea lumii.

Și mai ales, apucase și învățase carte, clădind, sub privirile nu prea bucuroase ale bătrînului maestru căruia îi devenise indispensabil, un institut modern, bine utilat, cu zeci de cercetători de valoare. Pînă a murit Ghibănescu, fără să se grăbească să-i ia locul, i-a dat toate semnele unei vădite prețuiri, evitînd chiar să-l pună în

încurcătură, povestindu-i mult prea complicatele cercetări ce se efectuau sub înaltul său patronaj. Încărcat de glorie și de medalii și decorații, el era lăsat să treacă prin modernele laboratoare de două-trei ori pe an și Paul Achim chiar întreținu, cu oarecare măsură, mitul infailibilei sale cunoașteri, prea mare ca să nu fie învăluită puțin în tăcere. El era învățăcelul care a urmat, în mod absolut firesc, învățătorului, ca în prea fericita epocă a Antoninilor, cînd primul împărat înfia, pentru a lăsa succesor, pe cel mai bun cetățean.

Gîndindu-se la institut, se culcă cu un sentiment al vinei devenit mai degrabă întrebare. Oare se putea proceda altfel ? Exista cineva mai bun și mai capabil ?

Capitolul VI

Cîndva, cu aproape o jumătate de secol înainte, Paul Achim exista deja, dar nu pentru el. Pe vremea aceea, tocmai pentru că nu-şi dădea seama de lume, el nu era decît obiectivitate. Timpul acela, străin pentru el, s-a continuat printr-o formulă a sa proprie atunci creată, de care era tot atît de puţin responsabil ca de naşterea galaxiei unde s-a născut — şi tot atît de obiectiv — să-i zicem transcendent lui.

Ca toţi oamenii deci, el era locuit de un străin ascuns, care rareori la unii oameni de excepţie se desprinde nevăzut ca o umbră şi poate fi contemplat cu mirare de prietenul său, care-l numeşte — aşa a fost într-un caz — „Daimonion", ce, în acel caz, ca şi în altele, mişcă puţin din deget şi spune : Nu. Asta să nu faci. Ţinînd tot timpul strîns legată, o margine mai de netrecut decît sîrma electrizată a unui lagăr de concentrare. Această fiinţă ce ne locuieşte este cea mai ciudată dintre făpturi, adevăratul „proto Kinoun mikinoumenon", pentru noi şi este timp, adică un eveniment transformat în fiinţă, memorie de care nu-ţi aduci aminte, fundament al conştiinţei care rămîne mereu inconştient, bază nemişcată a mişcării, deci contradicţie pură, „bucurie de a fi somnul nimănui, sub atîtea pleoape".

Se poate presupune că daimonionul lui Paul Achim s-a născut astfel : Întîi a fost o căldură regulată şi o voce care ascundea în ea mereu o mare bucurie de a trăi, deci mai caldă şi, din cînd în cînd, de fapt foarte des, devenea

tare, şi se desfăşura în cascade de rîs, şi atunci se întîmpla o mişcare, şi el era ridicat sus şi vedea pe o mare întindere camera vastă, privită de la incomensurabilă, pentru el, înălţime. Şi atunci şi el încerca să imite rîsul acela gîlgîitor, şi dădea din mîini şi din picioare, cuprins de veselie. Apoi, brusc, rîsul acela şi vocea şi căldura au dispărut. În casă era o ciudată tăcere şi apoi, pe acel fond de tăcere, o mare agitaţie, curente de aer şi uşi trîntite, şi o altă voce, care avea grijă de ele dar era acum şi formă, înaltă, slabă, cu părul alb, venea lîngă el şi plîngea. Timpul acela a fost foarte lung, şi el deosebea vocea nouă şi plîngăreaţă cu el, dar poruncitoare cu toţi cei din jurul lui, aproape răstită, de cealaltă voce, pe care o dorea. În clipa cînd s-a obişnuit cu noua stare de lucruri, femeia înaltă şi subţire, dreaptă ca o plantă în nemişcarea aerului de vară, l-a luat în braţe şi au făcut o călătorie prin camerele mari, cu mobilă greoaie de mahon negru, camere întunecate, ici-colo împodobite cu obiecte lucitoare de argint, care, în strălucirea lor zgîrcit luminată, strîngeau toate razele sărace şi le trimiteau înapoi, dar numai la mică distanţă, ca o aură ce împodobeşte capetele sfinţilor celor mai mici, care stau la marginea gloriei celei mari şi orbitoare, şi clipesc tihnit, într-o bucurie aproape tristă prin modestia ei.

La capătul călătoriei, au ajuns într-o cameră mai mică, şi în obiectul care începuse deja să se numească *pat* stătea întinsă vocea gîlgîitoare şi veselă, pe care aproape o uitase. Mirosea a aşternut încins şi mai erau încă cîteva mirosuri ascuţite şi neplăcute. Însă la vederea lui, femeia întinsă în pat, lîngă care a fost aşezat, a izbucnit într-un ţipăt şi mai plin de veselie şi viaţă, învăluitor şi puternic, la care el a răspuns. Dar numai după un timp — care pentru prima dată în viaţa lui a fost scurt, extrem de scurt — a fost luat de acolo şi a plîns. În fiecare zi, vreme de cîteva minute, totdeauna la aceeaşi oră, se

întîmpla această reîntîlnire şi această despărţire. Bucuria era măsurată cu zgîrcenie, lumea se pierdea şi se readuna în fiecare zi, şi rîsul şi ţipătul veneau totdeauna de la aceeaşi femeie culcată, numită *mama*.

Iar el, care avea o atît de strînsă legătură cu ea, deşi mereu întreruptă, era înconjurat de un fel de compătimire, şi femeia înaltă şi subţire, cu părul alb, pe care o iubea foarte mult, îl strîngea la pieptul ei ce mirosea a „Diana" în clipa cînd, aproape în fiecare zi, vocea mamei, de obicei atît de veselă, era plină de durere şi plînset. Hodor bácsi, doctorul acela borţos care semăna cu Mussolini, producea durere şi era obiect de duşmănie.

Tăcerile, despărţirile, un nevăzut şi neînţeles pericol care plutea peste casa aceea mare, măsurarea zgîrcită a bucuriei ce era asociată cu durerea, atenţia compătimitoare cu care era înconjurat, ca să-l apere de acel pericol nevăzut care însemna, poate, despărţirea fără întoarcere de vocea plină de viaţă şi gîlgîitoare, au fost la început lumea, şi acea lume era contradictorie şi pusă sub semnul a ceea ce mai tîrziu se va numi suferinţă, boală şi ameninţarea cu moartea, ritm al întîlnirii şi al despărţirii, discontinuitate, ca şi ideea că oricînd poate fi victima unui lucru de neînţeles.

Apoi lucrurile s-au schimbat şi au fost normale, ca pentru toţi copiii, atît doar că mama s-a ridicat din pat — mare surpriză — un lucru fix putea deveni mobil, dar umbla cu două bastoane şi el avea crize de furie cînd i se spunea, în glumă, o glumă foarte proastă : „mama ta e şchioapă". Nu e şchioapă, striga el, pentru că această infirmitate era legată de pericolul acela cu înţeles, care-l privea şi pe el şi de care era protejat de femeia bătrînă, înaltă şi subţire, ce plîngea atunci cînd se auzeau ţipetele de durere care străbăteau prin marile camere pustii şi

întunecate, prin uşile cu dublu canat, vopsite în galben şi cafeniu, pînă în camera lui, ţipete care semănau, fiind scoase de aceeaşi persoană, cu rîsul şi bucuria gîlgîitoare de viaţă, care astfel avea două feţe.

Acea lume contradictorie asupra căreia plana pericolul, suferinţa şi despărţirea fără întoarcere a îngheţat în el în clipa cînd a apărut lumea cea plină de obiecte şi persoane care toate, fiinţe şi lucruri, au nume. Însă prima lume, de dinainte de doi ani, a devenit *daimonion,* fundaţia cea mai adîncă a tot ce există, şi împotriva ameninţării ei el şi-a constrîns, conştient, persoana care se voise puternică, tare, gata să învingă lumea de pericole — cea mai adevărată dintre toate, şi s-o stăpînească prin voinţa lui de fier, prin puterea care era şi un anumit raport între oameni, ierarhic, dar şi altceva, măsurarea bucuriei şi protecţia, lupta de fiecare zi împotriva spaimei şi a ţipătului de durere. De aceea Paul Achim era şi sensibil şi insensibil, pentru că aflase de la început şi în mod fundamental cele două feţe chiar ale aceluiaşi glas, cel mai apropiat, rece ca toţi cei ce au cunoscut într-un fel suferinţa şi sînt obişnuiţi cu ea, dar şi duşman al ei, mai ales cînd se întîmplă celor cu care are o legătură intimă. Iar bucuria era aşteptare, şi era totdeauna scurtă şi măsurată şi adînc şi neînţeles legată de suferinţă. Daimonionul nu era ghiduş, vesel şi fără griji, ci era legat de boală, ameninţare şi lupta împotriva ei, era deci o fiinţă mai degrabă mohorîtă, ce se identifica cel mai bine cu lumina crepusculară a serilor de vară, pe cîmpii întinse. Şi era în contradicţie cu moştenirea lui din moşi strămoşi, acei oameni plini de viaţă, nu rareori duri, strămoşul lui îndepărtat fiind un mic boier de ţară, un sfert oştean foarte viteaz şi pe trei sferturi tîlhar care şi-a înecat propriul frate în apele Tisei, ceea ce era neobişnuit chiar pentru acele vremuri. L-a ţinut sub apă, cu toată puterea, pînă ce n-a mai mişcat şi picioarele lui au început să plutească

întocmai unei crengi rupte de pe mal, odată cu malul. Şi astfel şi-a întins stăpînirea peste munţii şi peste întinsele păduri întunecate de brad, pe care le cutreiera, spunînd : „Sînt ale mele", şi fapta lui inspira frică locuitorilor celor 15 sate pe care le stăpînea şi pe care îi conducea la război, sub steagul său ce purta stema leului deasupra coroanei în cinci colţuri şi sub ea, amîndoi leii cu sabie în mînă, animale necunoscute pe acele meleaguri, însă care aminteau de animalele ţărilor calde, din regatul celor două Sicilii, unde pentru prima dată înaintaşii săi s-au deosebit de semenii lor, prin vitejia arătată sub steagul cu crini ai regilor Angevini, regi ai Ungariei şi ai regatului celor două Sicilii, atacat uneori de sarasini, obişnuiţi cu leul.

Din întinsele pămînturi şi sate au rămas, după cinci sute de ani, doar un munte mic, un muncel numit Toporîşte şi o subţire bucată de pămînt de-a lungul Tisei. Dar ştiind că toţi munţii din zare, „cu păduri, rîuri şi fluvii, vînat mare şi vînat mic, pămînturi cultivate şi cultivabile, precum şi toate stîncile şi vîrfurile", cum spunea diploma, au fost ale lor, mai temeinic a rămas un imens orgoliu care învăluise şi fratricidul — şi acel orgoliu şi vitejie şi uneori mergînd pînă la crimă, moştenite, au fost mobilizate în lupta împotriva „daimonionului", lume de pericole tainice îngheţată în baza obiectivă şi străină a subiectivităţii.

De aceea poate, Paul Achim, în ziua de după tulburătoarea sa noapte de insomnii, întrebări false şi prea generale unele, sau adevărate altele, amintiri confuze şi mai ales îndoieli, vru să se comporte ca de obicei. Deşi ardea de nerăbdare să se convingă de existenţa deplină, vie, a Norei Munteanu, pentru care, deşi se hotărîse s-o protejeze şi astfel o umpluse de un conţinut, din nefericire nu al ei, ci tot al lui, semn al său, mai păstra o ciudată îndoială, el n-o chemă şi nu se duse la ea. Lucra concen-

trat, mai întunecat poate decît în alte zile, primi rapoarte despre mersul lucrărilor, despre planuri şi despre rezultate şi se dovedi, ca totdeauna, competent, sigur pe sine, bun stăpînitor al disciplinei dar şi al oamenilor de sub comanda lui. Tocmai pentru că se pusese el însuşi sub semnul îndoielii, „daimonionul" aproape descoperit îl determină, din frică, să fie mai el însuşi decît de obicei.

După patru oare de muncă încordată şi rodnică rămase singur şi ceru secretarei să nu fie deranjat de nimeni. Se duse la geam şi privi afară, nu curţile şi acoperişurile verzui ale caselor vechi, nici zidurile albe, ci nesigura lumină de primăvară, care nu se vedea cum se vede lumina groasă a toamnei care umple spaţiul, ci-l dezvăluia în întreaga lui incertitudine, subţiindu-l imaterial şi lăsînd să apară doar desenul în linii pure al lucrurilor, siluetelor lor trezite la viaţă sub formă de scheme sau sub *forma* însăşi, încă extrem de slabă în fapt, însă plină de nenumărate puteri de umplere. Stătu aşa, jumătate de oră la geam, golit de gînduri întregi şi articulate. Noaptea trecută era foarte greu de adunat şi pus sub un semn sigur, ea se caracteriza prin rupere, nu prin adunare.

Brusc, se întoarse şi ieşi din birou. Se lăsă cu plăcere din mînă şi refuză să-şi facă un plan, aşa cum îşi făcea de obicei. Venise timpul scurt al bucuriei. Urcă scările cu paşi siguri, cu mîinile la spate, ca un plimbăreţ în odihnă activă. Ştiu exact, pe coridorul pustiu, unde se afla uşa pe care urma să intre şi acolo se opri, ascultînd cu atenţie, cum nu făcuse niciodată în viaţă, nici măcar în copilărie. Ascultatul la uşi era strict interzis, fiind obiceiul fiinţelor ancilare.

Înăuntru se rîdea, şi deosebi vocea care povestea, care avea un farmec, ca şi irisul întrerupt al ochilor, dintr-un mic defect pe care acum îl deosebi pentru prima dată şi acea notă particulară ce o transforma din semn, semnul stării lui de spirit, în fiinţă vie, îl umplu de bucurie. Simţi aceeaşi căldură care urca din măruntaie

înspre gît, invadîndu-i pieptul, o căldură atît de intensă, încît era plăcut dureroasă, nu distinse ce povestea, auzi doar muzicalitatea vocii întreruptă de rîsete. Apoi avu un mic moment de panică. Poate despre el era vorba şi despre mărturisirea lui ridicolă. Şi el era un tiran, în felul său, desigur, sobru şi oarecum discret, şi deci nu putea fi prea iubit. Ce plăcere pentru ceilalţi să-l ştie slab şi bicisnic, plîngîndu-se în faţa unei fete necunoscute, o mică subalternă oarecare, de o obrăznicie ce scosese din fire pînă şi pe răbdătorul Niculaie Gheorghe. Deci, înfricoşat şi fără ruşine, fără frica de a fi descoperit de cineva, îşi lipi urechea de uşa metalică, şi atunci auzi, şi la început se sperie şi mai tare. Despre el, desigur, era vorba.

— Avea un aer important şi grav şi începu să mi se mărturisească, ca şi cum ne-am fi cunoscut de ani de zile. Îmi spuse pe scurt viaţa lui şi numeroasele lui victorii. Eu de abia puteam să-mi stăpînesc rîsul, însă îmi arboram şi eu aerul cel mai grav şi cel mai înţelegător. Dar ştiţi, nici mărturisirile lui Napoleon la Sf. Elena nu s-au spus cu un ton mai important. „Domnişoară, spuse el, eu am făcut în viaţă şi rău şi bine. Însă binele precumpăneşte..."

„Nu-i adevărat, strigă Paul Achim în sinea sa. N-am spus asta."

„Cunosc eu tineretul de astăzi, crescut fără griji, viaţă uşoară, baruri, dansuri, twist şi mai ştiu eu cîte. Păr lung la băieţi, pantaloni la fete, de nu-i mai poţi recunoaşte pe unii de ceilalţi. Însă toate astea trec şi vine timpul seriozităţii — atunci o să preţuieşti şi dumneata un om ca mine, aşezat, care se gîndeşte nu numai la plăcerea de astăzi, dar şi la ziua de mîine. Pentru care nimic nu e un fleac."

„De ce rîd ceilalţi, în fond ? Nu e aşa ? N-au avut ei o viaţă mai uşoară ? Ce e de rîs", se gîndi Paul Achim, ruşinat şi furios pe sine. Nu spusese el astea, dar probabil că în mintea ei de păsărică, aşa au răsunat confesiunile lui.

— Să-l fi văzut ce aer grav avea, ca și cum ar fi fost deținătorul tuturor marilor secrete ale vieții și n-ar mai fi rămas nimic neînțeles pentru el. Și, în afară de asta, aproape din fiecare cuvînt se ghicea o ură contra noastră, că sîntem tineri și „am avut o viață ușoară". Se vedea cum ar fi fost gata să ne pregătească o viață grea, ca noi să-i repetăm întocmai. Extraordinar ce ură, cu toată politețea lui plină de sfaturi înțelepte. „Între noi, spunea el, au fost mici, neînsemnate neînțelegeri. Dar sînt sigur că de acum înainte ne vom înțelege foarte bine, și eu am să te ajut să-ți faci un loc în viață, să promovezi, să faci o adevărată carieră științifică." Mă gîndeam : „dacă vrei să fac cariera ta, mai bine mă las păgubașă." Un impostor care fură lucrările și s-a ridicat doar prin prietenia inexplicabilă a directorului.

Paul Achim răsuflă ușurat. „Va să zică Niculaie Gheorghe nu s-a ținut de cuvînt și s-a băgat peste fată, deși i-am spus să o lase în pace." Vru să apese clanța și să intre, cînd auzi o voce de bărbat :

— De ce crezi că prietenia lui cu directorul e atît de inexplicabilă ? În fond, sînt cam la fel. Niculaie e, hai să cred, caricatura lui Achim. Însă eu am auzit multe despre gîturile pe care le-au frînt împreună. Treburile murdare le face Niculaie, bătrînul stă în umbră și-l sprijină nevăzut. Sînt un cuplu.

„E adevărat, își spuse Paul Achim. E adevărat, am fost un cuplu." Însă, în aceeași clipă, recunoscînd, simți și amărăciune dar și furie. Cine e cel care-l judecă, cine are dreptul să-l judece ?

— Nu sînt la fel. Poate e adevărat că au lucrat împreună și au frînt gîturi, cum spui. Însă nu sînt la fel. Directorul e un om deosebit. Nici nu vă dați seama, spuse Nora Munteanu.

— Se interesează în ultimele zile toți șefii de tine. De ce naiba ? Pînă ieri Niculaie Gheorghe te-ar fi înghițit.

Însă ieri te-a chemat directorul şi astăzi îţi dă sfaturi. Poate chiar o să faci carieră, cum spun ei.

În clipa aceea Paul Achim, în ciuda unui vag gînd de prudenţă, apăsă pe clanţă, împinse uşa şi intră. Erau cinci inşi în laborator : două femei, Nora Munteanu şi încă una, mai în vîrstă, de care parcă-şi aducea aminte, avea o figură plîngăreaţă şi în spatele compătimirii de sine se ascundea şiretenia — ea era probabil „agentul" lui Niculaie Gheorghe — şi trei bărbaţi, destul de tineri toţi. Intrarea sa creă un fel de stînjeneală, îşi schimbară toţi poziţiile, muşchii se contractară, feţele deveniră mai rigide. Era nu numai respect dar şi apărare, se ridicase barajul nevăzut de sticlă prin care nu pătrundeau decît imaginile şi vocile modificate, era mica dar veşnica celulă în care era introdus cînd avea de a face cu alţi oameni. Dar şi el şi ei erau deformaţi de aceşti pereţi. Numai Nora Munteanu nu-şi schimbă poziţia, ci se sperie cu adevărat, şi frica ei era o deschidere ; se dezvăluia fără rezerve, nu punea între ei nici o stavilă, nici un baraj, nici măcar acea strălucire din ochi, de înţelegere şi simpatie îndepărtată, nu mai apărea. Ziua de ieri nu se ştersese ci se continua, exista, lăsase o urmă. Îl apărase pentru că între ei exista un pact. „Doamne Dumnezeule, dac-aş reuşi s-o iubesc cu adevărat, totul ar fi posibil", îşi strigă el, apoi, apărîndu-se totuşi, spuse, deşi ştia foarte bine că nu va fi crezut şi îşi dădea seama că pentru ea a venit :

— Ce mai lucraţi ? Păreţi adînciţi în cercetări, în preajma marilor revelaţii.

Toţi rîseră, în afară de Nora Munteanu — care nu-şi schimbă poziţia, era la fel de speriată, cu ochii aproape umezi, fără un surîs pe buzele ei subţiri, uşor întredeschise.

— Pot şi eu să văd ce faceţi ? mai întrebă el, cu sentimentul că e silit să joace o piesă proastă, fiindu-i silă de propria lui prefăcătorie necesară, şi de rolul pe care trebuia să-l joace.

Unul dintre bărbaţi, şeful laboratorului pe care-l cunoştea — îşi dăduse doctoratul cu el, era un om capabil şi ursuz, şi după doctorat îl promovase — începu să-i explice tema lucrării. A lui era vocea care-l acuza că era la fel cu Niculaie Gheorghe. Paul Achim scoase din buzunar creionul lui mecanic, cu patru mine colorate şi se apropie, nu fără ranchiună, de planuri. Ascultă atent, încercînd să se concentreze, însă nu înţelegea decît vag şi automat ce i se spunea. Simţea prezenţa fetei, din spate, ca o dogoare învăluitoare, şi durerea aceea ciudată, care pornea din măruntaie şi-i invada pieptul, ridicîndu-se aprinsă pînă la gît. Însă era o durere plăcută, tocmai pentru că era atît de străină şi nouă şi îi venea să-şi strige: *Sînt viu, sînt viu.* Pentru că, neîndoios, era viu şi celula de sticlă nu era absolut închisă şi de netrecut. Ascultă, deci, sau se prefăcu că ascultă explicaţia temei, şi cuvintele se organizau într-un înţeles, aproape dincolo de atenţia lui, automat, pentru că el devenise un meseriaş adevărat, fără mari iluminări, pentru care un anumit tip de adevăruri erau automate şi se asemănau cu mersul sau cu întoarcerea comutatorului din apartamentul său, în timp ce adevăratele sale gînduri puteau fi foarte departe. De aceea erau nişte adevăruri pe care le-ar fi simţit numai dacă le-ar fi fost interzise sau blocate, ca mersul pentru un accidentat. Simţind aceeaşi dogoare şi senzaţie dureroasă care-i creştea din măruntaie, copleşit de conştiinţa că e viu, glasul său străin punea întrebări şi făcea observaţii, şi vîrful roşu al creionului făcea semne şi corecturi pe hîrtie, calculele erau bune însă, se mai puteau construi nişte ipoteze, pornind chiar de la aceleaşi cercetări. Pentru cei din afara lui, care-l priveau, niciodată n-ar fi părut mai mult un specialist de înaltă pregătire şi autoritate, îndeplinindu-şi rolul perfect şi cu competenţă, interesîndu-se de cercetări, înţelegînd mugurele unei idei noi, deschizînd o nouă pîrtie, precis, meticulos,

și stăpîn pe sine. Poate mai sec și mai exact decît altădată, pentru că mimarea interesului, masca lui perfect lipită pe față, părea mai autentică decît un interes real cu căile lui sinuoase și asociațiile neașteptate, sau decît atenția lui indiferentă, obișnuită cu o umbră de zădărnicie care nu rareori îi întovărășea munca fără ca măcar s-o știe altfel decît ca pe o ușoară iritare și acreală intimidantă pentru ceilalți. Acum, deși nu era cu adevărat atent la cele ce i se spuneau, era totuși exact dar binevoitor, fără nici o urmă din disprețul care nu-l făcea iubit ci doar respectat sau temut.

— Bine, spuse el la sfîrșit. Acum să vedem sarcinile fiecăruia.

Desigur, venind el aici, după ce ieri o chemase la el pe Nora Munteanu, nu se poate să nu se înțeleagă adevăratul său motiv, și o complicitate mascată, o mică ruptură în așezarea riguroasă a jocului, se făcea simțită. Ridicînd ochii de pe planurile șefului de laborator văzu și mai clar șiretenia mascată de un fel de tristă autocompătimire de pe fața femeii mai în vîrstă. Ea era cea mai complice, și surîsul ei era insinuant și puțin protector : Las' că vă știu eu cum sînteți. Dar dați-i drumul, nu puteți fi altfel decît niște ticăloși lascivi. Femeia mai în vîrstă, pe care o văzuse pînă atunci de sute și sute de ori dar n-o știa pe nume, ceva cu „escu", era hotărît o mizantropă, care odată pentru totdeauna trăsese concluziile în legătură cu viața și cu toți bărbații care au posedat-o și ea a cedat întotdeauna însă disprețuindu-i ; așa încît toate, dar absolut toate dragostele ei, și poate n-au fost puține, nu erau decît tot atîtea confirmări ale disprețului ei, și erau plăcute deși-i produceau și puțină silă, dar în măsura în care îi dădeau mereu și mereu dreptate. Viața ei a fost un continuu viol voluntar și puțin bolnăvicios din care a profitat, ca să se aleagă și ea cu ceva. Niciodată, nici măcar plăcerea simplă și sălbatică, cu atît mai puțin dragostea, pierderea de sine, ci numai pre-

zumţia că are dreptate în tot ceea ce bănuieşte ea despre lume şi oameni, şi a bănuit întotdeauna, chiar înainte de prima ei experienţă, de care i-a fost frică. Şi de atunci i-a rămas pe faţă masca de autocompătimire, pentru că reuşise să se iubească pe sine sub forma unei eterne plîngeri, şi buzele subţiri şi-au întors în jos colţurile, şi o viaţă întreagă a fost blîndă şi a aşteptat confesiuni, fiind foarte înţelegătoare, dispreţuind pe cei ce se confesau, chiar pe colegele ei de clasă din liceu ce-şi mărturiseau trecătoarele lor pasiuni în care ea, ascuns, vedea scîrboase păcate.

Paul Achim se miră şi el cum de a ajuns s-o intuiască aşa de bine, simţind-o aproape cu interes, înţelegîndu-i imediat resorturile, el de obicei atît de indiferent faţă de umbrele care-i populau lumea foarte goală şi în care se mişca, doar el o prezenţă masivă, prea masivă şi de aceea indiferent dispreţuitoare. De cînd îşi promisese să devină campionul memoriei o mie de experienţe trăite se iveau din adîncuri, se constituiau în constelaţii de asociaţii şi învăluiau toate lucrurile şi fiinţele. Permiţîndu-şi să aibă trecut, prezentul său deveni infinit mai plin şi greu de semnificaţii, trăind cu adevărat în mijlocul unei populaţii.

— Dumneavoastră... spuse el, adresîndu-se femeii, şi ochii săi întunecaţi o ţintuiră cu forţă pînă ce sub puterea privirii sale autocompătimirea se transformă într-un zîmbet ipocrit de „captatio benevolentiae", şi aerul de complicitate dispăru, şi şiretenia şi toate se adunară într-o desăvîrşită umilinţă, care era tot o prezumţie în fond, pentru că bănuia că toţi bărbaţii aceştia imbecili şi fuduli pot fi uşor cîştigaţi prin această umilire, pentru că nu sînt în realitate decît saci de orgolii mărunte.

Paul Achim o văzu oferindu-se cu aceeaşi umilinţă lui Niculaie Gheorghe, într-o cameră oarecare, împrumutată de la cineva, şi cum apoi, ştergîndu-se pe sine ca într-un sacrificiu suprem, deveniseră unul agentul celui-

lalt, ea informîndu-l despre tot, dar selecționînd astfel lucrurile încît ea să-l folosească și să-i îndrepte răbdătoarele furii împotriva celor pe care ea nu-i iubea. Or, practic, ea nu iubea pe nimeni, și probabil pe Nora Munteanu o suferea cel mai puțin, pentru că era atît de liberă și nepăsătoare la pericole. Și atunci, fără îndoială, neiubindu-l pe Niculaie Gheorghe nici nu era geloasă și-l umilise povestindu-i de disprețul pe care fata asta tînără îl afișează pentru el. Iar arma lui supremă de răzbunare nu putea fi, cel puțin la început, alta decît s-o silească să-l accepte de bărbat, spre secreta satisfacție a acestei femei mai bătrîne și înăcrite. Iar Nora Munteanu n-a cedat, fără măcar să se plîngă, l-a respins pur și simplu și firesc, ceea ce l-a înfuriat și a vrut să-și dovedească puterea, scoțînd-o și desființînd-o social, deci, pentru el, din toate punctele de vedere. Cu ajutorul lui, al lui Paul Achim, care urma să execute planuri ce izvorau din proasta înțelegere a lumii, a acestei femei, și din alianță dușmănoasă, aparent prietenie, cu Niculaie Gheorghe. Și cîte asemenea legături nu existau, o rețea întreagă, în care el era prins în centru, și poate îi este imposibil să scape, deși s-a crezut tot timpul deasupra, ca un stăpîn dominînd mecanismul, măcar aici, în propria sa instituție. Însă, deși pînă la urmă el primea toate onorurile, nu era decît un prizonier, nu atît al mecanismului superior, ci al propriilor sale creații, ca un Dalai-Lama copil, crescut de călugării în rase galbene ca șofranul, tunși în cap, care se închinau ghidîndu-l ca pe o jucărie vie ce trebuie numai puțin flatată ca să fie condusă. Fiecare fiind mînă și unealtă în același timp, el ajungînd chiar unealta îndepărtată a acestei femei care era complicea lui Niculaie Gheorghe, care fusese ani de zile complicele lui. Se restabilea astfel un echilibru, nimeni neputînd fi stăpîn fără să devină sluga slugilor sale.

— Dumneavoastră, repetă el, arătați-mi ce lucrați dumneavoastră ; și căldura dureroasă care urca din mărun-

taie se stinse şi apăru o senzaţie mai cunoscută, mai ales în ultima vreme (în tinereţe, cînd începuse suişul fusese superior nepăsător), o mînie surdă perfect stăpînită, o nemulţumire ce se desfăşura nestingherită numai în coşmarele sale uitate dimineaţa, a căror urmă, acum, redevenea vie şi-şi amintea ceea ce nu ştiuse cu adevărat niciodată.

— Eu, în cadrul acestei lucrări, a temei noastre de cercetare, spuse femeia, repetînd încet, prelungit, întrebarea, ca elevii proşti scoşi prin surprindere la lecţie, am de făcut următoarea operaţiune...

Aici se opri şi ochii ei scăpărară intens. Erau verzi-spălăciţi şi deveniseră mai vii, de culoarea ierbii puternice, dar prăfuite, pentru că a crescut pe marginea drumului, unde trec camioane grele şi maşini.

„Te înţeleg, spuse ea din ochi, te interesează fata asta, Nora Munteanu, şi ai prins de veste că şi altcineva îţi pîndeşte prada. O s-o ai, dar nu fără riscuri. Va fi primul scandal în care vei fi implicat."

— Continuaţi, spuse Paul Achim, şi ţăcăni creionul mecanic în mînă, schimbînd culoarea minei.

— Eu trebuie să stabilesc rezistenţa circuitelor.

— Da, spuse el. Arătaţi-mi rezultatele şi ţăcăni iar creionul mecanic în mînă. Prin ce metode ?

Femeia începu să caute prin sertare, să scoată hîrtii cu vagi calcule şi apoi, aşezîndu-le într-o presupusă ordine, i le întinse, cu o mînă vădit îmbătrînită, cu pielea uscată şi unghiile uşor încovoiate, manichiura nefăcîndu-le decît şi mai urîte, ca nişte ciocuri de papagal vopsite de către un trib exotic al cărui animal totemic era.

Paul Achim le răsfoi neatent şi văzu imediat improvizaţiile, observă dintr-o ochire o grosolană eroare de calcul, şi ciocul creionului se îndreptă ca un stilet spre ea, dar se opri tocmai cînd fu pe punctul s-o atingă. Apoi creionul ţăcăni din nou şi se închise.

— Ce-s astea ? întrebă el.

— Rezultatele, rezultatele calculului, răspunse femeia și vocea ei avu o inflexiune ciudată, de ură. „Vă știu eu, spunea ea, vă știu. Ți-am zădărît prada."

— V-am întrebat de metodă.

— Metoda pe care am folosit-ooo — își prelungi cuvîntul femeia, este o metodă electromagnetică (ultimul cuvînt țîșni ca un țipăt de ajutor).

— Bine că nu-i o metodă agricolă, spuse el. Cîte metode de măsurare a rezistenței releelor cunoașteți ?

— Îmi dați voie să vă explic. Metoda am pus-o la punct eu. Este o aplicație, pentru acest tip de releu, a metodei folosite de... interveni, în sfîrșit, șeful de laborator.

— Nu vă dau voie nimic. Dînsa nu e cercetător ? Nu poate să răspundă la o întrebare pe care trebuia s-o știe din anul II, hai III, de facultate ?

— M-ați intimidat, spuse femeia. Nu sînt obișnuită, și ochii i se aburiră ușor.

Plînsul putea fi o armă și dacă nu cîștiga direct, îl putea face pe el odios. O biată femeie slabă, tratată cu brutalitate, făcută să plîngă de acest bărbat crud, zădărît în poftele sale.

Însă Paul Achim mergea pînă la capăt. O să fie odios încă o dată, însă demonstrația trebuia făcută complet. Luă deci hîrtia unde văzuse enorma greșeală de calcul și creionul mecanic țăcăni din nou.

— Cine v-a intimidat aici ? întrebă el și încercui cu roșu greșeala. Ți-ai luat doctoratul cu mine, se întoarse el spre șeful de laborator, palid. Măcar lucrurile elementare știu că le știi. Dumneata ai verificat aiurelile astea ? Prostiile astea, fără cap și fără coadă ?

— Nu, spuse șeful de laborator. Nu le-am verificat Cercetările n-au ajuns în stadiul ăsta.

— Și atunci doamna cu ce se ocupă ? Cum repartizezi dumneata sarcinile ? Cine muncește aici și cine face act de prezență doar ? Sau dînsa e angajată să vă țină de urît și să întrețină conversațiile ? Poate face bine

cafele, dar atunci n-o plătim atît. Ce funcție ai dumneata ? se adresă el din nou femeii.

— Sînt cercetător principal, îngăimă aceasta și o podidiră lacrimile, care se scurgeau pe față făcînd jghiaburi prin stratul gros de fard.

— Principal, strigă el. Cercetător principal ! Ești și doctor inginer, nu ?

— Nu înțeleg ce aveți cu mine, răspunse femeia printre lacrimi, aproape hohotind. Nu sînt decît calcule preliminare, neverificate. Sigur că sînt și greșeli. Însă nici nu le-am revăzut.

Tăcerea era deplină în laborator, pe coridor se auzi trîntindu-se o ușă, care avu un ciudat ecou, parcă de închisoare, cînd cineva e scos la interogatoriu, neplăcut. Însă Paul Achim era hotărît să meargă pînă la capăt. Unde era acest capăt și ce vroia să demonstreze, nu știa. Pornise pur și simplu pe un drum, și forța lui de inerție îl copleșea. Desigur, femeia asta, ca atare, nu exista pentru el. Cearta și furia sa erau o poveste strict personală și-l privea pe el. Încă o dovadă a ratării sale. Conducea un institut, în care se băgaseră zeci de milioane, pe care le obținuse stînd ore nesfîrșite în audiențe pe la tot felul de foruri politice, administrative, economice. Însă i se părea o formă goală, un cuib de relații suspecte, cu destui imbecili științifici, în plus și primejdioși ca oameni. Pentru că nu se îndoia că femeia asta e primejdioasă. Era tot atît de bun organizator, plutind suveran deasupra lucrurilor, jucărie de fapt în mîna propriilor sale creaturi, pe cît era de valoros ca om de știință a cărui operă într-o minte cu adevărat dotată nu naște decît ideea pescuitului de păstrăvi.

— Eu am ceva cu dumneata, nu ? Asta e întrebarea. Dar, de fapt, întrebarea adevărată este : ce ai dumneata comun cu știința ? Și răspunsul e simplu și evident. Se impune de la sine ca o axiomă : *Nimic. Absolut* nimic.

Viaţa dumitale e o întîmplare. Se explică prin legea numerelor mari. Şi va trebui să se petreacă în altă parte !

Tăcerea în laborator era deplină. Pînă şi suspinele şi lacrimile femeii încetaseră. În faţa pericolului real al lumii rele în care-şi închipuia de ani, de decenii, că trăieşte, ea paralizase fără să se poată apăra. Nu pentru că i-ar fi dat lui Paul Achim cea mai mică dreptate. Totul era o intrigă, iar ignoranţa ei îi era cu totul necunoscută şi nerecognoscibilă, pentru că nu avea criterii de măsură. După ea de fapt toţi erau nişte ignoranţi, mai mult sau mai puţin, care se descurcă. Şi. Einstein era la fel de şmecher, cel mai şmecher dintre toţi. Îi ştia ea pe toate aceste bestii lubrice. Însă de apărat, cu *adevărul*, adică dezvăluind ce se ascunde în spatele acestor pretenţii ştiinţifice, pentru că totdeauna în spatele a orice se ascunde ceva păcătos şi lubric, nu se putea apăra. Trebuia jucată această comedie pînă la capăt, pentru că aceasta era forma vieţii lor, ca şi laboratoarele, şi cifrele astea de neînţeles, şi diploma de doctorat care pentru ea era o după-amiază într-o cameră duhnind a altă persoană, într-un bloc anonim, unde Niculaie Gheorghe împrumutase o cheie.

Paul Achim nu se îndoia că aşa gîndeşte femeia, parcă i-ar fi citit gîndurile. Şi undeva exista o umbră de adevăr. În tăcerea deplină se auzi un robinet picurînd, aproape cristalin şi paşnic. Avea garnitura uzată. Deodată simţi din nou căldura dureroasă care ţîşnea din măruntaie şi-i invada pieptul. Dracu' să-l ia cu demonstraţia lui. Acum nu putea vorbi, n-o putea chema pe Nora Munteanu, nu se puteau retrage împreună, ar fi pus-o direct în primejdie. Şi atunci se hotărî s-o privească, şi luîndu-şi ochii pironiţi de pe faţa urîţită de frică, furie şi demachiere a doamnei Georgescu (îşi aminti cum o chema), cu timiditate se întoarse spre Nora Munteanu.

Cuvîntul reproș ar fi prea mult, pentru a-i caracteriza atitudinea. Însă îi dispăruse acea bruscă timiditate, aproape frică, cu care-l întîmpinase. Acum era mai degrabă impenetrabilă, absentă, ca și cum cele întîmplate n-ar privi-o și de aceea s-a retras, cu un ușor dezgust, în orice caz cu neplăcere. Încercă să-i caute insistent privirea, în definitiv, *de ani* comunicaseră numai prin ochi, dincolo de cuvînt, însă nu reuși să obțină nimic, nici măcar reproșul, care l-ar fi lămurit și ar fi reprezentat ceva, ci numai acea neutralitate de la mare distanță.

Din nou o privi pe doamna Georgescu, cu fața ei răvășită de plîns și fardul topit cu șanțuri de lacrimi. Scurta lui întoarcere spre Nora Munteanu, insistența lui fuseseră observate. Doamna Georgescu încerca, și reușea numai în parte, să-și ascundă un zîmbet superior și răutăcios. „Ei, v-am prins, părea că spune ea, mai puteți tăgădui care e *adevăratul* motiv ?" Ochii lui întunecați făcură să-i piară zîmbetul de pe față, ca și cum ar fi fost șters cu un burete un desen caricatural făcut pe tablă de un elev, și profesorul sever, plictisit, trece cu buretele și desființează opera comică. Nu se putuse înșela. Pe lîngă totala ei incompetență, în afară de orice dubiu, era într-adevăr rea, bîrfitoare și nu chiar inocentă de urzelile din acest laborator.

— Cu cine v-ați luat doctoratul ? întrebă el, continuînd s-o pustiască privind-o întunecat.

— Cu domnul profesor Niculaie Gheorghe, răspunse ea, retrăgîndu-se prudent în spatele triumfului.

Oricum, Niculaie Gheorghe *era* prietenul său cel mai bun.

— E slab condus laboratorul. Fiecare om trebuie să-și aibă întrebuințarea necesară. Să fie util. Nu cred că e cazul aici. Vom vedea ce măsuri trebuie luate. Bună ziua.

Nora Munteanu rămăsese la fel de impenetrabilă, mai mult de partea celorlalți decît a sa. Era imposibil să găsească un pretext ca să poată sta de vorbă. Și o mai și

lăsase în pericol. Ieri o chemase şi astăzi făcuse demonstraţia asta, dusă din inerţie pînă la capăt. Putea să i se reproşeze că-l informase despre competenţa fiecăruia şi să-i creeze o atmosferă imposibilă. Ieşi, deci, furios pe sine. Sentimentul că el îi oferă protecţia, care-i umpluse reprezentarea cam goală, ce o punea sub semnul unei anumite îndoieli, ca şi cum n-ar exista aievea şi ar fi o invenţie a lui, făcînd-o prin apărare reală, dispăruse. Frumoasă protecţie îi mai oferea.

Întorcîndu-se întristat spre biroul său, se gîndi totuşi că ştia foarte bine relaţiile, tipul de relaţii din institut şi le lăsase să continue nestingherite, făcîndu-se că le ignoră. Ştia totul, pentru că modelul era în capul său şi, într-o anumită măsură, era emanaţia lui. Ştia foarte bine şi ce va urma, şi ce se va spune în urma lui, şi că fata aceea, care-l apărase în secunda în care intrase în laborator, nu va îndrăzni să spună nici un cuvînt, însă, poate — şi aici simţi o undă de plăcere — va suferi, pentru că nu poate să-l apere. Cine protejează pe cine ? Poate totuşi va risca sau, în orice caz, nu va spune nimic, simţindu-se vinovată de vinovăţia lui, care, în definitiv, era mai degrabă o greşeală de tact. Femeia aceea, Georgescu, nu ştia absolut nimic.

Intră în biroul său amărît şi încercă să lucreze. Însă îi fu dor, ăsta era cuvîntul, dor de Nora Munteanu, trebuia s-o vadă neapărat. Criza lui generală, poate dintr-un instinct de apărare, printr-o subtilă deturnare, se transformase într-o criză erotică. Era îndrăgostit cu adevărat, însă, ce-i drept, nu prea ştia de cine. Mai degrabă de propria sa fantezie.

Deodată îi veni o idee. Îi va afla adresa şi numărul de telefon şi o va căuta după-amiază. Nici nu era greu. Sună şi spuse secretarei să-l cheme pe şeful personalului la el, care să aducă dosarele tuturor celor din laborator. Nu avea nici un prieten, pe nimeni care să se ducă în numele lui şi să stabilească un loc de întîlnire sau să-i

transmită măcar un bilet. Era cu desăvîrşire singur, aici ca şi aiurea. Însă putea să ceară dosarele, fără să o pună în primejdie. În definitiv, observase incompetenţa cuiva şi dezordine în laborator, şi avea dreptul şi datoria să-i cunoască pe oameni. Desigur, normal ar fi fost să-l cheme pe Niculaie Gheorghe, care răspundea de acel laborator şi să-l întrebe pe el. Dosarele de cadre erau o măsură extremă, mai ales fără consultarea şefului de secţie şi a directorului ştiinţific, şi arăta anumite raporturi, noi, intervenite în institut, lipsă de încredere în colaboratorii săi vechi, cei mai încercaţi şi îndelung verificaţi. Era un semn de criză, care se va răspîndi într-o zi, dacă nu cumva în cîteva ore, în întreg institutul, producînd speranţe sau frică, ameninţînd poziţii şi deschizînd perspective celor ambiţioşi. Şi astea le ştia, şi existenţa grupărilor în luptă, pe care nu rareori le folosise, încercînd doar să fie mereu deasupra lor. Ştiuse tot timpul tot, numai că acum ce ştia i se părea şi reprobabil. Mai existau dărîmăturile, rămăşiţele unor vechi grupări, cu rădăcini pînă în vremea Tatianei Dobrescu. Mai rămăseseră, în colţuri de secundă importanţă prietenii lui Zaharescu, învinşi de el şi de Niculaie Gheorghe, dintre care unii erau buni, dar, asupra lor, de mai bine de un deceniu, plutea o bănuială, o umbră de neîncredere. Erau cei ce plecau pe socoteala lor în străinătate, unde aveau nu puţine relaţii. Zaharescu el însuşi, după doi-trei ani foarte grei, plecase din ţară. Se întîlniseră la un congres, şi acesta fusese cu el nostalgic de amabil, ca şi cum între ei nu s-ar fi întîmplat nimic. Mai era grupul „tinerilor" din care făcea parte, oarecum, şi şeful laboratorului controlat acum, în frunte cu doctorul Simulescu, cel pe care el şi Niculaie Gheorghe îl consideraseră cel mai primejdios, pentru că în anii trecuţi deveniseră puternici, şi Simulescu, cercetător foarte capabil, unul dintre cei mai capabili, duşmanul de moarte al lui Niculaie Gheorghe, ajunsese secretarul de

partid al institutului, înlocuind un om care era devotat *conducerii legitime*, întemeietorilor.

În perioada „liberală", ei duseseră o politică foarte complexă, de stăvilire discretă, de baraj, „a policy of containment" a expansiunii celor ambiţioşi, ca să nu se întîmple, aproape în mod fatal, o expansiune de tip „domino". Dealtfel fusese informat că aşa i-au şi numit tinerii — „oamenii dominoului", aplicînd în institut ceea ce citeau în ziare. Au fost foarte primejdioşi şi prin 1970 se părea că vor învinge. Însă mai tîrziu, o conjunctură favorabilă îi măturase. Simulescu n-a mai fost confirmat de către organul superior ca secretar, în ciuda marelui număr de voturi. Niculaie Gheorghe, bogat în relaţii la nivele mici, animate toate de un sănătos conservatorism, a găsit un amănunt de dosar şi a obţinut victoria. Apoi unii dintre tineri, mai grăbiţi, au fost atraşi de aşa-zisa grupare a „ordinei" din institut, şi, păstrîndu-şi un anumit limbaj din trecutul apropiat, i-au slujit pe ei cu credinţă. Aceasta a fost ultima şi cea mai recentă victorie a sa, pentru că a lui fusese victoria.

Creionul ţăcăni din nou şi el scrise pe agendă, pentru a doua zi, *Simulescu*, şi-l sublinie cu două linii. Dacă va începe o nouă bătălie, acest tînăr capabil va fi aliatul său. Va mătura impostura din institut.

Acum ştia că, după scoaterea portretului bătrînului magistru, după cearta cu Niculaie Gheorghe, după vizita sa în laboratorul oblăduit de acesta şi acum, cerînd peste capul ierarhiei — al cărei prizonier era — dosarele de cadre, toate aceste grupări şi rămăşiţe de grupări vor intra în alertă. Însă, oricum, el era hotărît să înceapă totul de la capăt şi puţin îi păsa. Şi, dealtfel, numai aşa va putea afla ceva despre Nora Munteanu, simbolul schimbărilor din el. Inclusiv adresa şi numărul de telefon, unde o va suna după-amiază.

Şeful personalului intră în birou cu dosarele sub braţ. Paul Achim se întrebă, pentru prima oară, după ce-l

văzuse de zeci şi sute de ori (fiind oarecum şi aliaţi), oare ce gîndeşte acest om care-l salutase respectuos cu un „să trăiţi" militar, aproape lovindu-şi călcîiele, şi aşezînd dosarele pe masă fără un cuvînt, prin toată atitudinea sa, fiind gata să se retragă sau să rămînă, să tacă sau să răspundă la orice întrebare precisă. Cel mult se vedea că renunţă cu oarecare greutate la aceste dosare ale lui. În ultima vreme rolul său crescuse puţin şi ocult, însă, moştenire a epocii premergătoare, păstra cea mai desăvîrşită atitudine de respect şi subordonare. Faţa lui era impenetrabilă şi, deşi aduna informaţii, părea lipsită de orice curiozitate. Poate chiar asta era nota lui specifică, nu avea nici cea mai mică atitudine de curiozitate activă, şi prin indiferenţa lui mohorîtă şi desăvîrşită era particular şi atrăgea într-un fel atenţie.

— De cînd eşti în institut, tovarăşe Ionescu ? îl întrebă Paul Achim, încercînd să pătrundă dincolo de masca lui de fier, prin această întrebare, prima întrebare personală de cînd se cunoşteau.

— De opt ani, tovarăşe director general, răspunse şeful personalului, neutru şi fără mirare.

— Şi înainte unde ai lucrat ? continuă el interogatoriul, pe care voi să-l facă prietenos, şi-i făcu semn cu mîna să se aşeze.

Ionescu se aşeză calm şi răspunse tot neutru :

— Am avut o muncă în aparatul de stat.

— Adică ? întrebă Paul Achim şi-i întinse o ţigară.

Ionescu o luă, observă marca dintr-o scurtă privire şi apoi şi-o aprinse, ca şi cum ar fi vrut să facă o pauză şi să reflecteze.

— Cred că ştiţi, nu ? spuse el, trăgînd un fum cu plăcere.

— Am uitat şi vreau să-mi reaminteşti, răspunse Paul Achim.

Sigur că ştia, însă o ciudată fascinaţie îl îndemna să insiste, nici el nu ştia de ce. Era ceva în istoria asta, un

miez care răspundea multora din întrebările sale încă neformulate,

Ionescu îi răspunse sec, înțelegînd parcă tot ce-i trecea prin minte lui Paul Achim :

— Am fost ofițer.

— Și la noi cum de ați ajuns ?

Ionescu mai trase un fum, apoi spuse :

— Noi ne pensionăm mai repede, munca noastră e de uzură.

— Și aici vă odihniți, nu-i așa ?

Ionescu, pentru prima dată, zîmbi aproape prietenos, apoi dădu din cap, mai mult nelămurit decît afirmativ, înainte de a răspunde :

— Oarecum. E altceva. Cu totul altceva.

— Însă cunoști bine oamenii din institut, nu-i așa, măcar prin formație profesională ?

— Da. În fond e treaba mea să-i cunosc. De aceea sînt plătit.

— Și-i cunoști ca oameni ? Sau ca dosare ?

Ionescu îl privi lung. Apoi spuse :

— Dacă știi să citești un dosar, deosebirea nu e chiar așa de mare. Sau poate e altceva, nu știu.

Nu era un om guraliv, din contră, unul foarte tăcut. Conversația îl mira desigur, deși n-o arăta în nici un fel. Îl privi pe Paul Achim lung de tot, parcă întrezărind ceva. Apoi, se hotărî să vorbească :

— În meseria mea, vreau să zic în cea veche, după un timp, cînd n-am mai fost atît de tînăr, mă întrebam cum e *omul* din spatele acestor hîrtii. Omul, în carne și oase.

— Și descopereai ?

— Nu știu. Dar de la un timp am început să mă întreb. Era o deosebire enormă. Vreau să zic, între cele două faze ale mele. Cînd mă întrebam și cînd nu mă întrebam.

— În ce consta deosebirea ? întrebă Paul Achim.

— Era o deosebire de maturitate. După un număr de ani, nu mai ești la fel de sigur.

— Și ai ceva să-ți reproșezi ? insistă, subit curios, Paul Achim.

— Nu, strigă Ionescu, și se ridică în picioare.

Dincolo de acest cuvînt nu vroia să continue discuția.

„Cîți sîntem, cîți sîntem", se gîndi aproape cu voce tare Paul Achim, apoi, privindu-l lung pe Ionescu în picioare, masiv și aproape amenințător, hotărît să plece, îi spuse eliberîndu-l :

— Bine, tovarășe Ionescu. Am să-ți trimit dosarele după ce mă uit prin ele.

— Mă chemați și le iau chiar eu. E o regulă, știți, la noi.

— Unde la noi ?

— La serviciul de personal. Sînt dosare secrete. Și dealtfel, e bine și dintr-un alt punct de vedere. E o chestiune de discreție. Lumea cînd află, vorbește. E un fel de a-i apăra pe oameni.

— Bine, am să te chem.

Ionescu, înainte de a ieși, strivi țigara pe jumătate fumată într-o scrumieră, apoi salută din nou aproape militărește.

Paul Achim luase deja primul dosar și-l răsfoi neglijent. Era al șefului de laborator. Nimic interesant, date știute de toată lumea, sau importante doar pentru șeful laboratorului, cu numele mamei și al tatălui, ocupația lor, date personale care reprezentau amintiri pentru el și nimic pentru cei ce răsfoiau neglijent în dosar. Vru să-l închidă, cînd dădu peste două foi bătute strîns la mașină. Una era o formă ciudată de denunț, semnată de Niculaie Gheorghe care consemna faptul că șeful laboratorului „a avut strînse relații în perioada 1967—71 cu *elemente aventuriste*, conduse de Simulescu și Pop, care l-au introdus în partid ca unul din membrii masei de manevră, care, punînd mîna pe organizație, urmăreau instaurarea unei atmosfere liberaliste, apolitice și subminarea conducerii

institutului. Se întîlneau „în secret" și discutau în afara cadrului legal al pregătirii ședințelor, cerînd schimbările radicale în institut și în organizarea cercetării". O altă hîrtie, scrisă de mînă, relata o discuție avută la Pop acasă, în cadrul căreia au fost proferate insulte la adresa directorului general al institutului, prof. dr. Paul Achim și a directorului științific prof. dr. Niculaie Gheorghe, tratați ca incompetenți. Se făcuse un plan de înlocuire a lor, și se pusese problema unei scrisori adresate celor mai înalte foruri de partid și de stat prin care să se zugrăvească adevărata atmosferă din institut. Se relata o discuție avută de doctorul Simulescu Anton cu un înalt demnitar care le promisese sprijinul, și riposta doctorului Pop Emil, șef de secție (acum doar șef de laborator), om cu o biografie dubioasă, care afirmase „că e degeaba, corb la corb nu-și scoate ochii". Aceste cuvinte erau subliniate cu roșu, gros și o mînă cu un scris mai stîngaci, scrisese pe margine : „vezi dosar complet Pop Emil". Probabil era chiar șeful personalului. Șeful de laborator cerușe atunci înlocuirea „celor compromiși", a „staliniștilor", în frunte cu Achim și Niculaie și a oamenilor lor, și înlocuirea criteriilor complexe de avansare prin „singurul criteriu, acela de merit". Aceeași mînă cu creion gros, roșu, subliniase cuvîntul „merit" și scrisese pe margine : „Ce fel de merite ?" Era cea de-a doua notă, semnată de Vasile Păuliș.

Paul Achim simți că roșește. Legăturile cu „grupul aventurist și apolitic" erau legături cu biroul de partid din acea perioadă, împotriva căruia el dusese o luptă ascunsă „policy of containment", iar Vasile Păuliș fusese cel mai guraliv membru al grupului aceluia. Și, în același timp, îl informa pe Niculaie Gheorghe care, de conivență cu șeful personalului, le punea la dosare note ce-i descriau ca elemente periculoase ordinei sociale. Iar el, Paul Achim, știuse acest lucru, nu în detalii, el nu știa niciodată de-

taliile, care erau treaba altora, de la Niculaie în jos, însă, oricum, le știa. După ce fusese informat de discuția lui Simulescu avută cu înaltul demnitar, avînd acces la acesta reușise să-și întărească influența, după ce-l pregătise prin relații colaterale, neutralizînd „denunțurile calomnioase" ale lui Simulescu. Primise bune asigurări și „acțiunea grupului aventurist și apolitic" n-a dus la nici un rezultat. Iar Vasile Păuliș, ajutat foarte discret, pentru a nu fi „deconspirat", prin burse în străinătate (un an la o mare universitate americană) unde fusese propus de Simulescu iar ei, Niculaie și el însuși, s-au făcut că se opun, au amînat dosarul pînă la limită, deși Păuliș fusese asigurat că totul e numai de formă. Apoi, întors după înlăturarea lui Simulescu din treburile institutului, a fost promovat șef de sector, apoi în conducerea institutului, deși era foarte tînăr. Însă, în ultimul an, veleitățile lui depășind aceste compensații, și nerăbdarea sa fiind prea mare, a fost înlăturat, chiar de Niculaie Gheorghe, care i-a întins o cursă — îl cunoștea perfect — și apoi l-a lovit astfel, încît să nu se mai ridice ușor. Însă, prin legăturile formate, reușise să se instaleze și să promoveze într-un minister, al cărui departament de cercetare îl conducea. Dar trecuse prin momente de disperare, și Paul Achim își aminti cu precizie de întreaga perioadă efervescentă, de ședințele agitate în care el stătea ca un sfinx în prezidii și nu răspundea aluziilor care de abia erau voalate, la el însuși, la plăcerea ascunsă pe care i-o dădea stăpînirea de sine, o plăcere mai mare decît chiar cea avută în perioada de ascensiune. Erau momente cînd simțea că Niculaie Gheorghe își va pierde răbdarea, marea lui calitate, răbdarea, poate singura lui calitate reală, pentru că el era atacat nu prin aluzii, ci direct, mai ales de acel Pop care fusese apoi măturat din institut. Să simți dușmănia din jur și s-o înfrunți, să fii tu, director general, întrerupt cînd vorbești și să taci, ca apoi să-ți reiei cuvîntul chiar de acolo de unde ai fost întrerupt. Să-l

strunești pe Georgică și pe alți prieteni ai tăi, majoritatea acum rușinați, care ar fi trecut în cealaltă tabără, însă nu erau acceptați, și el, Paul Achim, îi simțea ca pe propriii săi iobagi. Seninătatea lui din acele zile, cînd mulți ca ei își pierduseră capul, în afară de el, care se simțea din nou tînăr, puternic, și, în atmosfera generală, impunea respect. Cucerise, acesta era cuvîntul, zeci de milioane, o sută de milioane, pentru a dezvolta institutul și a se dovedi indispensabil. Stătea în prezidii alături de Simulescu care se simțea uneori intimidat de el, și după ședințele cele mai agitate îi nîtindea o mînă rușinată, și el i-o strîngea cordial și-i zîmbea ca unui prieten foarte bun. Pînă ce acesta venea la el în cabinet și-i spunea :

— Tovarășe profesor, nimeni nu vă poate contesta capacitatea organizatorică. Băieții au trăncănit pierzîndu-și măsura, mai ales Pop, însă trebuie să înțelegeți că sînt însetați de dreptate, de o atmosferă de muncă și cinste.

— Bineînțeles, spunea el. E inutil să-mi spui. Nici o clipă nu mă îndoiesc și nu m-am îndoit de bunele voastre intenții. Sînteți utili institutului și faceți treabă. Altfel, toate aceste milioane, o sută de milioane obținute, ar fi aruncate în vînt. Numai voi puteți să le folosiți.

— Atunci de ce nu renunțați la profesorul Niculaie Gheorghe ? Știți că n-are nici o valoare științifică !

— Ascultă, dragă Simulescu, îi spuse el pe un ton cald, apropiat, prietenos. Vorbești mereu de o nouă moralitate. Dumneata, moral vorbind, ai renunța la cel mai bun prieten al dumitale, de pildă la Pop ? L-ai abandona cînd e într-un moment greu ? Gheorghe e mai greoi, Pop e exaltat, fiecare cu alte lipsuri, însă fac greșeli și unul și celălalt.

— Bine, dar Pop e un cercetător strălucit, nu e același caz.

— Niculaie Gheorghe e un bun organizator și e muncitor ca o vită de povară. Și apoi, dumneata nu știi cum ne-am bătut noi împotriva dogmatismului ! Ai auzit de Za-

harescu-Zuckermann ? Știi cum punea el problemele, acoperindu-le de citate fără nici un rost. Un dogmatic și un talmudist. Noi, Gheorghe și cu mine, l-am neutralizat și v-am deschis vouă cale liberă, spre adevărata știință. (În fond, Zaharescu și ei au susținut aceleași lucruri, iar distrugerea lui s-a făcut pentru că *nu era îndeajuns* de rigid și apoi nu s-a putut nici adapta, crezînd, la noile nuanțe, însă Simulescu nu știa exact aceste lucruri.)

— Înțeleg. Sînt de acord, dar oricum, *director științific ?*

— Lasă. Problema este : ți-ai abandona cel mai bun prieten în numele moralității ?

Simulescu era învins și încetinea atacurile, iar el, Paul Achim, ținea toate frînele în mînă, potolea nerăbdările, se simțea, în plină amenințare, mai bine decît oricînd. Știa, intuia iritarea unora ca el, aflați la alte niveluri și aștepta deznodămîntul, evitînd să dea bătălia în condiții nefavorabile, și în același timp găsea punctul slab, îl recruta pe Păuliș, distribuia recompense, integra pe cei integrabili, producea mici invidii în tabăra adversă.

Și, mai ales, se apucase de lucru. Muncea de dimineață pînă seara, în muncă științifică, atunci de fapt pusese bazele lucrării care acum s-a dovedit nu cine știe ce importantă. Sta pînă noapea tîrziu în laborator, citind, măsurînd, obligîndu-i pe toți să muncească, micul său colectiv, pînă la epuizare, și el, cu facultatea, institutul, ședințele la nivel mai înalt și, în același timp, munca științifică făcută cu exactitate funcționau ca o uriașă uzină modernă, complexă. Însă fiecare formulă, fiecare măsurătoare, fiecare nouă idee nu însemnau nimic în sine, nu reprezentau un adevăr, deși era scrupulos, exact și critic, deci respingea ceea ce este fals, ci un semnal, un simbol al forței sale, a vitalității sale de urmaș de războinici. Era o lovitură dată dușmanului și de aceea n-avea nici o valoare epistemologică. Puțin îi păsa de „feed-back" și de „autoreglare"

deşi lucra concentrat, cu încăpăţînare. Toate aceste cuvinte, teze şi tehnici erau *el*, orgoliul său. (Şi pe un plan mai adînc, necunoscut lui, în zona obiectivă şi întunecată ca un obiect al subiectivităţii însemna lupta cu acel univers plin de pericole, cu glasul acela gîlgîit de vitalitate al mamei, şi apoi acelaşi glas ţipîndu-şi suferinţa, cînd venea doctorul gras care-i mişca încheieturile anchilozate şi oasele sfărîmate în accident, şi şoaptele din camerele în care luceau vasele întunecate de argint, şi mirosul de „Diana" al femeii înalte, cu părul alb, care-l compătimea şi-l strîngea la piept, şi bucuria dată cu linguriţa — cîteva minute în fiecare zi — necunoscuta planare a morţii vag resimţită, împotriva căreia îşi conduse personalitatea puternică şi de neînvins.) Nu era adevăr, nu era minciună, nu exista decît un imens orgoliu că ţine, că rezistă, şi încrederea în victoria finală, pentru că simţea iritaţia celorlalţi ca el, care deţineau şi ei cîte un colţ de putere. Ca atunci cînd fusese invitat la cină, într-o casă de la Şosea şi s-a ameţit puţin gazda, şi atunci a strigat : „Voi ce credeţi, că am luat puterea, ca s-o risipim, să tehnocratizăm societatea ? O vom ţine cu dinţii !" Era un om solid Grigorescu acela, care condusese ani de zile o regiune din nord, unde se născuse el, şi simţise atît de adînc gustul puterii, încît îi rămăsese lipit de cerul gurii, ca o rodie mîncată în deşert. Îşi adusese aminte cum a venit, demult, cînd el era elev de liceu, cu un avion, ca şi cum ar fi fost o fiinţă extraterestră coborîtă din cer şi în cîteva zile a instaurat o nouă ordine în oraş. Împreună cu vărul său Grigore se strecurase prin mulţime şi văzuse cum se aşează brandurile în faţa vilei Grödl, unde era ascuns Piticu. Grigore îl vizitase pe doctorul Suluţiu şi era plin de importanţă, părînd că ştie şi a aflat multe, că e deţinătorul unor secrete şi-i şoptise : „Ieri a fost un ziarist mare la domnul ministru Suluţiu. O să le arate lor !" Însă el, de pe atunci, îi şoptise lui Grigore — care acum era şi el undeva, un temut specialist : — „o să le arate pe dracu",

și apoi îl pîndise pe Grigorescu ieșind de la prefectură și îi plăcu mersul său sigur pe sine, deși ținea fruntea aplecată, ca și cum ar fi fost gata de o luptă corp la corp. Deși era ger, avea mantaua de piele descheiată, ca și cum n-ar fi vrut să-și ascundă pieptul lat ca o platoșă. Îl admiră și, obscur, își promise că nu va fi, toată viața, decît de partea învingătorilor.

În seara aceea, la cină, Grigorescu, gras, roșu la față, fără privirea aprinsă, surprinsă atunci în fața prefecturii, își scoase cravata și haina și rămăsese într-o cămașă albă, pe care o deschisese la piept, ca odinioară mantaua de piele, și i se vedea părul des ca o blană, acum albit, și striga :

— Voi credeți că vom ceda vreodată din autoritatea noastră ?

— Dar nimeni nu spune asta.

— Mă rog. Nimeni nu spune. Însă nici nu vrem s-o împărțim cu nimeni. Ce-ați fi fost voi, fără noi ? De unde institute de cercetări, de miliarde, dacă n-am fi condus noi astfel ca lumea să facă uriașe eforturi ? Ce credeți voi, cînd am intrat din casă în casă, ca să descopăr grîul ascuns în șirele de paie, de țăranii care ne priveau cu ochi ciudați, ochii mamei mele cînd venea perceptorul și omul cu toba, care ne anunța rușinea în sat. Uite-așa : dum, dum, dum. „La Grigore-a Vădanei iar au venit să le ia oala de pe vatră", noi ce. eram vite, să nu ne dăm seama ? Și totuși am făcut-o. M-am uitat drept în ochii femeii și am spus : „Lasă, leliță, că vă știu eu. Vă descurcați voi !" Și acum, am strîns cureaua și am adunat bani și v-am făcut institute și gata. Nu știm fizică, nu știm chimie, la gunoi cu noi. Sau hai, ne faceți o concesie și ziceți : Să împărțim autoritatea ! Niciodată !

Paul Achim îl privise și-i plăcuse. Erau din același aluat, deși prin mamă, el se trăgea din neamul Dunca, stăpînitor de pămînturi, cu izvoare cu tot, vreme de cinci sute de ani. Și era urmașul marelui T. M. care nu se lăsase

niciodată, iar Grigorescu era fiul lui Grigore al Vădanei, unde venea perceptorul cu toba ca să-i ia oala de pe foc. Însă aluatul era acelaşi, evident, şi el, Grigorescu, era noul Tatul, ca acel Tatul credincios regelui stăpînirii, pentru care era gata să-şi dea viaţa. Nici nu minţi cînd spuse :

— Să nu risipiţi puterea. Specialiştii fără politică nu ştiu să conducă. N-au energie şi judecă după ştiinţă. Noi avem nevoie de voinţă.

— Dar dumneata nu eşti specialist ? întrebă un militar care se urcase călare pe un scaun, ca pe cal, urmărind discuţia cu interes.

Paul Achim ridică din umeri.

— Ba da, şi specialist. Ca dumneata, care a trebuit să înveţi şi balistică. Însă, înainte de toate, eu sînt specialist în voinţă. Să scoatem forţă din piatră seacă.

Se lăsase atunci o adîncă tăcere şi Grigorescu îl privi bănuitor. Apoi rîse dintr-o dată, cu gura mare — i se vedeau măselele îmbrăcate în aur — se ridică în picioare, îl lovi prietenește pe spate şi strigă :

— Bu-nă ! Foar-te bu-nă ! Specialist în voinţă. În voinţă sînt specialist şi eu ! Mai ales în voinţă !

Deci el avusese răbdare şi nu intrase în panică, ca Niculaie Gheorghe, şi-l domolise. Dar şi lucra pînă îi săreau ochii, reînvăţîndu-şi cu adevărat meseria, nu ca pe o cunoaştere, ca să-i răspundă întrebărilor despre structura lumii, ci ca un exerciţiu de voinţă. Ca o armă. „Autoreglare, relee, feed-back, The human use of Human beings, $E=mc^2$", nu erau forme de cunoaştere ci topoare moderne.

Fusese o epocă bună pentru el, cînd totul se strînse în el şi totul era simbol. Şi institutul pe care-l dezvoltă, şi prezidiile unde nu-şi pierdea firea, şi munca ştiinţifică, şi partidele de tenis pe care le făcea dimineaţa, ca să-şi menţină corpul ca o maşină. Îl atrăsese şi pe Simulescu, dimineaţa, pe court, şi lovea mingea cu sete, aruncîndu-şi adversarul dintr-un capăt al terenului în celălalt. Şi aici, deşi era cu zece ani mai bătrîn, era mai abil, pentru că

avea voință. După ce cîștiga un set, striga, sub duș „ei, tinere, tinere", — și lăsa șoferul lîngă el, conducînd singur mașina, cu forță, pînă la limita admisă de viteză.

În acel timp a avut relația aceea, pasionată, cu mica actriță care îl adora sau nu-l adora, important era că dădea toate semnele că-l adora, iar el ținea la ea, și fiecare seară era o nouă performanță și un nou motiv de orgoliu satisfăcut. După o zi începută la șase și terminată după miezul nopții, stătea gol într-un fotoliu lung (pe care-l cumpărase el în mica ei garsonieră) și fuma, uitîndu-se la animalul splendid și felin care-l privea cu ochi adoratori. Și uneori rămînea peste noapte acolo, alteori, în ciuda protestelor ei, adevărate sau false, dar ce importă, erau proteste și rugăminți și chiar lacrimi, iar el rîdea și spunea : N-ai să mori pînă mîine, lasă. Te mai odihnești și tu. El n-avea nevoie de odihnă, numai ea. El era neobosit.

Pînă ce a venit victoria finală și în condiții propice, a rămas necontestat stăpîn pe institut. Însă și atunci a trebuit să-l țină în frîu pe răbdătorul Niculaie Gheorghe, care vroia nu victorie, ci răzbunare și nu știuse să învețe, ca să devină și un excelent specialist. Sau nu putuse. Victoria a fost fără spasme, răbdătoare și deplină. Simulescu n-a mai fost confirmat, în ciuda voturilor, de organul superior (aici era excelent vechiul său prieten), în funcția de secretar de partid. Era în birou, dar în minoritate. Altfel, putea și el să devină un specialist în voință. L-a ținut trei zile în anticameră, să se explice voia, dar nu era nevoie de nici o explicație.

După victorie a renunțat și la Lucreția, la mica actriță, frumoasa felină, dintr-o dată n-a mai avut chef de ea. Rolul ei, în a-i dovedi bărbăția, se terminase, și o simți acaparatoare și interesată. Nu vroia să se căsătorească, așa cum vroia ea, pregătindu-l cu atenție, ca o adevărată tacticiană.

Stînd cu dosarul în față, își aminti de corpul ei subțire și mai ales de spatele ei alb, arcuit, cu umerii plini și linia spinării splendid desenată, de rîs care știe să sară din arbori, și pentru o clipă îi fu dor de ea, de mîngîierile ei și de puțina teamă ce i-o arăta, care-i făcea bine. N-a fost ușoară totuși despărțirea nici pentru el, deși o provocase. Era tot un exercițiu de voință, și-și aminti de scrumierele pline de mucuri, din casa lui, așezate lîngă telefon, și aparatul negru pe care vroia măcar să-l atingă, dar își spusese nu, și *nu* trebuia să rămînă. Dar uneori, tîrziu, noaptea, telefonul suna și la început nu răspundea, știa că e Lucreția, și sunetele, ca și reflexele condiționate, îi aduceau în minte linia felină a spinării slabe și umerii rotunzi, în contrast, și căldura dintre pulpe. Dar după un timp consideră o slăbiciune că nu răspunde, și atunci ridică receptorul, și aveau o conversație obișnuită, în care el trecea de la un registru ironic la unul grav, și numai rareori era brutal și închidea telefonul.

Se gîndi la Lucreția cu dor dar și cu mîndria cîștigătorului la curse și reflectă că întreaga lui viață fusese construită pe voință. Iar conținutul pur al voinței este puterea sau invers. Se întrebă dacă se poate construi o viață pe voință, ca pe un fundament de granit, și, în timp ce se întreba, puse deoparte dosarul șefului de laborator și luă dosarul următor, pe care începu să-l răsfoiască neglijent. Era dosarul Norei Munteanu, și spinarea de lynx a Lucreției dispăru fără urmă, pentru un foarte lung timp.

Dosarul, cu datele lui, cu autobiografia scrisă cu o mînă stîngace (avea un fel de scris de copil rău, neformat dar ascuțit, cu t-urile fără liniuță) nu-i spuneau absolut nimic. Fiică a unui inginer constructor, făcînd școala pe diverse șantiere, elevă bună, studentă strălucită, venită direct în institut, era foame de cadre atunci cînd el extindea institutul cucerind la foruri sute de milioane în investiții,

caracterizări ca despre un obiect, nu despre o ființă. Totul era sincer, fără accidente, alb. Paul Achim se întrebă dacă nu cumva accidentele fac o ființă umană ce se constituie din neobișnuit, din ciocniri hazardate, care o scot din traiectorii și-i dau o notă proprie. Sau, poate, numai acele accidente care nu pot fi prinse în nici o autobiografie și sînt prin definiție secrete, care reverberează în gesturi mici sau în atitudini cu o bază în afară chiar de cunoașterea de sine, amănuntul uitat și nu rareori uitat anume.

Citind dosarul, Paul Achim se întrebă ce s-ar deduce din propriul său dosar, chiar dacă l-ar citi cineva cu un maxim interes pentru el. Poate că ar fi tot mai puțin dezvăluitor, pe măsura interesului celui ce l-ar citi. Dar el, pentru sine, cunoscîndu-se ? Avu același sentiment de pierdere ca atunci cînd se gîndea la fata asta, prima ființă în afară de el însuși, pe care n-o putea cuprinde și-i scăpa. Nora Munteanu era mai mult o absență, marginea realității lui.

Luă o foaie de hîrtie și copie adresa : strada Moiceanu, 25, și numărul de telefon. O va căuta, desigur, însă mîna i se mișca aproape automat pe hîrtie, ca și cum ar fi îndeplinit o rutină inutilă. Nu simți nici răbdare, nici dorința fierbinte de a o revedea, avea mai degrabă sentimentele unei legături terminate care se desfășura invers, începînd cu inevitabila despărțire. Din această perspectivă de sfîrșit vedea toate, și el, campionul nou al memoriei, care dezertase din „armata luptătorilor împotriva ei", își fixă gîndul fără rost pe o amintire nesemnificativă.

Veranda mare, cu geamuri colorate îndreptate spre apus, prin care treceau razele unui soare de vară tîrzie, în asfințit. O semiobscuritate colorată, care-și arunca petele pe mobila rară, pe plantele ornamentale crescînd din vase mari, de lemn, pline cu pămînt negru, vase vopsite și ele în verde-închis. El stînd pe canapeaua de pluș, cu spătar înalt și dorind să rămînă acolo întins și în același timp să

se vadă mergînd printre umbrele verandei. Să se privească doar trecînd o dată, de la uşă la fereastră şi de la fereastră la uşă, şi el să tacă şi să se uite numai, reţinîndu-şi răsuflarea, ca să nu se tulbure şi să nu se sperie. Şi atunci rămase într-adevăr nemişcat, reţinîndu-şi răsuflarea, şi văzu trecînd propria sa umbră, de la fereastră la uşă şi de la uşă la fereastră strecurîndu-se printre umbrele întrerupte de lumina colorată a soarelui crepuscular. Mărul din grădină se proiecta şi el pe podea cu ramurile lui stufoase, şi fructele care-şi lăsau în cameră numai forma, fără culoare, rotunde şi grele. Umbra compactă, născută din propria sa reprezentare, pe care o ştia doar o închipuire şi o menţinea în afară prin forţa gîndului, a propriului său gînd concentrat, deşi născută din el, şi el însuşi, nu era o imagine de oglindă, care să-l reproducă fidel, ci avea un alt aer şi o altă atitudine, de o anumită severitate, ca şi cum ar fi fost un profesor aspru sau propriul său tată. Era o fiinţă inventată de el, însă nu binevoitoare, nu un apărător, el însuşi dar nu chiar el însuşi, între ei fiind o anumită distanţă, care-l judeca însă nu pentru ceva anume, pentru că pe vremea aceea nu săvîrşise nici un fapt reprobabil. De aceea, lui Paul Achim, băiat de 15 ani, aflat într-o criză de pubertate tîrzie, începu să-i fie frică, frică născută din dorinţa sa de autocunoaştere, şi teama îi crescu observînd că nu ajunge să vrea să nu se mai concentreze, şi băiatul acela aspru, neîndurător, profesorul şi tatăl pe care-l ţinea în sine, nu dispare atunci cînd el vrea să dispară, deşi se născuse din propria sa voinţă. Speră că măcar nu se va întoarce spre el şi, într-adevăr, nu se întoarse, ci mai străbătu o dată camera, de la uşă la fereastră, şi apoi se risipi în umbrele serii şi în lumina crepusculară colorată de geamurile verandei, întorcîndu-se nu la el, care i-a dat naştere, ci în lumea străină din jur, puţin incertă la acel ceas al zilei.

Pseudohalucinația voită din pubertatea sa tîrzie nu-i mai reveni niciodată în minte. Atît doar că-și mută după aceea „cartierul său general" din verandă într-o altă cameră, și la anumite ceasuri de seară evită să mai treacă pe acolo. Apoi totul se șterse, și vreme de treizeci de ani nici nu-și aduse aminte de acea întîmplare, creată de el, periculoasă joacă, pînă acum, cînd răsfoind dosarul cercetătoarei Nora Munteanu se gîndi că nu e dosarul ființei care pentru el era o absență și deja o dureroasă despărțire, trăită invers, ci a unei oarecare Nore Munteanu care nu avea legătură cu el, o subordonată oarecare, exprimată în aceste pagini nesemnificative, care nu conțineau nici măcar note și bîrfe. Cealaltă era puțin ireală, izvorîtă din el, ca și propria sa imagine din pubertate.

Vom începe totuși numărătoarea inversă, își spuse el zîmbind, fără mare speranță și închise dosarul, băgînd în buzunar, aproape cu neglijență, hîrtia cu telefonul și adresa.

Cînd se deschise ușa și se strecură, aproape cu umilitate, Niculaie Gheorghe, îl primi afabil și indiferent.

— Nu te-am deranjat aseară, nu-i așa ? Era o oră imposibilă și dacă n-ar fi fost vechea noastră prietenie nu mi-aș fi permis. Însă nu vroiam, iartă-mi sentimentalismul, să treacă o zi și o noapte și noi să rămînem supărați dintr-un motiv stupid.

— Nu, nu dormeam. Nu m-ai deranjat deloc.

— Mă bucur că n-a rămas nici o umbră între noi. Oricum, după atîția ani !

— Și eu mă bucur. De fapt, nici nu s-a întîmplat *nimic nou.*

Niculaie Gheorghe îl privi și, deși nesigur, i se păru c-a înțeles. Nimic *nou.* Era altceva decît *nimic* și mult mai periculos. Totuși vru să se încredințeze.

— Cum adică nimic *nou* ? Noi nu ne-am certat niciodată !

— Nu ne-am certat nici ieri. Am avut o mică divergență de păreri, pe care apoi am rezolvat-o.

Vechiul și bunul său prieten, pe un teren nesigur, tăcu. Vroia să spună ceva, adică să sugereze, să insinueze și nu știa cum să înceapă. Apoi observă dosarele de pe birou și întinse mîna spre unul din ele.

Paul Achim îl lăsă să-l ia și să-l răsfoiască. Era chiar al Norei Munteanu.

— Interesantă fata asta. Cam ciudată, dar interesantă. Am observat în timpul din urmă că numărul celor mai ciudați dar interesanți, mai ales în generația lor, crește. Noi eram mai, cum să spun, unitari. Ei sînt parcă rezultatul unei forțe centrifuge.

— Poate. Însă nici noi poate nu eram mai unitari, însă ne ascundeam mai bine. Sau, o fi cum spui tu, nu știu. Eu m-am ocupat mai puțin cu problemele de cadre tinere decît tine. Pentru tine sînt o adevărată obsesie.

— Pentru mine ? Nu. A fost un moment, știi care. Însă pe urmă m-am liniștit. Sita i-a cernut. Unii nu sînt chiar atît de deosebiți ca noi. Îi tulburaseră vremurile. Știi, m-am întîlnit cu băiatul acela, cu Păuliș, și am stat mult de vorbă cu el. Știi că s-ar putea să facă o frumoasă carieră ? Este deja consilier și cunosc eu oamenii care l-au remarcat. Înțelegi ce fel de oameni. Într-o zi ar putea să ne coordoneze. Însă, fii fără grijă, nu ne poartă nici o ranchiună. Știi ce mi-a spus ? Că a învățat foarte multe aici, în institut, din acele întîmplări. Mai ales de la tine, pe tine te consideră nu numai un savant și un excelent organizator, dar și un om de o mare luciditate. Mi-a mărturisit chiar că te admiră și ar vrea să-ți semene, însă trebuie să se lupte cu propriul său temperament, prea vulcanic și nestăpînit. Mi-a spus că asta și-a propus în viitorii ani. Să învețe să se stăpînească, gîndindu-se la perfectul tău sînge rece.

— Şi de la tine a învăţat multe. De fapt, tu l-ai reeducat.

— A, nu, se scuză, cu o deosebită şi, se pare, adevărată modestie, Niculaie Gheorghe. Eu sînt un om de mîna a doua. Să nu crezi că am vreo iluzie. Sau dacă am avut le-am pierdut de mult. Eu sînt tenace, răbdător, încăpăţînat. Dar nimic mai mult. Am ajuns chiar la un fel de filosofie de viaţă, pe care nu cred că mi-o mai schimb.

— Ce filosofie ? Şi mie mi-ar place să-mi găsesc una. Se pare că tu ţi-ai găsit-o, eu mă întreb numai, care e filosofia ta, gata făcută.

— Dacă mă laşi să trăiesc, te las să trăieşti. E cam defensivă, e adevărat, pare a unui învins aproape. Sau poate e o filosofie strămoşească, crescută în mine, după toate prin cîte am trecut. Nu-mi doresc decît pace şi linişte, un fel de seninătate. Da, ăsta-i cuvîntul. Eu îmi caut seninătatea.

Niculaie Gheorghe vorbise chiar ca un filosof stoic, un înţelept trist, detaşat şi de o luciditate ce-i interzicea un mare număr de speranţe, în afară de cele cuminţi, foarte cuminţi. Privirea sa era ridicată deasupra capului lui Paul Achim, părînd că nu-i vorbeşte lui, ci mai mult sieşi sau marilor valori ce planează lin şi maiestuos ca nişte vulturi peste prăpăstii. Apoi, deodată, din înălţime, se repezi, tot ca o pasăre de pradă pe pămînt, şi fixîndu-l pe Paul Achim, îl întrebă cu oarecare brutalitate :

— De ce te-ai dus în laborator azi ? Îţi spuneam eu tot ce mă întrebai. Tot, ca de obicei.

Paul Achim îl privi un timp fără să spună nimic. Hotărît, ar fi fost o imensă prostie să-i spună adevăratul motiv. Ar fi pus-o pe fata aceea în pericol, dacă n-o pusese deja. Niculaie Gheorghe ştia că Nora Munteanu a fost ieri la el, precum ştia şi de vizita din laborator. Ştia totul, ca de obicei. Poate chiar dorea seninătatea şi chiar să lase să trăiască pe cei ce-l lasă şi pe el să trăiască. Numai că

totdeauna e în gardă ; neştiind cine, cu adevărat, nu-l pîndeşte. Filosofia sa este defensivă, însă se ştie că atacul e cea mai bună apărare. Şi una din apărări era să ţină totdeauna în mînă monopolul informării. A lui, a forurilor. O seninătate menţinută cît timp stăpînea toate frînele, cînd prin el treceau toate informaţiile. Tot ce-l ocolea era un pericol. Paul Achim nu voi să-l liniştească şi-i răspunse :

— Poate vreau să aflu şi eu cîteva lucruri singur. De ani de zile eşti plămînul prin care respir. Vreau şi eu un aer curat care să nu fi trecut prin tine.

— Şi crezi că ai să afli ceva deosebit ? Ai aflat ceva deosebit ?

— Nu ştiu. Poate nu. Însă, de pildă, crezi că femeia aceea, Georgescu, e competentă ? E în stare de cea mai mică muncă utilă ? Mi-ai fi spus asta ?

Niculaie Gheorghe îl privi scrutător. Iar îi scăpa ceva, din nou era undeva un pericol. Se hotărî deci să discute deschis şi sincer. Nu poţi cumpăra dacă nu vinzi ceva.

— Nu ştiu. Probabil că nu. Dar nu pentru că am ceva să-ţi ascund. Pur şi simplu faptul n-are nici un fel de importanţă. Prin ce te ameninţă pe tine sau bunul mers al institutului, ca s-o spunem altfel, ignoranţa desăvîrşită a Elisabetei Georgescu ? Dimpotrivă. E o fiinţă fidelă, foarte fidelă, care te-a iubit şi te-a admirat pînă astăzi, cînd ai umilit-o fără rost şi poate ţi-ai făcut-o duşmană. Mă rog, nu că ar avea o mare importanţă admiraţia sau ura ei. A ei, singură. Dar ca ea mai sînt, numai în institut aici, o sută, două sute, trei sute de oameni, care trăiesc şi lasă şi pe alţii să trăiască. Şi fără ei, nu poţi conduce şi nu poţi fi niciodată în siguranţă.

— Mă miră ce-mi spui, se încruntă Paul Achim, pentru care totuşi afirmaţiile lui Niculaie Gheorghe nu erau chiar nişte surprize. Le ştiuse tot timpul, atît doar că *anume* nu se gîndise la ele. Crezi că rostul meu e să cocoloşesc

incompetența ? Ca să nu mă pună în pericol ? În ce pericol să nu mă pună ?

— Ascultă-mă, Paulică. Se întîmplă cu tine ceva și nu-mi dau seama exact ce. Dar se întîmplă ceva ! Tu ce-ți închipuiai, că ești conducătorul unui institut de genii ?

— Nu. Nu e vorba de genii. În institutul ăsta nu există nici un geniu. Știam asta foarte bine. Dar nu vreau nici să...

Niculaie Gheorghe îl întrerupse nerăbdător și se sculă în picioare. Era hotărît să fie sincer pînă la sfîrșit, măcar din instinct de conservare :

— Bine că nu e un institut de genii. Întîi, că nici nu e posibil. Dar chiar de-ar fi posibil, să ne ferească bunul Dumnezeu, în care noi nu credem și totuși ne apără. Știi cum ar fi un institut de genii ? O masă supracritică de uraniu. O lume supracritică de uraniu. Un univers radioactiv, care, cum s-ar forma, la primul neutron ar intra în fisiune și ar exploda, descompunîndu-se. Dar astfel, ca să se evite o asemenea stare, între cele două grăunțe pure se găsesc mase enorme de steril, de pămînt fără valoare, care asigură stabilitatea lumii. Mii, zeci de mii, milioane de madam Georgescu, de mine și, nu te supăra, chiar de tine, care separă prin mase enorme, prin munți și prin păduri, cele cîteva grăunțe.

— Ce lume cenușie, lipsită de strălucire îmi propui, spuse Paul Achim, privindu-l acum cu o reală curiozitate.

Nu mai era șiretenia sa obișnuită, ci o exprimare de sine cum n-o întîlnise într-un sfert de veac de prietenie. Niculaie Gheorghe, sincer, nu-i cîștiga simpatia doar prin cele spuse, dar nici prin înfățișarea lui. Aerul său fals-blînd dispăruse și vorbea, în numele seninătății filosofice, cu fruntea plecată, ca un berbec și Paul Achim îi observă mai bine cele două proeminențe, ca niște cornițe, care creau un șanț adînc între ele, pe fruntea lui teșită. Părul creștea deasupra acestor proeminențe aspru, fost negru, acum cenușiu ca lîna, des și încăpățînat.

— Fără strălucire spui. Poate, însă stabilă. O lume stabilă unde cei care vor să trăiască, lăsînd pe alţii în pace, pot să trăiască. Dealtfel exploziile uriaşe, atomice din soare, sînt binefăcătoare doar la distanţă. Acolo nu se poate trăi. Pe tine te-a apucat o ciudată ură, acum îmi dau seama. Te crezi destul de tare ca să trăieşti chiar în mijlocul acelor explozii. Eu sînt mai modest şi-mi cunosc forţele şi, din prietenie, poate voi reuşi să te împiedic să te dezagregi. Pentru că, deşi tu nu crezi în prietenia mea ea totuşi există, chiar bazată pe interesul reciproc. Însă tot prietenie este. Eu sînt nevăzuta ta pavăză împotriva nebuniei. Eu, omul pămîntului, terre-à-terre, fără imaginaţie, răbdător. Aşa că las-o în pace pe Georgeasca. O s-o liniştesc, spunîndu-i că din cînd în cînd, rar, autoritatea trebuie să izbucnească şi că nu ea era cea vizată, ci tinerelui acela, şeful ei, pe care dealtfel îl detestă, deşi acum s-a mai domolit.

Paul Achim îl privi pe apărătorul său voluntar, duşmanul strălucirii, admiratorul maselor de steril, care separă grăunţele, şi se gîndi că, de fapt, bunul său prieten era singurul său duşman adevărat, care vroia să-l sortească unei lumi cenuşii, fără memorie, fără afecte, cu plăceri puţine, sigure şi meschine. Şi se hotărî să-l atace deşi era imprudent.

— Gheorghe, spuse el, dar tu ai lăsat pe alţii să trăiască ? Vorbeşti de o lume stabilă, dar tu ai apărat-o totdeauna ? Mi-ai spus ceva azi-noapte la telefon. Îţi mai aminteşti de „nopţile din iunie", cum le-ai spus tu ? Ţii minte cum l-ai executat pe nenorocitul acela de Negoescu ? El nu era nici măcar grăuntele de care ţie ţi-e teamă !

— Da, îmi amintesc. Era un om caraghios şi laş, nu e nici o pierdere. Şi apoi, atunci erau alte timpuri. Şi eu nu doream cu nici un preţ să ajung victimă. Dealtfel tu m-ai îndemnat şi mi-ai şi indicat povestea aia cu Heisen-

berg. Caraghioasă poveste. Îmi amintesc, cum nu. Ecuațiile de incertitudine — deci lipsă de optimism gnoseologic.

Niculaie Gheorghe izbucni în rîs și-și dezveli gingiile, ciudat de palide pentru vitalitatea lui vînjoasă.

— Credeai în ce spuneai ? Credeai chiar că ecuațiile de incertitudine ale lui Heisenberg sînt o amenințare ?

Niculaie Gheorghe continuă să rîdă. Apoi tăcu brusc și-l privi dintr-o dată dur pe vechiul și credinciosul său prieten.

— Habar n-aveam de ecuațiile de incertitudine. Tu mi le-ai spus, dacă-ți aduci aminte ! Însă *acum*, cred că ele sînt primejdioase. Ca toate ecuațiile. Ca toate teoriile. Bineînțeles, nu în sine. Ele, în sine, sînt inofensive. Însă *tot* pot deveni primejdioase.

Paul Achim îl privi mirat și aproape nu-și crezu urechilor. Un profesor universitar, directorul adjunct științific al unui important institut de cercetări afirma, nu cu seninătate, ci chiar cu ură că *orice* teorie științifică și *orice* ecuație *poate* deveni primejdioasă ! Negîndu-și astfel profesiunea. Mă rog, epoca aceea, a fost epoca aceea. A avut erorile ei, care, acum, el voia să și le reamintească, ca să nu se mai repete. Dar în clipa de față nimeni nu punea astfel problema. Nimeni. Poziția lui Niculaie Gheorghe era oarecum singulară și semăna de-a dreptul cu un fel special de obscurantism, care-l revolta sincer. De aceea tonul său fu aspru — mirat :

— Cum pot deveni periculoase niște ecuații ?

— Dacă sînt luate cu adevărat în serios. Cînd cel care le susține se identifică cu ele ! Atunci devin arme !

— Tu nu iei știința în serios ?

— Ba da, zise din nou Niculaie Gheorghe. Însă cu o anumită rezervă. Ți-am spus, principiul meu e stabilitatea. Or, stabilitatea e de două feluri. Una, înghețată, bazată pe niște iluzii numite certitudini, care fac pe oameni imbatabili, încăpățînați, cum era Pop acela, ți-l mai aduci

aminte ? Şi alta, pe care o numesc stabilitatea acomodării. Cînd oamenii devin foarte de înţeles şi se sprijină unul pe altul, ca eu pe tine şi tu pe mine. Ca Georgeasca pe mine şi deci pe tine. Pentru că nu au pe ce să se sprijine ! Pe nimic altceva. Nu pe ecuaţii, nu pe teorii, nu pe idei abstracte, ci unii pe alţii, ca o uriaşă piramidă care pluteşte în gol. Vezi, azi-noapte, ţi-am vorbit cu oarecare groază de „nopţile din iunie" pe care tineretul nu le cunoaşte. Am vorbit aşa, pentru că mi-era frică puţin. Nu ştiam spre ce baţi. Însă acum îţi spun. Păcat că nu le cunosc. Ele, din cînd în cînd, trebuie să revină. Să plutească, măcar ca o ameninţare. Atunci ar înţelege lumea, adevărata lume, în care nu te poţi bizui pe nişte adevăruri abstracte, ci numai pe tine, pe prudenţa ta şi unii pe alţii, legaţi prin mii de fire. Sper să mai vină asemenea nopţi, din cînd în cînd.

În acea clipă Paul Achim nu-şi aminti nimic şi nu auzi nimic, deşi urechea sa interioară, atenţia sa cea mai profundă era trează şi asculta ceva, uitat, însă care nu ieşea la iveală. Era un efort fără seamăn, însă fără rezultat, ca o aşteptare chinuitoare. Însă şoaptele, şi tăcerea, şi uşile închise fără zgomot, şi apoi ţipătul de durere al *acelei* voci nu ieşi la iveală şi rămase doar ca un gol. Se mulţumi deci să-l privească foarte ciudat pe Niculaie Gheorghe şi să-şi spună, cu o imensă satisfacţie : „Am să-i rup gîtul". Dar vechiul şi încercatul său prieten nu-i observă privirea. El se uita afară, prin perdeaua subţire, la lumina ciudată şi albă a primăverii timpurii şi-şi aminti lumina de var a lunii, într-o noapte îndepărtată, şi saltul caraghios al celui împuşcat, înainte de a se prăbuşi pe şosea, cu faţa la pămînt.

Cînd se uită din nou la Paul Achim acesta era impenetrabil, cu faţa ca o mască, iar Niculaie Gheorghe, senin şi aproape vesel, îl asigură că „o să-l împace cu Geor-

geasca". Apoi plecă, legănîndu-se pe picioarele sale scurte, ca o rață. Hainele, ca totdeauna prost croite, îi fluturau ca niște aripi întunecate. Cînd auzi ușa închizîndu-se după el, Paul Achim își repetă, de data asta tare, în tăcerea cabinetului său. „Am să-i frîng gîtul". Sună și spuse secretarei să-l cheme pe șeful personalului, care sosi prompt, la fel de închis și ierarhic politicos. Paul Achim îi întinse dosarele și spuse : „Mulțumesc. Sînt foarte bine întocmite".

Șeful personalului se înclină, luă dosarele și se retrase tăcut.

Era ora două după-amiază și nu mai avea chef să lucreze. Își puse pardesiul ușor, își acoperi capul cu pălăria și ieși, spunînd secretarei că n-are nevoie de mașină. Plecă pe coridoare, fără să le vadă, trecu prin curte și nu observă un salut furișat al unui subaltern și aproape automat intră în vechea clădire. Tot automat se strecură prin una din uși, din holul mare și intră pe un coridor îngust și întunecat, luminat de un bec chior. Trecu prin fața a trei uși și, fără să bată, apăsă clanța celei de a patra. Ușa era închisă și bătu ușor în ea, ca și cum ar fi făcut un semnal. Se auzi un zgomot de pași greoi și apoi, dincolo de ușă, întîi o răsuflare grea, de om bolnav de astm. Repetă bătaia, cheia se întoarse în broască și ușa cedă cînd el o împinse cu putere.

— Bună ziua, Dinoiu, spuse el, și intră în biroul mic, mai mult înalt decît lat, cu zidurile cenușii, capitonate cu dulapuri de metal.

Dinoiu se înclină adînc, într-un salut grav, cuvenit marelui șef al instituției, însă nu umil.

Paul Achim își scoase pălăria și o puse pe un dulap și-și desfăcu pardesiul. Apoi se așeză pe scaunul din fața biroului, vechiul său scaun, iar Dinoiu trecu la locul său. Conversația nu începu ci continuă.

— Ce crezi că n-a fost în regulă ? întrebă Paul Achim.

Dinoiu răspunse simplu și firesc, ca și cum s-ar fi așteptat la această întrebare sau, mai degrabă, ar fi întrebarea lui :

— N-aș vrea să mor înainte de a afla !

— Poate că nu se putea întîmpla altfel. Legitatea istorică, dumneata m-ai învățat asta.

— Poate. Eu, în orice caz, nu mă plîng. Mă întreb numai dacă nu trebuie mers pînă la capăt.

— La care capăt ? Dumneata crezi că există un capăt ?

— Cum altfel ? Sigur că există un capăt. Eu nu m-am schimbat deloc, sper.

— Și crezi că eu m-am schimbat ?

Dinoiu îl privi atent și ochii săi se adunară într-un singur punct negru, ciclopic, ca pe vremuri și păru că-și cîntărește răspunsul sau, mai degrabă, nu se hotărăște dacă să-l spună sau nu.

Pînă la urmă însă vorbi :

— M-am întrebat adesea și am ajuns la o concluzie tristă pentru mine, care te-am descoperit, ca să spun așa.

— Că m-am schimbat ?

— Nu. Că n-aveai ce să schimbi, n-aveai cum să te schimbi. Ai rămas cu singura calitate sau trăsătură, care o aveai. O nemăsurată ambiție. Și aici a fost greșeala mea. Am știut-o de la început, și am crezut că va fi un excelent motor al acțiunilor dumitale, adaptate de la o etapă la alta. Pentru că știam că vor veni și alte etape și dumneata te vei adapta. Însă aici, cred, e greșeala, deși nu sînt sigur. Trebuia întîi luptat cu ambiția și, deci, în primul rînd cu ambițioșii.

— Ambițioșii n-au memorie. Nu ăsta era idealul dumitale ? Nu eram eu un soldat împotriva memoriei ?

Dinoiu tăcu din nou, vreme îndelungată și Paul Achim îi observă mîinile masive, așezate pe masă, care nu îmbătrîniseră. Erau exact la fel, cum exact la fel era și cămăruța aceasta mică, fără ferestre, și dulapurile de metal. Ar

trebui să fie undeva o pendulă oprită. Trecuseră mai bine de douăzeci de ani şi Dinoiu rămăsese acelaşi, îmbătrînirea lui era ciudată, o scoatere în evidenţă, o creştere dinăuntru a trăsăturilor sale de forţă, — fizică, morală, intelectuală. Fruntea sa era înaltă, boltită şi lucioasă şi domina ochii mici, parcă şi mai pătrunzători, care aveau capacitatea de a se uni într-un singur punct, ciclopic. Era foarte puternic, deşi nu mai avea nici o putere, biroul său nu mai era locul care lega toate firele, de unde porneau nevăzute iţe. Ajunsese doar mai mare peste mături, căldări şi cîrpe de praf şi peste cele cîteva femei de serviciu. Şi totuşi era încă mai puternic.

Răspunse calm :

— E adevărat. N-au memorie. Sînt memoria. Aici poate a fost greşeala mea. Vroiam o luptă cu memoria moartă, care înmagazinează lucrurile şi faptele care au fost. Ambiţia este memoria vie, trecutul însuşi. Şi se bazează pe o memorie ascunsă. Poate că aceasta trebuia dezvăluită, ca să fie nimicită. Eu am negat-o, în loc să încerc s-o scot la lumină. Întrebarea asta şi este. Secretul era inevitabil sau tocmai el a fost cel ce-a păstrat, în cutele cele mai ascunse, totul.

— Deci, întîi, trebuie crescută memoria. Chiar dacă vrei s-o distrugi ! Eu m-am hotărît să fiu un campion al memoriei.

Dinoiu îl privi sever :

— Eşti sigur ? De aceea ai ordonat să se scoată portretul bătrînului ?

— Te-a jignit ? El doar te-a dat afară !

— Nu. Nu m-a jignit. M-am întrebat de ce ai făcut-o. Poate am interpretat greşit. Am crezut că în mîndria şi ambiţia dumitale nu mai suportai nici măcar acel simbol, portretul bătrînului. Deşi, e adevărat, dumneata ai creat institutul. M-am gîndit că ar trebui, dacă aş putea, să-ţi fac o surpriză şi în locul rămas gol să pun portretul dumi-

tale. La fel de mare. Păcat că a murit și bătrînul pictor. Deși ar fi fost mai potrivită o fotografie mare, colorată, foarte viu colorată, ca în calendarele societăților comerciale din apus. Mă întreb cum ai fi reacționat.

— Ai interpretat greșit. El era unul dintre vinovați și dumneata altul. Însă, bineînțeles, gestul a fost inutil simbolic. Vina e în mine și adevăratul vinovat sînt eu.

Dinoiu ridică din umeri și apoi ochii săi se adunară ciclopic într-un singur punct întunecat.

— N-am mai vorbit de mult și am uitat că ești foarte inteligent. Orgoliul dumitale ia forme mult mai subtile. Poate că nici eu, nici dumneata și mai ales un bătrînel, nimeni nu e vinovat. Pur și simplu nu există vină, ci e un mers implacabil. Legitatea istorică. A te considera vinovat, înseamnă o ambiție chiar nemăsurată. Nu mai vrei să fii șeful acestui institut. Vrei să fii responsabil cu greșelile istoriei.

Paul Achim își aduse brusc aminte de Nora Munteanu și-i fu dor de ea. Simți aproape bucata de hîrtie cu numărul ei de telefon și adresa și, pentru prima dată, nu fu absentă ci îi auzi chiar vocea, primele ei cuvinte, care au fost atît de importante : „Sîntem și noi puțin responsabili de ea". Se ridică deci în picioare, își încheie pardesiul, își luă pălăria de pe dulap, se umpluse de praf și o scutură. Apoi spuse :

— Sînt responsabil. Dar nu singur. Și eu, și dumneata. Toți, pînă la unul. Dacă n-ar exista vină, nu ne-am putea elibera niciodată. Și acum, înainte de a pleca : Știi ceva despre doctorul Stroescu ? Ți-l mai amintești ?

Dinoiu se sculă de pe scaun și se duse la unul din dulapurile de fier. Scoase dintr-un buzunar un lanț încărcat de chei, deschise dulapul care scîrții și apoi, de pe unul din rafturile încărcate cu dosarele îmbătrînite, gălbui de trecerea vremii, scoase unul din grupul cu litera S.

— Stroescu, spuse el. Virgil. Doctor inginer. Eliminat din institut în 1950. Apoi citi cîteva rînduri şi mai întoarse o foaie. Da. Actualmente inginer la IOR, din 1964. Reabilitat în 1968. Adresa : Intrarea Zimbrului, bloc A2, scara C, ap. 79.

— Scrie-mi adresa pe o foaie de hîrtie, te rog.

Dinoiu luă din sertarul de la birou o hîrtie mică, coală ruptă în patru, dintr-un teanc şi scrise adresa, apoi i-o înmînă.

— Ţii evidenţa la toţi ? Îi urmăreşti şi acum ? Nu ştiu cum, dar am bănuit, de aceea am şi venit la dumneata. Eram sigur că voi găsi ce căutam.

— Poate că nici eu nu sînt convins că totul a fost legitate istorică, inevitabilă. De aceea. Dar mi-e frică de orgoliul de a-mi asuma vina. Prefer umilinţa de a fi unealtă.

Paul Achim nu-i mai răspunse, îi întinse mîna şi ieşi. El era convins că era vinovat, şi deci foarte fericit.

Capitolul VII

Fericit deci, ieşi pe poarta largă a institutului şi se pierdu în mulţime. Lumina caldă şi ciudată de primăvară scosese sute de oameni, mii, pe străzi, ca furnicile sau, mai exact, ca insectele roşii dezmorţite, pentru că predominau pardesiele viu colorate ale femeilor, cum se purtau în acest an. Paul Achim nu-şi amintea să mai fi trăit astfel primăvara vreodată în viaţă. Se uita lacom la oameni, şi pentru prima dată îi distingea. Observa feţele lor, şi ar fi fost capabil, într-o iluminare, să le reconstituie toate biografiile. Domnul acela cărunt, cu cioc, sever în eleganţa lui vetustă şi răuvoitor faţă de lume era uşor de descifrat. Însă dincolo de biografia lui — de întîmplările sale, de speranţele sale de tinereţe zădărnicite de marile seisme sociale, care l-au condamnat la o viaţă mediocră, de aceea, în semn de protest, purta barbişon şi haine demodate, pentru a-şi manifesta solidaritatea cu lumea speranţelor sale, — Paul Achim ghici o îngrozitoare mediocritate sufletească. Pentru asemenea oameni revoluţia a fost un cadou nesperat. Ea le oferea o explicaţie, o scuză, o cauză exterioară. Puteau să-şi închipuie oricînd că ar fi ajuns un important avocat, maestru al barei, doar începuse strălucit, şi un om politic al cărui glas să răsune sub cupola parlamentului, barbişonul său sau doar bărbia, ar fi stat ţeapănă în guler, în banca ministerială şi ochii săi ar fi plutit calmi dar severi peste feţele nesemnificative ale deputaţilor din provincie care s-ar fi repezit în pauze să-i strîngă mîna, doar atît, pentru că o strîngere de mînă făcută cu căldură ar fi fost un capital investit pentru o viitoare intervenţie. Aşa, din

cauza unei istorii vinovate, a părăsit baroul şi a fost, modest şi cuminte, şef de serviciu în ministerul laptelui, brînzei şi peştelui, unde a învăţat pe de rost cele 27 000 de HCM care reglementau, succesiv dar şi simultan, întregul proces care duce de la ugerul oii pînă la stomac. A fost modest, prudent şi conştiincios, ascuns, după o mască de mic-burghez oarecare, deşi el era, şi mai ales fusese, mult mai mult. Iar cînd vremurile au devenit mai bune şi a atins aproape pragul pensionării, brusc şi-a dat seama cît de vitregă a fost istoria cu el şi şi-a lăsat barbişon, a început să arboreze o tristeţe amestecată cu indiferenţa şi şi-a croit haine după jurnale din 1938 cînd îşi luase el doctoratul în drept. Nu mai ascundea nedreptatea, şi modestia a fost înlocuită cu această uniformă a succesului sigur, însă ratat datorită unei împrejurări absolut exterioare. Înainte de moarte, el deveni invers, ca victimă, ceea ce ar fi putut, ceea ce ar fi trebuit sau, mai exact, ceea ce ar fi fost sigur : un om foarte important, de voinţa căruia ar fi depins mulţi oameni, vieţi adevărate. Atunci el ar fi fost pentru ei istoria, implacabilul mecanism. Dar, vorba cronicarului „nu vremurile sînt sub om, ci bietul om sub vremi".

Probabil, se gîndi în fugă Paul Achim, n-ar fi fost aşa. Domnul ar fi rămas un bun avocat de contencios, îndestulat, desigur, mult mai îndestulat decît a fost, dar nici pe departe atît de important. Şi mai ales, fără scuză.

De cînd îşi cunoştea fericirea de a fi vinovat, deci responsabil, Paul Achim părea că a cîştigat capacitatea de a vedea realul din posibil, şi lumea i se dezvăluia vastă şi interesantă. Se plimba nu printre oameni ci printre biografii pline, mai bogate decît cele cîteva sute sau o mie de dosare ce le putea oricînd cere tovarăşului Ionescu, unde nu erau decît date seci. Intensitatea bucuriei sale, care-l făcea atît de deschis faţă de concret şi chiar faţă de posibil, era, într-un fel, justificată. Dacă era responsabil, chiar vinovat grav, cauza unor distrugeri de vieţi ome-

neşti, înseamnă că e destul de liber ca să repare, dacă nu trecutul, măcar viitorul care era ireparabil pierdut şi mediocru fără această conştiinţă a vinovăţiei din trecut. Planuri confuze i se învîrteau în minte, însă totuşi planuri şi, în ritmul lor vioi şi tineresc păşea elastic uitîndu-se la bărbaţi şi la femei, multe dintre ele părîndu-i-se foarte frumoase şi dorindu-le, în treacăt. Observă detalii nevăzute pînă atunci la clădiri familiare, statui de femei acoperite cu var care susţineau vechi acoperişuri, culorile acoperişurilor înseşi, dezvăluite de lumina primăvăratică şi, chiar dacă numai fugar, cerul alburiu şi incert ca înălţime, pe care nu-l mai observase de mult.

Îi va rupe gîtul lui Niculaie Gheorghe, asta-i sigur, va scoate toţi impostorii, verificînd întregul personal cu grijă, dar, totodată, îşi va fonda pe lucruri sigure propriile cunoştinţe, va despărţi ce este adevărat de ce-i fals şi astfel înarmat va trece spre cercetări cu adevărat fundamentale. Va sprijini elementele tinere şi capabile, şi va fi adevăratul lor maestru. Adevăr şi răspundere, asta va fi deviza lui, ca şi a întregului institut. Planurile sale erau înălţătoare şi avea din nou vechea încredere în el, cea de demult, din tinereţe, cînd dispreţuia slăbiciunea şi nu era încă înţelept şi matur, chibzuit şi aşezat. Pentru că înţelepciunea sa se dovedise falsă. Chibzuinţa însemna să se predea şi să se cufunde într-o mediocritate care nu-i era congeneră. În cîteva zile, printr-un adevărat miracol al regenerării, e adevărat, cu oarecare suferinţă şi haos interior, chiar cu o noapte de insomnie cînd lucrurile i-au fost mai puţin clare, se dezmediocrizase.

Din cînd în cînd îşi întrerupea planurile şi privea cu lăcomie întreaga bogăţie a concretului. Se întorcea după cîte un om interesant, sau după cîte o femeie elegantă sau frumoasă, apoi iar revenea la planurile sale care, din vagi, căpătau cîte un caracter de detaliu. De pildă, sigur o va da afară pe Georgeasca. Va institui o comisie din cîţiva specialişti buni şi fără nici o greutate o s-o scoată. Îl

aştepta muncă, nu glumă şi se gîndi la membrii comisiei. Respinse vreo doi şi alese alţi doi. Apoi iar privi strada, oamenii, clădirile şi, în trecere, cerul. Străbătu astfel Calea Victoriei pînă la Piaţa Senatului, se bucură de clădirea Tribunalului, se strecură printre vehiculele din piaţă şi se miră că piaţa s-a mutat. O căută şi o găsi, şi se amestecă şi cu precupeţii şi florăresele, iubind c-un drum şi poporul de rînd. În sfîrşit, se urcă pe dealul Mitropoliei şi pentru prima dată iubi graţioasa clădire şi liniştea de acolo, ciudată în mijlocul oraşului, unitatea desăvîrşită a bisericii şi privi oraşul, în jos. În fericirea lui generală a fost o pauză. Ceva din frumuseţea de aici, şi mai ales din tăcerea reculeasă, părea un semn de pericol, dar mai ales de îndoială. Nu era totul chiar atît de simplu. Ceva îi lipsea şi nu-şi dădea seama ce, un mic defect, care aducea o umbră de ireal şi irealizabil, planurilor sale. Ce este adevărat şi ce nu este ? Care sînt criteriile ferme, fără de care nu se poate face nimic ? Unde-şi avea loc această frumuseţe, din tăcere şi linii albe ale unei clădiri unitare ? Oare nu greşea din nou, plănuind înainte de a gîndi ? Din nou totul pe voinţă ?

Se sprijini de zidul ce da spre grădinile Camerei deputaţilor şi, brusc, se uită la cer. Era trecut de patru, Nora ajunsese acasă şi putea să plece. Alergă aproape în jos, de pe dealul Mitropoliei şi căută un telefon public. Găsi cu greu două defecte, în sfîrşit altul care-i înghiţi fisa întîmplătoare. Cumpără o *Informaţia,* ca să ia rest şi, în sfîrşit, găsi un telefon bun în curtea spitalului Brîncovenesc unde în acea zi erau ore de vizită şi se putea intra. Aşteptă cinci minute la rînd pe un bolnav în halat care discuta cu cineva, un membru din familie, detaliile îngrijirii medicale, exprimîndu-se precis, în termeni adecvaţi. Paul Achim dădu semne de nerăbdare, se uită la ceas însă bolnavul era atît de preocupat de tulburările sale intestinale şi de regimul sever cu care oarecum se mîndrea, încît

nu dădea vreun semn că-l bagă în seamă. Or, Paul Achim de mult nu mai era obișnuit cu lipsa de considerație a oamenilor și luă deci stăruința logoreică a bolnavului drept o insultă personală. Se mai uită o dată la ceas, apoi se așeză astfel încît să vadă fața bolnavului și-l pironi cu privirea sa care nu o dată înghețа zîmbetele de pe fețele oamenilor. Însă privirea sa cumplită nu avu nici un efect, fiind mult inferioară declarației bolnavului : „Și murături, *niciodată*. Mi-a zis așa, să nici nu mă gîndesc ! Niciodată în viață, înțelegi ?“ Privarea pentru eternitate de murături nu-l făcu pe Paul Achim să reconstituie biografia bolnavului vorbăreț, ci să-i aprecieze doar inteligența, hotărît submediocră, un imbecil ! Singura lui mîndrie în viață este că n-are dreptul *niciodată* să mănînce murături. Ce viață ! Nu mai iubi deci poporul de rînd, ca în piață, dragostea lui se restrînse simțitor. Se uită la ceas, apoi, spuse cu o voce calmă :

— Domnule, lasă-mă și pe mine să vorbesc. Dumneata ții cursuri la telefon ?

Omul se uită, mai spuse cîteva cuvinte, apoi, în silă, sfîrși : „La revedere, dragă, că unii sînt grăbiți. Sănătoși și grăbiți“, și agăță telefonul.

Paul Achim se gîndi că graba nu e apanajul celor bolnavi și privilegiul lor, și nu mai ascultă o mică observație ce i-o făcu omul în halat roșu. Scoase hîrtia din buzunar și formă numărul. Telefonul sună prelung și gîjîit. Nu răspunse nimeni și Paul Achim încredințat că nu e pîndit de vreun alt solicitant, eventual chiar mai grav bolnav, mai formă încă o dată numărul. Era același sunet de telefon ce semăna puțin a sirenă de vapor auzită din depărtare, deci probabil nu greșise. Insistă și, după un timp, îi răspunse o voce de bărbat, ușor iritată, poate sculată din somn. Tatăl Norei, inginerul constructor, trezit din siesta lui de om așezat cu familie și copii (mai avea un frate, își aminti, student, dar nu era voce de om tînăr).

— Vă rog cu domnișoara Nora Munteanu, și vocea lui era chiar rugătoare.

— Nu-i acasă. A plecat, răspunse vocea ușor somnoroasă.

— Nu știți cînd se întoarce ? insistă el.

— Nu știu, dar cred că tîrziu. Cred c-a plecat din oraș.

— A plecat din oraș ? Unde ? întrebă el mirat și chiar cu o notă de iritare. Unde-a plecat din oraș ?

— Dar cine întreabă, cine-i la telefon ? fu rîndul să se mire de insistență și chiar de excesul de drepturi implicat în tonul lui Paul Achim, vocea care nu mai era somnoroasă ci energică.

Paul Achim simți, pentru prima dată, ce greu e să-și spună numele pe care probabil că omul de la capătul firului îl cunoaște. De ce căuta el la telefon, o subalternă a lui, cu 21 de ani mai tînără ? Se rușină și fu gata să renunțe, spunînd „o cunoștință", și să închidă. Bărbatul de la capătul celălalt, obișnuit să i se răspundă la întrebări, insistă, intrigat poate și de ezitare :

— Cine e la telefon, vă rog ?

Paul Achim hotărî, totuși, să spună, ca măcar Nora Munteanu să-și dea seama că a fost căutată. În definitiv, de ce nu ? și, învingîndu-și jena, vocea sa trecu pragul unui răspuns absolut normal, ca atunci cînd sari peste un obstacol și-ți iei avînt, deci spuse nu fără oarecare infatuare :

— Paul Achim.

Vocea de la celălalt capăt al firului tăcu o clipă. Sigur că știa cine este, și pentru o clipă reflectă. Apoi, tonul său deveni ușor respectuos și explicativ :

— A, da ? Vă salut. Fiica mea a plecat cu niște prieteni cu o mașină, afară din București, ca să profite de vremea asta frumoasă. Cred că se întoarce foarte tîrziu, din cîte am dedus. S-a întîmplat ceva ?

— Nu. Nu s-a întîmplat nimic. Am avut și ieri și astăzi o discuție cu domnișoara Munteanu și vroiam s-o continui.

Mi-au venit niște idei noi (deci — insinuă el, discuția este strict științifică) și am vrut să continuăm discuția.

— Cred că și ei o să-i pară rău, însă am înțeles că va veni tîrziu. Nu rămîne decît mîine, la institut.

Ar putea să spună să-l sune, acasă, la orice oră, însă ar fi ciudat, pentru o discuție științifică. Nu era nimic de făcut, deci trebuia să renunțe. Va suna el tîrziu și dacă va răspunde ea, va vorbi.

— Bine, mulțumesc. Mă iertați că v-am deranjat.

— A, nu, deloc. Am să-i comunic eu Norei că ați căutat-o. Bună ziua.

Paul Achim agăță receptorul în furcă și rămase un minut încremenit lîngă el. Îi părea cu adevărat rău și simți iar căldura aceea dureroasă ridicîndu-se din măruntaie, invadîndu-i pieptul și ajungînd pînă la gît, unde se opri, de data asta sufocant. Văzu o mașină cu tineri, alergînd pe șosea, de-a lungul lanurilor cu grîu de un verde crud. Băieți tineri, în pulovere, și Nora printre ei, poate chiar cu baticul adus de el, rîzînd, și el se simți exclus, bătrîn și puțin gelos. Și ei rîd, chiar acum, în timp ce mașina aleargă poate spre valea Prahovei, au și ajuns. Unul din băieții aceia, în pulovere, îi face curte, poate că-i face curte de mult, este logodnicul ei, viitorul ei bărbat. Chiar acum pune mîna pe umărul ei, pe gîtul ei, pe care și-l reprezentă cu exactitate, așa cum l-a văzut în minte la Paris, cînd pentru prima dată s-a gîndit la ea. Ceafa aceea subțire, împărțită în două proeminențe alungite de un șănțuleț îngust. Și pe ceafă o mînă necunoscută, așezată posesiv. Exact în același timp cînd el sta aici, pironit în fața unui telefon public din curtea unui spital foind de oameni cu halate roșii, ieșiți și ei la soare, ca insectele acelea mici înșiruite de-a lungul crăpăturilor pămîntului. Roșii, cu puncte negre, încă amorțite, mișcîndu-se alene și apoi rămînînd nemișcate, pînă ce se făcea un șir lung de ființe greoaie care-și acumulează energia, lăsîndu-se pătrunse de razele soarelui. Din nemișcare

trecînd apoi la o înceată vibrație de antene, simțindu-se unele pe altele, scuturîndu-și somnul din ganglionii ascunși sub platoșa de chitină, simțindu-se una pe alta, gata de procreare. „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul" îi veni în minte, făceți-l roșu, cu puncte negre, pînă la orizont. Zămisliți milioane și milioane de insecte". Ca să aibă ce să mănînce păsările, se gîndi el apoi, răzbunător și gata să contemple autodevorarea naturii, în timp ce din minte nu-i dispăru cu totul mîna aceea străină și tînără care apuca, exact în aceeași clipă, cu energie de rut de primăvară, ceafa subțire și delicată a Norei Munteanu, care se lasă apucată și simte un fior și rîde de plăcere.

Paul Achim își privi mîinile și le observă mai osoase, cu păr negru, aspru, la încheieturile falangelor, încă puternice, însă ușor îmbătrînite, așa cum va îmbătrîni el, nu îngrășîndu-se și lăbărțîndu-se ca Niculaie Gheorghe, ci uscîndu-se pînă ce va ajunge ca mumia lui Ramses, cu scheletul mare și puternic care, ultimul ce se va distruge, încă din timpul vieții, își va absorbi mușchii și straturile de grăsime, și-și va lipi pielea, din ce în ce mai aspră și mai înnegrită, lipită de schelet de o forță interioară ca gravitația sau ca un magnet. Nu se va deforma ci va deveni, pe măsură ce va trece timpul, mai rigid, mai intolerant și mai tiranic. Și va zdrobi o mie de doamne Georgescu fără apărare, ca în scena stupidă de astăzi dimineață, care *i-a displăcut* Norei Munteanu. Pe ea venise s-o vadă și s-a repezit, instinctiv, conform naturii sale adînci, în femeia aceea proastă și intrigantă, „fidela lui apărătoare", cum spusese Niculaie Gheorghe, care promisese „s-o împace".

Se simți dintr-o dată obosit de propria lui energie, de care nu va scăpa niciodată pînă nu va muri, folosită în inutila zdrobire a proștilor și impostorilor pe care i-a apărat pînă acum și care vor fi mereu „împăcați". Pentru că el este marele lor patron, capabil, prin energie și voință,

să-i apere, înghețînd lucrurile, cum a făcut cu cîțiva ani înainte, cînd el i-a apărat și, abil, a împiedicat orice adevărată înnoire. Pentru că și el depinde de Niculaie Gheorghe, și, în fond, și el este mediocru, o mediocritate importantă, acoperită de distincții, plin de titluri și decorații, director general, profesor doctor docent, membru corespondent al Academiei, tot atîtea verigi ale unui lanț. Rolul lui i se păru de neînfrînt, ca un destin, și planurile lui de dinainte, cînd mergea vesel pe stradă, i se părură derizorii și false.

Se urni de lîngă telefon și ieși din curtea spitalului, privind fețele străine, ale căror biografii nu le mai deduse, și mișcarea lor — prin curte a bolnavilor și afară a trecătorilor și mai numeroși — asemenea mișcării insectelor ieșite la soare, cu ascunse scopuri de procreație, nu-l mai umplu de bunăvoie ci, mai degrabă, îl scîrbi. Mașina aceea alerga pe lîngă holdele de grîu tînăr, intens verde și mîna aceea tînără era înfiptă posesiv în ceafă. Avantajul grîului era că e secerat și crește altul, verde, uniform de tînăr. Nu există un grîu îmbătrînit, cu spicul galben, aparent greu de boabe, invadat din toate părțile de grîul verde și tînăr care crește cu energie, și apoi înflorește, și-și risipește polenul în prezența paralizată și inutilă a firului matur. Paul Achim se simți exclus din acea minusculă împreunare primăvăratică, pentru totdeauna, neputincios și obosit. Nu-i mai rămîne decît să fie tiranic și rău.

Opri un taxi și mașina, o Warșavă delabrată, scîrțîi din frîne și din tinichele, și zgomotul hodorogit îi făcu o plăcere rece lui Paul Achim, cu un semn al lui însuși. Se urcă în spate și-și dădu adresa, apoi închise ochii, ca să nu vadă mulțimea ce inundase strada. Aproape adormise cînd ajunse acasă, pentru că-i mai rămăsese puternica lui inhibiție de protecție. Pînă și organismul său era profilat pe *Nu*.

Trezit de șofer, care-l privi pe sub sprîncene, ca pe un bolnav de o boală ciudată, pentru că nu părea beat, plăti și

urcă frînt de oboseală scările, deschise uşa şi se uită cu silă la apartamentul său. Era impersonal şi rece, fără o pată de culoare, şi i se părea o locuinţă părăsită, un fel de şir de camere de hotel pe unde trec comis voiajori grăbiţi ce nu rămîn acolo mai mult decît o noapte. Era prea obosit ca să mai plece din mediul străin şi antipatic, şi se trînti pe pat fără să reuşească să adoarmă. Maşina aceea alerga printre cîmpurile verzi, şi el se simţea exclus, bătrîn şi inutil. Căutarea adevărului pe care să-şi fundamenteze viaţa i se părea fără rod. Cine, se întrebă el, este gata să moară pentru factorul h din teoria cuantelor sau pentru k log D, formula entropiei care, acum, în viaţa lui sufletească creştea spre punctul maxim al dezordinei ?

„Paranoic, îşi spuse el. Nu astenic, paranoic. Vreau să schimb totul, să găsesc adevărurile fundamentale, să transform institutul dincolo de menirea lui, ca un alchimist medieval căutător al pietrei filosofale. Însă mă simt părăsit şi frustrat, că o fată cu care am vorbit un sfert de oră a plecat undeva, cu oameni de vîrsta ei. Ea este simbolul schimbării mele. Nu adevărul, nici vina, ci imaginea acestei Nora Munteanu, care îmi scapă mereu. Vreau să găsesc «substanţa», dar o mie de piedici sînt între mine şi o fată oarecare, învestită de imaginaţia mea cu o confuză şi generală semnificaţie. Pa-ra-noic !"

Adormi şi apoi se trezi în întuneric. Suna telefonul şi el se repezea, ştiind precis cine îl cheamă, tatăl ei i-a spus şi s-a întors puţin mai devreme. Se repezi şi ridică receptorul, însă veni tonul. A visat că a sunat, sau s-a trezit prea tîrziu şi celălalt, sau chiar *ea,* văzînd că nu răspunde, a închis ? Telefonul a sunat clar, îşi aducea aminte, însă nu mai avea încredere că poate distinge clar ce e reprezentare şi ce e percepţie, ce e adevărat de ce e închipuire.

Stătu cu receptorul în mînă, ascultînd tonul cu o atenţie disproporţionată. Apoi îl puse jos şi aşteptă. Poate va reveni, dac-a sunat cu adevărat. Cu fruntea în mîini,

mai stătu o vreme, așteptînd atît de intens soneria, încît i se părea că veghează un obiect viu, care, de la sine, este gata să înceapă să țipe, părînd o gură de copil care se deschide, înainte de a lansa țipătul, sau un om speriat în secunda, în fracțiunea de secundă de dinainte de a cere ajutor, cînd totul e pregătit. Însă telefonul rămînea mut, probabil că a visat. De abia atunci aprinse lumina și se uită la ceas. Dormise un ciclu, adică o oră și jumătate, și probabil că înainte de a intra în somnul profund al ciclului următor, cînd viața inconștientului se apropie cel mai mult de veghe, în stratul imediat următor, dorințele i-au născut visul. Totuși mai încercă o verificare. Formă numărul Norei Munteanu, care, dacă s-a întors și într-adevăr l-a sunat e undeva lîngă aparat și va răspunde ea. Sunetul răgușit al postului ei de telefon, de sirenă de vapor îndepărtată, nu aduse nici un răspuns. Nu era acasă nimeni, plecase și tatăl ei, inginerul constructor. Deci, aproape sigur, a visat. Dacă nu cumva sunase ea acasă și i s-a spus că a căutat-o și-l sunase din altă parte. Oricum, îi făcuse mărturisiri pe care niciodată nu le-a făcut nimănui. Nici măcar lui însuși, auzindu-le clar formulate doar cînd i le spunea ei. Umilindu-se într-un fel și, desigur, impresionînd-o, de vreme ce i-a luat apărarea în laborator, asta a auzit el, cu propriile urechi, în afară de dubiu. A spus : „El e altceva, e un om deosebit", însă, ca un idiot, s-a dus să terorizeze pe femeia aceea proastă și incompetentă, speriind-o și pe ea, prin brutalitatea lui de mărunt tiran. De aceea, la început era de speriat de deschisă ca apoi să devină opacă și distantă. Și atunci, ca să scape de obsesie, a plecat cu niște prieteni veseli cu o mașină, de-a lungul cîmpurilor verzi și acum s-a lăsat să cadă, ca după o speranță frustrată, într-o veselie factice, dansînd undeva la Sinaia sau la Brașov, sau în vreo casă de pe lîngă Otopeni. Un magnetofon gîjîit lansează muzica și ea se descarcă, mișcîndu-se într-un ritm săltăreț, cît mai intens, ca să scape. Îi crease o iluzie și apoi i-o luase.

Paul Achim se simți mai mult ca oricînd prizonierul obiceiurilor lui de o viață, consolidate ca o carapace din care nu poate ieși și nu va putea evada niciodată. Inspirînd teamă, cel mult respect, uneori ură și dispreț sau numai indiferență, nimic mai mult. Așa cum și el a acordat altora, doar cîte o privire de sus, rece și disprețuitoare, și n-a făcut altceva decît să se folosească de oameni, să-i manipuleze, intrînd într-o încolăciturâ de interese, el însuși, ca o firească și de așteptat consecință, nefiind decît un instrument al altora, pe care și el încerca să-i folosească. „Am să te împac cu Georgeasca ; ți-a fost fidelă", spusese Niculaie Gheorghe, dezvăluindu-i legătura necesară între el și acea femeie rea, necompetentă și proastă, una din „masele de siguranță" care despart „grăunțele radioactive" care trebuie bine izolate. Poate că doamna Georgescu, al cărei sclav era și fusese tot timpul, pentru că el apăra masele inerte de pămînt care să izoleze și să facă inactive valorile, o să catadicsească să-l ierte. Și într-o bună zi el o va întîlni pe unul din coridoare, o va opri și-i va săruta mîna, cu unghiile ca niște ciocuri de papagal vopsite de un trib exotic în roșu carmin, și respirația ei veninoasă îi va sufla în ceafa aplecată, și apoi o să-i zîmbească ironic și binevoitor, cu aerul protector al celui ce constată o inutilă revoltă ce se termină prin revenirea în genunchi a răsculatului învins. Ca negrii care fugeau de pe plantații, în zone tropicale cutreierate de fiare și șerpi, cu nopți pline de zgomote tainice, ca și cum desișurile ar fi cutreierate de spiritele rele Woodoo, ce se întorceau speriați și flămînzi, cu uniforma ponosită de doc sfîșiată de plante, cu spinarea mîncată de insecte vorace, mai usturătoare decît loviturile de bici, și se așază în genunchi în fața lui „massa" sau „missous" care ordonă să i se bată lanțurile, pentru că pedeapsa trebuie aplicată, și apoi îl lasă liber printre colibele celorlalți sclavi, ca să povestească tuturor că robia e grea și biciul supravegheto-

rului arzător, însă în afara lumii acesteia nedrepte dar organizate, dincolo, în sălbăticia libertății, cutreieră nu numai leneși aligatori care dorm pe malul fluviului așteptîndu-și liniștiți prada, dar și spirite fantastice, vampiri cu fețe vopsite care infestează tot ce nu e locuit de oameni, așezați unul lîngă altul, cot la cot și spate la spate.

Poate toate doamnele Georgescu și toți Niculaie Gheorghe sau noua serie, ca Păuliș, îl vor ierta dacă se va purta bine, și-l vor apăra, și atunci îi vor lăsa iluzia că este regele și căpetenia lor, și-l vor împodobi cu o rizibilă coroană de carton și cu o mantie de hîrtie roșie, înclinîndu-se în fața lui slugarnic și în același timp batjocoritor. Pentru că, desigur, căpetenia are nevoie de oaste și oastea de căpetenie, iar el are marele dezavantaj de a fi un caz de graniță, nici strălucit, nici mediocru, și strălucit și mediocru, dragomanul celor două tabere, înțelegînd limba și a unora, și a altora, putînd fi, nu acum, ci cîndva, și una și alta, însă el a ales, construindu-și viața, pînă și cea științifică, nu pe adevăr ci pe voință, dar pe voință și putere, conținutul tipului său de știință în care toate teoriile și formulele, chiar și cele adevărate, își pierdeau conținutul de adevăr și deveneau arme, toporiști cu care ataca și se apăra. Era vina lui.

Își aduse aminte de doctorul Stroescu, jumătate ud, jumătate uscat, așteptîndu-l ca să-l salveze, sub o streașină, o seară întreagă, în ploaie. Și crezînd, ca un primitiv, nu în valoarea adevărului, ci în strălucirea hainelor sale, nu în conținutul dur și tare, ci în formele fanfaroane. Aștepta ca tăria de nezdruncinat a adevărului să apară total în afară, pompos, înzorzonat sau străjuit de un ritual ca al profesorului pseudosavant Ghibănescu. Modestia lui îl făcuse să-l respingă, pentru că a crezut în suprafețe, nu în profunzimi, în aparență, nu în esență, iar știința a fost pentru el doar un drum al reușitei. E bine că a înțeles lucrul acesta, chiar dacă e prea tîrziu. Vinovăția e totuși un pas. Se va duce și va cere sfatul.

Se îmbrăcă repede, comandă un taxi și porni spre aleea Zimbrului. Șoferul nu știa unde este și lansă un apel spre recepționistă. Stația radio începu să ceară tuturor lămuririle unde e acea alee, și șoferii tuturor taxiurilor cu stație din București vorbeau dînd lămuriri contradictorii, în timp ce mașina lui aluneca încet spre centru. Pînă la urmă, cineva dădu o lămurire mai puțin vagă, care nu se referea la toate cele patru puncte cardinale. Discuția prin radio îi dădu impresia că era în căutarea nu a unei străzi și a unei case, bloc A2, ci a unei insule misterioase, în ape puțin cutreierate, despre care mai degrabă decît cunoștințe există legende care o plasează oriunde, în funcție de subiectivitatea celor ce o caută. Un loc care poate nici nu există decît ca un miraj, unde s-ar găsi magul care le știe pe toate. Poate vor merge așa, toată seara și toată noaptea și nu vor ajunge nicăieri, primind mereu noi indicații care îi vor purta în cerc prin labirintul de străzi, blocuri și cartiere prost luminate, prin hățișul de locuințe, pentru el populate de o lume ce-i era cu desăvîrșire necunoscută. Pînă ce obosiți vor ajunge, spre dimineață, tot în fața casei lui, unde va fi fost locată de cineva aleea Zimbrului, blocul A2 și va urca scările atît de cunoscute, ca să pătrundă în apartamentul său, impersonal ca o cameră de hotel, unde va trebui să găsească el singur răspunsul, așa cum cîndva, la sfîrșitul pubertății, s-a desprins de sine și după ce s-a scrutat sever, ca un părinte, s-a topit în umbrele verandei, întrerupte de petele întunecate de culoare ale luminii de crepuscul, strecurate prin geamurile colorate, și în proiecția pe pardosele a ramurilor de măr și a fructelor grele pe punctul de a se coace. Există undeva o metaforă a celor care văd doar umbrele pe peretele unei peșteri, dar nu-și mai amintea de unde este.

— E greu, domnule, acum de găsit o stradă. A crescut orașul nemaipomenit și nici nu-i înțeleg pe arhitecții

ăştia. De ce n-au făcut străzi, cu numere, ca oamenii, spuse şoferul. Eu, continuă el, sînt la taxiuri de treizeci de ani, şi tot nu le găsesc. Şi cîte am văzut eu, în ăştia treizeci de ani. Cînd aveam maşina mea, eu o duceam şi pe Maria Tănase. Pă gratis uneori, că n-avea bani, îi cheltuia cum îi primea. Dar nu-mi pare rău, aşa să ştiţi. Că m-a bucurat atîta, cît nu făcea nici un ban. Nu mai sînt astăzi ca ea, nu ştiu ce s-a întîmplat. Îmi dădea telefon şi-mi spunea : „Costică, să vii să mă iei la ora cutare". Şi stăteam cu ea cîte o zi întreagă. Odată mi-a spus : „Băi Costică, n-am bani, cînd o să am o să te răsplătesc să mă ţii minte. Da'acu, n-am. Vrei să-ţi cînt ceva ?" „Vai de mine, coană Maria, i-am spus, da' se poate. Adică, cum, n-am eu atîta bun-simţ, ş-am s-o las pe Maria Tănase să-mi cînte la ureche, ca un lăutar, c-am dus-o cu maşina ?" Şi n-am lăsat-o, şi apoi, cînd a intrat iar în bani, mi-a dat trei mii de lei. Ştiţi ce erau în '952 trei mii de lei ? Salariu de ministru. Aşa era dînsa „galantoană".

Paul Achim îl asculta neatent. Intraseră într-un cartier nou, mare cît un oraş, unde el nu mai fusese niciodată, cu toate geamurile luminate, foşnind de o lume necunoscută, ale cărei umbre se vedeau în lumina puţină. Şoferul opri şi deschise geamul, întrebînd de aleea Zimbrului. Se apropiară o babă, un copil, un bărbat între două vîrste cu şapcă, puţin afumat, dornici să fie de folos, dînd şi ei indicaţii din care nu se înţelegea mare lucru. Vorbeau toţi deodată, mai ales bătrîna care aducea amănunte de prisos, din care reieşea că aleea Zimbrului era aproape de o cumnată a ei, care are un bărbat rău. Copilul ştia cel mai bine, şi şoferul, în vacarmul general — mai venirà încă doi gata să ajute — îl ascultă pe el. Era intens pigmentat şi avea ochi umezi de negri, inteligenţi. Aleea Zimbrului era, după Paul Achim, oricum, într-un ţinut exotic.

Găsiră şi blocul şi scara şi şoferul răsuflă uşurat. Paul Achim intră şi simţi mirosul de mîncare care invada holul,

și pe un tabel văzu Stroescu V., patru persoane, avînd de plătit o întreținere de lei 247,50 și peste nume și sumă o dungă roșie, semn că plătise. Ajunse la etajul respectiv și se opri în fața a două uși. Pe una era o placă mare de email, cu litere negre : Fam. Negrilă. Cealaltă n-avea nici o tăbliță. Înainte de a apăsa pe soneria acestei uși, Paul Achim se trezi dintr-un fel de transă. Ce caută el aici ? Sau, mai bine, cu ce obraz, cu ce curaj, a venit el aici, la un om care din cauza lui și-a distrus viața ? Cum de îndrăznește ? Rămase paralizat cîteva minute și fu gata să fugă. Însă în ultimul moment se hotărî totuși și apăsă pe sonerie. N-au decît să-l alunge, merită. Măcar atîta răspundere să-și asume, a rușinii.

O ușă trîntită, zgomote de pași furișați, o voce de copil strigînd „sună cineva". Apoi, din nou tăcere, pași tîrșiți în papuci, clipitul ochiului magic, iar tăcere, apoi o întrebare, prin lemnul galben al ușii : „Cine e acolo ?"

— Cu domnul doctor Stroescu, aș putea vorbi ? întrebă el.

Ușa se deschise și în cadrul ei apăru o femeie între două vîrste, îmbrăcată într-un halat de casă cam uzat, cu o înfățișare simplă, puțin suspicioasă. Părea ceva gen dactilografă sau desenatoare, cocoșată de munca peste mașină sau planșetă și de grijile zilnice. Nu era frumoasă, nu era urîtă, nu era probabil nici inteligentă, nici proastă.

— Poftiți, spuse ea, și vocea îi era caldă și melodioasă, și-l lăsă să se strecoare pe lîngă ea, într-un mic vestibul spre care dădeau patru uși.

Una din ele se deschise și apăru un cap de copil de vreo cinci-șase ani, care-l privi mai întîi curios, apoi spuse :

— Bună seara !

— Virgile, te caută un domn, strigă femeia, apoi îi spuse să-și scoată pardesiul, pe care îl luă și-l agăță în cuier.

Alți pași tîrșiți, în papuci și ușa cealaltă se deschise, și în pragul ei apăru doctorul Stroescu, puțin îmbătrînit, cu aceiași ochelari cu ramă groasă de bagà și multe dioptrii care-i dădeau impresia că e neajutorat și ezitant. Fața subțire, două cute adînci scoborînd spre gură din nasul puternic, cartilaginos. Puțin adus de spate, din cauza înălțimii și a slăbiciunii. Aproape la fel, după atîția ani. Neschimbat ca Dinoiu, într-un fel. De schimbat s-au schimbat serios doar el și Niculaie Gheorghe, spre doi poli deosebiți.

— Bună seara, domnule Stroescu, spuse el și înaintă un pas, fără să îndrăznească să întindă mîna.

Ochelarii doctorului Stroescu luciră, apoi, brusc, izbucni :

— Achim ! Paul Achim, nu-i așa ? Te-am recunoscut după voce. Încă o dovadă că am o memorie mai mult auditivă, ceea ce nu-i o mirare, la dioptriile mele. Ce faci, domnule ? și înaintă și-i întinse mîna lui uscată, refuzată cu 25 de ani înainte, la sfîrșitul ședinței cu referatul.

Paul Achim și-o întinse pe-a lui timid, și, curios, avu două sentimente contradictorii : o căldură care n-o simțise niciodată pentru nimeni, absolut pentru nimeni, și, în același timp, dorința să nu se fi născut niciodată sau să se fi născut altfel, să fi avut o altă viață, de la început pînă la sfîrșit, în care nimic să nu semene cu viața sa reală, de care se desprinsese în gînd. Omul acesta, care-l primea ca pe un vechi prieten, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, era prima lui victimă, îi făcuse cel mai mare rău, ruinîndu-i viața. Și asta din cauză că era singurul care-l prețuia pînă la dragoste, și dintr-un fel de dragoste intelectuală ieșise din rezerva lui vestită și s-a expus. Însă nici o nenorocire nu putuse să-l modifice, pentru că a crezut în ceva, în adevărul lui, de la care nu vroia să abdice cu nici un preț. Și atunci, în ciuda infernului prin care a trecut, și chiar a ratării, infern pe care-l poartă cu sine, nu numai că nu s-a modificat el, dar nici măcar

prietenia și căldura pentru el nu s-au schimbat, pentru el, care era cauza nenorocirilor sale.

— A, stați, să vă fac cunoștință. Soția mea, domnul profesor Paul Achim. Savantul Paul Achim, de care-ai auzit. Într-un fel aș îndrăzni să spun că a fost, odată, un soi de elev al meu.

Femeia între două vîrste îi întinse mîna, cu o față extrem de binevoitoare și veselă, luminată de un zîmbet, și Paul Achim i-o sărută, simțind mirosul de bucătărie. „Cum, nici măcar ei, între ei, nu i-a spus nimic, nu i-a reproșat nimic ?" se întrebă Paul Achim, pentru că femeia, *doamna* asta, nu părea că are nici o urmă de ranchiună, ci era toată numai cea mai desăvîrșită bunăvoință, ca față de un vechi prieten al bărbatului ei, dispărut anume într-o lume străină, ca într-o expediție polară, și întors după un sfert de veac, om despre care auzise multe, și numai lucruri bune, și, în acest lung interval, doar din cînd în cînd, cîte o știre la radio sau în gazete, ca despre un adevărat explorator polar, căpitanul Scott sau Ralph Amundsen.

Copilul nu dispăru din cadrul ușii și doctorul Stroescu îi făcu semn cu mîna. „Fiul meu cel mic, Radu, îi spuse el și copilul se apropie și cu o timiditate și mai mare, repetă : bună seara, apoi dispăru în camera lui, repede. — Băiatul meu cel mare, probabil, desenează și atunci nu aude nimic. O să-l vedem mai tîrziu."

Apoi îl invită înăuntru, în camera din care ieșise, în timp ce femeia dispăru pe o altă ușă.

Era o odaie de lucru, cu o bibliotecă masivă care acoperea toți pereții, pînă sus în tavan, și copertele cărților dădeau camerei o anumită culoare veselă. Un divan, două scaune-fotolii și o masă de lucru acoperită și ea de cărți deschise, hîrtii și fișe — erau întregul mobilier. Un amănunt îi dădea o anumită personalitate. Din loc în loc, în bibliotecă, erau scheme de nave cu pînze, gravuri de fregate și corvete, iar singura podoabă era un vechi ochean de marină, din aramă strălucitoare, pe lîngă cîteva

hărți foarte vechi. Într-un fel, această chilie de studiu aducea și cu o cabină de căpitan de cursă lungă sau de amiral în retragere care-și scrie, în mijlocul atlaselor, amintirile unor călătorii ce trecuseră prin ceața memoriei ciudate a unui om în vîrstă, exacte jurnale de bord. Mare, pe ușă, o bucată de pînză pe care, cu o caligrafie medievală, erau copiate cu grijă versurile :

La chair est triste, hélas ! et j'ai lu tous les livres.
Fuir ! là-bas, fuir ! Je sens que des oiseaux sont ivres
D'être parmi l'écume inconnue et les cieux !

Era împreună cu hărțile și ocheanul, singurul semn al unei răniri. Încolo, 25 de ani păreau că au trecut fără amărăciune, din contră bunăvoința doctorului Stroescu șterse parcă și vechiul său rictus ironic.

Paul Achim se așeză pe unul din scaune, încă în starea ciudată de căldură și de dorință să nu se fi născut, neîndrăznind să înceapă conversația, ca un elev venit la examen, care așteaptă întrebările.

Doctorul Stroescu deci vorbi, cu aceeași afabilitate cu care-l primise și aproape fără surpriză :

— Ți-am urmărit în ultimii ani lucrările. Sînt excelente, de reală valoare și m-am bucurat pentru dumneata.

Paul Achim încercă să surprindă vechea ironie, însă omul din fața lui era cu desăvîrșire sincer, prietenos, și deschis. Cu cîteva zile înainte, cu o săptămînă, el însuși ar fi concedat că așa era. Acum însă, se îndoia și încercă totuși să se mai încredințeze că așa era.

— Le găsiți chiar valoroase ?

— Indiscutabil. Sînt adevărate contribuții. Se poate afirma că ești adevăratul pionier al acestei discipline în România. Cum, dealtfel, am bănuit de la început. Aveai de tînăr o deosebită înzestrare în această zonă de confluență, între maxima abstracțiune și aplicația realist-tehnică. S-ar putea spune că îmi dădeam seama de atunci că o să crești, ca-n poveste, într-o zi cît alții într-un an.

Paul Achim îl privi din nou, atent și grav. Era al doilea șoc în cîteva minute. Însă afirmațiile doctorului Stroescu nu-l convingeau și era pe punctul de a-l disprețui din nou, puțin, ca pe un biet inginer cum devenise, căruia nu-i erau inaccesibile înaltele sfere ale științei, pe care el abia le întrezărea. El îl cunoscuse pe Norbert Wiener și pe dr. Van Euwe, era la un alt nivel. Desigur, primirea lui de către doctorul Stroescu, considerînd vinovăția sa măcar indirectă față de el, îi dovedea omenia, bunătatea, indiscutabila superioritate morală pe care o avusese întotdeauna. Însă de aici, pînă la știință, după cei 25 de ani de continuă activitate în domeniu și totuși marea lui experiență, era o mare distanță. Deci vinovatul și nu savantul în criza propriei sale capacități de creație vorbi :

— Credeți că sînt valoroase ? Iar eu am venit aici pentru că sînt convins că n-au nici o valoare. Niște modeste contribuții, la marginea compilației.

Doctorul Stroescu îl privi grav, tăcu și, cu o veche mișcare, atît de familiară, își scoase ochelarii și începu să-i șteargă. Ochii lui miopi erau foarte albaștri și foarte obosiți.

— De unde știi dumneata că este o contribuție modestă și una majoră ? Desigur, dumneata n-ai descoperit o disciplină, ci o continui. Nu ești Norbert Wiener. Însă importanța unei descoperiri se relevă în timp. Și cel puțin una dintre ele poate deschide o portiță. Chiar spre o viziune generală, care plutește în aer. Lumea ca limbaj, lumea ca un sistem de coduri care se copiază, așa cum izolatele monade leibnitziene comunică într-un fel care nu i-a fost lămurit nici lui.

— Doctore Stroescu, izbucni Paul Achim, dar eu nu știu cum e lumea ! N-am impresia că sînt deținătorul nici unui adevăr ! Nu al unui adevăr descoperit de mine, dar nici al adevărurilor descoperite de alții !

— N-ai sentimentul adevărului ?

— Nu. Şi dumneavoastră sînteţi primul şi poate singurul care o ştie. Încă din seara aceea, încă din ziua aceea. Îmi vorbiţi de lume ca un sistem de coduri, idee ce poate reieşi din una din lucrările mele. Dar nu numai că nu ştiu ce e lumea, dar nici ce sînt eu. Lumea, pentru mine, e un fel de carceră, o apăsare, o presiune. Faţă de care eu acţionez din instinct, dintr-un instinct profund, ca un animal de pradă în junglă, care se apără şi atacă.

Ca în noaptea aceea, cînd l-a aşteptat pînă tîrziu în ploaie, doctorul Stroescu se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin cameră. Calmul său binevoitor, cald, de pînă atunci fu părăsit pentru un fel de agitaţie nervoasă. Însă de data aceasta nu-i mai păru slăbiciune, ci mai degrabă amestecul unei gîndiri intense cu grija. Omul acesta, prima lui victimă, care se ratase poate din cauza lui şi apoi îi citise şi-i urmărise lucrările, toate lucrările, înţelegîndu-le poate mai bine decît le înţelesese el însuşi, a avut şi are grijă pentru el. O clipă, emoţia lui fu atît de puternică încît din străfunduri pentru totdeauna uitate, pe care nici un campion al memoriei nu reuşeşte să le învingă, se desprinse dintr-o lume de şoapte, teamă şi suferinţă un puternic miros de „Diana", halucinant. Îl urmări pe doctorul Stroescu, aşa cum un învăţăcel îl urmăreşte pe un gurhu. Era un adevăr viu, care se putea pronunţa. Însă doctorul Stroescu, agitat, se plimba prin cameră, măsurînd-o cu paşi mari. Doamna Stroescu deschise uşa şi întrebă cu timiditate :

— Doriţi să vă aduc un ceai, cu ceva...

— Nu, draga mea, puţin mai tîrziu, spuse doctorul Stroescu. Apoi continuă să se plimbe.

Paul Achim tăcea şi aştepta, cu speranţă şi teamă. În sfîrşit, se opri în faţa lui.

— Vezi, te înţeleg. Este vechea dumitale problemă, pe care eu am intuit-o cumva, însă n-am ştiut cum să ţi-o transmit şi am greşit grav faţă de dumneata.

— Dumneavoastră față de mine ? Dumneavoastră ? strigă Paul Achim.

— Da, eu. O vină de care nu sînt chiar vinovat, pentru că n-am știut, nu că n-am vrut să ți-o spun. Era peste puterile mele, totdeauna a fost peste puterile mele. Noi formăm un cuplu ciudat. Eu sînt mai aproape de intuiția unor adevăruri și rămîn mereu sub ele. Dumneata, cel puțin pînă acum, erai la, să zicem, aceeași distanță, dar deasupra lor. Jucîndu-te cu o extraordinară abilitate cu rezolvarea lor tehnică, ca și cum ar fi date. Dumneata rezolvi probleme înainte de a ți le formula. Ciudat, însă lucrul ăsta e posibil. Eu sînt intimidat de sentimentul lor și ezit o viață înainte de a mi le pune. E o chestiune de caracter, nu de minte. Eu am știut totdeauna defectul meu, și l-am bănuit și pe al dumitale. Acum, într-un fel, ai ajuns singur la el. Asta nu înseamnă că lucrările dumitale n-au valoare. Susțin și acum că au, dar poate mai mult pentru alții decît pentru dumneata.

— Înțeleg, spuse cu jumătate de gură Paul Achim, care parcă întrezărea ceva.

— Nu te grăbi. Cred că numai bănuiești. Mai dă-mi voie să-ți explic. Vezi, adevărul nu este o teorie, o formulă rece, o îmbinare congruentă de cuvinte. Este un lucru cald, care te locuiește. Înțelegi, te locuiește și dumneata iei forma lui, sau el ia forma dumitale. E o iluminare, care închide un orizont. Dumneata, știam de mult, puneai stăpînire pe adevăruri. Era, ca să folosim un termen medieval, o cunoaștere prin „habeo", nu prin „sum". Așa cum puneai stăpînire și pe lucruri, ca și pe oameni. Cum ai pus stăpînire și pe mine. Eram un om oarecum format, dar, aproape de la început, mă simțeam timid în fața dumitale. Acum, după 25 de ani, cînd mi-ai sunat la ușă, ca să te mărturisești, pentru că de asta ai venit, de abia îmi stăpîneam emoția. Și nu pentru că dumneata ești un om realizat socialmente și eu nu prea. Asta nu prea contează pentru mine. Sper că am depășit acest lucru și încă

de mult. Ci pentru că erai dumneata, de o ciudată şi periculoasă libertate. De o libertate care se întoarce împotriva sa însăşi şi într-un fel se neagă. Pentru că eşti propriul dumitale prizonier, al libertăţii dumitale. Chiar şi în clipa asta, mă intimidezi. În timp ce eu îţi explic şi dumneata mă asculţi. În timp ce eu te învăţ şi dumneata încerci să mă înţelegi şi să înveţi. Mă simt tot intimidat şi mi-e frică să nu iei în stăpînire, din nou, ceea ce îţi spun, ca teoriile pe care ţi le însuşeai mai repede decît puteam eu să ţi le predau, mi-o luai înainte, cu o extraordinară uşurinţă. Şi de aceea le risipeai, ca pe o avere nemuncită.

Paul Achim îl privea şi credea că înţelege sau chiar înţelegea. Însă, pentru prima dată, îi era frică să spună da, ca să nu repete greşeala, şi acesta era primul lucru cîştigat. Doctorul Stroescu se ridică în picioare din nou şi iar începu să măsoare camera cu paşi mari, şi la un moment dat puse mîna pe umărul lui Paul Achim, şi acesta simţi mîna, o simţi cu adevărat, nu ca o simplă atingere şi presiune, şi zîmbi.

— Să-ţi mai spun ceva. Sau, altfel, acelaşi lucru. Dumneata posezi adevărul, ca un bărbat. Eu sînt posedat de el, ca o femeie şi, ca să spun aşa, nu-i ies din cuvînt. Însă adevărul, ca orice lucru în lumea asta, este iluminarea produsă de o tensiune. Este, iartă-mi comparaţia. dar ăsta e defectul meu, veşnicul ocol şi imprecizia în a defini orice, este un fel de fiinţă androgină, o îmbinare, dac-ar fi să-i credem pe vechii chinezi, ciocnirea orbitoare a factorului I şi a factorului Li. Dumneata însuţi ştii că aparatele pe care le construieşti atît de bine sînt structuri formate din elemente tensionate, că orice organizare ţine cît ţine tensiunea, altfel se ajunge la entropia maximă, la dezordinea care nu înseamnă mişcare ci o linişte de moarte. Adevărurile nu se ciocnesc de dumneata, le stăpîneai, formulîndu-le. De aceea, înainte de toate, eşti un excelent organizator.

— Şi cum se ajunge la starea aceea de iluminare ? întrebă Paul Achim.

— Nu ştiu. Nici eu nu ştiu. Dacă aş şti, n-ar fi existat piedică obiectivă înaintea mea, în afară poate de moarte. Însă eu sînt trecut bine de cincizeci de ani şi socotelile mele sînt făcute. Aş fi putut realiza poate ceva mai mult, dar nu esenţial.

— N-aţi realizat din cauza mea, spuse Paul Achim.

— Nu. Din cauza mea. Uneori am regretat. Mă plimbam anii trecuţi pe lîngă institutul pe care ştiam că-l conduci şi vedeam cum se dezvoltă. Şi, deşi odată te-am condamnat, îţi aduci aminte, apoi, în timp ce se ridicau etajele din beton şi sticlă, un adevărat institut modern, unde vor lucra sute de cercetători, dintre care poate unul va avea iluminarea, îţi dădeam dreptate. Dumneata aveai anumite calităţi, extrem de necesare oricărei societăţi. Era absurd să ţi le iroseşti printr-o poziţie intransigentă, chiar adevărată, care atunci nu ducea nicăieri. Dumneata, îmi închipui, că totuşi eşti marxist. Unul din clasici spunea că „adevărul este totdeauna concret". Aş adăuga eu, el se manifestă în anumite circumstanţe. Dumneata, făcînd jocul atunci, nu numai că te-ai salvat, dar ţi-ai cîştigat şi o poziţie, şi astfel ai ridicat acel institut. Mîndria dumitale, oricît ai fi acum într-o stare de criză, ar putea fi jignită. Însă şi eu şi dumneata sîntem două tipuri de sacrificaţi. Eu, afirmînd cu intransigenţă, poate inutilă, un lucru, dar era şi o revoltă a lipsei mele de spirit creator, dumneata supunîndu-ţi inteligenţa prea liberă unui joc, ca apoi, renunţînd la multe, să fii şi dumneata hrană pentru cei care vor veni. Care te vor judeca poate, şi mai degrabă mă vor admira pe mine, însă fără dumneata n-ar fi avut condiţiile să te judece. N-ar fi ajuns să te poată judeca. Dumneata eşti un martir poate postum, eu un martir antum şi cu vocaţie nu ştiinţifică, mai degrabă religioasă.

— Îmi acordați scuze pe care nu le am, spuse Paul Achim. Mai întîi, atunci am mințit și am trădat.

— Nu. Într-un fel ai mințit, însă n-ai trădat. Ai mințit pentru că lucrurile afirmate nu erau adevărate. Însă nici cele negate nu erau într-adevăr adevărate pentru dumneata. Adevărat, din nefericire, pentru dumneata ești doar dumneata !

— Nici măcar asta nu mai este așa. Ce mi-ați spus tinde să mă liniștească dintr-un punct de vedere. Din altul mă neliniștește grav. Nu mi-ați spus *cum* se ajunge la acea „fuziune tensionată", care duce la „iluminare".

— Ți-am spus, nu știu. Poate că trebuie să treacă prin crize, ca aceea pe care o ai, poate încă mai gravă, pînă aproape de un prag de distrugere. Pentru alții, cei cu adevărat mari, cu care ai vrut să te compari, criza dumitale deocamdată este o criză de orgoliu — să-mi povestești mai tîrziu cum ai ajuns la ea — este un lucru care vine firesc. Pentru oameni ca dumneata, trebuie un fel de durere, bineînțeles nu fizică, aproape un pericol de moarte. Întîi trebuie să știi ce rămîne cînd se distruge tot, cînd pierzi tot. Un risc imens. Sau, poate trebuie să fii credincios formulei dumitale și să fii un conducător. Aici să te perfecționezi.

Doctorul Stroescu se opri și-și scoase ochelarii, dezvelindu-și ochii obosiți și foarte albaștri. Apoi spuse :

— Poate că trebuie să uiți ce ți-am spus. Sună îngrozitor de prezumțios. Ca și cum eu aș ști. Dar ți-am spus, nu știu. Nu știu pentru mine, nu știu pentru dumneata. Calea mea este riscul, pe care mi-l asum cu ușurință și mi l-am asumat. Deci frica mea față de adevăr n-are ca termen de opoziție curajul. E altceva, un fel de curaj pozitiv, de a afirma, nu de a nega. Îți spun, nu știu, îmi scapă. În realitate sînt un fals înțelept, de aceea tonul meu peremptoriu îmi displace.

— Nu sînt nici un bun organizator. Ce spuneați dumneavoastră, că am creat condiții pentru înflorirea

valorilor. În realitate m-am simțit amenințat de ele și am apărat, aliindu-mă cu ea, mediocritatea și uneori chiar impostura. Adjunctul meu, prietenul meu și dușmanul meu, este și un ticălos impostor.

Doctorul Stroescu începu să rîdă. Era un rîs vesel, aproape copilăros, care, în unda de amărăciune care nu-l părăsise totuși niciodată, suna ciudat.

— Ce vrei, așa sînt organizatorii, conducătorii. Pe lîngă dorința lor de putere, care iese spontan din ei, și trebuie să-i rămîi credincios, altfel cu adevărat te-ai trăda, dacă nu cumva simți o mare chemare — ce nu se poate face în lumea noastră, cu laboratoarele ei complicate — în singurătate, orice conducător stabilește echilibre. Și apoi, poate că unele valori sînt de tipul dumitale, și cu aceștia ești condamnat să te bați. Tipul dumitale de talent se plătește și el ! Dumneata ești un războinic, și războinicii ucid și sînt răniți. Ei nu sînt iubiți, ci temuți.

Cei doi tăcură și Paul Achim simți tăcerea din cameră ca pe o prezență fizică. I s-a dat vreun răspuns la întrebare sau nu i s-a dat nici un răspuns ? S-a apropiat de iluminare sau a fost împins definitiv, printr-un fel de explicație, în carapacea lui agresivă din care nu exista acum nici o ieșire, ca dintr-un destin ? Primirea bună și caldă a fost un semn de iertare sau cea mai subtilă din răzbunări, spulberîndu-i-se iluziile nutrite că va putea începe totul de la capăt ? Iluminarea asta hermafrodită era un cuvînt, nu o cale. Era mai degrabă o pecete.

— Dumneavoastră ați avut vreodată o asemenea iluminare ?

Doctorul Stroescu se gîndi o clipă, apoi spuse :

— Da. Dar nu una din cele mari. N-am trecut printr-o „revoluție copernicianã", nu sînt Kant. Probabil știi că am fost închis un timp, și nu puțin, după acea manifestare. În celula în care eram eu, era un grup de tineri care-și manifestau personalitatea oprimată hîrjonindu-se

cu gardienii, provocîndu-i, ca să fie pedepsiți. Simțeau nevoia oricărui om de tensiune. Nu să suporte numai opresiunea, dar, în limitele posibile, s-o și provoace. Nimeni nu vrea să fie o piatră aruncată de ici-colo. Însă se distrugeau fizic, mergînd spre moarte sigură. Nu puteam să-i temperez, pentru că se putea interpreta ca o lașitate. De aceea, eu, un intransigent pașnic, am provocat și eu un gardian, răspunzîndu-i cu violență cînd mi-a ordonat să mă dau jos din pat. Cum era de așteptat, am fost băgat la carceră, într-un loc numit „turn". Era februarie. Din 8 pînă în 18 februarie. Să știi că și gardienii, oricît ar fi fost de selecționați, nu erau lipsiți de simțăminte omenești. Unul, dintre cei răi, nu dintre cei buni, într-o noapte de viscol, mi-a băgat o saltea să mă acopăr cu ea, stabilind un semnal cînd s-o aduc lîngă ușă, ca să nu fie pedepsit de ofițerul de serviciu. Eram la pragul ultim al rezistenței fizice. Aproape aveam halucinații, mi se părea că în colț era o oală fierbinte și mă tîram spre ea. Întindeam mîinile, simțindu-i căldura, și nu era, și atunci mă apuca frigul cu adevărat, elementar, asemănător, îmi închipui, cu senzațiile unui copil căruia i se retrage din gură sînul mamei.

În sfîrșit, nu vreau să intru în detalii. Nici nu povestesc de obicei, dar mă întrebai de iluminare. În sfîrșit, pedeapsa mea s-a terminat, cum ți-am spus, la 18 februarie. Între timp, avusese loc „marea pritoceală", cum se spunea, adică schimbarea tuturor din toate celulele, și am fost dus într-o altă celulă, unde cei de acolo mă așteptau, pentru că se citise apelul și se știa că sînt la izolator. Erau mutați acolo și cîțiva dintre băieții aceia tineri, de dincolo. Cînd am intrat, din cauza epuizării, am avut senzația, tot halucinație, că am intrat în vechea mea clasă de la liceu. M-am apropiat de unul din deținuți, pe care l-am crezut chiar fostul meu coleg de bancă, și i-am spus : „Pitule, tu aici ? Cînd te-au adus ?" Omul s-a dat înapoi speriat, apoi mi-a întins mîna să mă încălzesc. Cred că mi-am

pierdut pentru un moment cunoştinţa şi m-am aşezat jos, în mijlocul celulei. Atunci au sărit băieţii aceia şi încă alţii, pe care-i cunoşteam şi brusc mi-am revenit. M-am simţit înconjurat de simpatia lor. Eram unul din ei. Mi-am primit patul, cineva mi-a dat o avere, o treime de ţigară, mi s-a făcut un ceai cald din coajă de pîine şi un bătrîn mi-a dat o bucată veche, fermentată, de marmeladă, ţinută o lună. Aşa erau cei bătrîni, făceau provizii, mereu aşteptîndu-se la mai rău. Toate aceste semne m-au învăluit. Era, ca să spun aşa, dragostea de aproape făcută cu mici sacrificii. Pentru că bătrînul era mai legat de bucata de marmeladă fermentată decît un om bogat de averea lui. Pentru el reprezenta singura asigurare. Însă pentru mine a însemnat marea iluminare. Singura. Adevărul, certitudinea, nu adevărul, în valoarea absolută a solidarităţii umane. „Gemeinschaftsgefühl" cum spunea Adler. Însă, pentru mine acesta nu este un termen ci o realitate interioară. Cam aşa sînt adevărurile, dar ca să ajungi la cele teoretice astfel, ca o formulă, să zicem $E = mc^2$ să fie astfel trăită, fără să fi trecut prin halucinaţii şi chin, este o cale pe care n-o ştiu, şi dumneata asta o cauţi.

Paul Achim îl ascultase fascinat. Nici nu prea înţelesese bine cum a fost cu acea iluminare ori ideea solidarităţii umane, care cu o noapte înainte, neprecis, îi trecuse prin minte — n-o înţelesese. Era solidaritatea unui grup, care era „acolo", din cauza altui grup uman, din care, vrînd-nevrînd, făcea şi el parte. Se uită la Stroescu şi şi-l imagină repezindu-se spre soba halucinantă care dispărea şi, pentru o clipă, el, care a trăit aproape toată viaţa de la pasabil la confortabil, simţi frigul acela, sau îşi închipui că simte *acel* frig.

— Cîţi ani aţi stat acolo ? întrebă el, păsîndu-i foarte puţin de adevărurile teoretice, de toate adevărurile din lume, practice, teoretice, mici şi mari, iluminate sau obscure.

— Zece ani, spuse acesta şi-şi scoase din nou ochelarii, ca să şi-i şteargă.

— Zece ani, pentru că m-aţi contrazis în idioţeniile pe care le afirmam cu seninătate ? Zece ani, cînd totul nu numai că s-a dovedit, dar s-a recunoscut că era fals. Şi mai îmi găsiţi scuze, în formula mea de „habeo" şi nu de „sum" ? Ce „habeo", ce „sum" ? Toate lucrurile astea trebuie dezvăluite. Ca să nu se mai repete niciodată. De aceea lupta împotriva memoriei ! *Asta* ascundea !

— N-am vrut să te tulbur, spuse doctorul Stroescu. Voiam să-ţi spun cum o teză, ştiută dinainte, se iluminează.

— Iluminare ! Cum a fost posibil ? Înţeleg, duşmanii activi care pun bombe, care organizează comploturi armate. Dar pentru contrazicerea unei absurdităţi vădite !

— Istoria este plină de asemenea lucruri. Plină. Şi eu încerc să înţeleg. Nu totdeauna a fi victimă înseamnă a avea şi dreptate. Din fericire această iluzie e o notă bună pentru omenire, arătînd capacitatea ei de compasiune. Însă, totuşi, riguros, confuzia nu trebuie făcută. Vreau să-ţi spun ceva. Cînd am ieşit, adică mai tîrziu, eram plin de revoltă. Şi uneori treceam pe lîngă institutul care-l clădeai dumneata, unde mi-ar fi plăcut să lucrez şi eu, mai ales cînd eram tînăr şi nu-mi ştiam limitele, mi-ar fi plăcut să lucrez într-un asemenea institut, modern, bine utilat. Şi mă întrebam : acesta a fost preţul, acesta e preţul obligatoriu ? Bineînţeles, scoţînd cruzimile inutile şi nedreptăţile strigătoare la cer. Şi mă gîndeam, eu sînt Stroescu, nepotul clăcaşului Stroe, băiatul unui învăţător de ţară. Fără ghilotina din Place de Grève eram clăcaşul Stroe, nu doctor inginer Virgil Stroescu care poate că totuşi a înţeles ceva.

— N-aveţi dreptul să justificaţi *astea*. Şi regret că institutul nostru — nu ştiu cum l-am făcut — a putut servi ca justificare pentru ce-aţi îndurat.

Doctorul Stroescu îl privi pentru prima dată sever, poate așa cum se aștepta Paul Achim să fie privit. Apoi spuse rar, cu un ton absolut nou, cu adevărat peremptoriu :

— Poate că eu am acest drept. Eu, nu dumneata. Cu condiția ca dumneata, care ai o oarecare putere, glorie și influență, să lupți pentru o lume mai dreaptă și mai bună. Nu absolut dreaptă și bună, ar fi inuman și este o eroare, ci cît omenește e posibil, la stadiul actual de dezvoltare al omenirii. Eu am dreptul să justific prin vorbe, dumneata prin fapte.

— Vă înșelați, spuse Paul Achim. Gloria mea e falsă, influența relativă, iar puterea — măcar puterea mea — e o iluzie. Puterea înseamnă și dependență față de alții, față de cei de deasupra ta și față chiar de cei de sub tine și mai ales față de aliații tăi, de alături, de deasupra și de dedesubt, cărora trebuie să le faci un șir de concesii, să pari intolerant cînd tolerezi ceea ce nu poți să nu tolerezi, ca să nu strici echilibrul. N-am nici o putere absolută, puterea înseamnă o iluzie, care se întărește pînă spre real doar în clipa cînd întîlnești rezistența și o înfrîngi. Puterea, și voința care-i stau la bază sau invers, este realizarea scurtului moment al unei victorii vremelnice asupra vrăjmașilor care-ți pot deveni oricînd aliați.

Doctorul Stroescu îl opri cu un gest, ridicînd un deget. Încetase cu adevărat să fie afabil și devenise un judecător, poate chiar judecătorul la care venise și se așteptase. Astfel era ceva mai puțin deconcertant :

— Stai. Evident, puterea e legată de înfrîngerea unei rezistențe și e presărată cu victorii și înfrîngeri. Acesta este însă drumul pe care ți l-ai ales. Justifică-te ducîndu-l pînă la capăt. Nici cunoașterea, pe care pretinzi că o cauți, nu înseamnă independență, cum am încercat să-ți explic. Orgolioșii trebuie să renunțe la vanitate, și ambițioșii chiar la orgoliu. În luptă, ca și în contemplație. Oricum. Trebuie să uiți puțin de dumneata. Aceasta ți-e calea și nu pot să-ți dau sfaturi ca să-ți păstrezi neatinsă

vanitatea. Decît poate să te uiți în oglindă ! Dar, dacă poți să-mi spui, cum a început criza dumitale ?

— Insidios. Plimbîndu-mă prin Paris și avînd dorința absurdă să dansez după ritmul de tobă al unui vînzător ambulant negru. Apoi amintindu-mi de o fată, văzută în treacăt și cumpărîndu-i un cadou.

— Greu de înțeles, dar nu neinteligibil. Erau simptome ale unei dorințe de evadare din propria dumitale carapace. S-ar putea ca criza dumitale să fie adevărată și profundă, tocmai pentru că a început insidios și puțin aberant. De la un ritm de tobă și pînă la sentimentul adevărului nu duce o cale deductiv logică ci una profundă, a straturilor adînci unde putem fi orgolioși dar nu vanitoși.

— Nu, în realitate eram jignit. Doctorul Van Euwe, după comunicarea mea la congres, s-a apropiat de mine, și, în loc să se intereseze de lucrările mele, m-a întrebat dacă sînt păstrăvi în România. Are un fiu cu care îi place, în momentele de răgaz, să se ducă la pescuit ! La început am fost flatat, mă reținuse totuși, apoi, subconștient, m-am simțit jignit și am început să mă îndoiesc și să mă chestionez. Era tot o criză de vanitate, dar sper că n-am rămas aici.

— Da. Tot o criză de vanitate, însă posibilă numai pe o altă criză, în adînc declanșată. Întrebarea doctorului Van Euwe poate fi interpretată și ca un gest de prietenie. Nu cred că de aici a început criza. Alta trebuie să-i fie originea, și cu cît e mai interioară, și mai ascunsă, cu atît poate fi mai rodnică. Ce are cauză imediată și se explică ușor nu durează decît tot atîta timp cît și cauza. Te înșeli asupra cauzelor crizei. Și nu e rău.

Paul Achim se gîndi și încercă să-și aducă aminte un adevărat început și nu reuși. Vag îl străfulgeră amintirea de vis a unui fel de gol, dimineața, multe dimineți în șir, cînd se trezea nu nemulțumit ci plictisit. Dar amintirea se risipi în perplexitate.

În clipa aceea se deschise ușa și intră doamna Stroescu.

— E tîrziu, spuse ea, și băiatul meu mai mare nu vrea să se culce înainte de a vă vedea. Vedeți, în casa asta sînteți un fel de erou. A auzit atîta și n-ar avea somn dac-ați pleca fără să vă cunoască. Dealtfel am pregătit și ceva de mîncare.

„În casa asta, un erou, eu, tocmai eu", se gîndi Paul Achim încă sub influența îngrozitoarei „iluminări" a doctorului Stroescu. De care el, indirect, nu era străin, și dacă n-a produs-o a favorizat-o. E adevărat, gazda sa nu și-ar fi pierdut rezerva ironică și prudentă, dacă n-ar fi ținut la el.

— Spune-mi, doctore Stroescu, strigă el, *acolo* te-ai gîndit la mine ?

— Deseori. Mă întrebam ce faci. Poate-aș fi vrut ca eu să fiu cauza crizei. Și nu ți-aș fi iertat niciodată dacă te-ai fi ratat.

— Dar într-un fel m-am ratat.

— Nu, nu cred. La rataţi, vanitatea crește imens și nu mai e atinsă de nici o criză. Ratarea, dacă-mi permiți expresia grandilocventă, este trăirea în iluzoriul pur. Cînd ești silit să te iluzionezi total cu privire la tine, iluzia se întinde ca o pecingine și peste lume. Iar dacă alegi disprețul de tine, disprețuiești lumea, măcar sub forma unei continue invidii. N-ai băgat de seamă, cînd faci un lucru rușinos și reprobabil, rușinea se întinde puțin și asupra lumii, și ți-e silă de trecători, de clădiri, de arbori, lumea e o porcărie. Cînd starea asta devine cronică, ești un adevărat ratat, fără posibilitate de salvare.

Doamna Stroescu îi privea din prag, c-un zîmbet pe față de o desăvîrșită inocență. Ca și cum ar fi venit într-adevăr un explorator polar în această cabină de amiral în retragere și și-ar fi povestit întîmplările glorioase.

— Haide, spuse Stroescu, punîndu-i din nou mîna pe umăr. Răbdarea copiilor nu trebuie prea întinsă. Ca și, dealtfel, a oamenilor mari.

Cei doi copii erau aşezaţi pe mici taburete de PAL în bucătărie şi cel mare s-a sculat în picioare. Era un băiat de 11—12 ani, cu faţa prelungă şi ascuţită a doctorului Stroescu şi cu aceiaşi ochi albaştri, concentraţi şi parcă deja puţin obosiţi în limpezimea lor. Cel mai mic avea faţa bonomă şi puţin lătăreaţă a mamei, şi dădea mici semne de nerăbdare, mestecînd ceaiul cu linguriţa cam zgomotos.

— Paul Stroescu, se prezentă cel mare şi întinse mîna.

Paul Achim i-o strînse intimidat, mult mai intimidat decît atunci cînd a înaintat pe un covor roşu, să primească o înaltă distincţie. Apoi se aşezară la masă şi băură ceai, mîncînd parizer şi paté de ficat din cutiuţe mici, rotunde, care avea un gust de tinichea. Paul Achim fu tăcut şi încercă să discute cu copiii, mai ales cu băiatul cel mare, dar nu înţelegea exact ce-i răspunde. Era un erou în carne şi oase cam zăpăcit, dar probabil aşa sînt marii savanţi care-şi fierb ceasul în loc de ou şi umblă vara cu galoşi.

— Ştiţi cum v-am aflat adresa ? spuse el adresîndu-se celor mari.

— Cum ? întrebă doctorul Stroescu.

— Aveţi fişa completă, la zi, ţinută de Dinoiu. Vă aduceţi aminte de el ?

— Sigur că da. Puteam să şi bănuiesc. Este şi el, în felul lui, un temperament religios. Însă al unui Dumnezeu din *Vechiul Testament,* care dă table şi porunci simple, şi iubeşte mai puţin făptura, e chiar gelos pe ea, şi mai mult legea. Într-un fel, vroia să ne păzească pe toţi să muşcăm din fructul cunoaşterii binelui şi răului. Eu aveam rol de biet şarpe, iar dumneata erai Adamul victorios, care respinge orice tentaţie. În seara asta vorbesc numai prostii, iartă-mă.

Atmosfera era calmă şi paşnică, ca în litografii împărţite pelerinilor la mănăstiri, şi singurul incident fu o mică observaţie făcută băiatului cel mic care învîrtea linguriţa în ceai cu prea multă energie.

Paul Achim nu putu scăpa de sentimentul că această domestică pace zace pe o experienţă — şi încă pe ce experienţă — şi simţi o clipă soba halucinantă care dispărea lăsînd în spate adevăratul frig. Îi trecu prin minte imaginea Norei Munteanu, într-o ciudată asociaţie de idei. La ora asta s-a întors acasă şi a aflat că a căutat-o el. Se uită la ceas, era ora 11, şi se gîndi că ar putea să-i telefoneze şi de aici, în hol văzuse telefonul. Însă renunţă, şi-l întrebă pe doctorul Stroescu :

— Nu vreţi să mergeţi să lucraţi la institut ? Chiar de mîine.

— Nu, mulţumesc. E prea tîrziu. Şi apoi a început să mă intereseze ce fac. N-aş putea să-i las pe cei de acolo.

— Nu e prea tîrziu. M-aţi ajuta enorm.

Doctorul Stroescu dădu negativ din cap.

— Nu, nu. Ne-am decepţiona amîndoi. În curînd am să mă pensionez. Şi apoi, puţină distanţă nu strică.

Paul Achim se gîndi dacă ar vrea să schimbe locul cu doctorul Stroescu. Nici unul din ei n-ar vrea — liniştea de aici n-avea pe ce experienţă să se sprijine la el. Dar amîndoi ar fi tentaţi. Altfel, în această casă el, tocmai el, n-ar fi putut deveni un erou pentru copii.

Plecă imediat după masă şi de abia după ce se urcă într-un autobuz aproape gol, i se păru totul incredibil şi puţin ireal. Golul dintre întîmplările petrecute şi realitatea, aşa cum o ştia el, bine înfiptă, cu cauze şi efecte previzibile, fu umplut, în timp ce se gîndea la bucata aceea de marmeladă fermentată — „iluminarea" — cu un ciudat sentiment de lume foşnitoare, de sunete înăbuşite, uşi închise încet, şi sfîşierea unui ţipăt de durere, al aceleiaşi voci cunoscute, de obicei gîlgîitoare de veselie. De sentimentul, nu de amintirea ei care se manifesta printr-o neliniște ce se resfrîngea în jur. Se uită la feţele pasagerilor, căutînd indicii vagi, erau feţe impasibile sau obosite, o femeie foarte tînără adormise în scaun, taxatoarea privea în gol, părînd că are mintea oprită, ca un ceas neîntors.

Un bărbat între două vîrste, cu arcadele sprîncenate neanderthalian de groase şi buza de jos răsfrîntă dispreţuitor, cu o prostească infatuare, privea cupid spre fata adormită. Paul Achim îşi închipui ce-ar însemna să poată decide de ea şi îl privi insistent. Omul ridică indiferent din umeri, ca şi cum ar fi fost prins cu un lucru furat şi s-ar fi scuturat de el. Fără îndoială, recunoscu în Paul Achim „un ştab", care vine întîmplător cu autobuzul noaptea, nu cu „maşină mică", de la sau în căutarea unei legături ruşinoase şi, deci, îl dispreţui şi, probabil, dori să-i crape capul.

Tot ce se întîmplase continua să-i pară lui Paul Achim ireal, în timp ce repeta „10 ani", zece ani — teoriile cu iluminarea, căldura şi tensiunea contradictorie a adevărului le şi uitase — şi spaţiul pînă la realitate continua să fie umplut de nelinişte.

Scoborî undeva în centru, căută un taxi, şi, ajuns acasă, se dezbrăcă şi se culcă imediat, cu ferma hotărîre să adoarmă imediat şi să nu viseze nimic, sau să nu-şi aducă aminte ce-a visat.

Capitolul VIII

Paul Achim nu-şi aduse aminte de nici un vis, dar se trezi dimineaţa cu dorinţa de a se împotrivi argumentelor de recunoaştere a adevărului propuse de Stroescu. Primul său gînd deci fu strict teoretic, ca o continuare de discuţie : cum e posibil să trăieşti, ca pe o experienţă personală, devierea razei lui Mercur sau teoria cuantelor. Ele se enunţă şi se demonstrează, se verifică experimental, nu se trăiesc. „Iluminarea" poate că a avut-o Einstein sau Planck, nu poate s-o aibă el, care e convins de argumente. Şi adevărul, chiar pentru marii întemeietori a putut fi o iluminare doar în momentul construirii unei ipoteze, care a trebuit şi ea să fie verificată experimental şi pusă în formulă matematică. Baza adevărului ştiinţific este judecata analitică, judecata critică. Adevărate sînt lucrurile distincte, clare, despărţite unele de altele, spre care porneşti, în ciuda oricărei evidenţe interioare, cu gîndul să le negi. Iluminarea este o stare interioară care face imaginile indistincte, fuzionează printr-o stare fierbinte de exaltare ceea ce nu este de la natură legat, asociază în funcţie de subiectivitate, ca în cazul limită trăit de doctorul Stroescu, natură, cum singur s-a definit, religioasă. Gîndirea ştiinţifică este rece, calculată şi, oarecum, se aseamănă cu pasiunea rece a puterii. Pentru că ea stăpîneşte adevărul, împărţindu-l în categorii care pot intra în formule şi de aici se pot aplica, întinzînd braţul omului sau, în cazul lui, chiar creierul său.

Paul Achim aprinse o ţigară şi rămase în pat, contrar obiceiului său, depănîndu-şi aceste argumente şi revenind

asupra lor, ca să se convingă de soliditatea lor. Nici o iluminare, ci răbdătoarea observare a faptelor, construirea meticuloasă a ipotezelor, verificarea lor severă prin experiment. Un sistem binar în care Nu trebuie să fie *cel puțin* la fel de prezent ca și Da, pentru că trebuie să fim suspicioși față de datele experienței, care sînt înșelătoare. Dubiu sistematic, fără nici o indulgență.

Pe măsură ce se gîndea, eliberîndu-se de impresiile din seara trecută, Paul Achim era mai sigur pe sine ca oricînd, și orizontul său interior se umplea de certitudini bine conturate, care îl umpleau de hotărîre și dorință de luptă. Criza, pe care aproape o denumea „scurta mea nebunie" era pe punctul să treacă, o considera deja trecută, și își aprinse o ultimă țigară, fumînd-o întins cu voluptate și urmărind urcînd liniștite spre tavan rotocoalele de fum. Desigur, cei zece ani ai doctorului Stroescu au fost îngrozitori și nedrepți. Însă e un iremediabil ratat, nu pentru că n-ar fi avut inteligența și puterea de muncă de a se realiza, din contră, le avea cu prisosință, ci pentru că greșea metodologic, eroarea lui era fundamentală, căuta în știință ceea ce nu poate găsi. Mai degrabă a fost atras ca de un magnet spre acei ani groaznici, pentru că „iluminarea" de care vorbea era potrivită nu cu cunoașterea lumii obiective ci a suferinței. Stroescu avea vocația suferinței, și și-a îndeplinit vocația, pe cînd el, Paul Achim, are vocația biruinței, și și-a împlinit-o. Nu numai prin realizare socială, dar și prin știință, care e tot biruință, nu prin, ci asupra subiectivității, cunoașterea naturii pentru a o stăpîni, și prin ea, și pe oameni. Galileu a fost un adevărat om de știință refuzînd martiriul. Detașarea științifică este o formă de autostăpînire și de stăpînire a lumii, prin răceală și distanță.

În clipa în care, pentru a treia, a patra oară în cursul acestei plăcute dimineți, revenea la ideile clare cu care se trezise, polemizînd în somn cu Stroescu și vindecîndu-se și

de criza sa, care era o formă de alunecare înspre el, de aceea i-a revenit în minte şi apoi l-a căutat, „deşi ei sînt două lumi paralele ce nu se întîlnesc şi nu *trebuie* să se întîlnească niciodată", Paul Achim avu din nou senzaţia stenică a propriului său corp. Fără să se mişte se simţi încă subţire la vîrsta lui, muşchi puternici, tendoane suple, oase puternice de luptător, mişcare de mecanism a tuturor organelor perfect reglate. Şi, din nou, ca omul acela puternic, stăpîn peste destinele atîtor oameni, care se îngrijea ore în şir, privindu-se şi ungîndu-se cu pomade, ca pielea să-i fie lucioasă şi alunecoasă ca a unui gladiator, Paul Achim se iubi ca apariţie concretă, aşa cum îl văd şi alţii, cu acel eu difuz şi alunecos care sălăşluieşte în sine, cel „iluminat" sau „iluminabil" de ciudate experienţe în care se leagă amintiri ce ies la suprafaţă şi altele care se întind difuze, ca un gaz greu şi toxic în fundul unei gropi. Acum, revenit la starea lui normală, plin de încredere în sine, îşi iubea „apariţia" aşa cum ai iubi pe altcineva. Iar această apariţie, palpabilă, vizibilă, plină ca o culoare saturată trebuia umplută de gînduri distincte şi clare, de concepte verificate critic care apucă obiectele ca nişte gheare de oţel, definindu-le. Mai amînă cîteva clipe scularea, deşi se făcuse foarte tîrziu, intolerabil de tîrziu pentru un om ocupat ca el, pe care-l aşteaptă atîtea treburi. Pentru că dragostea faţă de sine „ca apariţie" nu înseamnă toleranţă ci, dimpotrivă, o anumită severitate care-şi avea plăcerile sale ascunse. Însă plăcerea reîntîlnirii cu sine era mult prea mare, şi atunci se mai întinse voluptuos în pat, nu ca în timpul confuz al amorului, ci întocmai senzaţiei orgolioase care-l succeda, tot o întoarcere la sine, în contururile sale nete. El nu are vocaţia suferinţei ci a biruinţei. Nu a apropierii de moarte, ci a unui marş prin viaţă.

În clipa aceea sună telefonul. Brusc, întreaga desfăşurare a gîndurilor sale se opri, şi din nou senzaţia plăcut dureroasă, care porneşte din măruntaie şi invadează pieptul, oprindu-se în gîtlej, îl acoperi. Era telefonul aş-

teptat, nu se putu gîndi decît că este ea, fata aceea, Nora Munteanu, pe care a căutat-o ieri, şi, în sfîrşit, astăzi, după ce l-a aşteptat şi şi-a pierdut răbdarea, l-a sunat acasă. Senzaţia fierbinte, atît de depărtată de brusca percepere a corpului său, fu atît de puternică încît îi paralizã orice mişcare. Telefonul suna cu insistenţă, şi din nou putu să vadă ce nu vedea, imaginaţia sa crescu, şi la capătul celălalt al firului văzu mîinile subţiri şi plăpînde ale fetei care ţine receptorul, şi faţa ei îngustă, luminată de ochii dintre care unul are un mic defect şi se aprinde într-o înţelegere de dincolo de cuvînt. Fiecare sunet era un semnal plin de pericole, desigur, însă plăcut ca glasul unei sirene, el nu se va lega de catarg, şi nu-şi va astupa urechile, ci, încîntîndu-se, va plonja apoi în lumea unor inexprimabile delicii dureroase.

Cu un efort întinse mîna şi ridică receptorul, apropiindu-l de ureche încet. Glasul său încercă să fie blînd şi ademenitor, altfel, ca să nu ridice nici un ecran între el şi Nora Munteanu. Era însă secretara cu vorba ei grăbită, care se scuză că l-a deranjat, însă „sîntem îngrijoraţi că n-aţi venit pînă la ora asta şi am crezut că poate sînteţi bolnav".

— Cine noi ? întrebă el, dezamăgit.

— Noi, tot colectivul, răspunse secretara, cu o temătoare solicitudine.

— Nu, nu sînt bolnav, am avut ceva de lucru. Vin imediat !

— Ştiţi, şoferul a stat o oră şi apoi, nevăzînd nici o mişcare, n-a îndrăznit să vă deranjeze şi a telefonat la birou. Iertaţi-mă dacă v-am tulburat.

— Nu e nimic. Vin imediat, răspunse el şi închise telefonul.

Deşi singur se înşelase, fu mai mult decît dezamăgit. I se păru că din nou a ratat o ocazie, ca ieri-dimineaţă, ca ieri după-amiază, că îi scapă mereu cîte ceva, îi alunecă un lucru, nu un lucru, o stare extrem de preţioasă, printre

degete, că nu poate să prindă din cauza inabilității sale ceva greu de definit, care nici nu trebuie definit. Ca și cum gîndurile lui dinainte erau vinovate și ar fi fost receptate de cineva, de la distanță, gînduri în care nu-și avea loc *existența unei absențe,* o absență infinit prețioasă, mai importantă decît toate noțiunile distincte, clare, care apucă fenomenele ca niște gheare. Ce-i pasă lui de cuante și de curbura razelor lui Mercur ? Desigur, ele nu se pot trăi ca atare, ci numai gîndi, reci și străine, așa cum se iubește el pe sine, ca o „apariție" ce uneori, e adevărat, poate fi strălucitoare și alteori este cenușie și plicticoasă. Adevărurile științei chiar nu pot fi trăite decît rece, distant și străin ? Iluminarea nu există decît prin suferință ?

„Eram îngrijorați, tot colectivul !" Cine era acel colectiv ? Și Niculaie Gheorghe, și doamna Georgescu, care nu știe nimic și „i-a fost fidelă" și pînă la urmă îl va ierta, ea pe el, și toți cei ce-i erau aliați, vasali și suzerani în același timp ? Dar și Nora Munteanu, și alții ca ea, sufocați de primii, nimiciți atunci cînd încearcă să se revolte ?

„Dumneata justifici prin fapte. Nu te-aș fi iertat dacă te ratai." Pînă și curbura razei lui Mercur poate fi trăită, nu ca pe o constatare străină și distantă, ci ca o idee vie, atunci cînd e un temei de solidaritate, care implică lupta, chiar cu pericole, pentru un adevăr. Cea mai abstractă idee, întocmai unei bucăți fermentate de marmeladă, poate să lege și să ilumineze, creînd o solidaritate. Măcar împotriva celor care cred că „orice formulă poate fi periculoasă, atunci cînd este luată prea în serios". Adică atunci cînd e trăită ca o iluminare, cînd e asumată, cînd e temeiul unei certitudini care leagă, nu desparte, dînd trăinicie unei vieți.

Paul Achim, îmbrăcîndu-se grăbit, nu avea limbajul necesar să-și dea seama că e în preajma unui fel de „umanism științific", care singur are capacitatea de a face vii și personale ideile aparent cele mai reci. Pentru că ele nu sînt doar o apreciere despre lucruri, ci certitudini pentru vieți omenești care se leagă între ele prin inter-

mediul lor. Ca şi ideile politice, ca şi ideile artistice şi filosofice, care există „pentru noi", ca un cod care stabileşte legături, ordine şi luptă cu entropia, cu dizolvarea, cu falsul şi minciuna interesată. Iluminarea nu vine din formule, ci din legătura dintre eu şi alt eu, prin intermediul acestei legături.

Gîndurile se desfăşurau cu viteză în mintea lui Paul Achim, în timp ce se pregătea de plecare, şi în ele erau împlinite toate amintirile sale din ultimele două zile, unite în sentimentul unui rost al său, de luptător angajat în apărarea a ceea ce este valoare, a unui înainte-mergător pentru toţi cei ce pot să ajungă la „iluminare", la sentimentul adînc al adevărului.

Se urcă în maşină, din nou plin de planuri, care se amestecau cu idei generale, şi ajunse la institut.

— Eram îngrijoraţi, tovarăşe director general, spuse mieros secretara, ca şi cum din nou s-ar fi scuzat.

— Nu e nimic. M-a căutat cineva ?

— Nu, numai colaboratorii dumneavoastră apropiaţi. Domnul inginer Niculaie Gheorghe şi încă alţii.

— Bine. (Chiar dacă i s-a comunicat, aşteaptă bineînţeles s-o chem eu. Însă mai tîrziu.) Cheamă, te rog, urgent la mine pe Simulescu.

Secretara îl privi o clipă lung, de-abia mascîndu-şi mirarea. Iar se întîmplau evenimente ieşite din comun. Doctorul Simulescu nu mai fusese chemat la şef de multe luni. Poate de mai bine de un an. Şi ultima dată numai întîmplător şi împreună cu alţii. Secretara era nu numai mirată, dar chiar intrigată. Deşi nu avea nimic de pierdut şi nimic de cîştigat, ea, în timpul bătăliilor fusese întotdeauna de partea conducerii „legitime", împotriva „oricărei rebeliuni". Îl tolerase pe doctorul Simulescu atît timp cît fusese secretarul Comitetului de partid, îi zîmbise totdeauna, suav, fusese chiar puţin servilă, însă, în sinea sa, în cel mai interior for lăuntric, nu-l considerase ca pe

„unul de-ai noştri". Se simţea şi ea, în ciuda rolului său mic, ca făcînd parte dintr-un sistem de relaţii. Nu-l iubea pe Paul Achim decît în măsura în care distanţa lui autoritară, inaccesibilitatea sa, strunind-o, îi dădea sentimentul că *totuşi* gravitează sau măcar trăieşte în jurul puterii, a puterii adevărate şi legitime. Ea era un corp mic, un meteorit, hărăzit, prin proporţii, să rătăcească fără ţintă prin spaţiul imponderabil, pînă cînd, ajunsă în orbita unui corp masiv, căpăta privilegiul de a se roti regulat şi cu sens împrejurul său, căpătînd o lege, ieşind din rătăcirea întîmplătoare. Paul Achim şi toţi cei ca el, cu cît erau mai distanţi şi mai autoritari, îi dădeau un sens existenţei, nu lipsit de riscuri şi teamă, oricînd putea fi zdrobită, alungată, trimisă într-un birou oarecare unde să-şi frece coatele cu alţii, despărţită pentru totdeauna de marile ei plăceri, secretele celor puternici. Pierzîndu-şi identitatea şi singularitatea „o funcţionară oarecare, nu ştiu la ce serviciu" şi nu binecunoscuta „secretara şefului cel mare". Deci, cînd acel tînăr doctor Simulescu a fost, în sfîrşit, învins, eliminat din conducere, „un cercetător în nu ştiu care sector", ea se bucură sincer, ca de o victorie a firescului asupra nefirescului. Chemarea sa aici, mai ales cînd în ultimele două zile se întîmplaseră atîtea lucruri ciudate, o intriga cu adevărat. Însă mintea ei formată tactic îşi închipui că „şeful cel mare", în tăinuitele lui planuri, i-a hărăzit un loc şi acestui „inexistent", pentru a-şi întări şi mai mult poziţia, lovind în unii şi alţii şi ieşind totdeauna victorios, ca un cow-boy fără prihană ce niciodată nu-şi greşeşte ţinta.

— Da, imediat, spuse ea cu grabă şi sună laboratorul unde lucra doctorul Simulescu, pregătindu-se să asiste la noile lupte fascinante, ca la un western dat la televizor.

Doctorul Simulescu veni cu o mică întîrziere, calm, ţepos — cu mersul lui puţin de marionetă, ca al tuturor oamenilor prea înalţi şi prea slabi. Secretara, pe vremuri, cînd lupta era în toi, dar aproape de izbînda finală a

forțelor de ordine, spusese cuiva, strict confidențial : „Ăsta e slab pentru că orice mănîncă e ros de veninul din el. Nu poate asimila, dragă, de veninos ce este." De data asta îl uimi aproape cu amabilitatea de odinioară, deși în sinea ei se bucura că vizitatorul va intra iar într-o schemă tactică, prosteşte ca totdeauna, ca apoi să fie din nou eliminat și „pus la locul lui". Chiar zîmbetul ei amabil făcea parte din cursa ce i se întindea, și în felul acesta participa și ea la joc, făcea parte din mecanismul bine închegat. Ce plăcere ar fi să poți intra în micul ecran și să faci doar un semn, ca să distragi atenția dușmanului lui John Wayne și atunci eroul, încolțit de indieni sau de neșerifi, să-l împuște, și tu să ieși din televizor, și instalată comod în fotoliul tău de acasă, să observi victoria finală și totală a eroului, finală pînă la viitorul episod.

Paul Achim însă îl primi pe doctorul Simulescu fără să zîmbească, aproape cu severitate, ca și cum din nou urma să-i facă o observație severă și fără drept de replică adversarului învins și îi făcu semn să se așeze. Doctorul Simulescu, mai slab și mai ațos decît oricînd, se așeză și nu dădu nici el nici un semn de bunăvoință. Paul Achim tăcu și apoi se hotărî să intre direct în subiect :

— M-am gîndit în ultima vreme la conflictul nostru, terminat în mod atît de nefericit, spuse el.

— Nefericit pentru cine ? întrebă doctorul Simulescu, arătînd că nu uită și nu iartă nimic.

— Pentru institut, răspunse Paul Achim. Și, poate, pentru adevăr. Știi, acel vechi război tăcut a fost foarte stimulator. Stimulator și pentru mine și pentru alții. În timpul lui, ciudat, s-a ridicat și s-a modernizat institutul. Există un spirit de emulație care punea totul în mișcare.

Doctorul Simulescu tăcu. La ce se gîndea, nu se știa, doar își reprimă un ușor zîmbet, singurul de care putea să se lege Paul Achim.

— De ce zîmbești ? întrebă el.

— Din obicei. Din reflex !

— Te-ai gîndit, totuşi, la ceva. La ce te-ai gîndit ? insistă Paul Achim, care avea nevoie de un dialog.

— Vreţi să ştiţi cu adevărat ? spuse doctorul Simulescu.

— Desigur. De aceea te-am chemat. Am nevoie de dumneata.

— M-aţi chemat ca să ştiţi de ce zîmbesc cînd îmi povestiţi despre „les beaux vieux temps" ?

— Nu. Am nevoie de dumneata. Nu eu, ci institutul. Însă de vreme ce-ai zîmbit semnificativ, mă gîndeam că trebuie să ne recunoaştem ca să ne reînţelegem.

— Ca să ştiţi cum şi în ce fel să mă puteţi folosi ? Pentru că, să ne înţelegem. Ne putem recunoaşte, adică puteţi să aflaţi chiar de la mine starea mea de spirit. Întrucît nu mă îndoiesc că de la alţii o ştiţi. Însă, să ne *reînţelegem*, e greşit spus. În fond, nu ne-am înţeles niciodată, decît aparent. Iar de zîmbit am zîmbit la ideea de emulaţie. O emulaţie foarte sănătoasă, minată de un sănătos sistem de spionaj, care se întindea cu abilitate pînă la aparenţii mei foarte buni prieteni, ca strălucitorul Păuliş. Emulaţie care, atunci cînd condiţiile au fost propice, s-a terminat printr-o superbă lucrătură de cadre, realizată magistral de vechiul şi bunul dumneavoastră prieten, la care, din motive de morală, cum îmi spuneaţi, n-aţi vrut niciodată să renunţaţi.

Paul Achim se hotărî să-şi reprime orice dorinţă de replică tăioasă, deşi se simţi jignit. Dealtfel, cînd era nevoie, ştia să nu se simtă jignit, numai că acuma părea că se stăpîneşte pentru o cauză mai bună.

— Am greşit, spuse el sec. Noi doi aveam mai multe în comun, şi împreună am fi realizat lucruri mari. Şi le vom realiza.

— Poate că aveam puncte comune. Însă prietenia noastră nu avea anumite tradiţii. Ca aceea cu Niculaie Gheorghe. Tradiţii pe care, de fapt, le apăraţi. Dar, trebuie să recunosc, ani de zile nu mi-am putut reprima

o anumită admirație pentru dumneavoastră, și v-am crezut un aliat firesc. Nimeni nu vă contesta, eu în nici un caz. La început n-am înțeles, cînd, evident ați trecut de partea cealaltă unde, de fapt, ați fost tot timpul.

— Și acum înțelegi ?

— M-am gîndit. În parte, poate că da. Am crezut că sînteți nesigur și nu suportați ideea nici unei concurențe, poate dintr-o teamă absurdă. Nu cred că este așa. Cred, mai degrabă, că fiecare om este produsul propriei sale istorii. Iar istoria fiecărui om nu este o istorie strict individuală.

— Însă există totuși și începuturi noi ! Speranța unui mare început !

Doctorul Simulescu tăcu și apoi schimbă brusc discuția :

— M-ați chemat pentru ceva precis. Totdeauna aveți ceva precis în minte. Nu ca să discutăm trecutul. Vă rog să-mi spuneți despre ce este vorba.

— Nu, nu te-am chemat pentru ceva precis. Aci este partea curioasă. Te-am chemat să ne sfătuim cum să punem ordine în acest institut. Te-am chemat să te ascult mai mult. Trebuie să facem ceva ca să punem capăt mediocrității, atmosferei de cozerie și, nu rareori, de furt de idei, raporturilor feudale existente, pe care amîndoi le știm foarte bine, minciunilor, muncii formale sau de rutină. Ne trebuie un aer proaspăt, spune-mi ce plan ai ? Cum crezi c-am putea proceda ?

— Și așa, dintr-o dată, v-ați dat seama de toate ? Fără motiv ascuns, interesat de un brusc gînd de sinceritate v-ați hotărît să treceți pe calea reformelor radicale ? Greu de crezut. În definitiv, ce vă deranjează în actuala stare de lucruri ?

— Tot, răspunse Paul Achim. Tot. *Așa* nu mai poate continua.

— Schimbați atunci, reformați, cine vă împiedică ! ? Vă urez doar noroc și succes !

— Însă nu pot să fac nimic singur. Vin în calea vechilor dumitale dorințe și intenții, care de data asta au tot ajutorul meu, se pot realiza. De ce pari indiferent la propunerea de a-ți putea realiza chiar ceea ce ai vrut ? În definitiv, ceea ce-ți spun acum, recunoscîndu-mi greșeala, e cea mai mare victorie morală a dumitale, victorie adevărată.

Doctorul Simulescu îl privi la fel de rece, distant și neprietenos. Părea că nu va vorbi niciodată, și nu va răspunde decît prin da și nu la orice întrebare.

Paul Achim aștepta încă puțin răspunsul, apoi îi veni în minte seara petrecută cu doctorul Stroescu, privirea lui caldă, lipsa de ranchiună, în ciuda celor îndurate. Zece ani de suferință pînă la halucinație. Pe cînd acest tînăr suferise o înfrîngere vremelnică, i se făcuse o minimă nedreptate și-și pierduse o oarecare influență avută în institut. Continua să lucreze aici, se ocupa de ceea ce îl interesa, nu cunoscuse foamea, frigul, umilința adevărată. Și era mai neiertător și mai inflexibil decît celălalt, îi refuza mîna întinsă, ca și cum între ei ar exista o prăpastie de netrecut ; în realitate o simplă și banală intrigă instituțională, cum există sute, chiar mii, pretutindeni și în întreaga lume. Paul Achim se revoltă, ca și cum ar fi fost înșelat în așteptările sale. A plecat cu un adînc sentiment de vinovăție la Stroescu și s-a întors, dacă nu întărit, măcar cu ferma convingere că trebuia făcut ceva, că rolul său e să justifice prin construcție. Altfel s-a așteptat să aibă loc această discuție. De aceea îi și spuse :

— Dumneata ai auzit vreodată de doctorul Stroescu, eliminat din institut acum 25 de ani ?

— Nu. Sau parcă, în trecere. L-a dat cineva de exemplu unei anumite perioade. Însă propriu-zis, *nu*.

— A fost unul dintre primii specialiști adevărați ai acestui institut. Maestrul meu, ca să spun așa. Care a protestat atunci cînd, sub influența timpurilor, am prezentat distorsionat adevăruri științifice, combătîndu-le fără nici

un temei. Ca urmare a fost eliminat nu numai din institut, dar privat și de libertate pentru o lungă perioadă. L-am căutat aseară și l-am văzut. Nu păstra ranchiună. Crezi că ai suferit mai mult decît el, într-o trecătoare intrigă ? Cum poți dumneata să te interesezi mai puțin de acest institut...

Doctorul Simulescu îl întrerupse :

— Înainte de a merge mai departe, ce e aceea „sub influența timpului" ? Nu toată lumea trăia același timp ? Omul ăsta, despre care spuneți dumneavoastră că n-are nici un fel de ranchiună, nu era și el contemporan cu dumneavoastră, și tot aici ?

Paul Achim tăcu. Nu simțea nevoia nici să se explice, nici să se justifice. Spuse doar :

— Bine, alege altă formulare. Deși nu știu cum ai fi procedat dumneata atunci. Dreptul de judecată abstractă, fără să fi trăit acea experiență, în toată complexitatea ei, îl ai mai puțin decît alții. Important este că el păstrează mai puțină ranchiună decît dumneata.

— Ați crezut în ce afirmați atunci ?

— În parte, da. Și poate că am avut dreptate. Salvîndu-mă, am putut ridica institutul, după aceea. Aceasta este și părerea doctorului Stroescu.

— Deci, credeți că ați fost justificat alegînd o cale și nu alta ?

— Poate. În orice caz, discuțiile de atunci nu erau pur științifice. Era mai degrabă un limbaj simbolic, un sistem de semne. Prin fiecare cuvînt, alegeai o ecuație sau alta, din cele două aflate în luptă. Și nu cred c-am ales armata greșit ! Erau un fel de vremuri de război, cînd e mai importantă tabăra decît trecătoare erori. Dumneata ai fi ales cealaltă tabără, numai de dragul unor interpretări științifice ?

— Nu. Poate că nu. Însă aș fi încercat, cu orice sacrificiu, s-o întrețin curată, fără erori.

— Asta o fac generalii, nu soldaţii. Eu eram un simplu soldat, care mă supuneam disciplinei taberei mele.

— Fără să vă întrebaţi de ce se face un lucru şi nu altul ? Care e motivul pentru care aţi ales această tabără şi nu cealaltă ? Atît de adînc încît să sacrificaţi adevărul, de dragul disciplinei ?

Paul Achim se ridică enervat de pe scaun. Atitudinea acestui tînăr, brusc transformat într-un inflexibil procuror, îl irita. Cu ce drept judeca el lucruri pe care nu le-a trăit ? Ce ştia el, cum ar fi procedat atunci ? În definitiv este şi el un tînăr ambiţios şi nu-l vedea ţinînd-se la o parte, ferindu-se. Ori ar fi luat o atitudine care însemna *totuşi* o altă alegere şi şi-ar fi riscat, dacă nu pierdut, toate şansele, ori, cu încăpăţînarea de care dă dovadă chiar în această clipă, o încăpăţînare de om predispus la fanatism, ar fi fost mai rău decît el, trecînd peste cadavre. Fiecare om trebuie să-şi trăiască timpul, nimeni nu scapă de el. Atunci era alt timp şi acum e alt timp, şi unul nu se poate judeca după criteriile celuilalt. Este fals. Justiţia este „în situaţie", ca şi adevărul. Adevărul este totdeauna concret. De aceea, nu numai din cauza umanităţii sale superioare, doctorul Stroescu înţelegea mai bine. Au trăit aceleaşi vremuri, sînt oamenii aceleiaşi generaţii, legaţi prin atîtea fire. Iritat deci, nu răspunse la întrebare, ci repetă :

— Pune-te în situaţie. Dacă poţi. Cum crezi că ai fi procedat atunci ? Dumneata, care nu eşti lipsit de ambiţii ?

— V-am spus, nu ştiu. Însă nu eu am provocat sau dorit această discuţie. Dumneavoastră m-aţi chemat, pentru un scop cum spuneaţi „neprecis". Brusc, vreţi să schimbaţi totul, acum, pare-se că sub impresia unui fel de criză a conştiinţei. Dar nici acum n-am impresia că vreţi să mergeţi pînă la capăt. V-am întrebat, de ce aţi ales această „armată" cum îi spuneţi dumneavoastră ? Care au fost motivele ? Nimeni nu vă obligă să răspundeţi. Încă

o dată vă spun, nu eu am provocat această discuție. Dar de vreme ce vreți s-o aveți, atunci aveți-o !

Paul Achim răspunse brusc, mai mult din furie decît din cinste :

— Pentru că era armata cîștigătoare. Iar victoria ei deschidea largi perspective pentru munca științifică. Așa cum s-a și întîmplat. Acest institut n-a apărut din senin, cu aparatajul lui complicat, pe care dumneata îl folosești.

— Și dacă în loc să cîștige comuniștii ar fi fost „armata cîștigătoare", să zicem, legionarii, v-ați fi făcut legionar ?

— Legionarii n-au cîștigat. Și nici nu cred că ar fi investit miliarde în știință. Nici în industrie !

— Pentru dumneavoastră biruitorii au totdeauna dreptate, și succesul este criteriul adevărului ?

— Istoric, da. Victoria este a celor care au dreptate.

— Dumneavoastră, cînd luați sau ați luat o atitudine, ați judecat cu secolul, cu istoria, nu cu anul ?

— Probabil că da, instinctiv. În orice caz, repet, nu cred c-am greșit armata.

Doctorul Simulescu se aprinse brusc, părăsindu-și atitudinea de inflexibil acuzator. Se ridică deci din scaun și se așeză față în față cu Paul Achim. Erau la fel de înalți și păreau că sînt gata să se încaiere. Subțire, ca o ciudată statuie modernă, făcută din fire de oțel urît, constată Paul Achim, cu pete roșii, ca de scarlatină, apărute pe obraz, doctorul Simulescu i se părea că-l dușmănește mai mult acum, cînd i-a făcut propunerea de alianță, decît atunci cînd s-au bătut și a fost înlăturat, într-adevăr printr-o intrigă. Paul Achim îl domina cu statura lui masivă, și se congestionase și el la față, și nu se gîndea la persuasiune, ci la un fel de convingere a celui pe care-l dorea prieten prin forță. Era din nou angajat într-o bătălie.

— Ascultă, domnule profesor, știi de ce nu-ți accept propunerea ? Nu pentru că nu am deplină încredere în dumneata. Nici nu am și, oricum, ar fi trebuit să judec. Crizele astea pot fi trecătoare. Nici pentru că am fost

odată înşelat şi trebuie să fiu prudent, ca să nu fiu prost. Chiar dacă te-aş crede absolut sincer, şi poate eşti, şi animat de cele mai bune intenţii, tot nu cred că ţi-aş accepta propunerea. Pentru că nu numai dumneata şi oamenii dumitale, vechii dumitale prieteni, au greşit. În acea perioadă am greşit şi eu. Din acelaşi motiv din care ai greşit şi dumneata. Am acţionat din instinct şi instinctul nu serveşte la mare lucru. Şi, dacă n-ar fi fost ura lui Niculaie Gheorghe, aş fi devenit şi eu unul ca dumneavoastră. Deja începuse să-mi placă puterea, influenţa, să-mi aud cuvintele înţelepte care erau ascultate cu respect. Şi, automat, mi se părea că am totdeauna dreptate. Să ştii că nu te-am acuzat. Te-am apărat de sute şi sute de ori, oricînd cineva dintre cei mai vechi în institut îşi aminteau de cîte o faptă din trecut. Spuneam, atunci a fost aşa, noi vom face să fie altfel. Şi cu asta, lichidam o perioadă, nu voiam să-mi aduc aminte, pentru că, de fapt, împărţeam sau măcar aveam iluzia că împărţim autoritatea. A fost un noroc pentru mine că m-aţi eliminat din joc. Credeam că dacă vom elimina oamenii, pe unii oameni, totul se va aranja. Era o problemă de persoane. Au fost greşeli, desigur, care nu se vor mai repeta, voi avea *eu* şi *dumneata* grijă. Prin simpla noastră cinste, ca şi cum noi n-am putea greşi, n-am putea cădea sub influenţe proaste, nu ne-am putea înşela.

— Şi cum vroiai să faci ?

— Discutînd principiile. Greşeli, ce sînt astea greşeli ? Care e cauza lor, care trebuie îndepărtată, care e originea lor ? Numai în oameni ? Atunci care e garanţia că noi, tot oameni, nu vom greşi ?

— Şi-n oameni, evident. Gîndeşte-te ce material uman aveam la dispoziţie. Care era nivelul de pregătire mediu, într-o ţară pe jumătate analfabetă ? În cine se putea avea încredere ? În cei care acceptau o disciplină fără rezerve. În cei ce erau gata să se compromită, ca să fie apoi judecaţi de oameni ca dumneata. De aceea am fost

și eu acceptat, pentru că am fost gata să cîștig încrederea, plătind.

— Și nu vi se pare monstruos ? Compromiterea, minciuna, sacrificarea advărurilor evidente, ca gaj al credinței într-o lume cinstită, bună, fără minciună ?

— Nu știu dacă este monstruos sau nu ! În ultimele zile au fost clipe în care credeam și eu că da ! Însă discutînd cu dumneata, nu mai sînt atît de sigur. Nu uita, toate aceste teorii combătute, desigur, cu argumente false, pentru că teoriile erau adevărate, veneau de la cei pe care îi consideram dușmani. Era perioada războiului rece. Tot ce venea de dincolo părea suspect și periculos. Insecuritatea, amenințarea nasc asemenea monștri și în cele mai curate conștiințe.

— Se cîștigase un război, de unde atîta teamă ?

— Apăruseră arme noi, amenințătoare. Războiul fusese cîștigat cu suferințe enorme. Nimeni nu mai vroia să repete acea probă de foc. Cînd ai scăpat de ciumă, într-o cumplită epidemie, ești mai înfricoșat de ea, deși organismul s-a dovedit durabil, decît atunci cînd n-ai cunoscut-o niciodată. Cînd ai scăpat, plin de arsuri din foc, ți-e mai frică de foc, chiar dacă l-ai stins, decît atunci cînd n-ai văzut niciodată o flacără arzînd.

— Deci credeți că totul e justificat ? Că a fost drept și inevitabil ?

— Nu. Dar totul poate fi explicat.

— Explicația înseamnă justificare ?

— În parte. Dar dumneata ce propui ? Să admitem că au fost erori grave. În știință a fost un fleac, față de acele suferințe umane, pe care noi, eu și dumneata, nici nu ni le putem închipui. Și cînd le auzim, așa cum mi s-a întîmplat mie aseară, mi se par ireale, o dublură a lumii, o umbră uriașă a ei, un domeniu fantastic. Bine, așa este ! Ce să facem acum ? Să ne lamentăm, să descurajăm ? Să nu mai facem nimic ? Să ne ținem puri, cu riscul de a nu face nimic ? Vrei să lăsăm lumea în mîna lui Niculaie

Gheorghe ? Dar nu-mi trebuie o asemenea puritate şi nici n-am dreptul la ea. Eu, oricum, sînt implicat. N-am altă cale. Şi dumneata, de asemenea, chiar, dacă, mult mai puţin.

Doctorul Simulescu se aşeză din nou pe scaun şi Paul Achim privi pentru prima dată în jur. Fierbinţeala discuţiei făcuse să-i apară biroul prea strîmt. Un ciudat sentiment de aprindere a lumii înconjurătoare, de tensiune a tuturor lucrurilor din jur, ca şi cum ar fi străbătute de uriaşi curenţi, formînd vîrtejuri, îl copleşi. În acest mediu aprins şi tensionat se simţea bine şi era convins că are dreptate. El era un războinic şi zăngănitul armelor îi iuţea sîngele, făcîndu-l să bată, prin mii de capilare, pînă la cea din urmă celulă trezită la viaţă intensă. I se păru chiar că şi doctorul Simulescu este convins, fiind învins. Argumentele sale păreau imbatabile. Se miră deci cînd îl auzi din nou :

— Nu. Acum doi ani poate m-aţi fi convins. Însă acum, nu. Dacă clădim ceva, clădim pe o temelie solidă. Să vă mai întreb ceva : Dumneavoastră vă consideraţi marxist ?

— Da, mă consider.

— Este marxismul o doctrină ştiinţifică ? Care se bizuie pe ştiinţă ?

— Fără îndoială. De aceea noi, ca oameni de ştiinţă, nici nu avem o altă alegere.

— O ştiinţă se construieşte pe adevăr sau pe credinţă ?

— Întrebarea dumitale mi se pare inutilă. În plus, marxismul, din cîte ştiu eu, nu este doar o ştiinţă, ci o viziune bazată pe ştiinţă, care implică şi afectivitate, deci şi credinţă. Dealtfel cred că şi ştiinţa cea mai exactă, de vreme ce se construieşte pe postulate, are o latură de credinţă. Nu cred că va exista vreodată o societate ale cărei adevăruri să nu aibă şi o latură de iluminare, deci de trăire.

Nu pot să judec istoria ca şi cum ar fi un lucru mort şi străin. O judec din interiorul ei, aşa cum şi ea, trăită, e în interiorul meu.

— Vă aduceţi aminte de fraza lui Engels : „Progresul ştiinţei va impune o reformulare a materialismului la douăzeci, treizeci de ani". Nu pot să admit că timpul creşte fără trecut, că există crezuri în interiorul său. Pe acest timp trebuie să ne mişcăm într-o direcţie şi în alta, făcînd în fiecare clipă o sinteză. Or, o sinteză înseamnă o reevaluare continuă, fără să trecem nimic sub tăcere. O cunoaştere raţională nu-şi permite nici umbre, nici tabuuri.

— Cu asta sînt de acord. Nimic nu trebuie trecut sub tăcere. Nimic nu trebuie uitat. Însă nimic. Nici binele, nici răul. Am sentimentul că, frustrat în buna dumitale credinţă, eşti tentat să nu uiţi răul, dar să laşi puţin în umbră binele.

Doctorul Simulescu se ridică din nou în picioare.

— Nu, spuse el, vă înşelaţi. N-am devenit nici sceptic, nici cinic. Şi nici n-am dezarmat. Însă dumneavoastră, poate de bună-credinţă, admit chiar sigur de bună-credinţă, nu sînteţi marxist !

— Eu ? Ce te face să crezi asta ?

— Pentru că nu vă gîndiţi în termeni de raporturi de forţă. Discuţia noastră, poate interesantă, a fost oţioasă. A fost vorba de adevăr, de minciună, de erori şi succese, de trecut, prezent şi viitor. Ca despre nişte lucruri abstracte şi inerte. Însă ele sînt istoria, şi sînt întrupate în idei-forţă, în interese instituţionalizate. Sînt realităţi pline şi complexe. Iar dumneavoastră, în momentul poate al maximei bune-credinţe, în momentul dumneavoastră cel mai ales, vreţi să reformaţi totul, repetînd esenţa greşelilor dumneavoastră. Credeţi că *a voi* înseamnă *a putea*, abstract, prin simple bune intenţii. Aceeaşi concepţie despre lume ca un loc al voinţei, al puterii şi, aproape ca un corolar obligatoriu, al orgoliului. Mîndria voinţei care

obliterează vederea clară și sigură. Transformarea, în cazul dumneavoastră, a unei probleme istorice într-o simplă problemă de moralitate personală. Niculaie Gheorghe încă are prieteni și atîta vreme cît el va putea să acționeze, sînteți sortit eșecului, adevărurile nu sînt fraze și formule, ele au nevoie de loc deschis de manifestare. Ce mi-ați propus este de-o imensă naivitate. Îmi trebuie garanții mult mai serioase pe care nu mi le puteți da ! Un mic sistem de alianțe nu este o soluție și nici o garanție. Și, dacă îmi dați voie să v-o spun, nici cel mai eficient sistem de a vă clarifica conștiința.

Doctorul Simulescu, urît de înalt și slab, aproape scheletic, cu fața redevenită palidă pînă la cloroză, nu mai aștepta nici un răspuns. Se înclină adînc și apoi, cu o mișcare de marionetă, se întoarse pe călcîie și se îndreptă spre ușă.

Paul Achim își reținu în gîtlej un țipăt, ca să-l oprească, în care se amesteca furia orgoliului rănit cu dorința de a continua discuția, pînă la stabilirea unui adevăr.

Înainte de a ieși din ușă, cu o mînă apăsînd clanța, doctorul Simulescu se mai întoarse o dată spre el, acum cu buzele lui extrem de subțiri înflorate de un zîmbet batjocoritor. Însă ochii lui mici, înfundați în orbite ca două mărgele de sticlă strălucitoare, care, chiar prin strălucirea lor, nu lăsau nimic să străbată dinăuntru în afară, erau gravi, mai mult decît severi :

— Pentru un om de acțiune, poate că totuși înfrîngerea sigură *este* o cale de clarificare a conștiinței. În acest sens, vă urez noroc ! Apoi împinse ușa și ieși.

O clipă universul ardent și pasionat, plin de tensiune, care-i invadase și cabinetul dispăru și locul lui de lucru, cu mobilă greoaie reflectînd eleganța oficială supraordonată, i se păru o celulă, de unde n-are nici un fel de scăpare. Dar aceasta nu fu decît o clipă fugară. În parte, poate că doctorul Simulescu are dreptate. Dar are și el

aliaţi, se va adresa colectivului, şi cei ce sînt retraşi şi inhibaţi vor deveni activi. Nu este singurul om care ştie că aici mai sălăşluiesc minciuna, impostura şi ineficienţa. Şi apoi mai are prieteni puternici, care-l vor ajuta aproape la toate nivelele. Va învinge. Desigur, există şi riscuri. Şi dacă va pierde ? Va pierde o bătălie, însă va cîştiga războiul. Acum, peste zece ani, peste douăzeci de ani, îl va cîştiga, în timpul vieţii sau după moarte. Nu va admite că este învins, chiar dacă va fi privat de funcţii şi titluri, dacă va pierde puterea, influenţa, prestigiul şi autoritatea. Din orice colţ, cu acea forţă cu care se pliase pe toate realităţile, va fi un etern factor de întrebare, care să ridice marginile adaptării, peretele oricărui timp şi acolo, lipit de peretele timpului său, va încerca să-l învingă şi să-l mute, chiar dacă, aşa cum spunea doctorul Simulescu, acesta face parte dintr-un edificiu, şi împingînd peretele s-ar prăbuşi acoperişul peste el. Important este că el va justifica prin fapte şi viaţa sa va avea un sens.

Vocea era fermă şi ochii lui de copil aproape erau în lacrimi. Ar fi vrut să audă povestea asta mereu şi mereu, în fiecare seară, şi vedea şi leul de piatră la intrarea strîmtorii străjuită de o mare veşnic albastră. Mai tîrziu, cînd călătorise, nu fusese niciodată acolo, într-adevăr, amintirea i se îngropase în cadrul luptei sale cu memoria. Uitarea fusese desăvîrşită.

Trecătorule, du-te şi spune-i Spartei că noi am murit aici supunîndu-ne legilor ei. Atît, şi simpla statuie de marmură a unui leu. Bagă de seamă, Paule, atît : Noi am murit aici supunîndu-ne legilor ei. Nu sacrificiul suprem, nu „Monument în cinstea vitejilor care au murit eroic pînă la unul", ci un glas din mormînt spunînd : „Noi am murit supunîndu-ne legilor ei". Sparta mereu trebuie să afle asta.

De la coiful lui Leonidas şi barba lui blondă, frizată cu fierul, şi liniştea sa laconică. „Săgeţile noastre sînt atît de multe încît vor întuneca cerul", a spus trimisul marelui rege, înveşmîntat în straie bogate de mătase, cu platoşa aurită şi coiful înalt, de domnitor, bătut în mărgăritare ce străluceau ca marea sub soarele din Sud. „Cu atît mai bine, ne vom bate la umbră." Cinci sute de spartiaţi şi în faţă, plecînd cu carele lor de asalt, conduse de cai focoşi — care se speriau de stînci — şi chiar lei sloboziţi din cuşti şi elefanţi, şi mii de oşteni care luptau sub privirea severă a marelui rege al regilor şi împărat al împăraţilor, fiinţă divină care el însuşi întrupa legea, a cărui faţă pentru supuşi strălucea ca soarele şi a cărui mînie era mai de temut decît izbucnirea furtunii cu fulgere pentru păstori, aproape sălbatici risipiţi sub ravenele munţilor, făcînd semn cu mîna şi trimiţînd alţi oşteni care mureau sub privirea divină a stăpînului, înfricoşaţi de el ca şi de moartea ce venea din săbiile scurte ale oştenilor lui Leonidas. În curînd cadavrele lor au devenit un parapet împotriva săgeţilor şi nu numai căpeteniile, ale căror urechi aveau privilegiul înspăimîntător de a auzi glasul ce semăna, în mintea lor măcar, cu glasul marelui zeu Marduc, dar şi ofiţerii şi chiar ostaşii de rînd îi auzeau urletul de furie. Cum cinci sute de grecotei, care nici ca sclavi nu sînt buni, fiind prea slabi, să ridice pietrele ce le pot urca pe umerii lor negri şi lucioşi nubienii şi sudanezii, mă ţin pe mine în loc, taurul înaripat, fiul lui Marduc, însemnat de Ormuzd ! Şi soldaţii se precipitau, înspăimîntaţi de divina voce, şi cădeau străpunşi de săbiile scurte ale spartiaţilor. Ei nu se luptau sub privirea unui zeu, ci aveau adînc implîntată în ei legea datoriei, cărora li se supuneau, fiind astfel liberi, pentru că erau în acord cu ei înşişi. Ce era înăuntru, era şi în afară, şi fricile de zeu dar şi de moarte nu se ciocneau în ei, orbindu-i. Ţine minte, Paule, atît, „noi am murit aici supunîndu-ne legilor

ei". Vocea tatălui era plină de încredere nestrămutată în legea din noi.

A-ţi trăi ideile înseamnă să le dai un sens, să-ţi dai sens existenţei, a lega cea mai abstractă formulă cu legile adînci ale cetăţii.

Dar vocea tatălui se stinse şi imaginea lui apăru, nu în biroul cu ceasul lucitor, care amintea cît de scurt este timpul, nici pe buza prăpastiei, pe munte, povestindu-i cum sub presiunea miliardelor de animale moarte şi a nisipurilor aduse de rîuri s-a aplecat fundul mării şi s-au născut munţii şi văile, ci altfel, deschizînd uşa cu duble canaturi, vopsită în galben, şi sîngele aprins scurgîndu-se pe bărbie în două şiroaie groase şi oprindu-se în boabe ce se întunecau rapid, pe firele-i gri ale bărbii nerase. În mînă cu vasul plin de sînge şi încercînd să vorbească, dar cuvintele erau întrerupte de chinte de tuse şi iar două dungi roşii, mişcătoare, se prelingeau pe bărbie, şi, înainte de a cădea în vas, se opreau în barba ce se întuneca rapid, pe firele de barbă, şi atunci rămîneau ochii, singurii capabili să vorbească, înfricoşaţi, retrăgîndu-se în orbitele mari, încercuite de mari cearcăne violete. Care spuneau ceva, nu cereau numai ajutorul imediat. Fuga după doctor şi apoi la farmacistul Iona, cu reţeta, pe care în timpul acela de criză nici n-o puteau plăti imediat, ci mult mai mult, mai mult chiar decît ajutorul împotriva bolii, ideea că ar putea cineva, ei sau alţii să-l salveze, dar şi conştiinţa că oricum e prea tîrziu şi nimeni nu-l mai poate scăpa.

Cînd s-a deschis uşa dormea, şi lumina era stinsă, şi în somn a auzit poate deschiderea uşii, poate tusea, sau a simţit ca o mişcare privirea aţintită asupra lui. Şi atunci, pe jumătate adormit, a întins mîna spre lampa de pe noptieră, şi a apăsat butonul, şi imaginea din uşă a apărut brusc, ca şi cum s-ar fi născut direct din somn şi ar fi avut o legătură cu el. La început a încercat să răspundă cu ochii la o întrebare fără răspuns, şi apoi a

văzut gestul de nerăbdare, şi a sărit din pat, şi s-a îmbrăcat repede, şi a alergat. Una era drumul pe străduţa care mergea spre liceu, de-a lungul grădinii pustii, pe lîngă umbra fîntînii părăsite şi apoi insistenţa cu care trăgea de o lamă a clopotului de la casa medicului, şi, în sfîrşit, un geam care se deschide după ce se face lumină, şi vocea somnoroasă spunînd : „Bine, vine imediat". Şi papucii de papură tîrşîiţi, ai farmacistului înalt şi gras, cu bărbia prea mică, acoperită de obrajii căzuţi. Dar dincolo de aceste gesturi pline şi cu sens, privirea care ascundea tot atîtea straturi de înţeles, ca şi cea mai complexă poezie. Şi cererea de ajutor imediat, şi cererea de ajutor îndepărtat şi general, şi lipsa oricărui ajutor posibil. Şi în spatele însăşi a acelei priviri, glasul din copilărie, acelaşi glas, plin de o nestrămutată încredere în legea asumată : „Trecătorule, du-te şi spune Spartei că noi am murit aici supunîndu-ne legilor ei". Aceleaşi două feţe ale unui om, glasul şi privirea, care mergeau pînă adînc, într-o zonă uitată, de şoapte, şi uşi închise încet sau trîntite, pentru că, din cauza grijii, erau scăpate din mînă, şi glasul vesel, puternic, gîlgîitor de viaţă care rămînînd acelaşi, se putea schimba şi putea scoate acel ţipăt de durere. Din toate nu rămăsese decît mirosul înţepător de „Diana" care revenea ca un semnal al unui lucru cu desăvîrşire uitat, misterios. „Proto Kinoun Mi Kinoumenon".

Apoi zilele care au urmat, de agonie, şi el stînd la geam, într-o zi ploioasă şi urmărind picăturile de ploaie care se scurgeau pe sticlă. Dacă înainte de a ajunge jos, la stratul scorojit de chit, o va lua spre dreapta, va scăpa. Dacă se va curba spre stînga, va muri mai tîrziu. Dacă va cădea drept în jos, atunci moartea va surveni imediat, poate chiar în acea zi. Rari trecători mergînd pe stradă, cu umbrele negre, cu încălţăminte îngreuiată de frunzele galbene de salcîm, moarte, din cauza umezelii, înainte de vreme, în acel început de septembrie. Şi o scenă ciudată, un om alergînd pe stradă şi în urma lui venind pe

o bicicletă, altul, cu cizme roşii, bürger, care drept în faţa casei lor s-a oprit brusc şi a descălecat de pe bicicletă şi a început să-l lovească pe cel care fugise cu cizmele. „De ce dai ? striga fugarul. De ce dai ?“ „Lasă că ştii tu, paştele mă-ti. Asta-i numai arvuna, restul la poliţie.“ „N-am făcut nimic, domnule comisar“, şi atunci un strigăt : „Nimic ?“ — şi o altă lovitură de cizmă, şi fugarul se răsturnă şi fu ridicat cu lovituri date cu vîrful bombeului lat al cizmei roşii cu şireturi. Iar de alături răsuna respiraţia, ca un şuierat care creştea pînă ce părea că e chiar un fluier ciudat şi apoi începea să scadă, pînă ce nu se mai auzea. Fugarul a fost legat cu o cătuşă de ghidonul bicicletei, şi cei doi au dispărut în josul străzii, peste frunzele de salcîm ude, care se lipeau de tălpi. Paul Achim a privit scena ascultînd în acelaşi timp respiraţia care creştea şi apoi se stingea, şi urmărea, ca un savant înaintea unei experienţe fundamentale, curbura pe care o luau picăturile de ploaie pe sticlă, şi unele cădeau grele, jos, şi atunci îi era frică, sau se curbau spre dreapta şi atunci mai era o speranţă, însă următoarea ezita şi după ce făcea o mică îndoire spre stînga — timp, încă timp, se prăvălea într-o linie dreaptă, jos.

Scena de pe stradă îl umplu o clipă de revoltă, şi în acea clipă reuşiră să se şteargă şi respiraţia din camera de alături şi traiectoria picăturilor de ploaie. A fost singura pauză oarecum binefăcătoare. Cînd va ajunge el mare, le va arăta el lor. Nu va permite ca nimeni să mai fie lovit pe stradă, călcat în picioare, cu cizmele.

Amintindu-şi acum scena, ca şi cum ar fi văzut-o aievea, îşi reaminti şi cum stătea în prezidiu, şi doctorul Negoescu striga că ecuaţiile de incertitudine ale lui Heisenberg erau false şi el îl privea impasibil şi se lăsa învăluit de parfumul greţos, de trandafiri, al Tatianei Dobrescu. Cînd s-a făcut el mare, n-a mai „permis nici o nedreptate“, deşi revolta împotriva ei a fost singurul,

dar absolut singurul moment de scăpare din urmărirea obsedantă a traiectoriei picăturilor de ploaie.

Apoi, moartea a fost acoperită cu dispreț. În ultima zi, ateul convins, cel care știa să povestească nașterea munților din presiunea pe fundul mării a milioanelor de scoici moarte, a miliardelor și miilor de miliarde de fire de nisip, a cerut o iconiță, o poză naivă arătînd un om cu obrazul supt de suferință, și a privit-o cu aceiași ochi cu care a apărut în cadrul ușii, în vreme ce respirația creștea pînă la șuierat și apoi scădea pînă mai jos de un biet murmur. Iar el, Paul Achim, stînd lîngă pat, se gîndea „trecătorule, du-te și spune Spartei că noi am murit aici supunîndu-ne legilor ei", dar glasul ferm își pierduse în memoria lui fermitatea. Ar fi trebuit să spună : „Du-te, te rog, te implor, și spune-i Spartei că noi am murit aici..." Atît.

La sfîrșit, nici iconița n-a mai fost de ajuns și s-a întors cu fața la perete, iar noaptea a murit.

„De-aș avea, își spuse Paul Achim, măcar o moarte despre care să se poată spune : Du-te și spune, duceți-vă și spuneți că a murit supunîndu-se legilor...", în clipa în care ușa cabinetului se deschise brusc, sumbră și vechile reflexe consolidate ale lui Paul Achim se treziră. La el în cabinet nu se intră smulgînd ușa din țîțîni. La el se intră anunțat, sau chiar cei mai apropiați colaboratori apasă ușor mînerul ușii și o deschid apoi cu grijă, întrebînd totuși : „Nu vă deranjez cumva" ? Deci, scos din amintirile lui, de care avea acum, înaintea bătăliei, atîta nevoie, fiind deci realmente deranjat, se încruntă și privirea lui căpătă acea forță ponderală care apleca alte priviri.

— L-ai chemat pe Simulescu, nu-i așa ? vorbi șuierat, fără să se mai ascundă în spatele proverbialei lui răbdări, Niculaie Gheorghe. De ce l-ai chemat ? Ce uneltiți împotriva mea ?

Paul Achim simți o ciudată plăcere. Dacă Niculaie Gheorghe ar fi venit la el și l-ar fi întrebat, ipocrit : „Ai avut o vizită, nu-i așa ? Ei, cum a mers ?", cu vechea lor complicitate, atunci ar fi fost mult mai greu pentru că nu putea începe mințind și nici nu putea să recunoască : „I-am cerut să facem o alianță și m-a refuzat". Ar fi fost un fel de dilemă. Dealtfel, probabil că, prin miile de fire, directe și indirecte, care îl duceau la oricine, Niculaie Gheorghe, în ciuda discreției lui Simulescu, tot va afla conținutul conversației, așa cum a aflat, la zece minute, un sfert de oră după terminarea ei, că a avut loc, că nu Simulescu i-a cerut audiență, ci, din contră, că el l-a chemat, și au stat de vorbă vreme destul de îndelungată. Însă, oricum, se simțea amenințat și renunțase la tonul său bonom și ipocrit care era tăria lui de nezdruncinat.

De aceea, simțindu-se mai tare, Paul Achim își reprimă primul impuls. Nu-l dădu afară, strigînd cu ce drept îi cere el socoteală și își permite să intre astfel la el în birou. Tăcu deci la început, și se mulțumi să-l privească pe vechiul și încercatul său prieten, pînă acesta îngălbeni, însă tot de furie nestăpînită. Apoi îi arătă, tot fără cuvinte, un scaun pe care să se așeze.

— Prefer să stau în picioare, în fața superiorului meu, spuse batjocoritor Niculaie Gheorghe.

— Dar, vă rog, stați jos, tovarășe profesor doctor, îi răspunse blînd Paul Achim. Oricum, avem cîteva lucruri să ne spunem. Care pot să ia oarecare timp, să nu obosiți !

— Nu vă fie frică, tovarășe director general. Eu nu obosesc ușor. Rezist. Rezist foarte mult, cît nici nu vă puteți închipui.

— Mă rog, atunci stați în picioare, însă vă rog ceva : Nu cumva dorința de rezistență cu orice preț să vă împiedice să fiți atent, foarte atent și să nu înțelegeți exact ce vă spun.

— Cred că am înțeles deja exact. Dacă e să ne luptăm, ne vom lupta. La război, ca la război.

Paul Achim îl privi sever. Intențiile lui curate sînt intenții curate, dar jocul acesta îl cunoștea foarte bine.

— Dumneavoastră sînteți angajat aici ca să vă războiți cu conducătorul instituției, sau ca să munciți corect, conștiincios, cu toată rigoarea și energia ?

Niculaie Gheorghe păli, apoi spuse printre dinți :

— Nu eu am început. Parcă ajunsesem la o înțelegere. Nu înțeleg cîtă importanță poți să dai unui fleac ca acela, dorința de a mă scăpa de fata aia obraznică. Doar dacă n-ai relații speciale cu ea. Relații de un anumit gen.

De data asta Paul Achim păli, și mîinile lui mari și osoase se strînseră pe birou ca un pumn de fier. Însă reuși să se stăpînească.

— Da. Am relații speciale cu acea fată !

— Știm. De aceea a ieșit cu un mic și frumos batic, autentic de la Paris, din biroul tău.

— Deci o știai și pe asta, cum era de așteptat.

Rețeaua sa pătrunde peste tot, chiar dacă Nora Munteanu a fost cu desăvîrșire discretă, cum probabil a fost. Însă spuse :

— Nu. Nu astfel de relații. Niște relații mult mai speciale. Nu vreau s-o las pe ea și pe alții ca ea să fie distruși de dumneavoastră, așa cum ați împiedicat, cît ați putut, din fericire, nereușind în toate cazurile, să se afirme tot ce e valoare. Pentru că tot ce e valoare vă amenință.

— Și apărarea valorii se manifestă prin baticuri colorate, aduse de la Paris...

— Uneori, da. Ca semn de încredere. Mai ales cînd elemente corupte cer, fără nici o motivare, ca un simplu hatîr, înlăturarea unui tînăr element valoros dintr-un colectiv de cercetare. Fără să poată aduce o motivație, nici cînd este somat de către conducătorul instituției să-și expună clar și cinstit motivele. Pe care nu le-a dat nici

astăzi, deşi s-a miorlăit într-o noapte la telefon. Aşa că, vedeţi, nu e chiar aşa de simplu !

Faţa lui Niculaie Gheorghe era mai lăbărţată ca oricînd. Însă încerca să-şi stăpînească furia zîmbind, dar zîmbetul nu se închega pe buze, fluturînd doar o clipă, apoi transformîndu-se în grimasă.

Paul Achim zîmbea, aproape dulce. El nu era Simulescu, şi poate că asta era justificarea lui adevărată pentru faptele pe care şi le reproşa. Învăţase nişte reguli de joc, cunoştea mecanismul.

— Achime, nu mai răsturna tu legea pămîntului. E cam tîrziu să te apuce lupta pentru valori. Mai ştim cîte ceva unul despre celălalt. Dacă mă vei prăbuşi o să cad cu tine de gît. Fără mine nu poţi !

— Tovarăşe profesor, nu e niciodată prea tîrziu să ne luptăm pentru adevăr, dreptate şi valoare. Economia naţională are acum nevoie de toate eforturile competente. Acum, mai mult decît oricînd. Iar fără dumneavoastră cred că pot. Depinde, de la etapă, la etapă. Nimeni nu e indispensabil, şi acum s-a terminat o etapă.

Limbajul foarte precis şi oficial al lui Paul Achim îl tulbură pe Niculaie Gheorghe. O clipă îi trecu prin minte că poate acesta ştie ceva, e informat, doar are nu puţine relaţii chiar în locuri înalte. Urmează o nouă cotitură şi Achim se va salva, sacrificîndu-l pe el. Ca să dea dovadă de principialitate, ticălosul, fiara asta. Speriat, se aşează pe scaunul refuzat înainte. Vechiul şi încercatul său prieten nu era un copil politic ci un adversar primejdios. Şi, deşi ştia nu puţine despre el, poate nu se vor prăbuşi chiar împreună.

— Aţi obosit deja, tovarăşe profesor ? Spuneaţi că aveţi o înspăimîntătoare rezistenţă !

Niculaie Gheorghe nu răspunse. Acum, în asemenea condiţii, tăcerea e de aur. Un cuvînt greşit, şi gata. Poate s-a demascat chiar înainte, cînd i-a spus : „Acum te-a apucat lupta pentru valoare". Cine poate şti dacă Achim

n-a pus să funcţioneze un magnetofon ascuns undeva. Îşi desfăcu nasturele de sus, de la cămaşă, şi îşi desfăcu cravata lată cu culori ţipătoare. Acuma a sosit lupta pe viaţă şi pe moarte. Totdeauna a ştiut că de aici, de la acest om, îi va veni pieirea. L-a folosit şi acum îl aruncă, parcă ar fi un ciorap găurit. Mai folosindu-se încă o dată de el, eliminîndu-l ca să-şi dovedească principialitatea. Îl privi deci cu neascunsă ură.

Paul Achim nu-l iertă nici de data asta :

— E prea cald aici cumva ? întrebă el la început mieros.

— Nu, mormăi Niculaie Gheorghe.

— Atunci, ce-i ţinuta asta în faţa mea ? Nu vrei cumva să te dezbraci la chiloţi ?

Niculaie Gheorghe, reflex, îşi încheie nasturele şi îşi strînse cravata, însă nu spuse nimic. Acum cine rezistă, învinge. Paul Achim îşi auzi tonul vocii ca al unui străin. Oare va ajunge la scopurile înalte, la „iluminare", folosind exact aceleaşi metode ? Chiar dacă metodele astea sînt verificate ? Îşi trecu mîna pe frunte cu îngrijorare. Însă războiul era declarat, şi, vorba lui Niculaie Gheorghe, „la război, ca la război".

Sună deci pentru că, în acelaşi timp, mintea funcţionase precis, ca o maşinărie bine unsă, fără să aibă nevoie, propriu-zis, de gîndire. După un vechi obicei, el plănuia. Niculaie Gheorghe era periculos prin reţeaua lui bine pusă la punct, care-i putea paraliza orice mişcare, falsifica orice intenţie, răspîndi orice zvon, care ajungea apoi, crescut, pînă departe. Nici el, deşi se folosise indirect de oamenii lui, nu-i cunoştea exact ci numai întîmplător. Deci era imperios necesar să-i paralizeze reţeaua. Sună secretara, care parcă ar fi ascultat la uşă, apăru într-o fracţiune de secundă. Deşi era toată numai supusă ascultare, ochii ei străluceau. Nu ducea o viaţă lipsită de evenimente şi în afara cercurilor institutului — aici trebuia să fie discreţia personificată — va avea ce povesti.

— Fii, te rog, bună şi cheamă-l la mine pe şeful personalului, cu dosarele doctorului Simulescu, doctorului Pop, doctorului Simache, stai puţin, doctorului Grindelea şi (făcînd un efort de memorie), doctorului Bota.

Erau toate numele prietenilor lui Simulescu din vechiul birou de partid. Secretara dispăru pe uşă, iar Niculaie Gheorghe, stînd pe scaun, cu mîinile aşezate pe genunchi, ca la o statuie din lemn egipteană, deschise gura să spună ceva, dar renunţă şi se mărgini să-şi mişte uşor, de-abia vizibil, degetele amorţite, ca şi cum ar fi fost un rac uriaş, care încearcă să simtă lumea cu antenele, înainte de a o prinde în cleşte.

Pînă veni şeful personalului, Paul Achim îşi petrecu timpul cu un mic exerciţiu de cruzime. Nu-şi luă ochii nici o singură clipă de pe Niculaie Gheorghe, şi pe măsură ce privirea lui reuşea să fie mai fixă, mai stăruitoare, faţa vechiului şi încercatului său prieten lua mereu alte culori, pălea cadaveric şi apoi se acoperea de roşeaţă, căpăta consistenţa pergamentului sau, dimpotrivă, devenea umedă şi grăsoasă, ochii încercau să-i întîlnească pe ai lui sau, dimpotrivă, fugeau neliniştiţi în altă parte. Pentru nimic în lume, Paul Achim n-ar fi spus ceva. Tăcerea şi privirea fixă, ca asupra unui obiect străin şi ciudat, pe care îl măsori ca să-l descoperi în toate detaliile, pînă la funcţionarea mecanismului, era o armă formidabilă în acest gen de duel. De fapt, era un mijloc de a transforma un om într-un obiect de studiu, sau a-i scoate sufletul, legîndu-i-l. Atunci, omul-ceasornic poate fi manipulat, după ce e derutat şi crede tot timpul că are ceva care-l trădează pe faţă, chiar dacă nu e vinovat, că suferă de un cusur pe care celălalt, adversarul, l-a descoperit chiar fără ca el să fie conştient de existenţa lui. Or Niculaie Gheorghe nu era o fiinţă chiar inocentă. Cunoştea metoda, dar asta nu-l ajuta. Ce Dumnezeu poate să aibă pe unul din pliurile de pe frunte ? Cu greutate şi cu regretul că se trădează şi mai mult, îşi rupse mîinile de pe genunchi

și își apăsă fruntea, exact pe locul unde simțea că s-a oprit privirea lui Paul Achim. Nu era nimic, deci un motiv în plus de îngrijorare. Încetul cu încetul, era cuprins aproape de o stare hipnotică, și din adîncul conștiinței își aduse aminte de ochii verzi ai tatălui său, care-l priveau fără grabă, insistent, cînd el se juca în curte, după noaptea aceea. Și iar saltul ciudat al celui împușcat, înainte de a se prăbuși cu fața la pămînt. El știa, fără să și-o fi spus vreodată, că dacă moartea este o perspectivă îndepărtată, îndepărtată și nesigură, *există ucidere*. Și brusc, intră chiar într-o stare hipnotică, pentru că el crezuse, sperase, că a scăpat de această posibilitate, singura formă de moarte sigură.

Șeful serviciului personal intră cu dosarele sub braț, cu fața mai impenetrabilă ca oricînd. Salută aproape milităreşte, ca de obicei, și așeză dosarele pe biroul lui Paul Achim. Se uită cu coada ochiului la Niculaie Gheorghe, care nici măcar nu-i răspunse la salut, și fruntea i se încreți o clipă sub părul cărunt, tuns scurt, ca o perie. Însă, într-o fracțiune de secundă, trăsăturile feței se reînchiseră, ca și cum brusc s-ar fi tras un oblon peste o fereastră medievală, în clipa cînd din nou doi cavaleri își încrucișau săbiile pe stradă. Nu se putea ști dacă nu cumva, invizibile de afară, nu existau două mici fante prin care locuitorul privea și înregistra toate întîmplările mari și mărunte, cele mărunte putînd fi semnalul celor mari, așa cum știu ciobanii versați să-și adune oile cînd văd un anumit soi de furnici sau un norișor mic și alburiu deasupra unei anumite stînci, prevestind furtuna.

Șeful personalului se pregăti să iasă din încăpere, lui i s-a spus doar să aducă dosarele. Își împreună deci din nou călcîiele și se îndreptă spre ușă.

— Stai, tovarășe Ionescu, spuse Paul Achim. Am treabă și cu dumneata.

Șeful personalului rămase în mijlocul biroului, în picioare și așteptă. Paul Achim luă primul dosar și începu

să-l răsfoiască lent, pagină cu pagină. Din cînd în cînd se oprea asupra vreunei hîrtii pe care o recitea şi se auzea ţăcănitul creionului său mecanic, cu mine de mai multe culori, cu care sublinia cîte o frază, apoi scotea hîrtia din dosar şi o punea alături. Nu se auzea decît atît, fîşîitul hîrtiilor şi ţăcănitul creionului mecanic, şi vraful de hîrtii scoase din dosare creştea în partea din dreapta a biroului lui Paul Achim. După o jumătate de oră, ridicînd privirea din dosare, acesta observă o scenă mut-elocventă. Niculaie Gheorghe încerca să-i prindă privirea lui Ionescu, să-i facă semne, însă acesta rămînea impasibil şi-l evita, uitîndu-se deasupra capetelor şi lucrurilor, undeva în zare, loc unde nu se întîmpla şi nu se va întîmpla niciodată nimic, loc al ordinei pure şi definitive. Paul Achim se uită întîi, ţintă, la Niculaie Gheorghe, care reveni în poziţia iniţială de statuie egipteană de lemn, cu braţele, ce se mişcaseră înainte ca un semnalizator mecanic, hieratic aşezate acum pe genunchi. Apoi îl privi pe Ionescu, adică mai exact pielea obrazului lui Ionescu, sclerotica şi corneea ochilor lui Ionescu, costumul de haine gri al acestuia, închis la toţi nasturii, şi cravata lui cenuşie.

— Stai jos, tovarăşe Ionescu, spuse Paul Achim, şi-i indică un scaun, în celălalt colţ al camerei. Nu se îndoi nici o clipă că şeful personalului ştia exact ce se întîmplă şi, poate, cine ar fi în stare să spună, se întreabă şi *de ce* se întîmplă ce se întîmplă. Sau nu se mai întreabă, nu pentru că ar fi dedus, dar este perfect informat despre toate şi aşteaptă desfăşurarea evenimentelor. În orice caz, pînă atunci fusese perfect neutru şi discret, şi nu răspunsese semnelor lui Niculaie Gheorghe, ceea ce-l întărea pe acesta în ideea că Paul Achim ştie ceva, a aflat ceva înaintea lui, o discretă informaţie din locuri înalte a pătruns binevoitor pînă la el, arătînd că se pregăteşte o cotitură, şi cînd în mijlocul liniştei cotidiene ea va exploda îl va găsi perfect pregătit pe piciorul just. În asta

a constat, știa Niculaie Gheorghe, tăria lui de totdeauna. În timp ce cibernetica continua să fie înfierată într-un săptămînal de cultură, nu mai puțin decît să zicem generalul de Gaulle care era amenințat de asprele judecăți ale redactorilor, și redactorul-șef de pe atunci (care fugise apoi din țară), punea cuvîntul general între ghilimele — ca să-și arate adînca și batjocoritoarea neîncredere în calitățile militare ale „politicianului" francez — Paul Achim, răsfoind o revistă își ridicase ochii și spusese, pe atunci bunului său prieten și aliat : „Vezi tu, dragă Georgică, dacă bibliotecara are cartea lui Wiener *Bazele cibernetici* și *The human use of human beings*, că trebuie citite. Dînd la o parte balastul filosofic neopozitivist, faptele sînt demne de tot interesul".

Niculaie Gheorghe, tînărul Niculaie Gheorghe, după ce se interesă de existența acelor cărți, luă revista citită de încercatul său amic și o parcurse din scoarță în scoarță. Nu observă nimic și o luă din nou de la capăt. Absolut nimic. Uzinele se dezvoltau, colhozurile milionare din îndepărtata și minunata vale Fergana erau decorate și cîntate de acîni din aul în aul, memoriile militarilor vorbeau de vitejia fără seamăn a soldaților, totul era normal și obișnuit. După două zile de chin, se hotărî totuși să-și întrebe prietenul : „De unde ai dedus, Paulică ?" și îi întinse inocenta revistă. Bunul său prieten ezită o clipă, apoi luă revista, o deschise la o pagină anume și i-arătă un articol privitor la lupta pentru pace, semnat de un mareșal glorios. Niculaie Gheorghe îl citise și, desigur, nu putuse decît să fie de acord cu el. Dar nu găsise nici un indiciu. Paul Achim sublinie cu unghia degetului gros, un pasagiu. Era, desigur, un lucru adevărat : „Apărînd munca pașnică a poporului nostru și a popoarelor lumii, ar fi o naivă greșeală să nu folosim tehnicile cele mai noi și mai avansate, pentru a rezolva probleme altfel greu de rezolvat".

— Ei, şi ce-i cu asta, întrebase Niculaie Gheorghe. Sigur că-i adevărat. Tehnica şi ştiinţa cea mai avansată, se ştie care e asta, trebuie folosită pentru apărarea muncii paşnice. Foarte bine, şi ? Cine a contestat vreodată lucrul ăsta ?

— N-ai înţeles nimic, spuse Paul Achim, încă foarte tînărul Paul Achim. N-ai observat cuvîntul „greşeală".

— Ba da, şi ? Ar fi evident o greşeală ! Şi eu sînt de acord.

— Păi bine, mă, poate exista o greşeală, asupra căreia să se atragă atenţia dacă cineva n-a greşit, dacă cumva n-ar dori, din inerţie, să continue să greşească ? Cineva contestă, sau a contestat, o anumită tehnică de rezolvare a problemelor. Nu tehnica avansată pe care o ştim cu toţii. Ci „ailaltă". Dar taci din gură, pregăteşte-te şi citeşte. Asta nu înseamnă că trebuie să ne închinăm, să ne ploconim în faţa ştiinţei burgheze. Dar, trebuie s-o cunoaştem şi, la nevoie, s-o folosim, fără balast filosofic ! Ca să nu greşim, pentru că ar fi o greşeală ! Şi, bagă bine în cap. Zaharescu-Zuckermann ăsta, peste zece zile va ţine un referat despre aceste probleme, tu mai bine să te abţii de la comentarii. Eu am să-ţi spun aşa, cîteva cuvinte. Lasă-l să înjure cît vrea, construind sisteme dogmatice — deşi, să ştii, e un băiat deştept şi se îndoieşte de unele lucruri. De aceea, uneori sare peste cal, ca să se autoconvingă.

În clipa aceea, Paul Achim izbucni în rîs, un rîs foarte vesel şi închise revista, aruncînd-o într-un morman de alte reviste. Iar previziunile lui s-au adeverit întocmai, sută la sută, şi nu numai în acel caz, ci în toate cazurile, înainte chiar de a fi anunţat direct, cînd şi-a stabilit serioase legături. El a învăţat regula că nimic nu apare nou din senin, fără un fel de pregătire, care începe cu semne neînsemnate, cu semnuleţe. Astfel, orice cotitură e pregătită să apară ca o linie dreaptă, ce poate, cel mult

înlătura niște exagerări. Cînd toți erau surprinși, el era prevenit și luase deja măsurile, și chiar fixase pe vinovați, însă cu mare grijă și fără exagerări. Paul Achim nu exagerase niciodată. Astfel, Zaharescu, combătînd, cu argumente solide, caracterul rupt de realitate al unei anumite fizici prea abstracte, a fost confruntat, cînd a venit momentul, cu tezele similare ale fizicianului nazist Wolff din cartea *Pentru o știință ariană a viului contra moartei abstracțiuni iudeo-masonice*, în care se arăta cum iudeomasoneria vrînd să rupă legătura raselor puternice cu glia „boden" natală și cu sîngele strămoșesc „Blut und Boden" construiesc o știință nereprezentabilă, și astfel Zaharescu-Zuckermann, care nu făcea decît eforturi de a fi un bun materialist naiv, întocmai grecilor ionici, din perioada de dinainte de decadența începută cu acel chestionar Socrate (teza lui Nietzsche), a fost confruntat cu textul nazist — cu adevărat idiot — și a fost nu chiar proclamat nazist, ar fi fost de-a dreptul incredibil, însă oarecum sub influența unor teorii naziste. Poate i s-a acordat circumstanța atenuantă — fără să-și dea seama. Dar o circumstanță atenuantă nu-i o disculpare, e doar o circumstanță atenuantă. Oricum, iraționalist era.

Paul Achim, acum, citind dosarele și scoțînd anumite foi de hîrtie în care sublinia unele fraze cu roșu, țăcănind din creionul său mecanic, de argint, știa, chiar fără să se gîndească anume, că darurile sale pithice de premoniție sînt binecunoscute lui Niculaie Gheorghe, și că acesta ar putea interpreta acțiunile sale și în acest fel, ceea ce-l va paraliza și înfricoșa. Era una din armele sale psihologice cu mare efect. Transformarea furiei sale în spaimă putea fi interpretată și astfel. Or, un adversar în panică sau în excesivă apărare, închis în spatele unor imaginare linii Maginot, este un adversar sortit pierzaniei. Această panică trebuia bine întreținută, și lectura domoală a dosarelor, clasarea hîrtiilor, sublinierea cu roșu a unor pasaje

şi cu verde a altora, în subconştientul bine antrenat al lui Paul Achim, servea la intimidare. De aceea, fără să se gîndească, operaţia se făcea cu martori, pentru a fi mai eficientă. Desigur, însă, scopurile sale erau acum cu desăvîrşire nobile.

Închise ultimul dosar şi creionul mecanic ţăcăni pentru ultima oară, înainte de a cădea greu, cu sunet metalic, aruncat pe birou. Scaunul său scîrţîi de cîteva ori sub masivitatea corpului său, şi acesta fu singurul zgomot timp de cîteva minute. Apoi, în sfîrşit, luînd în mînă braţul de hîrtie extras din dosar :

— Tovarăşe Ionescu, constat că vreme de trei ani ai supravegheat, primind note secrete, clasate în dosarele personale, pe membrii comitetului de partid ai institutului, făcînd şi unele cercetări suplimentare, primind şi note care erau interpretări abuzive şi nejuste ale unor discuţii, făcute în cadrul legal al comitetului, discuţii care erau menite să îmbunătăţească munca în institutul nostru. Cu a cui permisiune ai pus în supraveghere comitetul de partid, depăşindu-ţi astfel cu mult atribuţiile ?

Şeful personalului îl privi incolor, aproape cu albul ochiului. Apoi, perfect liniştit, spuse :

— N-am pus sub supraveghere nici un comitet de partid, am înregistrat doar nişte informări, care poate nu erau cu totul adevărate, dar de care trebuia să ţin seama. Şi n-am întreprins nici o acţiune. Precum ştiţi, unii dintre aceşti tovarăşi n-au mai fost aleşi, iar fostul secretar, ales, e adevărat, n-a fost confirmat de către organul de partid superior !

— Acţiunea aceasta de informare n-a fost sistematică ?

— Nu, nici într-un caz. Informările au venit spontan.

— Spontan dar regulat. Cu anumită periodicitate !

— Asta e adevărat. Au fost unii tovarăşi care considerau că unele informaţii şi chiar acţiuni ale altor tovarăşi erau exagerate sau chiar aventuriste. De aceea informau.

— Şi dumneata credeai la fel ?

— Eu primeam informările, le verificam atunci cînd puteau avea o valoare şi importanţă reală.

Paul Achim se lăsă pe spate, în fotoliul său directorial şi mîna sa apucă maşinal creionul mecanic automat aruncat aproape cu sila pe birou, care ţăcăni din nou. Apoi spuse :

— Ce te-am întrebat eu, pe dumneata ?

Şeful personalului se închise şi mai mult, dacă mai era posibil, apoi spuse rar şi apăsat :

— Întrebarea n-are importanţă şi n-are legătură cu subiectul.

Tovarăşul Ionescu era ferm şi nu se pierdea uşor, şi deplina sa siguranţă avu un prim efect. Niculaie Gheorghe se mişcă în scaun, care scîrţîi.

Paul Achim îl privi mai întîi pe Niculaie Gheorghe şi deschise culoarea verde a creionului mecanic. Apoi vorbi, fixîndu-l ciudat pe şeful personalului :

— În această chestiune *eu* sînt acela care decide ce întrebare are sau n-are legătură cu subiectul. Şi dacă îmi răspunzi încă o dată aşa, *te dau afară imediat.* Aici, eu decid, şi numai eu, împreună cu colectivul de conducere, din care nu faci parte. Nimeni nu-ţi contestă meritele, însă te previn că sînt conducătorul instituţiei, laureat al Premiului de stat, autor al cîtorva cărţi de oarecare importanţă, membru al Academiei şi deputat. Răspunsul dumitale este obraznic şi, deocamdată, te pedepsesc cu avertisment verbal pentru indisciplină. Mai departe vom vedea. Acum răspunde-mi la întrebare şi încă fără întîrziere. Am alte treburi de făcut decît să-mi pierd vremea, interogîndu-te pe dumneata.

Şeful personalului păli puţin şi apoi, brusc, deveni un alt om. Faţa i se destinse într-un zîmbet uşor oblic, dezvelindu-şi nişte dinţi puternici şi sănătoşi, strălucind de albeaţă. Cenuşiul feţei sale dispăru şi el ca prin farmec şi apăru un ten puternic, sănătos, bine întins. Iar ochii

căpătară o strălucire verde, de iarbă tînără și sănătoasă, devenind cu adevărat frumoși prin intensitate, deși pleoapele s-au strîns, așa că lumina verde, intensă, țîșnea dintr-un fel de fantă. Tovarășul Ionescu, ce părea tuturor un funcționar cenușiu, îmbrăcat în cenușiu, cu o cravată cenușie, prăfuit de dosare, un birocrat mărunt, îmbătrînit prematur, se dovedi, printr-o bruscă metamorfoză, un bărbat energic, tînăr încă spiritualicește și în nici un caz un laș care să-și piardă ușor cumpătul. Era, se gîndi Paul Achim, fascinat de schimbare, un războinic ca și el. Poate acum dintr-o altă tabără, însă un războinic cu mușchi și nervi de oțel. Paul Achim deci nu putu să-și reprime plăcerea, un anumit tip de plăcere, cînd îl auzi vorbind :

— Da. Și eu am considerat unele afirmații cel puțin niște exagerări, și unele acțiuni aventuriste. Și, precum știți foarte bine, nu numai eu. Cît privește darea mea afară, nu mă îndoiesc că ați putea-o obține, însă nici amenințarea cu ea, nici chiar efectuarea ei, nu mi-ar schimba părerea !

— Mă bucur că ești un om de caracter, tovarășe Ionescu. Și nu fac nici un fel de ironie. Mă bucur. Însă, mai vreau să te întreb ceva : Ai anunțat comitetul de partid în legătură cu aceste informări ?

— Nu, n-aveam nici dreptul, nici obiceiul. A-i informa înseamnă implicit ori să mă aliez cu ei, ori să întreprind pe față o anchetă. Și nu eram împuternicit.

— Grav lucru să te aliezi cu comitetul de partid, legal ales și confirmat de forurile superioare !

Ionescu tăcu migrînd încet spre înfățișarea lui modestă, obișnuită și nu comentă replica lui Achim.

Acesta însă, cu adevărată bucurie, reluă întrebările :

— Tovarășe Ionescu, dumneata ești membru al organizației noastre de partid ?

— Da. Precum știți foarte bine. Nu înțeleg întrebarea.

— Ba da. O înțelegi foarte bine. Dacă ai avut îndoieli, sau ai crezut că se fac erori în activitatea comitetului de partid (ale cărei hotărîri, ești obligat să le aplici, chiar dacă nu ești de acord cu ele), de ce nu te-ai ridicat într-o adunare generală, să-ți spui părerea ? Sau crezi că toți comuniștii din această instituție, cei 1000 de comuniști, n-au dreptul să știe ce se întîmplă și nu merită atenția dumitale ? Dacă erau erori, ele nu trebuiau împiedicate ? Spiritul critic și autocritic a fost suspendat ?

Șeful personalului tăcu. Întrebarea nu era ușoară, și își dădu seama și el că directorul general nu e numai șeful său ierarhic, dar și un adversar de temut. Dealtfel, îl stimase, într-un fel, totdeauna. Deci trebuia să tacă, pentru că adevărul adevărat era greu de mărturisit, deși era știut și de el, și de Paul Achim, care însă se prefăcea că nu-l cunoaște.

— Sau, ca să-ți pun altfel întrebarea : Ai sfătuit pe vreunul, dintre cei care te informau asupra erorilor comitetului de partid, să-și spună gîndul în adunare, înaintea tuturor comuniștilor ?

— Nu, spuse Ionescu. N-am dat nimănui acest sfat. Așa cum n-am vorbit nici eu și, după cîte știu, nici dumneavoastră. Însă am anunțat organul superior de partid, deci m-am supus disciplinei.

— Și comuniștii din institut nu trebuiau să știe despre ce este informat organul superior ? Dumneata n-ai auzit de democrația de partid ? Asta în legătură cu o parte a răspunsului dumitale. În legătură cu insinuarea făcută privind rolul meu, vreau să-ți pun o întrebare suplimentară : Te-am informat eu vreodată despre activitatea comitetului de partid ?

— Nu. Însă știam atitudinea dumneavoastră, răspunse Ionescu, redevenind tînăr. O știam foarte bine.

— Ai și dosarul meu ?

— Nu. Dosarul dumneavoastră se găsește la forul tutelar. Însă știam exact ce gîndiți și n-aveam nevoie de

nici o informație. S-a văzut după aceea, cînd ați luat unele măsuri de cadre, una privind și pe tovarășul Simulescu, fostul secretar. Cît privește democrația de partid, am auzit de ea. Ea se numește centralism democratic.

Paul Achim zîmbi, de data aceasta, pentru că fusese atins. Mai mult decît lui Niculaie Gheorghe, ar fi fost gata să încerce să-i explice acestui bărbat încăpățînat în convingerile sale, de care avea nevoie ca de aer, pentru că erau justificarea lui, de adevărat bărbat, ce se întîmplă cu el. Ar fi unele șanse să fie înțeles, deși „trăirea" prin apărarea adevărului a teoriilor științifice, sentimentul adevărului prin luptă în cadrul colectivității, i-ar fi rămas, probabil, străine. Acum, omul acesta îl acuza de ipocrizie. Și oarecum avea dreptate. El nu fusese chiar străin, și nici măcar nu avusese nevoie să afle ca să știe că lucrurile de care-l acuza pe Ionescu se întîmplau. Nici el, din aceleași motive și practici adînc înrădăcinate ca la Ionescu, nu vorbise în fața adunării, sincer, despre ceea ce considerase el, atunci, o eroare. Pentru că nu considerase ceva o eroare, nu în acești termeni de adevăr și minciună se gîndise el, ci ca o amenințare, poate nu împotriva lui, direct, ca Niculaie Gheorghe, ci împotriva unui fel de a fi, care îi era tot atît de apropiat ca și pielea de mușchi și de oase, de întregul lui corp din care crescuse. Neintimidat, Ionescu îl acuzase de ipocrizie, și avea dreptate. Îi fu puțin silă de formele „regenerării" sale și i se părură destul de îndoielnice. Însă ce putea să facă ? Avea altă cale de luptă ? Își plăti păcatul, recunoscîndu-și, cu un fel de curaj, greșeala :

— Tovarășe Ionescu, deși n-am nevoie să mă justific în fața dumitale, formal nu poți dovedi nimic, recunosc că am greșit și eu, și încă foarte grav. Eu port o mare parte din vină pentru atmosfera nesănătoasă din institut. Nu numai pentru că sînt conducătorul lui. Și nu de azi, de ieri. De ani și ani de zile. De aceea, din cauza vinei pe

care mi-o recunosc, are loc acum această discuție. Mă înțelegi ?

Ionescu tăcu și avu o a treia expresie. Nu era nici închis, nici strălucitor în convingerile sale de nestrămutat. Era atent, începînd vizibil să înțeleagă, deschis dar și prudent, ca pe un teren alunecos.

— Vreau să te întreb și eu acum. Eu sînt vinovat, dar dumneata, dumneata personal, ca om, te simți în vreun fel vinovat de cele întîmplate, de încurajarea nesinceității ? Uite, am să-ți dau un exemplu. Știai foarte bine că Păuliș este *prieten* cu Simulescu. Prieteni, nu ca mine și ca dumneata. Pe față, vorbea ca el, erau nedespărțiți. Aveau, cel puțin la început, aceleași idei. Și uite ce-ți scria dumitale, la început prin intermediul acestui om, pe care în public îl ataca și în privat îl asigura de credința lui. Ce părere ai dumneata, ca om, despre o asemenea situație morală ?

Ionescu tăcu și pentru o clipă lăsă capul în jos, gîndindu-se. Apoi spuse, fără să-l mai privească pe Paul Achim :

— M-ați întrebat ca om ? Ce părere am eu ca om ? Cum, adică, ca om ? Așa, abstract ? Eu aveam anumite treburi, aveam un rost, niște însărcinări. Și niște convingeri. Ele fac parte din omul din mine, nu-mi sînt străine. Eu nu sînt un oportunist care are unele convingeri ca om, și altele, în funcție de răspunderi. De douăzeci și cinci de ani, mă lupt să nu devin cumva așa. Cu două serii de convingeri. Eu m-am angajat odată, și pentru întreaga viață. Din acest punct de vedere, judec absolut totul. Absolut totul. Ce folosește și ce nu ? Uneori folosesc și slăbiciunile și defectele oamenilor. Ca defectele lui Păuliș. Eu nu sînt educatorul lui și nu cred în educația individuală, ci în schimbarea societății. Atunci, aceste defecte vor dispare. Pînă atunci, realist, mă slujesc de ele, ca să slujesc drumului pe care l-am ales. Este singurul meu criteriu.

Deodată, Ionescu își ridică întîi privirea spre Paul Achim, apoi se ridică de pe scaun și mișcarea lui fu mai degrabă un salt al unui arc într-o extraordinară tensiune. Și vocea i se schimbă, patetic :

— Pentru că, altfel, ce m-aș face cu mine ? Eu nu exist, și n-am dorința să exist în singurătate și izolare. Viața mea are un singur sens. Și e atît de complicată, că n-o pot rezolva fără credință.

În încăpere se făcu tăcere, o tăcere adevărată, și creionul lui Paul Achim căzu din nou cu zgomot metalic, aruncat pe masă. Ochii lui Ionescu luceau mai tinerește decît în timpul înfruntării. Niculaie Gheorghe încremeni ca o statuie egipteană, deschise gura într-o adîncă mirare, Paul Achim își mută privirea de la Ionescu la creionul argintiu de pe masă, apoi la hîrtiile extrase din dosare, în sfîrșit, la dosare. „Am avut vreodată, o asemenea credință, și în bine și în rău ? Este dorința de a nu exista decît astfel, o dorință legitimă sau e o eroare să spui : «Eu nu am dorința să exist în singurătate și izolare»", cum strigase acest Ionescu, ferm convins desigur de adevărul lui. Se simți slăbit, îndoit și măcar convins că undeva există o greșeală, a sa personală, mai adîncă. A fost incorect, mai ales cu Ionescu. Chiar cînd își propunea corectitudinea. Fața doctorului Stroescu, măsurîndu-și camera de căpitan de vapor în retragere, îi reveni în minte. El trebuie să justifice prin fapte orice suferință. Dar cum ?

Vorbi cu o voce nesigură :

— Dacă te-ai mai naște o dată, tovarășe Ionescu, ai proceda în același fel ? Ți-ai trăi viața la fel ?

Ionescu se gîndi, apoi redeveni un mic birocrat, cenușiu, înfățișarea obișnuită :

— E o întrebare fără rost. Oamenii se nasc o singură dată, și eu sînt de mult născut. Poate că n-am procedat

bine, poate am procedat, vorbesc în cazul în care-l discutăm. Dar eu altfel nu știu.

— Să profiți de defectele oamenilor înseamnă să le întărești. Nu poate fi bine. Cred în credința dumitale, înțeleg poate de ce ai nevoie de ea astfel. Dar cu riscul unei trecătoare singurătăți, aceea a gîndirii, trebuie să refuzăm credința oarbă. Știi ce e ciudat ? Dumneata, cinstit, n-ai ajutat o cauză, a dumitale, ci pe tovarășul profesor, care te-a folosit pe dumneata, ca și pe mine, și eu pe amîndoi, și toți unii pe alții, ca să împiedice un lucru inevitabil.

— Paule, nu-ți dai seama ? Nu vezi că toți sîntem băgați în aceeași oală ? Evoluția lui Păuliș nu dovedește cum ar fi evoluat *oricum,* dacă ei ne schimbau pe noi, cum au urmărit, cum au vrut ?

— Da, răspunse gînditor Paul Achim. Poate că asta urmărea. Însă din amestecul său de lucruri bune și rele, noi am selecționat cu grijă defectele, le-am crescut, dîndu-le primă de dezvoltare. Mai avem de vorbit ! Apoi îl privi pe șeful personalului, care stătea în ușă, și-i spuse : Mulțumesc, tovarășe Ionescu. Lasă dosarele aici, te voi chema să le iei cînd voi termina.

Însă Ionescu, redevenit mic funcționar cenușiu, dar nu complet, nu dorea să plece. Întoarcerea sa la înfățișarea de bărbat și războinic, pe care probabil a simțit-o și interior, deschiderea totală, dincolo de ierarhii, explicarea poziției sale unui om ce vroia să-l creadă și să-l asculte, îl atrăgea înapoi. Nu voia cu ușurință să renunțe la acest moment rar din viața sa, pentru că deschiderea și mărturisirea, chiar pentru el, erau o ciudată umplere cu viață. De aceea se mișca de pe un picior pe altul și nu se hotăra să plece.

— Mai este ceva, tovarășe Ionescu ? îl întrebă Paul Achim cu tonul celui ce spune : nu mai poate fi absolut nimic.

— Tovarășe director general, spuse acesta și se înroși ușor, invadat de o necunoscută timiditate, vă mulțumesc

că ați fost atît de sincer cu mine. Eu n-am fost pe deplin sincer. V-am ascuns ceva foarte important.

Paul Achim își ridică sprîncenele, gîndindu-se la o acțiune mult mai gravă.

— Vreau să vă spun că acțiunile oamenilor despre care am vorbit nu erau, și eu n-am crezut, propriu-zis, că sînt aventuriste sau doar exagerate. Ele erau simptome ale unei boli mai adînci și aceasta m-a îngrijorat. Mă plimbam pe coridoare, mă uitam la fețele oamenilor și-mi dădeam seama că nu le mai era frică. N-aveau nici un motiv, totul rămăsese cum trebuie, însă nu le mai era frică. Gata să răscolească orice, să se bage unde nu trebuie, să-și părăsească locurile. Asta m-a speriat.

Paul Achim se miră :

— Te-a înspăimîntat lipsa de frică ? Foarte bine, ce era rău în asta ? Cum să te *înspăimînte* lipsa de *frică* ?

— Pentru că eu cred că uneori *puțină*, nu multă, dar puțină frică e bună, ca să fie oamenii la locul lor. Poate că odată nu va mai fi nevoie. Dar acum, *acești oameni*, așa cum sînt ei, trebuie să fie responsabili față de o forță de care le este frică. Dumneavoastră ați fost într-unul din orașele nou industrializate ?

— Da, sigur, în trecere. N-am stat, răspunse Paul Achim.

— N-ați stat. Eu am fost comandant într-un asemenea oraș. N-aveam de-a face cu bandiți propriu-ziși, ca în tinerețea mea. Majoritatea oamenilor cu care mă ciocneam erau tineri muncitori. Fără familie, fără părinți, fără de nimeni de care să le fie rușine, trăind în barăci comune, muncind cu unelte complicate cu care nu erau obișnuiți, între ziduri ce le erau străine. Dacă nu le-ar fi fost frică, și nu rareori frică de mine, ar fi dat foc orașului și ar fi pățit-o mult mai rău. Sau, ar fi murit apoi de foame, că nu-i mai putea hrăni pămîntul. Eu și colegii mei le țineam loc de tată, pînă una alta, cînd urmau să fie educați. Cînd muți milioane de oameni din locurile lor, faci, chiar cînd

sînt adulți, milioane de copii. Și trebuie să ții seama de asta. Și trebuie să se știe priviți de ochi nevăzuți.

Paul Achim se gîndi că acest Ionescu, cenușiu, șters și închis, era un ciudat filosof, cum nu s-ar fi așteptat. Îl înțelegea și nu-l înțelegea, și de aceea mai riscă o întrebare :

— Bine, dar aici nu e un asemenea oraș ! Aici nu sînt huligani, de ce e nevoie de frică ?

— Eu, cred eu, trebuie să fie pretutindeni. Nu se poate să fie într-un loc numai. Pretutindeni, pentru că fără ea nu se pot conduce oamenii.

Apoi brusc se plecă, salută aproape militărește și ieși.

— Așa e, strigă Niculaie Gheorghe, care, din răspunsurile șefului personalului, nu mai era sigur că Paul Achim era informat din misterioase surse despre viitoare și catastrofice mersuri de evenimente, a căror victimă va fi de data asta el. Poate că *doar* înnebunise, dovedind și el, atît de tare și veșnic sigur pe sine, fragilitatea ființei umane de care era atît de convins. Oricine poate să sară, caraghios, în sus, într-o noapte cu lumină de var, chiar dacă nu e împușcat și poate să se predea înfricoșat, cînd mîinile unui copil se urcă, cu îndrăzneală, pe pulpele tiranului. Și apoi Ionescu *ar fi trebuit să știe.*

— Așa e. Cum vrei să conduci, cînd autoritatea este mereu pusă la îndoială, parcă nu s-ar termina niciodată examenele ! Cum ? Cum ? Tu cum ai proceda, dacă nu pui „acei ochi nevăzuți" care sînt ochii tăi ? Eu am fost doar omul tău. Însă ochii tăi, chiar cînd erai plecat, vedeau pretutindeni sau erau pretutindeni simțiți. Chiar atunci cînd nu văd. Ochii tăi sînt făcuți să fie simțiți.

— Taci, strigă Paul Achim. Taci din gură puțin.

Încerca să-și aducă aminte de frică sub un alt unghi.

Zăpada înghețată strălucea orbitor în soare și pe panta muntelui, la peste două mii de metri, siluetele schiorilor se amestecau cu scaunele mobile care-i aduceau sus. Păreau

niște desene de copii, simplificate, fără adîncime, cum alunecau aplecați într-un fel de bucurie a furnicilor, și zgomotul schiorilor nu se auzea. Erau numai vedere, nu și auz, și numai mișcare ce abia se lipea de retină, deci fiecare din ei nu era nici măcar vedere. Făceau parte dintr-o altă lume, care dubla lumea unde se găsea el, alături de două colege de facultate, amîndouă ciudate, una și aparent, cealaltă nevăzut, dar nu mai puțin ciudate cărora le era rău de înălțime, și el era bărbatul care trebuia să le îmbărbăteze. Și încă doi schiori din lotul național, care erau sau păreau mult mai bărbați decît el, poate pentru că rîdeau tare și povesteau fleacuri cu naturalețe, umplînd acea lume reală, de vedere, auz și miros (mirosea a slănină prăjită de undeva din cabană), cu larma lor lipsită de grijă, care nu voia decît să se exprime, atît — și avea deci o superbă lipsă de finalitate, ceea ce, poate în inconștient, îl supăra, pentru că el și numai el trebuia să fie bărbatul și protectorul, era rolul său, aici. Însă deodată, spre lumea paralelă, jumătate numai de vedere, apăru de pe vîrf un schior a cărui alunecare din lumea de aici se auzi bine și se văzu nu numai silueta sa, aproape normală, care se micșora, dar și fîșîitul schiurilor prin zăpadă, apoi hîrșîitul lor pe gheață se auzi și umplu întregul spațiu. Schiorul se aplecă mult în față pe panta abruptă, apoi se făcu mic și dispăru în tărîmul de dincolo unde lucruri și ființe se amestecau subțiri și aproape fără consistență, semne mai degrabă ale vitezei pure. Însă, înainte de a se amesteca și el printre ceilalți, făcu o elegantă curbă (traiectoria lui era alta decît a celorlalți schiori), un elogiu prin mișcare al geometriei, și trecu pe sub cablul scaunelor, aplecîndu-se mult și exact prin micul spațiu, extrem de mic din unghiul lor de vedere, cu o precizie de ac de mașină.

Paul Achim, student atunci, urmări doar mișcarea cu admirație, pentru că viteza era mare, și curba traiectoriei elegantă, și transformarea omului în nălucă ce se vede

palid dar nu se aude, săritul peste linia subțire și invizibilă care desparte două tărîmuri erau foarte frumoase și ciudate. Numai cei doi schiori din lotul național, gălăgioși și spontani, tăcură și unul dintre ei, după un timp, mai mult șopti decît vorbi, ca și cum s-ar fi transformat și el : „Se joacă. Se joacă mereu cu moartea. N-o să-i mai meargă mult. Se va izbi odată de un scaun. N-are scăpare." Celălalt schior nu răspunse, privind doar înghețata pistă. Doar după un timp, fără să se uite la colegul său, spuse pierdut, și vocea sa avea o rezonanță de frică și slăbiciune, care nu avea nimic cu gălăgia lor veselă dinainte : „Cum i-o fi soarta. El o încearcă din plin. Dar și pentru noi, cine știe cum... Dacă e să scape, va scăpa și din nebunie. Dacă nu... Am cunoscut eu unul ca el. Poate dorea să moară așa, pe pistă, și făcea nebunii nu mai mici. A căzut sub un tren, într-o noapte de revelion. Poate vroia să scape de acea moarte, era mai frumos aici..." „Nebunie, strigă celălalt. E nebunie. Cea mai mică greșeală și a pierdut."

Uneia dintre fete, celei mai aparent ciudate, îi veni rău și spuse : „Dacă nu bem acum o cafea, am să leșin. Însă Paul Achim nu mai fu *le chevalier servant,* cum se numea, și nici nu-i întinse termosul. Cealaltă, aparent mai puțin ciudată, o făcu. El încerca să-și amintească un lucru neclar, spre care aproape se îndrepta, dar nu reușea să-l prindă, ceva foarte important dar pierdut, și atunci, aproape fără să știe ce face, își puse schiurile în picioare, legîndu-le bine, cu grijă și exactitate, încercînd fixitatea bocancului, apoi spuse : „Eu mă duc să schiez, și le lăsă pe cele două fete și pe cei doi schiori, pe fatalist și pe raționalist și porni spre vîrf, de acolo de unde venise schiorul nebun, care se juca mereu cu moartea. La el nebunia era mult mai mare, pentru că nu era decît un schior mediocru, nu campion, și șansele sale de greșeală erau de zeci de ori mai mari, ori cea mai mică greșeală, cea mai mică, și gata.

Auzi vocea neclară, risipită de vînt, a uneia dintre fete țipînd după el, însă nu se întoarse nici măcar să privească. Urca repede, simțind transpirația pe piept și, ca un mic șiroi, de-a lungul șirii spinării, dar nu era sigur că aceea era transpirație. Însă trebuia să se suie repede, înfigînd bețele în zăpadă — de-abia pătrundea vîrful de oțel în gheață — pentru că îi scăpa ceva deosebit de important, sentimentul adînc al soartei sale care pătrundea spre el doar ca un vag miros de „Diana" și, poate, ca ecoul neclar al unei voci care poate fi — aceeași voce — și gîlgîitor de veselă și plină de spaimă și suferință. Însă nu era decît un foarte confuz ecou, care nu-i ajungea în minte, ci îi mîna numai picioarele și-l făcea să înfigă cu o și mai mare forță și hotărîre vîrfurile de metal ale bețelor în zăpada înghețată. Desigur că îi era frică, chiar foarte frică, nu numai din cauza eforturilor, i se lipea cămașa de trup. Însă tocmai frica făcea curiozitatea lui mai mare, și-i mărea viteza de urcare și nerăbdarea. Undeva, o ciudată stea îi licărea în minte fără să o vadă și, el, spirit pozitiv, necrezînd în ea. Însă acea stea era legată și dădea un înțeles foarte înalt, mult deasupra lui vocilor ascunse, ca un ecou confuz, care îi mișca picioarele prin zăpada înghețată. Tocmai frica și lupta cu ea era bucurie, și, astfel, același lucru, sentimentul său, se dezdoia și căpăta același înțeles dublu, unul și același lucru cu două fețe, poate tocmai ce căuta.

Cînd a ajuns în vîrf, înainte de a trece peste un alt mamelon, mai privi o dată în jos. La poala pantei, una dintre colegele lui îi făcea semne cu amîndouă brațele, ca și cum ar fi semnalizat în depărtare venirea sau plecarea unor corăbii aducînd o armată de invazie. Glasul ei nu pătrundea pînă la el, risipit de vînt, și nici fața nu i se vedea, numai cele două mari brațe, ca niște aripi mișcîndu-se. Cealaltă fată stătea sprijinită de un stîlp, siluetele colorate ale celor doi schiori din lot stăteau nemișcate. Cei de jos, siluete fără sunet, erau și ei acum în celălalt

tărîm ca şi schiorii care alunecau fără zgomot pe pista normală, paralelă cu a lui. Numai el era în tărîmul plin, unde vederea se îngemănează cu sunetul, cu tactul şi cu mirosul, şi unde prezentul se sprijină ferm pe trecut, chiar pe cel uitat. Toţi ceilalţi erau numai vedere schematică, altă lume, una spre care va aluneca, alta care îl chema înapoi. Coti şi urcă celălalt mamelon, pierzîndu-se din vedere, pentru cei din jur, chiar într-un alt tărîm. Ajunse sus de tot, şi, atunci, înainte de a se hotărî să alunece, în momentul maxim al fricii, cînd îi simţi gustul sărat în gură, în acelaşi timp simţi şi cea mai mare bucurie, a înfrîngerii ei, şi încă una, străină şi totuşi şi mai intimă. Privirea sa alunecase mai departe, peste toate tărîmurile tăcute, peste toate vîrfurile acoperite de zăpadă, care pentru prima dată nu aveau nevoie de nume pentru el, cel ce nu putea trăi fără să boteze lucrurile, şi frumuseţea nuanţelor nu mai avea nimic comun cu frumuseţea obişnuită, de carte poştală, de reprezentare, ci se ridica majestuoasă şi fără nume, şi nu-şi mai amintea naşterea lor din presiunea exercitată de miliarde, de trilioanele de scoici moarte aşezate pe fundul mării, nu-i mai aminteau nimic cunoscut, nici o explicaţie, ci erau doar încremenirea unei vaste mişcări ascendente fără cauze şi fără efecte, mai fără nici o finalitate decît cea mai deşănţată veselie. Deasupra cerul se boltea ca o cupolă de sticlă şi în el creşteau, îngemănate, frica sălbatecă şi bucuria înfrîngerii ei, şi acel nou sentiment ciudat, şi cînd bucuria de a-şi înfrînge frica ajunse cea mai puternică, rupînd o clipă echilibrul îngemănării stărilor sale, îşi potrivi bine schiurile în poziţie de pornire şi într-o fracţiune de secundă se lăsă să alunece, şi atunci toate trei sentimentele se topiră, pe măsură ce creştea viteza, într-o unică bucurie de biruinţă, care depăşea înfrîngerea fricii, era o biruinţă chiar asupra acelei mişcări încremenite şi fără scop, într-o infimă pauză a ridicării ei fără limită. Aerul rece

care-i biciuia fața era *chiar* aerul rece care-i biciuia fața, și mișcarea lui rapidă pe panta abruptă unde trebuia să se aplece aproape în unghi de zbor era *chiar* mișcarea lui rapidă, și zăpada înghețată nu era gîndită, panta albă nu trecea prin nici o retortă complicată, ci se desfăcea doar orbitoare în albeața ei aproape ireală. O scoborî și făcu apoi, reflex, o largă buclă de cristiană și, în sfîrșit, în viteză, își calculă mișcarea, și cu brațele purtînd bețele echilibrate ca în zbor, se aplecă încă o dată și trecu în mai puțin de o fracțiune de secundă *exact* prin spațiul îngust dintre cele două scaune în mișcare, pe care le simți la dreapta și la stînga, odată cu gustul sărat al fricii care-i inundă gura, și în acea clipă, amintirea uitată luă forma unei uși galbene, cu două canaturi, imens de înalte, care se deschideau în fața lui și îl lăsau să pătrundă într-o cameră mare și albă, inundată de o lumină nu mai ștearsă decît cea a zăpezii, unde țipăt de gîlgîitoare veselie îl întîmpina. Dar aceasta nu fu decît pentru mai puțin decît o fracțiune de secundă și apoi mai făcu o cristiană și se angajă pe pista obișnuită, alunecînd grațios și fără grijă, alături de ceilalți, pînă la piciorul pantei. Acolo îl întîmpinară niște bărbați tăcuți care îl priviră ciudat, și nici el nu spusese nimic. Nici o singură clipă nu se gîndi să se mai urce o dată pe pisc să repete gestul, ar fi murit de frică. Bucuria se șterse încet, ca și cum s-ar fi desprins de el și ar fi plutit spre depărtare, ca un lucru străin și nu ca un sentiment. În loc lăsă aproape o senzație de rușine. De aceea, rușinat, se întoarse la cabană unde îl așteptau cele două colege și cei doi schiori din lot, toți patru sprijiniți de stîlpi, privindu-l fără nici o umbră de admirație.

— Hai să mergem jos, spuse una dintre fete și ochii ei, foarte albaștri, îl priviră grav, apoi se întoarseră aproape cu silă în altă parte. Cu silă amestecată cu teamă și mai ales cu dorința fermă de a nu mai avea niciodată de-a face cu el, nici într-un fel, așa cum nimeni nu vrea să aibă

de-a face cu cei veniţi din altă lume, cu extratereştrii despre care atunci nu se vorbea încă, pentru că nici navigatori umani nu zburau încă în imponderabilitate.

Într-adevăr, după aceea, l-au ocolit şi nu s-au mai văzut, iar el a renunţat pentru totdeauna la schi, şi întîmplarea s-a închis fără urmă, pînă în clipa de faţă, cînd căpătă o altă semnificaţie, puţin neclară. Nu acel risc nebunesc vroia să-l mai înfrunte, însă se hotărî ca, în ciuda tuturor argumentelor plauzibile, un anume risc, de c singură clipă, trebuia să şi-l ia pentru a ajunge la acea iluminare care putea îngloba orice formulă şi teorie, iluminarea ce putea rămîne neştearsă, aşa cum o pomenise Stroescu.

Nu-i spuse nimic lui Niculaie Gheorghe, care-l urmărea cu atenţie, nu-i spuse că frica trebuie învinsă, deşi fiecare sîntem siliţi să o străbatem, nu s-o ignorăm, pentru a ajunge, cu orice risc, la adevăr, un adevăr de tip special, care să ilumineze toate adevărurile şi să le facă ferme. Îi spuse doar :

— Să încetezi toate acţiunile astea de dezinformare. Şi de mîine, împreună cu alţii, vom analiza serios, foarte serios, activitatea fiecărui laborator, performanţa fiecărui cercetător, fără excepţie. Institutul trebuie să înceteze să mai fie doar o clădire fastuoasă, în care s-au investit sume de milioane, şi să funcţioneze riguros şi exact, căutînd *numai adevărul.*

— Care adevăr, ţipă iritat Niculaie Gheorghe. Ce, pînă acum am căutat minciuni ?

Paul Achim nu-i răspunse. Ridică doar vraful de hîrtii scoase din dosare şi i-l arătă :

— Aici, în fiecare, se ascunde mîna ta !

— Şi a ta nu ?

— Ba da, şi a mea. De aceea n-am să mă folosesc de ele.

Se ridică în picioare şi luă de pe o măsuţă din faţa biroului, o scrumieră largă, apoi îşi scoase bricheta din buzunar şi începu să ardă, una după alta, hîrtiile care se

răsuceau sub flăcări, şi literele căpătau o ultimă strălucire, mărindu-se, înainte ca hîrtia să fie carbonizată. Niculaie Gheorghe se uita cum se distrug „documentele", şi faţa sa căpătă un aer de imensă neputinţă, ca în faţa forţei dezlănţuite a unui nebun. Expresia feţei lui era încremenită într-un fel de ţipăt mut. Apoi, începu să rîdă, pentru prima dată de cînd era în birou :

— Ha, ha, ha. Hi, hi, hi, şi se izbea cu palmele de genunchi. Ha, ha, ha. Idiotule, reuşi el să spună, printre zgîlţîiturile de rîs, care-i cutremurau umerii şi-i zgîlţîiau pieptul şi burta proeminentă. Idiotule.

Imperturbabil, Paul Achim continuă să ardă hîrtiile, scrumiera se umpluse de rămăşiţe carbonizate.

— Idiotule, ţipă Niculaie Gheorghe. Prea tîrziu. Hîrtiile astea şi-au îndeplinit rostul. I-am scos afară pe aceşti năuci.

— Mîine începe analiza, spuse Paul Achim, şi-i făcu semn să iasă.

Niculaie Gheorghe ieşi rîzînd în hohote, fără să reuşească să se abţină şi salută mai mult decît vesel, doar cu capul, pe secretara care nu mai înţelegea absolut nimic.

Paul Achim mai rămase în birou, gîndindu-se la sinceritatea lui Ionescu şi la ieşirea lui Niculaie Gheorghe, care la început a fost înfricoşat şi el ştia de ce — a bănuit că era vorba de o turnantă nouă, pînă într-atît schimbarea vechiului său prieten era inexplicabilă, de o înaltă hotărîre, şi apoi s-a convins că s-a întîmplat ceva de natură strict personală cu el, atît de în afara jocului de forţe sociale, încît nu putea fi calificat decît ca o „idioţie". Altfel n-ar fi ars un material care, util la un moment dat, putea fi considerat compromiţător, dacă alte nevoi ar fi cerut-o.

Niculaie Gheorghe ştia dubla faţă a fiecărui lucru şi se temea de ea. Acum însă scăpase de tensiunea fricii printr-un diagnostic. Paul Achim era, devenise, din motive tot atît de inexplicabile ca apariţia unui cancer, „un idiot".

„Poate că sînt idiot, se gîndi el, şi n-am nici o şansă, însă îmi iubesc idioţia ca singura formă de a porni pe un alt drum." Încercă să afle de unde-i venise acea boală ciudată a minţii şi nu-şi mai dădu seama, ca şi cum n-ar fi avut nici un început. Istoria cu prinsul păstrăvilor nu-l mai jignea, şi înţelegea că a fost doar un simplu declanşator. *„Idioţia"* asta a fost totdeauna cu mine, însă am ascuns-o. Ea, această incompletă adaptare, germenele inadaptabilităţii, îi dăduse o anumită forţă. Înşelase adeseori pe alţii, dar nu se înşelase pe sine, fusese cinic nu rareori, dar nu copleşit, şi chiar acel cinism, brusc, şi-a schimbat sensul şi a devenit „idioţie".

Mai rămase în birou o jumătate de oră, fără să se gîndească la nimic precis, lăsînd în el să se maturizeze o hotărîre cu un conţinut încă destul de confuz. Apoi se îmbrăcă şi ieşi.

Afară era tot o zi palidă şi însorită de primăvară, şi aceeaşi mulţime multicoloră străbătea străzile, ieşită la lumină ca gîngăniile roşii cu puncte negre. El însă n-o mai percepu cu bucuria de ieri, şi încercă nu să se uite la ei, ci să se bucure, întocmai lor, de soarele primăvăratec şi de îngroşarea ramurilor copacilor care prevesteau mugurii, încă sevă groasă, lichid vîscos şi vital. Străbătu străzile care legau Calea Victoriei de bulevard şi, întorcîndu-se încet, ajunse în Piaţa Romană. Eliberat de un fel de povară, îşi repeta din cînd în cînd strigătul lui Niculae Gheorghe : „Idiotule", însă în sinea sa se bucura şi rîdea. Nu era chiar atît de rău să fie un astfel de „idiot".

Deodată, în faţa Academiei de Ştiinţe Economice, simţi, înainte de a vedea, şi brusc valul acela plăcut dureros se urcă din măruntaie, îi invadă pieptul şi i se opri în gîtlej, aproape sufocîndu-l, şi numai după ce îşi parcurse întregul drum, copleşindu-l, văzu, numai la doi paşi în faţa lui, pe Nora Munteanu. Era îmbrăcată într-un balonzaide uşor, alburiu, şi la gît, înnodat ca o cravată pionierească, purta

baticul său colorat, cumpărat la începutul „idioţiei", de el, pentru ea anume, la Paris. Îl observase şi ea, probabil înainte, şi-l privea, însă fără acea aprindere de veselie şi înţelegere, vechea lor formă de comunicare, şi nici cu îndepărtarea de la ultima lor întîlnire în laborator. Faţa îi era palidă şi, în slăbiciunea ei fină, Paul Achim, care o vedea cu adevărat pentru întîia oară, observă amestecul de urîţenie cu farmec. O urîţenie care nu venea din materia grosolană, lipsită încă de forme, ci din excesul lor, ajuns la un înalt grad de stilizare. Nasul era prea subţire, bărbia se termina într-un punct, fără rotunjime, dinţii mărunţi erau puţin ieşiţi în afară şi buzele, prea firave, nu puteau să-i acopere. Numai ochii, mai ales acum, erau intenşi şi gravi, ca şi cum întreaga forţă pe care o avea s-ar fi concentrat acolo, însă mai mult forţa unei absenţe decît afirmarea puternică de sine. Nora Munteanu, îi trecu prin gînd, nu se exprima pe sine, ci strîngea în jurul ei sensurile ascunse ale lumii celeilalte, aşa cum a polarizat şi propria sa criză, „idioţia", pe care a anunţat-o şi a purtat-o pînă ce i-a depăşit puterile şi s-a dezvoltat pe căile ei proprii. Dar, ca oricine care polarizează şi reflectă lumea şi nu pe sine, expresia ei avea, în intensitatea ei combinată cu fragilitatea, o notă de teamă.

Am s-o opresc şi-am s-o invit la masă, îşi spuse Paul Achim, ridicîndu-şi pălăria, însă în aceeaşi clipă renunţă. Întîi, Nora Munteanu nu era singură ci întovărăşită de tînărul ei şef de laborator, care se plecă şi el într-un salut, şi de încă o fată, o colegă, pe care n-o remarcase niciodată. N-o ştia, o cunoştea. Acum, cînd începea o asemenea bătălie, invitaţia la masă, întîlnirea făţişă, l-ar fi expus şi pe el şi pe ea. Era mai mult decît imprudent. Niculaie Gheorghe îi pomenise de ea, ştia, aflase şi de acel batic adus de la Paris. El trebuia s-o apere, dacă nu va cîştiga bătălia, fata asta va fi, oricum, într-un grav pericol şi nu va su-

pravieţui în institut. Dar dincolo de prudenţă şi de dorinţa de a proteja şi apăra (era miza secretă a luptei sale, nu mai puţin importantă decît încercarea de a găsi „iluminarea", intrarea în miezul luminos al adevărului pînă şi a celei mai abstracte şi mai nereprezentabile formule şi înrudită cu ea), era şi o doză de teamă, o uşoară laşitate de un tip special. Nu vroia s-o piardă prin nimic, cu riscul de a fi întotdeauna la o anumită distanţă. Dorea chiar această distanţă, credinţa în existenţa unei absenţe, care să-i mărginească lumea lui prea concretă, plină pînă la refuz de voinţă. Paralizia sa era o nouă perspectivă, o dublură a lumii tot atît de ciudată ca alunecarea tăcută şi pur vizuală, fără grosimea altor simţuri, a schiorilor de pe panta îndepărtată, amestecaţi cu lucrurile, mişcare aproape pură.

Nu, îşi spuse el, şi salutul său deveni şi mai ceremonios — un limbaj de gesturi. Apoi îi lăsă să treacă pe lîngă el şi o simţi din nou, cu spatele, dar nu îndrăzni să se întoarcă imediat. Picioarele i se mişcau automat, şi numai după un timp încercă să-i desprindă silueta îndepărtîndu-se prin mulţimea destul de deasă. Şeful de laborator făcea gesturi destul de animate, povestind ceva, fata cealaltă, văzută din spate, probabil că rîdea, numai silueta ei era albă şi dreaptă îndepărtîndu-se în ritm egal. Ca înaintea unei dispariţii.

„Absenţele pot să existe", îşi formulă clar în minte Paul Achim, între regret şi plăcere. O margine a voinţei lui îi era necesară, o lume dincolo de voinţa lui, neumplută de ea şi totuşi neopresivă. Pentru că pînă la apariţia „idioţiei" lui tot ce nu i se supunea îl oprima şi putea să-l strivească, mărginindu-l neplăcut. O mărginire plăcută era o senzaţie nouă şi începutul oricărei iluminări.

Însă era frînt de oboseală şi de-abia avu energia să facă semn unui taxi care trecea întîmplător şi salutar pe acolo. Se urcă în maşină şi plecă acasă. Ajunse în aparta-

mentul său dezagreabil şi impersonal şi îşi petrecu restul zilei într-un fel de somnolenţă, întins pe o canapea de piele. Imagini dezorganizate îi treceau prin minte, frînturi de planuri pentru acţiunile sale de a doua zi şi din zilele următoare, şi un amestec de slăbiciune şi de bucurie care îl copleşea, fără nici un motiv precis. Scurgerea automată a viselor neînfiripate, abandonarea pe cursul lor cu ritm secret, era o nouă formă de odihnă. Pînă ce în sfîrşit adormi şi se visă pe sine, îmbrăcat într-un fel de halat de lucru, cioplind o bucată de piatră şi apoi mîngîind cu palmele fiecare formă ce-i ieşea din daltă, polizînd-o pînă ce devenea suprafaţă sferică, perfectă, plăcută la pipăit. Mîna lui, mai mare şi mai aspră decît în realitate, aluneca pe aceste suprafeţe, către nevăzutele nervuri ale pietrei, care era moale, aproape friabilă, de-abia opunînd rezistenţă. Era un fel de cioplire firească, ţinînd seama de linii nevăzute dar adevărate. Pe măsură ce le descoperea şi tăia adînc în material, statuia lui devenea tot mai subţire, tinzînd să se topească. O dorinţă puternică îl făcea să continue şi să caute acele linii de-a lungul cărora cioplea, să nu se oprească, şi pe de altă parte îi era teamă că obiectul va dispare, transformîndu-se în aşchii. Statuia ajunsese subţire, de-abia mai putea lucra pe ea, acum schimbase dalta şi ciocanul cu un cuţit subţire, şi miezul de piatră era şi mai moale, opunînd o rezistenţă şi mai mică, aproape neînsemnată, însă o infinitate de nervuri de-a lungul cărora îi aluneca mîna, îl determinau să continue, pînă ce lucra asupra unui fir de-abia vizibil, şi mîinile sale mari, aspre şi puternice se micşorară şi ele ca să se adapteze acestui obiect subţire pînă la inexistenţă. Însă şi aşa erau prea mari şi prea grosolane, şi aruncă şi aceste unelte fine, ca dăltiţa unui dentist, disperat că nu poate să continue, şi nu mai are ce să continue. În clipa în care se trezi, firul subţire, de fapt o singură nervură, inert pînă acum, căpătă o ciudată vibraţie, ca un slab

curent electric care-i pătrundea în corp, prin palma lui pitică, înfiorîndu-l, însă fiorul era extrem de plăcut și pînă la urmă rămase numai el, ca o undă fără consistență care îl trezi în clipa în care se pulveriza în lumină.

Înțelesul acestui vis, odată treaz, îi scăpă, însă ciudata vibrație lentă mai persistă, pierzîndu-se în corpul său real, masiv care reintra în spațiul normal, în camera aproape întunecoasă unde-și regăsi reperele familiare.

Capitolul IX

De zece zile, „acțiunea de revizie radicală" bîntuia institutul. Rînd pe rînd, au trecut prin fața comisiei, de fapt a lui Paul Achim, pentru că și membrii comisiei, simțindu-se amenințați, deveniseră de o perfectă docilitate, luau notițe și nu-i ieșeau din cuvînt, șefii de secții, șefii de sectoare, șefii de laboratoare, cercetătorii principali și chiar „simplii" cercetători. Fiecare întrebare adresată lor, se adresa și comisiei, și, care, astfel, era supusă unui examen continuu și necruțător. Unii dintre ei, mai ales cei vizați de descoperirea unor asemenea neajunsuri, au trecut cu arme și bagaje de partea șefului, și ei înșiși, parcă subit cuprinși de o înaltă conștiință, bombardau pe cei a căror grijă o purtaseră cu întrebări ale căror răspunsuri grele sau chiar imposibile le știau, și bieții oameni erau în dilema de a spune adevăruri neplăcute examinatorilor înșiși sau a găsi răspunsuri iscusite de eludare. Astfel, adeseori, peste capul lui Paul Achim, se formau coaliții și complicități sau apăreau revelații senzaționale care ascundeau simple revelații, însă mult mai semnificative. Cei cu adevărată vocație de subalterni, simțind iscusit un viitor incert, își preluau asupra lor greșelile șefilor ierarhici care tronau în comisie. Știau că, producînd chiar mînie sau dezamăgire, calitățile lor, greu de mărturisit profesional, vor fi revelate cu insistență, pe cînd cei ce aveau naivitatea să se apere, chiar dacă vor scăpa acum, îi așteaptă zile grele mai tîrziu. Apărarea șefului imediat este un capital inestimabil.

Niculaie Gheorghe tăcea. Era evident în dizgrație, și protejații săi păreau condamnați, dacă nu la execuție, măcar la retrogradare și la o foarte proastă caracterizare. El însuși se dovedi ignorant în cîteva puncte esențiale de teorie și fu acoperit de sarcasmul lui Paul Achim, care, în fața celorlalți, l-a adus la întrebări din ce în ce mai simple, pînă spre nivelul elementar, puse de obicei studenților ajutați să ia un examen la care n-au vocație. Cu el începuse examinarea și a fost catastrofală. Ceea ce l-a redus la mutenie și a fost un teribil avertisment pentru ceilalți membri ai comisiei, care, cu mici excepții, au devenit supuși și manevrabili. Paul Achim putea da, cu ajutorul lor, întreg institutul sau, dacă ar fi fost după el și n-ar fi depins de alții, l-ar fi putut transforma, cu deplina aprobare a comisiei, în fermă de stat specializată în creșterea trifoiului, în stup de albine sau în teatru național. Din comisie făcea parte și un reprezentant al forului tutelar, un bărbat tînăr, foarte politicos și foarte bine îmbrăcat, tovarășul Vuță. Era deosebit de respectuos cu Paul Achim, își lua note și nu punea niciodată nici o întrebare. Secretarul comisiei era șeful personalului, tovarășul Ionescu, care și el nota totul, întrebările, răspunsurile, discuțiile comisiei și hotărîrea finală. Mai mult ca oricînd era impenetrabil, un modest funcționar care se supunea instrucțiunilor și copia formule de fizică și electronică pe care nu le înțelegea însă nici nu le greșea vreodată. El avea o măsuță separată, în sala consiliului științific unde aveau loc lucrările, ca un grefier, ca notarius anonymus, aproape cu gluga trasă peste față și era „mut ca o lebădă".

Atmosfera era de totală revizuire, de căutare a erorilor grave și fundamentale, urmînd să înceapă un nou început. Comisia deci avea un oarecare pansant spre concluzii mai degrabă catastrofice și, încetul cu încetul, un fel de plictiseală iritată, dar și iritantă pentru el, începuse să i se strecoare în suflet. I se părea că, deși atît de activ, se găsește într-o gară, o gară mică de provincie, sub coasta

unui deal, la fel ca aceea în care schimba trenul cînd pleca în vacanţă în vremea studenţiei. Trenul pe care-l aştepta el avea o mare întîrziere şi el se pierdea prin mulţimea de mecanici şi fochişti negri de fum, în sala plină de curent şi cu pardoseala mereu umedă a bufetului, unde se bea secărică şi rom, şi glasurile deveneau mai tari, afirmînd sus şi tare, cu vehemenţă, lucruri şi informaţii fără nici o importanţă. Trenul nu mai venea, romul îi făcea rău, oboseala îl învăluia, şi din zece în zece minute se ducea şi întreba o funcţionară între două vîrste, de la informaţii, dacă „s-a mai scos ceva pe drum din întîrziere". Funcţionara îi răspundea totdeauna exact la fel, privindu-l inexpresiv şi parcă uneori uşor lubric, minutele treceau şi el, retras în gălăgioasa sală de aşteptare privea, jinduind cum mănîncă alţii slănină, tăcînd în mijlocul vacarmului general, doi tăietori de lemne care-şi mestecau hrana privind în gol, absenţi şi meditativi ca nişte preoţi traci, întorşi de la iniţierea răbdătoare făcută în marile temple ale lui Amon-Ra şi Osiris din Egipt. Erau doi tăietori de lemne cu ochi foarte albaştri, în stare să mănînce ore în şir, pînă va veni acel tren sau, poate, o căruţă ciudată care-i va lua numai pe ei, şi vizitiul cu căciula trasă pe urechi, învelit tot într-o sarică miţoasă, le va ridica sacii grei, îi va aşeza pe fînul căptuşind căruţa, apoi va da bice cailor şi vor dispare în atmosfera ploioasă unde toate sunetele se estompează, apucînd pe un necunoscut drum de munte. În timp ce conducea cu energie lucrările comisiei, Paul Achim îşi amintea de acea scenă, şi chiar de încercarea lui de a vorbi cu tăcuţii tăietori de lemne, care i-au răspuns laconic la întrebări, spunîndu-i că vin de departe şi se duc departe, şi apoi au privit în lături, mestecînd în tihnă. Şi pentru că el n-a putut să-i lase în pace, parcă să-i astupe gura, unul i-a întins o bucată de pîine şi o felie subţire de slănină cam rîncedă, care i-a făcut tot atît rău cît şi romul de culoarea hiper-

manganatului, turnat cu îndemînare în cinzeacă de bufetierul gregar şi vorbăreţ, care cunoştea pe toată lumea ca şi cum n-ar fi stat într-un punct de trecere, pe unde se scurgeau oamenii, ci aşteptarea ar fi fost pe veşnicie, venirea trenului doar un pretext. Paul Achim, studentul cu faţa scofîlcită de atunci, îmbrăcat într-un loden verde moştenit de la tatăl său, încălţat în pantofi cu talpa de crèpe dezlipită, a ieşit afară în ploaie, pe peron şi a privit dealurile dezolante şi golaşe, doar pe unul mai rămăsese un smoc de pădure, ca şuviţa nerasă de pe ţeasta unui cazac. Înfrigurat a adormit pe o bancă, cu picăturile de ploaie prelingîndu-se pe frunte şi ocolindu-i prin pliurile de slăbiciune ale obrazului, ocolind nasul proeminent şi cartilaginos, pînă la bărbia lui puternică şi întoarsă. Pentru cineva neatent părea că plînge, nu cu lacrimi izvorînd de sub pleoape ci din craniu, tristeţea lui exprimîndu-se direct, ca înţelepciunea lui Zeus născînd pe Pallas Athena, zeiţa cu corp de aur, ieşită gata înarmată din creierul stăpînului cerului şi al pămîntului. Însă în somn umezeala şi frigul se transformau în mirosul unui ceai cald turnat în paharul cu monogramă şi ridicolă coroană în cinci colţuri, semn al micii lor nobleţi, iar manevra unei locomotive care aştepta şi ea un tren ce nu mai venea, în clinchetul linguriţii de argint ce amesteca ceaiul în pahar. Era plăcut şi visul avea miros de lemn de fag, ars în soba supraîncălzită ce-şi etala încărcata geometrie de teracotă în colţul sufrageriei cu uşile ei înalte, cu două canaturi. Iar vorbele, uneori, răstite, adeseori nerăbdătoare era povestea fără şir a administratorului Radu care povestea ceva despre staule şi, spre veselia tuturor, spunea, după politeţea micii, foarte micii burghezii maghiare, după fiecare cuvînt „sărut mîna". „Căci am spus, săru' mîna, vacii mele, săru' mîna, îi trebuie fîn, săru' mîna." Domnul Radu nu îşi pusese pălăria în cuierul din antreu, ci o adusese în casă, ca să aibă ce să răsucească în mîini, şi cînd i s-a oferit şi lui un

pahar de ceai, cu puțin coniac rămas de dinainte de război, a așezat-o pleoștită jos, lîngă piciorul scaunului, de unde privea ca o broască țestoasă gata să umble. Mătușica îl asculta, mișcîndu-și rozarul, și în gînd, probabil, murmura, așa cum murmura mereu de mai bine de 40 de ani, de cînd se hotărîse pentru feciorie : „Bucură-te, Marie, cea plină de har, Domnul este cu tine..." și din cînd în cînd aproba din cap cele spuse, despre vaci, carăle cu trifoi și lucernă care pot fi cosite la vară din partea numită „Aguș" și din „Certeza", în vreme ce fecioara Maria era evocată ca o blîndă zeiță Demeter, care face să plouă cînd trebuie și luptă cu gerurile neașteptate de sfinții prografi și bonifați, ce ucid florile de măr și pustiesc livezile, care din lipsă de rod, se umplu cu păduchi verzi și devoratori. Domnu' Radu, administratorul, nu îndrăznea nici să plece, nici să steie și de aceea vorbea fără sfîrșit, reluînd povestea vacilor Algav de la început, cu noi și infinite amănunte, pînă și amănuntele miroseau a căruțe cu fîn, trifoi și lucernă. Și ar fi continuat așa pînă dimineață dacă „domnișoara bătrînă" nu și-ar fi întrerupt rozarul la „Cred eu", unde trebuia să fie atentă ca să nu uite ceva important, bine stabilit de sfintele sinoade, unde fracțiunea lui Arie nu mai păcătoasă decît cea a lui Lev Davîdovici, a fost învinsă de aprigii părinți ce acum stau în calendare, cu numele tipărit sub data pe care o patronează. „Apoi bine, Radule, spunea ea, vom face după cum se cuvine", și acesta era semnalul. Domnul Radu se ridica și spunea : „Apoi iertați, domnișoară, eu m-oi duce", și se ridica de pe scaun, se apleca și-și lua pălăria de jos și venea și săruta, aplecîndu-se adînc, mîna uscată și plină de vene proeminente, albastre, ale mătușicii care-i primea omagiile stînd țeapănă în fotoliul ei jos, îmbrăcată în stofă strălucitoare cu desene de plante nemaivăzute și păuni cu cozi resfirate, așa cum au primit omagiul înțepenite, mama și bunica și străbunica și ră-

străbunica şi alte strămoaşe ale ei de la oamenii lor de încredere care povesteau aceleaşi lucruri de la capăt, de zeci, de sute, de mii de ori, pînă ce erau concediaţi fără nici o concluzie.

Paul Achim, ascultînd lucrările asprei comisii pornite, din îndemnul, îndrumarea şi din iniţiativa lui, pe drumul radical al reformelor fundamentale, menite să aducă marea iluminare care să facă trăite şi cele mai aride formule, îşi aminti nu numai de acea aşteptare în gară, dar şi de visul avut acolo, care refăcea o atmosferă familiară şi lîncedă în vremea copilăriei sale, cînd marile păduri de molid şi de fag fuseseră de mult luate de baronul Csebi Poganyi şi pînă şi Toporîştea fusese împărţită, iar mătuşica era o doamnă foarte mare, numai în ochii domnului Radu avînd veniturile foarte mici. Îşi aminti nu numai de acel vis, în fond foarte plăcut, dar şi de trezirea din el. O mînă moale de femeie îi atinse lodenul, era funcţionara între două vîrste de la informaţii- mişcare-telegraf, care-i spunea, cu ochii ei gălbui, şterşi parcă de un prea îndelung plînset aşteptînd trenuri care nu mai veneau.

— Băiete, nu mai vine trenul. S-a surpat linia la Sărăţel. Nu vine decît mîine spre prînz. Ai unde să dormi ?

Şi el şi-a ridicat geamantanul de carton presat şi a plecat fără o vorbă după ea, care călca bărbăteşte prin băltoace şi urme de zăpadă, cu bocancii ei cafenii, stropindu-şi cu noroi ciorapii de aţică, stînd lăbărţaţi peste picioarele groase şi varicoase. Au ajuns în camera ei, într-o casă dărăpănată, deşertată de vechii ei locatari, o casă de raport într-un tîrg minuscul, cu un etaj cu cămăruţe pentru vînzători şi prăvălii mici la parter, ce-şi arăta mizeria din naştere peste drum de castelul aproape baroc ale conţilor Bethlen, stăpînii tuturor pămînturilor din jur, castel acoperit cu ţiglă roşie ce strălucea şi noaptea, înconjurat de un imens parc cu ulmi seculari, care din parc

au migrat sub forme hieratice şi pe stema uneia din ramurile familiei, alături de leu, de braţul încordat purtînd sabia şi de soare şi lună, corpuri cereşti nimerite şi ele pe stemă. Femeia a făcut focul, şi el a stat pasiv pe un scaun fără spetează, apoi a mîncat o bucată de caltaboş şi a băut un ceai cafeniu din esenţă de surogat, cu gust infect de gripă, însă fierbinte, şi apoi funcţionara a stins lumina şi s-a băgat în patul larg, moale şi scîrţîitor, şi el i-a simţit nu numai pulpele fierbinţi şi corpul mare dar şi spaima ei, parcă de început, freamătul ei de animal sălbatic de pădure, care începe de fiecare dată, lipsit de memorie, întreaga experienţă. El s-a lăsat ademenit în acea spaimă tremurătoare şi caldă şi a fost cel mai pasiv în activitatea sa.

A doua zi s-a sculat şi s-a îmbrăcat, amintindu-şi ca prin vis nişte cuvinte : „Să pui cheia sub covor, şi, într-adevăr, a închis uşa şi în micul antreu a găsit un covoraş de ţară — care se numeşte pocruţ — sub care a strecurat cheia şi a plecat spre gară unde a întrebat la informaţii pe aceeaşi funcţionară între două vîrste, cu ochi spălăciţi, cînd îi vine trenul şi ea i-a răspuns că în cel mult o oră. Strict adevărat, pentru că trenul a venit, şi el s-a îmbulzit printre saci şi a plecat spre casă, trecînd printre văile largi, acoperite aici de o zăpadă moale, proaspăt căzută, de o desăvîrşită frumuseţe şi curăţenie, şi deasupra satelor de lemn, pe uliţele cărora se vedeau gubele albe, miţoase şi culorile strălucitoare ale zadiilor.

Paul Achim îşi amintea de toate aceste lucruri, uneori în imagini vii, colorate, alteori ca un sentiment confuz, însă scena aceasta şi unele asemănătoare nu l-au părăsit după primele zile de activitate intensă. Mai întîi pentru că în ciuda severităţii comisiei nu află nimic senzaţional sau măcar neştiut în principiu. Descoperi o serie de contracte false sau, oricum, formale, cu nişte întreprinderi care nu aveau nevoie de fapt de cercetările lor, dar şi contractele reale, care puneau nişte întrebări demne

de efort. I se dezvălui faptul că unii dintre șefi semnau lucrări la care n-au contribuit și în reviste figurează ca autori, iar cei ce munciseră erau trecuți în cuprinzătorul cuvînt „și alții" sau „etc.". În vreo două din astfel de lucrări, de care și uitase sau nici nu știuse, figura și el. Profesor doctor docent Paul Achim și alții, uneori numai pentru că dăduse o vagă indicație bibliografică. Își recunoscu vina, însă comisia, membrii ei, uneori mai severi cu ei înșiși, așa cum se cuvine, protestară vehement. Îndrumările lui erau întotdeauna prețioase. El puse capăt acestor tămîieri și-și făcu o autocritică atît de severă și fără nici un menajament, încît băgă în sperieți comisia, care prefera să fie criticată cît mai aspru cu putință, numai să nu mai asculte autocriticile severe ale șefului. Raționamentul, ca să-l numim așa, de fapt un adînc instinct social, era foarte simplu. Dacă ei, subalternii greșiseră, oricît de grav, puteau fi pedepsiți, însă moderat. Pentru că ei fiind mai mărunți, greșelile lor, chiar cele mari, nu puteau fi decît mărunte. Dacă șeful cel mare al instituției greșea, el avînd autoritatea și puterea, de la care — ar trebui spus — se gîndi Paul Achim, de la care le vine și autoritatea lor, puterea, activitatea, sensul activităților, atunci tocmai acest sens fundamental este greșit. O astfel de autocritică nu era o autoacuzare ci o negare a muncii lor, carele de la el purcede. Deci, apărîndu-l cu vehemență, se apărau, nu erau doar simpli sicofanți. Ei, fiecare în parte, aveau modesta și fericita poziție de cazuri particulare. El, Paul Achim, avea greaua povară de a nu fi particularul ci generalul, conceptul, sursa și înțelesul, a cărui greșeală lovește toate cazurile particulare, toate cazurile, tot ce e aleatoriu, și astfel îi leagă și îi ridică și pe ei cu greșelile lor mărunte, la rang de general, necesar, logic. În mintea lor sălășluia un fel de platonism, inevitabil oricărei structuri riguros piramidale și univoce, în care autoritatea este principiu.

Paul Achim găsi toată înțelegerea și tot sprijinul cînd acuză pe oricine, dar nici un sprijin și nici un ajutor, cînd, fără milă, ca exemplu al proastei atmosfere din institut, își expuse păcatele. Aici, comisia era neîndurătoare și chiar Niculaie Gheorghe, a cărui funcție în comisie era cînd decorativă, cînd de țap ispășitor, spre care se îndreptau privirile acuzatoare, cel ce fusese umilit și părea că va fi sacrificat și deci îl ura pe Paul Achim de moarte, eliberat la lanțurile vechii și strînsei lor prietenii, cu atît mai mult cu cît forurile tăceau, în ciuda telefoanelor de noapte ale lui, interveni și vorbi : „Tovarășul director general *nu are dreptul* să se autoacuze. Și, mai ales, nu cred că este cazul să se generalizeze. Întîmplarea cu lucrarea în care figurează ca autor, deși, pretinde dînsul, n-a avut nici o contribuție, este *doar* o întîmplare. Poate din modestie, nu trebuie să excludem nici asta, are un fel de lapsus, nu-și aduce aminte, mai ales avînd atîtea griji. Dar să admitem chiar că ar fi așa. Este un caz *în-tîm-plător*, și așa trebuie să rămînă. Cine n-a primit îndrumări de la dînsul ? Noi toți ! Cine a direcționat cercetările ? *Dînsul.* Cine a adus fondurile ? Tot dînsul. Cine a adus aparatura ? Cine a ales-o ? E inutil să mai răspund cine. Desigur, mai există practici de acest fel. Uneori meritele noastre sînt exagerate de unii subalterni zeloși, punîndu-ne numele în cazul unor lucrări la care contribuția noastră n-a fost prea mare. Deseori și ca să atragă atenția că este vorba de o lucrare mai importantă, de vreme ce figurează un nume de prestigiu și autoritate națională și chiar internațională. Uneori chiar noi sîntem vinovați direct de aceste practici. Însă aceasta nu se aplică tovarășului profesor Achim, care n-are nevoie de lucrările unor începători."

Reprezentantul forului tutelar spuse cu o modestie tutelară și fu singura sa intervenție : „Tovarăși, e adevărat, sînt practici, dar nu trebuie generalizat. Tovarășul

director general ne-a dat un exemplu al binecunoscutei sale modestii, dar nu mai era nevoie." Apoi privi cu oarecare simpatie pe Niculaie Gheorghe, pentru prima dată, de unde pînă acum fusese cu el rece, protocolar și glisant. Acesta își dădu seama, de-abia atunci, că poate reintra în grații, și nu în cele mărunte, nu acuzîndu-și dușmanul care vrea să-l distrugă după atîția ani de prietenie solidă, ci apărîndu-l cu orice preț. Aceasta era calea dialectică prin care îl putea, la timpul cuvenit, nu acum, chiar distruge pe Paul Achim, cu acțiunea lui nesăbuită. Pentru că, dacă fusese vinovat pînă acum, acțiunea lui nu mai era nesăbuită ci salutară, o confirmare a meritelor sale, a capacității sale superioare de a interveni. Alții au greșit, el n-a greșit decît crezînd că greșește.

Comisia, deci, în unanimitate, îl exculpă energic și definitiv pe Paul Achim, apreciindu-i în treacăt spiritul autocritic, și astfel acesta fu condamnat de colegii săi la o periculoasă imaculare, făcîndu-l prizonierul meritelor sale. Apoi se purcese la alte analize.

Însă, mai ales, în ciuda tuturor lipsurilor găsite, și nu erau puține, Paul Achim trebuia să recunoască faptul că institutul *merge*, în acord cu un perfect clopot al lui Gauss. Erau cîteva lucrări, laboratoare și cercetători execrabili, marea majoritate de lucrări mediocre sau chiar bune, însă oricum folositoare, pentru că institutul nu urmărea, în întregul său, revoluționarea imediată, deplină și absolută a științei și, în sfîrșit, la celălalt capăt al curbei, una sau două cercetări excepționale, ce puteau deschide drumuri noi, dovedind ingeniozitate și curaj în gîndire. Despre una de fapt știa, și o sprijinise și înainte, oferindu-i condiții preferențiale, cealaltă apăru de-abia acum, și încă sub o formă ciudată.

Comisia era într-un moment de severitate necruțătoare. Cea mai mică vină stîrnea priviri severe, încruntări, rău prevestitoare, iar concluziile scrise rapid de secretarul comisiei, tovarășul Ionescu, l-ar fi făcut pe acesta să aibă

crampă la degete, dacă n-ar fi fost doar un modest executant însă un om tare. Atunci își făcu apariția, în fața apărătorilor și vestitorilor inconștienți ai iluminărilor secrete și viitoare ale lui Paul Achim, un tînăr mărunțel, cu un nas cîrn, păr lung, peste urechi care-l făceau un fel de paj în halat alb (nu se venea în halat în fața comisiei), de la o curte atît de mărunt feudală că uneori, pentru ocazii festive, sînt aduși deghizați ca slujitori nobili pînă și copiii grăjdarilor. Comisia, de la început, nu avu o impresie prea bună. Paul Achim, care descoperea ce știa și era departe de „iluminare", de cîteva ore își tot amintea de mica gară de tranzit și de ploaia de acolo, care începea să fie un fel de obsesie. Îl privi deci pe acest student rătăcit printre ei, nici măcar cu severitate. Severă era comisia pentru că devenise ceva mai liniștită.

Achim îl întrebă, cu ochii minții întorși spre pălăria așezată jos lîngă scaun, a domnului Radu :

— Cum îți justifici dumneata activitatea aici în institut ?

Tînărul, cu ochi foarte veseli, ridică nepăsător din umeri, apoi spuse, aproape ghiduș :

— Nu știu. Eu și cîțiva colegi am început ceva, dar nu sîntem siguri că merită. Însă există o șansă.

Paul Achim se întristă și spuse :

— Cum nu știi ? Nici nu știi dacă merită ?

Comisia deveni și mai severă, doar Niculaie Gheorghe, simțind cu puternicul său instinct un nevăzut pericol, îi zîmbi prietenos și vru să intervină, apărîndu-l, dată fiind tinerețea lui, ca să se treacă repede, cît se poate de repede, peste acest cap. Însă Paul Achim îl opri și spuse :

— Expune pe scurt lucrarea.

O locomotivă făcea inutile manevre în gară, în acea gară, deși linia era ruptă la Sărățel și vagoane, alte vagoane, nu existau. Pălăria domnului Radu era cafenie și panglica lată, dintr-un fel de mătase, avea o pată suspectă.

Pajul explică în puține cuvinte, nepierzîndu-și aerul de veselie reținută, de la ce observație au plecat și el și colegii lui și ce idee le-a venit. De aici o ipoteză și primele date experimentale, care mai aveau nevoie de confirmare. Mărturisi, în același timp, că ipoteza este foarte îndrăzneață și în contradicție cu multe lucruri admise, însă care, lui și prietenilor săi (chiar așa, *prietenii),* nu li se păreau absolut ferme.

Pălăria domnului Radu dispăru în neantul plin al uitării și ochii lui Paul Achim străluciră.

— Protocoalele — spuse el, și întinse mîna, apreciind, aproape febril, o mapă cam jerpelită de plastic, unde erau cîteva hîrtii acoperite cu un scris mărunt. Le parcurse repede, apoi încet și, în sfîrșit, spuse : Aici nu înțeleg.

Pajul îi explică faptul că tocmai aici era noutatea. Aplică o metodă matematică mai nouă, și începu s-o expună.

Paul Achim înțelese și nu prea, dar avu senzația că înțelege, ca o străfulgerare. Nu chiar o iluminare, dar o străfulgerare, o scurtă lumină și un fel de răspuns la o întrebare a lui, mai veche, de mult lăsată în plata Domnului, acoperită de numeroasele sale griji, mult mai importante.

— Cine conduce lucrarea ? întrebă el, încă fără să se exprime.

— A, ideea e de vreo doi ani, un an jumătate. Întîi ne-a ajutat profesorul doctor Pop, apoi el a plecat și ne-am descurcat noi. De fapt, aveam nevoie de puține materiale și lumea ne-a cam lăsat în pace. Mai avem și alte lucrări, dar nu ne iau prea mult timp.

— Ce dezordine, strigă indignat un membru al consiliului științific, care fiind și membru al Academiei, *nu s-a putut* să nu fie inclus în comisie.

Paul Achim îl fulgeră, apoi spuse încet :

— Slavă Domnului.

Severul membru, care avea și o impresionantă mustață „pe oală", care-i servea de minune la nevoie, își făcu de lucru cu ea. Nu înțelesese nimic din expunerea tînărului, care-i era antipatic și prost tuns. De 15 ani de cînd era membru al institutului for științific devenise mai pedant decît Malherbe și riguros pînă la deplina sterilitate. Tot de 15 ani urmărea un electron care nu se așeza pe o orbită matematică imposibilă, și ținea discursuri despre legătura cu practica, legătură ce-l lansase pe el metamorfozîndu-l într-un savant de cea mai pură speță. Ușor ridicol în ochii multora, se bucura de cea mai adîncă venerație din partea nevestei sale, o farmacistă care, din venerație, slăbise pînă la a semăna cu un preparat anatomic cu grijă uscat.

— Dacă reușești, e formidabil, spuse Paul Achim. Vă urez noroc.

— De noroc și avem nevoie, spuse pajul și apoi se retrase vesel și modest.

Paul Achim dictă concluzia, în termeni jenant de elogioși, pentru urechile comisiei. Ionescu scria imperturbabil, cu fața mai cenușie ca oricînd, Niculaie Gheorghe se gîndea la o noapte de demult, cu lumină de var. Paul Achim, printre cuvinte, avu viziunea unor puternice ierburi sălbatice, care cresc cu vigoare, din spori aduși nu se știe de unde, și transformă un cîmp arid într-un covor verde, indestructibil. „Legea numerelor mari" — spuse el cu glas tare, care face oricum viața să continue. Observînd că Ionescu scrie, îi spuse să șteargă fraza, și acesta se supuse, dar îl făcu să înțeleagă ceva, și fața lui se devoală o clipă, ca un vîrf de munte noros, lovit o clipă de o întîmplătoare pală de vînt.

Paul Achim observă privirea ironică a profesorului Băleanu-Comănești, o ironie aproape de sarcasm, singurul probabil care înțelegea, și întreaga semnificație a acestei lucrări, insolite, așa cum era mereu singurul care știa tot, înțelegea tot, fiind o adevărată enciclopedie științifică.

Asta nu însemna că era mai productiv sau măcar mai bun. Cu el se întîmplase un fenomen curios, știința nu se transformase, ca la Paul Achim în putere, dar nici în adevăr, ci în plăcere. Era un sibarit al cunoașterii și, ca orice sibarit, își construia plăcerea pe un sentiment de zădărnicie și scepticism. Rostul ultim și fundamentarea îi scăpau, găsea răspunsuri, dar nu putea formula întrebări, desfășurarea teoriilor și aventurile cunoașterii lumii fizice erau pentru el un fel de roman polițist cu altă cauză. Cîndva, făcuse studii strălucite și fusese o speranță. Familia lui dăduse țării hatmani, vornici, miniștri sub Vodă Cuza, dar și oameni de știință, și rădăcinile ei, prin mamă, creșteau din dregătorii bizantini cu funcții la luminata și rafinata curte a lui Andronic Comnenul, împăratul poet. De aceea, poate, în ființa lui, se zbăteau curteanul plin de viclenie, omul sceptic al plăcerii care știa să se bucure fără să spere, printr-o ciudată înțelepciune negativă a tranzitorului, a veșnicului instabil, clădit pe nimic, din întîmplare, dar și o inteligență vie și pătrunzătoare. În plus, noul regim i se părea o monstruozitate. Se ferise să se compromită în vremea cuplului Ghibănescu—Dinoiu, apoi revenise și era din acei reacționari-conformiști care aplicau orice ordin, cu atît mai multă strășnicie cu cît îi descoperea absurditatea. Cu cît ar fi fost mai rău, cu atît era mai bine, pentru că orice eșec era pentru el o confirmare. Și asta nu pentru că pierduse 2000 de pogoane de pămînt arabil și 200 de pogoane de vie, ca și munții aduși ca zestre de nevasta lui. Era structural așa și nu regreta o avere ci un mod de viață. Promovat unul din adjuncții lui Paul Achim era cu el politicos, chiar onctuos și probabil era singurul care știa relativa lui valoare științifică. Însă se temea de el și avea pentru el și un fel de vagă simpatie. Fostul mare boier, trăind, cum își spunea el, într-o lume de „roturieri", care-i produceau o reacție de apărare, se destindea puțin în fața urmașilor, măcar pe

o linie, a unor boiernaşi, ceea ce nu era mult, dar tot era ceva. Într-o zi aflase că un văr de-al mamei lui Paul Achim se căsătorise cu o rudă din clasa lui şi deci, verii de-al doilea ai directorului general îi erau şi lui un fel de nepoţi. Dacă Paul Achim s-ar fi adeverit un nou Planck, l-ar fi admirat cu dispreţ, aşa, se simţi, în pustiitoarea lui răceală, totuşi mai apropiat. Atunci, plimbîndu-se la Şosea, sub teii în floare, i se mărturisi :

— Domnule, spuse el, de ce te omori ? Unde vrei să ajungi, chinuindu-te să ridici un institut unde vor lucra un număr impresionant de barbari şi imbecili şi, la un moment dat, în orice moment, va veni un ordin care-ţi va cere, din motive de gîndire magică — pentru că să nu uităm, *„oamenii aceştia"* au încă o gîndire magică, bazată pe realitatea cuvintelor — şi-ţi va cere, deci, să depăşeşti constanta vitezei luminii, întrucît nimic nu trebuie să fie imobil, pentru că imobilizează marşul glorios al omenirii spre viitorul de aur, care are trecutul ei, tot de aur. Dumneata n-ai observat că faci ştiinţă, fiind mai ales un excelent organizator, într-un trib african, care, să-ţi spun eu, se va întinde peste lumea întreagă ? Mă umflă rîsul cînd mă plimb prin Paris şi-l văd acoperit de lozinci, cu vitrinele goale, în care, în loc de mărfuri, vor fi portrete şi peste portalul de la Notre-Dame se vor bate scînduri. Aceste lozinci n-au valoare de adevăr, dar nici de minciună, însă sînt incantaţii rituale, care să aducă ploile belşugului, devenind reale pentru că sînt spuse.

— Sînteţi prea sceptic, domnule profesor, spuse Paul Achim, mai tînăr şi mai deferent. Mai degrabă decît formule rituale ele sînt fixări ale unor ţeluri pînă la transformarea lor în obsesii colective. Cum vreţi altfel să strîngi o colectivitate în asemenea ebuliţie ?

— Poate că ai şi dumneata dreptate. Însă scepticismul meu a fost confirmat totdeauna. Cînd rudele mele credeau că americanii sînt la Curtici, eu eram convins că nu

vor veni niciodată. Şi n-au venit. Cînd prietenii mei mai credeau în poveşti, eu n-am crezut şi tot eu am avut dreptate. Atunci, de ce să-ţi iroseşti energia ? .

— Pentru că am o cantitate mai mare de irosit. E un mod de viaţă.

— Eşti conştient de asta ? Atunci e perfect. Ai tot sprijinul meu.

De aceea, din scepticism, profesorul Şerban Băleanu-Comăneşti deveni un excelent executant. Privind drept în ochii săi albaştri-oţelii, distinsul savant răspundea oricărui protest :

— Aşa sînt instrucţiunile !

— Bine, dar e absurd ! striga cel cu protestul.

Profesorul Şerban Băleanu-Comăneşti ridica din umeri şi spunea :

— Vrei să-mi dai o definiţie a absurdului ? Ştii doar că un lucru e absurd, după anumite criterii, după altele, nu. Dacă un lucru e absurd din orice punct de vedere — considerînd că am avea un asemenea monopol al totalităţii — atunci el n-ar putea să existe. Or, instrucţiunile există, deci dintr-un anumit punct de vedere ele nu sînt absurde, ci congremente acelui sistem de coordonate. Cum acel sistem şi nu al demnităţii este hegemon, fii amabil şi execută-le întocmai.

Ochii săi albaştri-oţelii făceau semn că discuţia a luat sfîrşit.

Acum, cînd au început lucrările comisiei, fu singurul care nu crezuse, nici pentru o clipă, că Paul Achim este informat de mult de o nouă turnură a lucrurilor. Bănui că e vorba de un fel de criză. „Băiatul ăsta, pînă la urmă a început să se ia în serios şi, luîndu-se în serios, a căzut într-o formă agresivă de idioţenie.“ Curios, pentru acest savant autentic, ca şi pentru impostorul Niculaie Gheorghe, Paul Achim era „idiot“, aceeaşi concluzie cu originea în două tipuri de gîndire, diametral opuse. Deci observă cu ironie mersul lucrărilor, fiind la fel de tăcut ca Niculaie.

— De ce zîmbeşti, tovarăşe profesor ? îl întrebă Paul Achim după ce ieşi pajul cu ipoteze îndrăzneţe.

— Nasc şi la Moldova oameni, cum spune cronicarul, nu-i aşa ? răspunse zîmbind şi mai ironic Băleanu-Comăneşti.

— Da, nasc şi la Moldova oameni. Şi rolul nostru este să-i încurajăm. Tovarăşe Ionescu, scrie : Prioritate pe institut, orice sprijin material, legătură directă cu mine şi, adăugă, zîmbind şi el sarcastic, cu tovarăşul profesor Şerban Băleanu-Comăneşti, care a înţeles despre ce este vorba. Nu-i aşa ? Dată fiind erudiţia domniei-sale, e singurul capabil să le dea o îndrumare competentă. Îmi veţi relata, împreună cu aceşti tineri, orice progres, se adresă el lui Băleanu. Vă fac răspunzător. Mai ales că spiritul dumneavoastră critic îi va ţine în frîu.

Profesorul Băleanu dădu trist din cap. Ştia exact că lucrarea este importantă şi, de fapt, spiritul său critic va fi o cucerire de foc pentru aceşti tineri, dacă vor rezista la bombardamentul lui, cu atît mai bine. Dar e o zădărnicie, şi toate ale acestei lumi sînt zădărnicii. Oricum, va putea eventual trage o plăcere pură din înfruntarea răcelii sale cu ardenţa lor.

Întîmplătorul membru al Academiei pe care-l chema Niculaie Gănescu şi circula prin lume sub numele de Nae, interveni acum :

— Cu condiţia să aibă aplicabilitate practică.

Nemulţumirea lui venea nu numai din faptul că nu înţelesese cu desăvîrşire despre ce este vorba, ci pentru că iar i se păru că i se dă importanţă profesorului Băleanu, cu care se simţea într-o continuă rivalitate ştiinţifică, fiind academicieni ambii, spre deplinul amuzament al tuturor, inclusiv şi mai ales al lui Băleanu, care se distra obişnuit şi uneori copilăreşte, fie pocindu-i numele, spunîndu-i domn' Georgescu, domnu' Cornescu, fie cerîndu-i consultaţii publice care-l făceau ridicol.

— Aș dori, spuse el, să mă ocup eu de aplicațiile lucrării. Nu sînt convins de ele !

— Dar vă rog. Eu mă scuz, spuse zîmbind profesorul Băleanu-Comănești.

— Nu vă scuzați deloc. Răspundeți direct, și vă previn că nu voi uita acest lucru. Apoi, în mintea sa se gîndi: „Se poate trăi *chiar* fără nimic sfînt ?" Întorcîndu-se spre Gănescu, îi spuse sec : Are aplicații, sau poate avea. O lucrare fundamentală totdeauna dislocă și deschide căi. Dumneavoastră urmăriți-vă electronul acela.

— Tovarășe director general, nu admit, la vîrsta și poziția mea, un asemenea ton !

— Nu ? Protocoalele experiențelor dumneavoastră ?

Plin de mînie, îl execută pe Gănescu atît de brutal, încît acesta începu să tremure. Precara sa imagine despre sine, sprijinită mai mult de o uriașă carte de vizită cu toate titlurile sale, de mărimea unei invitații de nuntă, fu serios zdruncinată. Îl urî deci pe Paul Achim atît de convins, încît în mintea sa tulburată îl văzu aproape ca pe o femeie, ca stafidita sa nevastă. Era gata să se măsoare cu el și să-l pună să pregătească murături, de dimineața pînă seara. Însă Paul Achim era nemilos și mai masculin ca oricînd, iar comisia de abia își stăpînea rîsul. Ignoranța lui Gănescu era manifestă.

— Tovarășe Gănescu, dacă mai continuați pe acest drum imposibil și absurd științific, ce nu se poate numi nici alchimie, vă voi cere mutarea. Și o voi obține. Eventual la un ciclu doi.

Apoi lucrările comisiei continuară, într-o nouă tensiune. Paul Achim se gîndi că nu trebuie să întrebe pe micul paj cum i-a venit ideea. A avut el „iluminarea" ? Întîi că probabil nu, și că el este atît de corupt de pompa oficială, încît își închipuie solemn ca-ntr-un prezidiu ceea ce se întîmplă simplu și firesc. Și totuși, clipa aceea ? Momentul însuși, fracțiunea de secundă ? Se gîndea la acea fracțiune și asculta lucrările comisiei, normale, acea func-

ţionare regulată a mecanismului numit institut, care, în ciuda unor greşeli, prin relaţii şi angrenaje automate, totuşi mergea, iar defecţiunile îi erau prea cunoscute. Din nou îl ameninţa imaginea gării unde nu soseşte trenul, manevra inutilă a locomotivei şi el adormit în ploaia rece, afară, visînd raportul domnului Radu.

În acele zile Paul Achim află o mulţime de detalii care umpleau o schemă cunoscută, dar nimic senzaţional, cel mai mult statistic, despre instituţia pe care o conducea şi cel mai puţin în mod real. Pentru că în faţa comisiei nu a apărut niciodată, nici pentru o singură clipă, reţeaua de relaţii umane care năştea unele proiecte şi ucidea altele. Nici faptul că în acele zile, a „acţiunii de reformă radicală", orice activitate ştiinţifică în institut încetase. Toată lumea se întreba de ce, în ce scop, care e dedesubtul întregii acţiuni şi a acestei comisii, ce urmăreşte Paul Achim, care e sursa conflictului său cu Niculaie Gheorghe. Era o vînzoleală, o agitaţie care năştea zvonuri fantastice. Se vorbea că institutul îşi va schimba profilul, că va trece sub o altă tutelă, că se va muta la Alba Iulia, că de fapt cearta dintre cei doi era doar montată, şi că Paul Achim urmărea să se retragă pentru a ocupa un post foarte mare, însă vroia să-l sprijine pe Niculaie Gheorghe să-l lase în loc, dar nu putea şi atunci vroia să reprofileze institutul ca să-şi justifice preferinţa. Informaţii ciudate veneau şi din oraş, din alte institute, unde asemenea treburi nu se întîmplau însă toată lumea se aştepta să se întîmple.

Conducătorii grijulii de institute pregăteau comisii foarte favorabile şi aranjau venirea unor reprezentanţi tutelari şi mai favorabili, contabili şefi şi directori administrativi, care aflaseră un zvon vag, reanalizau bugetele şi socotelile şi alergau după contracte cu întreprinderi dintre cele mai ciudate.

Nimic din toate acestea nu pătrundeau la Paul Achim, închis în lucrările comisiei, care constata că există lipsuri şi realizări dispuse după clopotul lui Gauss şi atît. „Ilumi-

narea" era foarte departe şi ea surveni invers, într-un mod cu totul neaşteptat. La sfîrşitul lucrărilor comisiei, seara tîrziu, Paul Achim îi lăsă pe toţi să plece şi se retrase singur în biroul său. Era mai mult decît obosit, avea senzaţia că i-a scăpat totul printre degete şi a ales o cale greşită. Nimic din ce aflase nu se integra într-un întreg, lăsînd calea deschisă tuturor amintirilor vagi şi fără rost. Însă ce anume îi scăpase, nu ştia şi spera să afle.

Secretara, care în asemenea momente critice, cu atît mai importante cu cît nu le înţelegea sensul, îl aştepta pînă la orice oră, încercînd să găsească un indiciu cu măcar cîteva minute înaintea altora, care s-o lămurească. Bineînţeles, nu întreba niciodată nimic. În seara aceasta, totuşi, intră nechemată în cabinet, lucru cu atît mai neobişnuit cu cît, din instinct, discreţia ei creştea direct proporţional cu curiozitatea, lăsînd informaţia preţioasă să se strecoare pînă la ea.

— Domnule profesor, spunea ea, de cîteva zile nu pot să scap de un tînăr care pretinde că are să vă comunice nu ştiu ce lucru important. I-am explicat cît de ocupat sînteţi cu comisia, că nu e momentul, să vă lase o hîrtie, însă n-a vrut. Vine înainte de şapte, îl găsesc aici şi pleacă seara. Vă pîndeşte, dar nu v-a găsit niciodată singur. Acum insistă atît de ciudat, încît poate chiar e ceva important.

— Bine, să intre, spuse Paul Achim, care văzuse prea mulţi oameni în ultimele zile şi unul în plus nu conta. Probabil că era un tînăr care vrea să profite de acţiunea radicală ca să obţină fonduri pentru vreo idee de cercetare. Aceşti tineri trebuie încurajaţi.

— Ştiţi, îndrăzni secretara, are şi un nume ciudat. Îl cheamă Bobeică C. Bobeică. Numele de familie e şi numele de botez. E o suceală aici, a părinţilor.

— Da, este, ridică din umeri Paul Achim. Spune-i să intre.

După o secundă, cu o deplină dezinvoltură, ca şi cum ar fi venit acasă sau măcar la un prieten vechi şi încercat,

intră în cabinet un tînăr scund, îndesat, cu o ceafă prematur îngroşată şi nişte ochi ce reflectau o imensă bună-dispoziţie cuceritoare, unul din acei băieţi simpatici şi plini de viaţă care de mici, pe maidane, conduc echipele de băieţi care bat mingea şi oriunde reuşesc să se impună, născocind orchestre, găsind discuri rare ale cîntăreţilor celebri şi reuşind să obţină autografe şi de la Papa de la Roma, a cărui uşă nu poate fi păzită de nici un halebardier nobil împotriva forţei sale de penetraţie. Şi mai ales, nu era niciodată timid, şi, deşi respectuos, era familiar cu oricine pentru că era bine născut şi în lume iar universul era familia lui.

— Trăiţi, spuse el şi înaintă spre birou. Mă iertaţi, dar trebuia să vă vorbesc cînd sînteţi singur, fără „ăilalţi". Însă aveţi o secretară, ehei, nu e uşor. Cerber, nu altceva, bravo.

Paul Achim se amuză şi-l privi, în ciuda prea marii degajări, nu fără o oarecare simpatie. Era un val cald de viaţă care pătrundea în cabinet, după încercările ultimelor zile şi a hăţişului în care intrase. Un val de viaţă spontană şi ţîşnitoare.

— Ia loc, tovarăşe... Bobeică, mi se pare.

— Da, Bobeică C. Bobeică, răspunse tînărul rîzînd şi aşezîndu-se vesel într-un fotoliu, cît mai comod cu putinţă. Inginer Bobeică C. Bobeică.

— De ce te cheamă aşa ? zîmbi Paul Achim.

— Păi, să vedeţi. Cînd m-am născut eu, tata s-a îmbătat de bucurie. Era atît de fericit că a mai venit un Bobeică pe lume, încît a refuzat să-mi dea şi nume de botez. Zicea că aşa e şi în altă parte. Ce să fiu eu un Ion sau Petre oarecare, ca atîţia alţii. Bobeică e de ajuns. Să se ştie, striga, că s-a mai născut un Bobeică, care va fi adevăratul Bobeică. Vom umple lumea cu Bobeică, aşa să ştiţi. N-a avut ce face şi pînă la urmă aşa m-a înscris, şi s-a supus şi părintele. Că altfel, bătrînu' i-a zis că pune

foc la biserică, şi părintele a zis : „Mă Bobeică, tu eşti în stare". Şi era. El chiar zicea, dar şi alţi oameni : „Mă, dacă tu te năşteai în alt loc şi învăţai carte, tu ajungeai prim-ministru". Da' l-a distrus alcoolul. Asta e.

— Bine, tovarăşe Bobeică, rîse Paul Achim. Ei, acum spune-mi despre ce este vorba.

— Păi, am făcut lista, spuse el şi scoase din buzunar vreo cîteva foi de hîrtie, coli ministeriale, minuţios scrise pe care le citise lui Paul Achim. Acesta le luă şi la început nu înţelese mare lucru. Hîrtiile erau de două feluri. Unele erau înşiruiri de nume, altele sau, mai exact, o coală mare, era acoperită cu un fel de schemă colorată. La întretăierile de linii era un nume.

— Ce-i asta ? întrebă Paul Achim.

— Numele corespund numărului de ordine de pe liste.

— Şi ? spuse Paul Achim. Tot n-am înţeles.

— Păi e foarte simplu, răspunse Bobeică. Asta este schema relaţiilor din institut. Adică cine e cu cine, cine e sprijinit de cine (linie roşie), sau e prieten cu cine (linie albastră), sau îi datorează ceva. Cercurile negre sînt duşmanii dumneavoastră, care vă vorbesc de rău. Vedeţi, e ciudat. Există duşmani care se sprijină pe prieteni de-ai dumneavoastră (cercuri roşii), sau pe indiferenţi (cercuri albastre). E foarte interesant. Cerc negru cu cruce înseamnă răspînditor de zvonuri nefavorabile. Cerc negru fără cruce, duşman dar pasiv. Din aceia ce ridică din umeri. Înţelegeţi ?

— Nu, spuse Paul Achim. De ce-am eu nevoie de asta ?

— Păi cum, rîse Bobeică. Pentru măturoi. Acum vine măturoiul cel mare, nu-i aşa ? Comisia, chestii, cercetarea activităţii fiecăruia. Dar uneori puteţi greşi, pentru că mulţi dintre duşmanii activi nu sînt pe faţă.

Paul Achim îl privi consternat. Era formidabil, o adevărată lucrare savantă. De mirare, de-abia reuşi să întrebe :

— Şi cum ştii că judecata dumitale e adevărată ? Că nu te-ai înşelat ?

— Păi de cînd verific eu asta ! De cînd am venit în institut. Unde eram sigur, am folosit şi banda de magnetofon. Am şi oamenii mei. Mi-am dat seama, de cînd am venit. Trebuie să vie el măturoiul, altfel vă mîncau, pînă la urmă şi la urmă. Ştiam că dumneavoastră cu tovarăşul N. (şi pomeni un nume de înalt demnitar pe care Paul Achim îl cunoştea puţin şi în treacăt), sînteţi aşa, ca degetul cu unghia. Da' nimeni nu e etern şi, dacă-l mută, degeaba, sînteţi asigurat.

Paul Achim îşi stăpîni cu greu mînia şi începu să studieze listele cu atenţie şi schema, punînd întrebări, verificînd o dată, încercînd explicaţia unui motiv, ca şi cum cu adevărat l-ar fi interesat această operă de nebun lucid. Bobeică C. Bobeică răspundea la toate cu o veselie tot mai accentuată, fericit ca de o adevărată descoperire devenită brusc nu numai bine întocmită în sine dar şi folositoare cuiva, urmînd ca o invenţie generală să găsească, în sfîrşit, banii, mijloacele şi mai ales înţelegerea necesară într-o minte de mecena luminat. Ceea ce era cu adevărat ciudat era faptul că Paul Achim cunoştea aproape jumătate din aceste relaţii, şi nu puţine dintre motivele care le-au determinat. Era schema vechilor sale relaţii, caricatura grotescă a vieţii sale în institut, rezumatul deformat al întregii sale memorii. Erau rămăşiţele formalizate ale tuturor bătăliilor sale, ale victoriilor sale derizorii, ale alianţelor sale vremelnice. Într-o ciudată oglindă apăreau prietenii lui Stroescu, ai bătrînului Ghibănescu şi ai lui Dinoiu, dar şi ai Tatianei Dobrescu, prietenii lui Zaharescu, amicii lui Niculaie Gheorghe, aliaţii lui Simulescu, apropiaţii lui Ionescu, care, întocmai unui organism viu dar încă nedeplin dezvoltat, era format din celule cu o comportare moleculară care se adunau în corali şi se despărţeau apoi, creînd flori, figuri şi structuri, unele mai stabile, altele mai puţin stabile, nu lipsite de contra-

dicţii. Pentru că adeseori duşmanii erau duşmani celor mai apropiaţi prieteni, dar şi prietenii celor mai neînverşunaţi duşmani. În spatele structurii organizate, existau alte structuri ascunse, dar nu mai puţin reale şi importante, care puteau constitui şi distruge cariere dar şi cercetări valoroase ce puteau fi încurajate dar şi inhibate.

Era într-adevăr schema memoriei sale pe care a avut-o şi ani de zile a reuşit s-o uite, şi, în ultima vreme, a vrut să şi-o reamintească, fie şi numai ca s-o regrete. Dar oare trebuia ţinută minte sau trebuia uitată ? Trebuia discutată ca să te eliberezi de ea sau, mai degrabă, pentru un nou început, trebuia ignorată ? Paul Achim, campionul de ultimă oră al memoriei, nu ştia să-şi răspundă acestor întrebări mari foarte confuze.

Îl privi lung pe Bobeică C. Bobeică, cel mai Bobeică dintre Bobeici, cum afirmase părintele său, filosoful alcoolic care dorise să umple lumea cu progenitura sa şi să întrupeze, în acest individ ciudat, însăşi noţiunea neîntinată de nici un nume de botez care să-l lege de alţi Ioni, Gheorghe sau Petre. Bobeică C. Bobeică era fără îndoială fericit, faţa lui radia satisfacţia.

Paul Achim îl întrebă :

— Spune-mi, tovarăşe Bobeică, ce te-a făcut să realizezi această lucrare ?

— Păi cum, spuse Bobeică. Date am de mult, de cînd am venit în institut. Doar schema am lucrat-o în ultimele zile. Am stat zi şi noapte, acasă, aplecat peste masa de lucru, ca să nu mă pierd în detalii şi să nu vă repet lucrurile. Pentru că acum, mi-am dat seama, au sosit condiţiile.

— Da, e o lucrare riguroasă, ai folosit spirit ştiinţific şi discernămînt. Dar ce condiţii favorabile crezi dumneata că au venit ?

— Cum v-am spus : măturoiul. Dar de data asta, pînă la capăt. Totul, de la rădăcină !

— De aceea crezi dumneata că lucrează de zece zile comisia ?

— Eu ? Sigur, dar nu numai eu. Toţi sau aproape toţi. Cum aşa, tam-nisam o comisie atît de severă ? Care analizează pe toţi. Ce mai, e foarte lămurit. Unii mai dau şi alte motive. Cică ne-am muta, cică ne-am reprofila. Eu nu cred. Se va face ordine după o mare bătălie. Iar eu, în această bătălie, sînt alături de dumneavoastră. Sînteţi cel mai tare şi veţi cîştiga. Altfel nici nu puteaţi aduna comisia. E clar

— Şi dumneata ce rol îţi vezi în această bătălie ?

— Omul dumneavoastră. Omul dumneavoastră de încredere. Să ştiţi că exist şi ştiu totul.

— Un fel de şef al serviciului meu personal de informaţie. Încă un serviciu, pe lîngă celelalte. Însă, de data asta, perfect organizat, ştiinţific, cu liste, tabele şi scheme, organigrame aproape materializate. Da. La ce secţie lucrezi ?

— Eu ? La computere. Sînt cibernetician.

— Şi eşti bun ? N-ai trecut pe la comisie încă ? Nu-mi aduc aminte ce faci în institut.

— Bunicel. Muncesc, mă preocupă, însă asta e mult mai interesant.

— Da. Spune-mi, dar care e scopul institutului nostru, te-ai gîndit ? Dincolo de aceste realităţi, magistral strînse de dumneata, care e rostul nostru ? Poate comisia vrea să facă să lucreze institutul mai bine, conform scopurilor sale. Nu te-ai gîndit şi la asta ? Ca să fie promovate valorile, să fie îndepărtaţi impostorii, cercetările să fie mai eficiente şi mai temeinice, ghidate de adevăr şi numai de adevăr. Ca să terminăm tocmai cu schema asta, care e reală, nu zic că nu e reală, dar e tocmai duşmanul împotriva căruia trebuie să luptăm ca să-l lichidăm. Nimănui nu i-a trecut asta prin minte ?

Bobeică îl privi pe Paul Achim pentru prima dată fără veselie şi fără acea familiaritate complice cu care intrase

de la bun început în cabinet. Întîi fu mirat, apoi se întristă.

— Îmi pare rău, spuse el, că nu v-am cîştigat încrederea. Eu credeam că după toate astea, n-o să mai aveţi îndoieli. Însă, să ştiţi, nu m-a trimis nimeni, am venit din proprie iniţiativă. Eu am vrut să fiu omul dumneavoastră şi să lucrez deschis.

Bobeică era foarte întristat, ca după o gravă decepţie.

— Tocmai. Eu vorbesc cu dumneata deschis şi sincer. Te-am întrebat, care e scopul institutului nostru ?

Întrebarea aceasta directă îi era suspectă lui Bobeică, întrucît i se părea prea simplă şi mai ales, neascunzînd nimic în aparenţă, era extraordinar de periculoasă, semnul cel mai deplin al şireteniei. Totuşi, Bobeică se angajă pe panta ei alunecoasă. Poate că era bine aşa. Era bine că patronul pe care şi-l alesese, marele patron, era prudent şi nu se lăsa în mîna lui. Acesta era semnul forţei sale şi-l obliga să respecte convenţia limbajului.

— Desigur, rostul institutului este să facă lucrări ştiinţifice, cercetări utile industriei naţionale şi înfloririi patriei noastre pornită pe un drum tot mai măreţ. Asta e în afară de orice dubiu.

— Şi atunci, comisia nu putea fi convocată, ca să lucreze în acest scop ?

— Desigur. Acesta este rostul comisiei şi aşa trebuie să gîndească toţi oamenii cinstiţi.

— Bun. Aici sîntem de acord. Şi atunci, ce rost au aceste liste şi scheme ? Te întreb cu toată sinceritatea. Să ştii, nu ascund nimic, chiar de întreb. Mă interesează sincer mecanismul dumitale de gîndire. Pentru că e un mecanism care se bazează pe ceva, care mă interesează în cel mai înalt grad.

Bobeică C. Bobeică era cu adevărat derutat. Întîi fusese sincer, apoi primise duşul rece al neîncrederii şi a fost readus la limbajul pe care el îl considera strict convenţional. Şi din nou i se cerea cea mai deplină sinceritate. Ca

să lege simpla aparență cu ceea ce considera el că e esența, înțelegerea și viziunea sa congruentă și totală asupra lumii, care era chestionată de patronul pentru care, în taină, lucrase cu atîta osîrdie. Nu putea să răspundă, i-ar fi trebuit poate luni de zile ca să-și schimbe modul de gîndire. Se uită deci la Paul Achim, căutînd pe fața lui un indiciu, un semn, un zîmbet de simpatie sau măcar totala dezaprobare. Nu putea crede că a greșit, că munca sa a fost în zadar, că n-a reușit. Însă fața lui Paul Achim era impenetrabilă, ca o mască și ochii lui întunecați, adînc înfipți în orbite, umbriți de sprîncenele sale negre și dese, acum ciudat zbîrlite, îl priveau cu o atenție severă, puțin neiertătoare. Marele patron, al cărui om dorise să devină, în acest ceas al întîlnirii hotărîtoare, nu părea să-l accepte și să-i fie un prieten. Terenul era lunecos și extrem de primejdios, și Bobeică avu senzația ciudată că este respins de puteri nu omenești ci supranaturale, de marele părinte care nu permite fumul jertfelor și al devotamentului sincer și fără margini să se ridice înspre el, spre mîngîierea orgolioasă a nărilor sale puternice. Era, ca să spunem așa, în vecinătatea unui fel de sentiment religios. Pentru că Paul Achim nu era numai șeful, marele patron al instituției, ci însăși puterea, un zeu înarmat al puterilor, al armelor și armatelor, spre care totdeauna a aspirat, ca prin supunere să participe la misterul acestor puteri. Credinciosul admis este una cu zeul său și astfel, închinîndu-se, în mod ciudat, și pentru Bobeică inconștient, obiectul de adorație devine și protector dar și unealtă. Cu cît va fi mai mare supunerea, cu atît va căpăta și el putere asupra celui căruia i se supune. Și iată, în ceasul acesta de pe munte, cînd se întîlnise cu misterul întrupat, el era respins, neputincios, lăsat singur, în părăsire. Dar în același timp și mai înfricoșat, pentru că, întocmai oricărui mister, întruparea puterii se comporta ciudat si paradoxal, luîn-

du-şi formele ca şi conţinuturi şi conţinuturile ca şi forme. Poate el greşise, îndepărtîndu-se de ritual. De aceea, tăcea, cutremurat.

— Ei, spuse Paul Achim. Erai volubil pînă acum. Răspunde-mi la întrebare.

Bobeică C. Bobeică se ridică de pe scaun. Privirea lui Paul Achim îl tulbura. Începu deci să se bîlbîie, bîiguind :

— Mă ier-taţi. Ier-ta-ţi-mă. Ştiu cît de preţios este timpul dumneavoastră.

— Nu, nu. Nu te las să pleci. Dumneata, în puritatea dumitale, eşti un caz interesant, care duce pînă la ultima consecinţă un fenomen care mă interesează. Te rog să stai aici şi să-mi răspunzi. Care este scopul acestui institut ? Dar să răspunzi sincer, exact ceea ce crezi.

— Ştiinţa, strigă Bobeică. Desigur, ştiinţa.

— Şi atunci, de ce dumneata şi alţii nu v-aţi gîndit la asta tot timpul sau de cînd au început lucrările comisiei ?

Deodată faţa lui Bobeică se lumină de un gînd. Găsise locul de întîlnire dintre scopurile mărturisite şi cele ascunse dar reale.

— Bine, dar ştiinţa trebuie organizată. Şi nu se poate organiza fără autoritate. Cine, cine ne conduce ? Nu poate exista altfel institutul, dacă nu ascultă de cineva. Şi acel cineva sînteţi dumneavoastră ! Eu n-am dorit decît asta, să nu existe nimeni care să nu vă asculte cu credinţă, fără cîrtire. O singură voinţă, de fier.

Paul Achim tăcu şi continuă să-l privească. Era ceva fundamental adevărat şi fundamental fals în ceea ce spunea acest tînăr vital, naiv şi şiret în acelaşi timp, monstruoasa caricatură a propriilor sale gînduri de odinioară, desigur mult mai ascunse la el, mult mai radicale şi de aceea mai sincere şi mai naive. Bobeică, îndepărtatul său fiu spiritual, întruparea caraghioasă a adevăratelor sale gînduri ascunse. Însă care, acum, îl ajutase să înţeleagă ceva. Deci, în loc să fie plin de mînie şi să-l dea

afară, cum vroise la început, cînd, în fața schemei colorate se simțise dezvăluit în ceea ce încă ascunsese sau numai bănuise, îi vorbi cu blîndețe :

— Greșești, tovarășe Bobeică. Ai greșit tot timpul. Puterea și autoritatea sînt necesare, dar ele trebuie să aibă o margine. Și din mijloace să nu devină scopuri. Să nu fie învăluite într-un mister care să tulbure mințile, așa cum ți-a tulburat mintea dumitale. Ea trebuie să stea în echilibru cu adevărul care o limitează, așa cum adevărul trebuie să limiteze voința, chiar dacă prin voință, prin efort și intenție se ajunge la adevăr. Așa cum adevărul are și el o margine nevăzută și chiar inaccesibilul și depărtatul trebuie să nu-l uităm. Așa cum trebuie să fim plini de frică și fără frică. Iar această cale nu e găsirea dintr-o dată nici a unei puteri absolute, nici a unui adevăr absolut, cu aura lui minunată de iluminare. Nu e un punct, nici un moment, ci într-adevăr un drum niciodată terminat spre inaccesibil, din care trebuie să mușcăm, fără să-l epuizăm. M-ai înțeles ?

Bobeică nu-l înțelesese, desigur, și-l privea ciudat, în picioare, foarte speriat.

— Nu m-ai înțeles. Cu timpul, poate. Ia-ți lucrarea și arunc-o pe foc. Și gîndește-te. O să mai stăm de vorbă.

Bobeică își strînse hîrtiile cu grabă și le băgă în adîncul buzunarelor sale. Unde greșise ? De ce i se refuzase mîna întinsă ? Poate a fost prea imprudent, însă nu îndrăzni să întrebe. Se plecă doar adînc asupra mîinii întinse foarte prietenește, a lui Paul Achim, ca într-un ultim salut de supunere. În aceeași clipă se gîndi că, poate, trebuie să-și găsească un alt patron. Dar încă nu se hotărîse și părăsi încăperea mișcîndu-se spre ușă cu spatele. Puternica sa încredere în sine, ca membru al unui trib ce trebuia să invadeze pămîntul, era zdruncinată. Nu înțelesese nimic din toată perorația lui Paul Achim, despre acea cale pe care trebuia să meargă. El, pe calea

sa, se rătăcise. Mai făcu o plecăciune în faţa uşii, apoi dispăru dincolo, în anticameră.

Paul Achim, rămas singur, fu cufundat în tristeţe. Era uşor de spus : Să pornim pe acea cale, cale şi nu moment, limitînd voinţa prin adevăr şi făcînd adevărul el însuşi limitat de scopurile voinţei. Vorbe, vorbe, vorbe. Adevărul era că el începuse o acţiune, prin acea comisie, şi nu numai în scopul acesta naiv şi şiret al lui Bobeică C. Bobeică, dar în atîtea minţi, aproape în toate minţile, se născuse bănuiala altor scopuri. Nu reuşise să se facă înţeles în nici un chip, poate de nimeni, pentru că oamenii îl cunoşteau şi-l judecau după faptele sale. Şi totuşi, el clădise institutul, îl dotase cu laboratoare moderne, se luptase pentru fiecare leu. Bilanţul său nu era cu totul negativ. Nici lucrările sale fără valoare. Stroescu i-o confirmase.

Reflex, se scotoci în buzunare şi căută o bucată de hîrtie care ştia că este acolo. O găsi, apăsă pe butonul telefonului care-i dădea lui direct legătura, butonul roşu se aprinse, şi auzi tonul. Formă numărul şi auzi apelul răguşit pe care-l recunoscu imediat. După o voce de bărbat îi răspunse :

— Alo, spuse el, cu domnişoara Nora Munteanu, vă rog.

— Nu este acasă, domnule, e plecată.

— Cînd se întoarce, vă rog ?

— Nu ştiu. Probabil foarte tîrziu. A plecat cu nişte prieteni în afara oraşului. Dar cine întreabă vă rog ?

— Nimeni, spuse Paul Achim şi închise telefonul.

Strada, afară, era plină de lume, mai mult încă decît ziua, ca şi cum oamenii, deşi apusese soarele, n-ar fi vrut să se retragă. În locul luminii de primăvară, străbătînd ecranul poluării, la această oră domneau mirosurile pe care Paul Achim le simţea învăluindu-l şi exci-

tîndu-l, întreţinîndu-i neliniştea. Vorbăria oamenilor era şi ea mai puternică decît ziua, parcă închisă într-o cameră. Seara făcea lumea mai concentrată, închizînd-o şi umplînd-o de sunete tari, de mirosuri puternice, de mişcarea violentă a aerului.

„Îmi trebuie altă cale, îşi spuse el. Am să convoc adunarea generală şi am să mă adresez tuturor. Voi vorbi direct, despre scopurile acestei comisii, în fond atît de inutile. Voi vorbi şi despre Bobeică, limita fostelor mele gînduri ascunse." Se văzu în amfiteatrul cel mare, modern, construit după indicaţiile lui, adresîndu-se fără înconjur, tuturor, ca şi cum ar vorbi cu fiecare în parte. Aşa trebuia să facă de la început. Nu în spatele unei comisii ce devenise subit misterioasă, nu ţipînd la oameni şi chestionîndu-i fără milă, îndoindu-se de ei, anchetîndu-i, trebuia să înceapă acţiunea sa radicală de îmbunătăţire a atmosferei din institut. Nu făcuse decît să repete exact fostele sale greşeli. Dar de mîine, va proceda altfel, cu totul altfel.

Se mai plimbă pe străzi, pînă trecătorii se răriră şi la sfîrşit întîlni singurateci sau perechi de tineri tăcuţi, strîngîndu-se unul în altul. Tîrziu, ajunse acasă şi se culcă. A doua zi se întîlni cu comisia care era întrunită şi-l aştepta. Salută, apoi spuse :

— Tovarăşi, lucrările comisiei au luat sfîrşit. Am trecut în revistă o bună parte din activitatea institutului şi vă mulţumesc pentru ajutorul dumneavoastră. Vă poftesc pe toţi la adunarea generală extraordinară, a tuturor salariaţilor institutului, care va începe peste jumătate de oră, în marele amfiteatru.

— Şi concluziile, strigă cineva ? Nu tragem concluziile ?

— Da, concluziile, strigară mai multe voci. Să dresăm procesul-verbal de concluzii. Nu se poate fără concluzii.

— Concluziile se impun de la sine, spuse Paul Achim. Nu trebuie să le tragem anume. Institutul îşi desfăşoară activitatea mulţumitor.

— Bine, spuse altcineva. Fără concluzii. Însă trebuie făcut un plan de măsuri. S-au găsit nu puţine lipsuri, care trebuie îndreptate.

— Se vor îndrepta, dacă vom schimba spiritul activităţii noastre. Atunci totul se va îndrepta de la sine.

Comisia se ridică în picioare, ca un singur om. Începutul ei, convocarea, fuseseră nefireşti, apoi parcă totul intrase pe un făgaş normal, dar sfîrşitul era şi mai nefiresc. Fără concluzii, fără plan de măsuri, pomenindu-se doar de un spirit vag. Ce e acela spirit ? Lucrurile nu trebuiau lăsate aşa.

Se auzi o tuse de om care-şi dregea vocea înaintea unei afirmaţii importante. Tusea era şi un semnal, şi şoaptele, murmurele, hîrşîitul de picioare încetară ca prin farmec. Nu era chiar o tuse obişnuită. Împuternicitul forului tutelar vorbi în vreme ce Paul Achim se îndrepta spre uşă :

— Un moment, tovarăşe director general. Eu cred că trebuie să procedăm cum se cuvine. Am muncit, s-au observat realizări ca şi unele lipsuri, trebuie făcută o analiză şi întocmite actele. Se pot trage, cred, concluzii foarte interesante, preţioase nu numai pentru acest institut, dar şi pentru alte institute similare. Acţiunea dumneavoastră, iniţiativa dumneavoastră, a atras atenţia celor în drept, care sînt, pot să vă mărturisesc, foarte curioşi să vadă analiza, concluziile şi măsurile. Eu propun să ne apucăm de lucru.

— Nu e nevoie, spuse Paul Achim din uşă. Vă invit pe toţi la adunarea generală, unde voi rosti eu însumi concluziile.

— Totuşi, spuse doctorul Gănescu, ce se simţi de-a dreptul insultat. Comisia trebuia să aprobe aceste concluzii. Avem şi noi ceva de spus. Şi nu lucruri lipsite de importanţă.

— Vă veţi putea exprima în adunarea generală, dacă doriţi, răspunse Paul Achim şi părăsi sala, lăsînd comisia mai mult decît încurcată, retrăgîndu-se în biroul său, după ce lansă apelul pentru marea adunare. Nu-şi pregăti nici un cuvînt ci stătu la geam, privind lumina alburie a soarelui, reflectată pe un calcan înalt din apropiere. În el exista o credinţă nestrămutată, de dincolo de cuvînt. Ca un zgomot de fond, undeva auzea murmurul mulţimii care părăsea laboratoarele şi birourile îndreptîndu-se spre sala de şedinţe, marele amfiteatru al ocaziilor solemne. Era departe de a fi un murmur paşnic. Dacă ar fi fost atent, şi-ar fi dat seama de îngrijorare, de unele speranţe şi de o mare curiozitate. Această adunare generală extraordinară venea ca o bombă cu totul pe neaşteptate, şi urma să lămurească toate zvonurile care circulau prin institut. Soarta fiecăruia se va hotărî chiar în minutele următoare, şi ea putea fi oricît de curioasă. Oamenii se întrebau şi ridicau din umeri, se căutau din ochi şi se evitau, micile rivalităţi erau şterse, cineva întrebase pe unul din membrii comisiei, dar nici comisia nu ştia nimic sau rămînea impenetrabilă, ceea ce era şi mai rău. Fiecare cuvînt era chinuitor, în sfîrşit, cînd toată lumea s-a adunat, a intrat şi comisia, care s-a aşezat, solemnă, la prezidiu. Secretarul comisiei, cu foile numeroase ale dosarului de constatări, îşi luă locul la o măsuţă joasă, ca să spunem aşa, la picioarele prezidiului şi începu să răsfoiască hîrtiile, aşezîndu-le ordonat după criterii ce nu puteau fi ghicite. După ce comisia s-a aşezat la marea masă, înaltă, dominînd sala în formă de potcoavă, toată lumea tăcea, uitîndu-se la cei care ştiau — fără îndoială că

ştiau ceva. Însă toate întrebările mute rămîneau fără răspuns. Comisia rămînea impenetrabilă, sau unii membri şopteau cîte ceva altor membri, sau îşi trimiteau bileţele. Profesorul Şerban Băleanu-Comăneşti avea aceeaşi expresie sarcastică, atît de obişnuită în ochii săi albaştrioţelii ca şi în surîsul coborît jos, spre bărbia mică şi în cutele care mărgineau nasul puternic, cartilaginos. De la înălţimea prezidiului privea sala ce-şi reţinea respiraţia, ca şi cînd n-ar fi văzut-o. După el, puteau să dispară cu toţii, în neant, ca o iluzie a unui zeu plictisit. Academicianul Gănescu avea un aer adînc, ca şi cum ar fi pierdut definitiv întîlnirea cu electronul său imposibil. Profesorul Niculaie Gheorghe reuşise să-şi aducă trăsăturile la cea mai deplină inexpresivitate contradictorie. Unii membri ai comisiei erau de-a dreptul îngrijoraţi şi comentau ceva în şoaptă. În sfîrşit, delegatul forului tutelar, care intrase cu comisia, se aşezase în primul rînd, apoi ieşise pe uşă, se întoarse după cîteva minute şi, urcîndu-se pe podium, îi strecurase lui Niculaie Gheorghe un bileţel pe care acesta îl citi şi dădu din cap, se reaşeză în banca din rîndul întîi, aşteptînd. Însă directorul general nu apărea. Un zvon prelung parcurse latura stîngă : Paul Achim fusese demis, urma să vină cineva foarte mare, care să comunice vestea. Se aflase de fapt că delegatul forului tutelar avusese două convorbiri telefonice cu superiori de-ai lui, unul direct şi altul foarte mare, *care-l chemase el,* chiar el personal, la telefon, anunţîndu-şi venirea. O simplă analiză, fără senzaţionale măsuri, nu putea determina o asemenea prezenţă care era o cinste pentru institut, dar şi un semn.

Însă din centru, ştirea a fost infirmată. Directorul general pregătea o lovitură, refuzase să tragă concluziile în faţa comisiei, la fel de ignorantă ca şi ei. Paul Achim ţinea legătura direct cu forurile, numai el ştia ce se va

întîmpla, el şi numai el, şi, bineînţeles, organismele superioare. Comunicarea era ţinută secretă, pentru că viza majoritatea membrilor comisiei, care, în timpul lucrărilor, s-au opus lui Paul Achim, şi el reuşise să i se îngăduie înlăturarea lor imediată. Se ştia din sursă absolut sigură. Comisia era total în neştiinţă de cauză. Asta era o certitudine. În această atmosferă, intră în sală Paul Achim. Fusese anunţat de venirea demnitarului, dar îi transmisese prin secretară că va începe şedinţa şi îl roagă să poftească. Aşa i s-a întrerupt de fapt reveria şi se hotărîse să vină. Se urcă pe podium şi-şi ocupă locul său de prezident, cu un desăvîrşit calm, apoi, înainte de a începe să vorbească privi sala şi observă curiozitatea lacomă a oamenilor. În mintea lui se învălmăşeau cuvintele : voinţă, putere, limită, adevăr, cunoaştere, drum, iluminare. Ar fi vrut să ţină un discurs copleşitor, care să-i convingă şi să-l convingă, în care fiecare dintre aceste cuvinte mari, în preajma cărora umblase de două săptămîni, să-şi găsească locul potrivit. Însă certitudinea sa avea legătură cu aceste vorbe mari, dar nu era compusă din ele. Era altceva, foarte fugar, la care mai avea nevoie să mediteze acţionînd, luni de zile, ani, dacă va mai avea timp şi va găsi mijloacele necesare. Se uită în sală şi trecu în revistă fiecare rînd. Ochii lui trecură, oprindu-se doar o fugară fracţiune de secundă, asupra lui Bobeică C. Bobeică, devenită fiinţă firavă, în deplină derută, care-i răspundea la privire cu ochi de cîine bătut. În sfîrşit o găsi pe Nora Munteanu şi-i zîmbi, dar ea îi răspunse prin vechea ei aprindere a unei luminiţe dintr-un ochi cu un infim defect, pe unde părea că se deschide spre lume. Încurajarea acestui zîmbet din privire îl hotărî să vorbească.

— Tovarăşi, vă sînt dator o explicaţie. Precum ştiţi, vreme de zece zile, am făcut, în cadrul unei comisii, o

analiză a muncii ştiinţifice a institutului. Convocarea acestei comisii şi munca ei n-au avut nici o cauză misterioasă sau extraordinară, care să justifice îngrijorarea dumneavoastră. Pur şi simplu, eu m-am îndoit, şi îndoiala mea n-a încetat nici acum, că am procedat bine conducînd acest institut atîta vreme. Analizînd munca, n-am aflat nimic senzaţional. Ştiam totul dinainte, şi păcatele şi realizările. Iar păcatele, pe care eu le cunosc cel mai bine, sînt adînc înfipte în mine şi în dumneavoastră. Ele s-ar putea rezuma astfel : Am arătat ca misterioase lucruri clare — şi nu tocmai curate, şi am crezut că sînt clare lucruri ce în fond nu sînt lipsite de mister. Obiectul muncii noastre este cel mai mare mister, pe care-l dezvăluim treptat. Clare sînt intrigile mărunte, pe care nu le vom lichida într-o zi şi nici într-un an şi pe care nici o rezoluţie a nici unei comisii din lume nu le va putea înlătura. Misterioase sînt ambiţiile noastre, dacă le ţinem ascunse. Uneori ele pot deveni monstruoase. Nu ştiu răspunsul la toate întrebările pe care mi le pun. Despre unele am eu o bănuială, despre altele dumneavoastră. Dacă v-aş cere ca de azi, de mîine, să devenim cu toţii adevăraţi colegi, care să competiţionăm drept şi să conlucrăm loial, aş fi utopic şi chiar ridicol. Pentru că nimeni, niciodată, nu v-a spus altceva. Dar acesta trebuie să fie ţelul nostru. Cuvintele mele sînt banale şi convenţionale, şi asta se vede chiar pe feţele dumneavoastră. Pe măsură ce vorbesc, îmi dau singur seama, tot mai mult, de asta. Deci, închei spunîndu-vă : uşa mea vă este deschisă, comisia n-a avut scopuri misterioase şi oculte, altele decît îndoielile mele, care nu sînt mici. Pe ele aş vrea să vi le transmit, ca să găsim împreună o soluţie, sau mai multe soluţii. Asta e tot.

Paul Achim se aşează şi ultimele sale cuvinte fură continuate de aplauze anemice, aproape strict protocolare.

Apoi adunarea tăcu, tăcu, aşteptînd ceva. Paul Achim mai privi o dată sala, se ridică şi spuse :

— La revedere.

Aunarea se desprinse cu greu de la locuri, consternată. Asta fusese tot ? Numai asta ? Ce se ascundea în spatele acestor cuvinte cu înţeles prea simplu ? Se împăcaseră nişte tabere ? Se făcuse un armistiţiu ? Sau chiar *asta era* ? Greu de crezut.

Cînd Paul Achim intră în anticamera biroului său, secretara se ridică în picioare, părea că vrea să spună ceva, dar se opri şi tăcu cu o înfăţişare speriată. Se întîmplase desigur ceva neobişnuit, care o depăşea, şi mai ales îi depăşea reflexele sale bine formate. Aşteptase de atîta vreme minuni şi se bucurase de evenimente, şi acum ieşirea din rutină o depăşea făcînd-o să se retragă în frica ce avea şi o notă de admiraţie, încremenindu-i trăsăturile. Secretara, se poate spune, căpătase o mască parcă definitiv pusă pe faţa ei, care o apăra ca o vizieră prin însăşi expresia ei neschimbătoare. Paul Achim o observă indiferent, pentru că era fericit că a spus ce a spus, oricît de banale i-au putut fi frazele şi în ciuda sentimentului că prea puţini sau chiar nimeni nu l-a înţeles şi nu l-a crezut. El se eliberase şi înţelesese ceva, îşi deschisese un drum nou.

Deschise deci plin de încredere uşa biroului său şi de abia acum înţelese spaima dar şi copleşitoarea veneraţie a secretarei. Trei bărbaţi stăteau în picioare în mijlocul cabinetului. Chiar dacă nu l-ar fi cunoscut, Paul Achim ar fi ştiut cine este cel mai important, centrul. Grigorescu, însuşi Grigorescu, stătea cu mîinile adînc înfipte în buzunare, umplînd cabinetul, nu prin masivitatea sa, ci mai ales prin crearea unui cîmp de forţă magnetică, modificînd perspectivele şi făcînd cabinetul mai puţin somptuos, o biată cameră oarecare. Exercitarea vreme de treizeci de ani a puterii schimbase profund pe vechiul revo-

luționar aspru dar ardent, dur dar deschis spre un viitor fără capăt, al cărui promotor era. Rămînînd în înaltele cercuri ce defineau configurații de timp și făureau destine, Octavian Grigorescu devenise din luptător, un înțelept. Fusese uneori singur, și dacă pierdea devenea cu desăvîrșire singur. Chiar și cei mai buni prieteni l-ar fi evitat și, spre deosebire de cei ce n-au împărtășit niciodată părerile sale, nu avea cale de întoarcere, nici spate. El pornise pe un drum care nu avea decît o direcție — înainte. De aceea devenise prudent, deși era curajos, și atunci marea sa vitalitate era concentrată toată în forța cu care izbea stavilele ce-i stăteau în cale. De aceea, despre el se spunea că are „mîna grea", și prezența sa fusese totdeauna simțită.

Venirea sa aici, acum, era un eveniment. De multe ori, Paul Achim fusese chemat la el sau asistase la ședințe conduse de el, însă niciodată nu fusese vizitat. Era un semn fără tăgadă că se dădea importanță acțiunii sale, lucrărilor comisiei și că Grigorescu fusese ținut la curent cu toată desfășurarea ei. Iar acum venise, desigur, să ia importante decizii, pentru că prezența sa emana importanță. Ceilalți doi, deși unul deținea o funcție destul de înaltă iar celălalt era vitalul Păuliș, ajuns, deși tînăr, consilier ministerial, erau aici doar sateliții săi, suita, „alți tovarăși". Cînd îl văzu, din vechi instinct, Paul Achim se aplecă și-l salută respectuos, cu ritualul „să trăiți", care arăta relațiile lor ierarhice quasi-militare și încercă, așa cum făcuse de multe ori, să-și arate curățenia intențiilor privindu-l pe Grigorescu drept în ochi, senin. Însă după o fracțiune de secundă, sub privirile lui cercetătoare, expresiv de stinse și fixe, își plecă ochii cu un sentiment de vină. Da, era vinovat de încălcarea unor severe porunci, o vină copleșitoare de a se fi izolat, de a uita că în ciuda puterii sale, aici, făcea parte dintr-un mare și puternic mecanism al necesității, care se autodefinește ca

„istorie în mers". Toată puterea sa de aici decurgea, şi chiar cuvintele sale, înţelese sau nu, de acum cîteva minute, aveau importanţă doar în măsura în care era „învestit". Altfel erau părerile personale ale unui individ, spuse, chiar şi în cel mai public loc, ca într-o încăpere unde era singur sau cu doi-trei prieteni la un pahar de vin. Tot ce ieşea din formulă era privat, personal, particular, şi lipsit de putere, fără nici o importanţă. Era adevărat însă că puteau fi calea unui destin personal, greu, dar numai al lui.

Însă în clipa asta, în faţa lui Grigorescu, Paul Achim simţi că, luîndu-şi singur răspunderea unui destin privat, păcătuise, ca şi cum ar fi muşcat din fructul oprit şi astfel devenise vinovat, putînd fi izgonit din grădina care, dacă nu era minunată, era oricum singura grădină ştiută, unde domnesc ordinea şi necesitatea. De aceea, coborî ochii în jos şi simţi, el, bărbat foarte înalt, privirile ce nu puteau fi decît mustrătoare ale lui Grigorescu, izbindu-l în creştet.

— Bună ziua, tovarăşe Achim. Nu ne-am mai întîlnit de mult, răspunse calm şi aproape prietenos Grigorescu la „să trăiţi"-ul său, şi Paul Achim, încă plecat, văzu mîna părintească întinsă înspre el, o mînă mare, puternică, descărnată însă, ca la oamenii ce încep să îmbătrînească. Vechea sa ocupaţie de muncitor industrial nu se mai vedea, însă degetele nu se albiseră, ci pielea căpătase o nuanţă arămie şi un aspect pergamentos. Paul Achim o strînse cu o oarecare timiditate.

— Să ne aşezăm şi să stăm puţin de vorbă, continuă Grigorescu, cu o voce egală, tot prietenoasă sau aproape prietenoasă.

Se aşeză în jurul mesei lungi, de şedinţă, de pe o latură a biroului.

Paul Achim mai rămase ruşinat, şi sentimentul de vină nu-l părăsise, pînă cînd întîlni faţa lui Păuliş care avea o

expresie schimbată, de orgoliu, ce-i îngreuiase parcă bărbia, iar buza inferioară, groasă, a gurii sale lacome, avea tendința să se răsfrîngă, devenind și mai proeminentă. Toate trăsăturile, îngroșate, aveau tendința de a coborî puțin, ca și ochii lui albaștri ce scăpaseră de vechea lor strălucire devenind inexpresiv de gravi. Păuliș, masiv și important, arăta mult, mai mult decît Grigorescu, un judecător ce se lipise de lege și o personifica.

Paul Achim, privindu-l, se încruntă și ochii săi afundați în orbite îl scormoniră fără nici o jenă. Păuliș nu clipi, ca și cum ar fi fost orb, cu creierul dominat nu de ceea ce vede, ci de reprezentările vizuale, stranii, ale celor fără vedere, care transformă sunetele în mari pete întunecate de culoare. Însă Paul Achim se concentră asupra lui și pentru o clipă uită de Grigorescu. Își aduse aminte de dosarele pe care le răsfoise, de comportarea în institut a lui Păuliș și scăpă de sentimentul vinei. Atunci, întărit în convingeri pe care nu și le numi, îl privi calm pe Grigorescu și spuse, deschizînd discuția :

— Da. Vă ascult.

Grigorescu clipi imperceptibil, ascunzîndu-și o ușoară surprindere. Începutul fusese obișnuit, cum trebuie, intrarea lui Paul Achim nu se abătuse de la regulă. Însă acest „da, vă ascult" schimba raporturile. Paul Achim „îi primea", aici, la el. Ei veniseră și trebuiau să se justifice. Însă ezitarea lui Grigorescu nu dură decît mai puțin decît o fracțiune de secundă. Cazul se arăta greu, însă el întîlnise cazuri și mai grele, mult mai grele. De aceea vorbi calm, aproape prietenos, deși s-ar fi așteptat, așa era normal, să primească și nu să dea un raport.

— Am auzit de acțiunea dumitale, tovarășe Achim, de reînvigorare a vieții institutului, de anchetare serioasă și severă a eficienței sale, de rostul și rolul fiecărui cercetător. E o inițiativă bună care, după o analiză acolo unde trebuie, poate fi generalizată. De aceea, am vrea să-ți

ascultăm concluziile. Ai cumva procesul-verbal cu măsurile luate de comisie ?

„Știe, știe perfect că nu e vorba despre asta, își spuse Paul Achim. Deci asta va fi tactica. Transformarea într-un act obișnuit, puțin ieșit din comun. «Normalizarea» prin încadrare în norme obișnuite a tot ce-am făcut. Fără îndoială că știe, că-și dă seama ce s-a întîmplat. Dar n-o va recunoaște niciodată, poate nici față de el însuși."

— Nu există un asemenea proces-verbal pentru că nu s-au luat nici un fel de măsuri.

— Cum nu s-au luat nici un fel de măsuri ? se miră Grigorescu. Totul a fost găsit în ordine ?

— Nu. Dar n-am găsit nimic surprinzător, pentru mine cel puțin. Am aflat ce știam de mult, și chiar eu, în parte, făurisem.

— Dumneata ești cauza neajunsurilor ? întrebă Grigorescu.

— Da, desigur. Eu sau, mai exact, și eu.

— Atunci, lichidează-le. Analizează-le cum trebuie, trage concluzii și propune măsuri. E foarte bine că ești autocritic. Însă autocritica nu e un scop în sine. Ea e bună atunci cînd duce la acțiune, la îndepărtarea lipsurilor. Noi nu folosim metode, așa, de punere de cenușă în cap. Nu ne pocăim. Luptăm.

Tonul lui Grigorescu, aparent tot prietenos, poate puțin mirat, se asprise totuși, pentru că logica sa era aspră și frazele se trăgeau una din alta, într-un șir neîntrerupt. Paul Achim, deși nu putea respinge de fapt raționamentele lui Grigorescu, se decise totuși să atace, încercînd să străpungă cercul de idei și cuvinte care, odată acceptat, ducea pe un drum pe care-l știa foarte bine. Ca să prindă curaj, se mai uită o dată la Păuliș, gras, important și la fel de impenetrabil. Însă Achim știa cu precizie ce se ascunde în spatele acestei măști. Pe Grigorescu îl înțelegea mai greu și avea speranța că poate se vor înțelege. Forța lui

calmă îi dădea această nădejde. Ar fi vrut o discuţie deschisă, de la om la om, în care să cadă toate măştile şi cuvintele lor să se încarce nu numai de înţelesuri, dar şi de acele sentimente grele, care sînt reziduurile greu de numit ale oricăror experienţe. Grigorescu trăise mult şi, desigur, ajuns la un punct stabil al puterii, avea şi el acele reziduuri grele, ce răzbăteau numai în visele sale şi rar în momente de tristeţe inexplicabilă, cînd, poate, iese din birou şi din oraş şi-şi lasă privirile să alunece peste suprafaţa lucrurilor, peste siluetele pomilor şi peste întinderea cîmpiei. O asemenea stare trebuia să-i producă şi atunci, cine ştie, se vor înţelege, chiar dacă dialogul lor va fi imprecis. Trebuiau să treacă pe un alt tărîm, dincolo de obişnuinţe.

— Aş vrea, spuse încet Paul Achim, el însuşi văzînd adînc, cu ochii minţii, o mare întindere neutră de pămînt, ca o mare, cu slabe şi neclare siluete, printre care se pierdea, aş vrea să discutăm singuri, numai noi doi.

Grigorescu îşi ridică sprîncenele în semn de mare mirare.

— Numai noi doi ? Ai să-mi spui vreun secret, care nu poate fi auzit de *aceşti* tovarăşi ?

Paul Achim, pierdut pe jumătate în viziunea acelei întinderi vaste de pămînt, îi răspunse zîmbind uşor, şi el însuşi se miră de tonul vocii sale :

— Un secret ? Nu. Poate un fel de taină !

— Nu înţeleg, răspunse sec Grigorescu. Nu sînt tare la jocuri de cuvinte. Ce-i aia taină ? Nu secret, ci taină ! Tovarăşe Achim, nu înţeleg ce s-a întîmplat cu dumneata. Ne cunoaştem de mult. Te cunoaştem de mult şi, considerăm că ai avut, şi nu e prima dată, o iniţiativă sănătoasă. Vreau să-ţi spun, dacă nu ştiai, că aceste institute sînt de mult în atenţia noastră. Şi noi am observat o serie de deficienţe. Se cam pierde vremea aici, şi nu gratis. Într-un

fel, ne-ai luat-o înainte, şi de aceea am venit aici, ca să-ţi spun că te-ai orientat bine. Poate că forma a fost mai ciudată, mai neobişnuită, dar asta e secundar. Acum, vrem concluziile.

„N-am să reuşesc să-l scot şi să-l duc pe alt tărîm, îşi spuse Paul Achim. Poate cu nici un preţ. Aici este imbatabil şi nu-i place să fie slab. N-o să admită niciodată că poate fi slab. Însă fără ajutorul lui nu pot face nimic. Poate nici cu ajutorul lui. Nici cu ajutorul lui, pentru că el e puternic doar aşa." Pentru o clipă Paul Achim, fără să ştie de ce, nu-l respectă doar, cu un fel de teamă, pe Grigorescu, ci-l iubi, fără un motiv anume. De aceea se încăpăţînă şi spuse :

— Doriţi să vorbiţi numai cu mine sau nu ?

Grigorescu nu răspunse imediat ci-l privi sever şi atent pe Paul Achim. Apoi ridică din umeri :

— Mă rog, dacă doreşti, deşi nu te înţeleg. Nu înţeleg ce rost are această convorbire particulară. N-am venit să discutăm treburi particulare. Dacă ai însă ceva pe suflet, fie. Dar eu aş zice întîi să rezolvăm ce este de rezolvat, privind institutul şi apoi, dacă vrei, o să discutăm şi afacerile dumitale. Eu asta propun. Întîi ne terminăm treaba, apoi restul.

Paul Achim vorbi cu tristeţe :

— Nu există decît restul. Rezolvările le ştim amîndoi foarte bine. Nimic senzaţional. Există oameni buni şi oameni mai puţin buni, oameni care lucrează bine şi oameni care lucrează mai puţin bine. Nu asta este esenţial.

— Însă e totdeauna loc de mai bine, nu ? Şi apoi, sînt importante nu cazurile individuale. Asta, într-adevăr, nu e o concluzie nouă. Ce ne interesează este orientarea institutului, eficienţa sa în general. Despre asta ce părere ai ? La ce concluzii a ajuns comisia dumitale şi dumneata însuţi ?

— Institutul merge binişor. Există contracte cu întreprinderile şi a început să fie direct productiv. Sigur, unele

contracte sînt fictive şi altele inutile. Luăm bani de la întreprinderi de stat şi îi înapoiem statului. Alte contracte sînt utile şi chiar foarte necesare, începu să vorbească Paul Achim, cu o voce obişnuită, de raport, doar puţin mai obosită.

Grigorescu îl întrerupse :

— Ei, aşa da. Despre asta vrem să discutăm. Să eliminăm contractele inutile sau formale şi să facem numai contracte necesare. Să ne orientăm întreaga cercetare în acest scop. Iar cei ce nu pot să facă asta, dacă nu se pot adapta, cu părere de rău, ne vor părăsi. Din ce spui dumneata, contrar la ceea ce mă aşteptam, ca să fiu sincer, pari că eşti mulţumit cu rezultate mediocre, împăcat cu existenţa lor. Noi aşteptăm de la dumneata rezultate excepţionale, optimale. În acest sens trebuie luate măsurile.

La un moment dat Paul Achim nu-l mai asculta pe Grigorescu, care vorbea de eforturi, economii, eficienţă, legătura cu practica. Ştia toate aceste lucruri, juste în esenţa lor, de multă vreme şi le citise nu o dată, aproape în aceeaşi formulare, în numeroase articole de ziar. Şi el scrisese vreo cîteva, unul chiar cu puţin înainte de plecarea sa în străinătate. Le auzise la şedinţe şi vorbise şi el, în acelaşi sens, cu aceleaşi cuvinte. Le înţelegea, fără să trebuiască să fie atent, ca şi cum ar fi mers pe o stradă foarte familiară, spre casă, trecînd prin faţa aceloraşi clădiri, misterioase, deci fără identitate, tocmai pentru că erau atît de cunoscute. Individualitatea locurilor şi a oamenilor se topea sau se afunda şi rămîneau numai paşii, aceiaşi paşi măsuraţi, egali, care răsunau fără să-i audă el sau altcineva. Nici un detaliu nu ieşea în evidenţă, era un spaţiu gol, străbătut de mersul său automat, care nu-i implica decît o mică, foarte mică parte din fiinţă, aceea asemănătoare pisicilor care îşi găsesc şi ele drumul acasă. Cuvintele îi alunecau peste auz, ca unse, şi nu-l

solicitau. El însă vroia acum să fie solicitat, să trăiască pe de-a-ntregul cu toată ființa. Părea că ascultă, dar nu asculta, ci doar recepționa melodia foarte cunoscută, ca o muzică de fond pe care se desfășurau nu gîndurile ci sentimentele sale grele, poate confuze, însă pline de conținut. Apoi, fără să-și ascundă plictiseala, din contră, făcînd-o evidentă, se uită în gol. Grigorescu se întrerupse în mijlocul unei fraze, enervat, și-l țintui pe Paul Achim cu o privire întunecată :

— Nu te interesează ce-ți spun ? vorbi el, de data asta răstit.

Paul Achim îl privi în față și, poate pentru prima dată, îl văzu, fără teamă, fără respect, fără dușmănie, poate chiar cu simpatie, dar mai ales cu o mare curiozitate. Nici nu-i răspunse. „Iată, își spuse el, acest om aproape bătrîn, trebuie să aibă puțin peste 60 de ani. E un om puternic, tare ca piatra, foarte dur, înzestrat cu o excepțională voință, cu o mare putere de muncă, deloc prost, chiar inteligent, care știe o mulțime de lucruri și vine aici să-mi spună lucruri atît de cunoscute și pentru el, și pentru mine. Știe că le știu, așa cum știe că și eu știu că le-a mai repetat de zeci de ori. Le folosește ca pe niște cuvinte magice, să se apere de rele, ca și cum ar descînta cărbunii." Paul Achim își aduse aminte de o carte citită de mult, în copilărie, despre niște vechi medici asiatici care astupau cu cîlți gura și nasul și urechile pacientului, ca să n-aibă pe unde ieși sufletul și pe unde intra duhurile rele. Pînă ce pacientul murea. La această amintire, Paul Achim zîmbi — atunci auzi vocea lui Grigorescu, joasă și de-a dreptul amenințătoare, o voce pe care nu i-o auzise niciodată :

— Te-am întrebat ceva. Nu dorești să stai de vorbă cu mine ?

— Ba da, v-am spus, chiar v-am cerut să stau de vorbă cu dumneavoastră. Numai că acum nu stăm de vorbă !

— Dar ce facem ? întrebă Grigorescu şi-şi strînse ochii, transformîndu-i în două fante, ca ambrazura unei cazemate.

„Nu-i nimic, îşi spuse Paul Achim. Am să-l şochez, orice s-ar întîmpla. N-am nimic de pierdut. N-am să intru în jocul lui, poate totuşi iese ceva." Apoi, spuse cu glas tare :

— Ne pierdem vremea.

— Extraordinar, izbucni Păuliş şi izbi masa cu palma sa mare şi grasă. Nemaipomenit, ce obrăznicie !

Paul Achim îl privi calm, fără urmă de enervare. Momentul de furie, fie ea şi montată, îl scosese însă din garda sa, plină de morgă oficială. De aceea, pentru o clipă, sub privirea lui Paul Achim, se descumpăni.

— Ieşi afară, Păuliş, spuse Achim cu un ton firesc.

Păuliş tresări şi căută sprijin, uitîndu-se la Grigorescu, care-l privea însă pe Paul Achim ciudat, ca şi cum ar fi văzut o asemenea fiinţă pentru prima oară. Nu mai era furios, realmente nu înţelegea. Sau o vagă amintire, ca o anamneză platonică, îi flutura prin minte şi era mai gravă decît neînţelegerea. Se lupta cu un duşman adînc ascuns în el, sub tot felul de platoşe, ca un embrion geamăn, rămas în sine, bine înconjurat de membranele prin care organismul frate se apără de posibilităţile sale periculoase de creştere. Paul Achim citise undeva de existenţa acestor teratoame, cancere din fraţi gemeni, şi se gîndi la ele. Grigorescu se va apăra pînă la ultima suflare. De aceea nu se miră cînd brusc acesta îşi reveni din stupoare şi spuse :

— Ne dai afară, Achim ?

— Nu. Am spus doar : Ieşi afară, Păuliş. Dumneavoastră nu sînteţi, din fericire, Păuliş. Am vorbit clar, româneşte.

Spunînd aceasta, pentru prima dată de cînd începuse „idioţia" lui, Paul Achim simţi o uriaşă, inexplicabilă feri-

cire. Se simți ușor și trebui să se rețină ca să nu izbucnească în rîs. Însă ochii îi sclipiră intens, ca în tinerețe, și-și aminti de uriașa grădină din jurul casei de țară a familiei Dunca, cu care se înrudea prin mamă. Meri rămuroși, acoperiți cu flori albe și roz, scoborau pantele coastei, într-o lumină palidă de primăvară, în mișcare și nemișcare în același timp. Lumina aceea invada pămîntul, de sus și se reîntorcea, reflectată de meri, într-o ciudată împletire. Iarbă subțire, intens verde, se apleca ușor, în umbră. Imaginea nu ținu decît o singură clipă, rămase doar sentimentul ei, și fu înlocuită de o alta, uitată de mult. O balerină stătea în echilibru fragil și grațios pe o uriașă minge, cu brațele ușor ridicate și îndoite. Un bărbat masiv, în maillot, stătea pe o piatră mare, în fața ei. El, Paul Achim, era în același timp, printr-o minune, și bărbatul și femeia, și atletul cu mușchi tari, greoi, și fragila balerină. Toate aceste imagini îl făceau nespus de fericit și de vesel.

Auzi, ca la un fel de depărtare, cum se hîrșîie pe parchet scaunul lui Grigorescu, care se ridică masiv și amenințător. Automat, se ridicară și ceilalți doi, ca la o comandă și Păuliș avea o expresie de indignare amenințătoare. Paul Achim se ridică și el, ușor și zîmbitor, ca după o conversație deosebit de plăcută și cînd Grigorescu fu gata să iasă, îi întinse mîna. Acesta o privi țintă și ezită să i-o întindă pe-a lui. Brusc, însă, fața sa luă o mască dură și, întorcîndu-se pe călcîie, ieși călcînd apăsat, urmat de ceilalți doi. Ușa se închise cu zgomot în urma lor și Paul Achim rămase singur, în mijlocul cabinetului său, acum aproape al fostului său cabinet. Starea de beatitudine nu-l părăsi o vreme. Doar ușor, ca un abur, îl năpădiră gînduri. Probabil și-a rupt toate punțile, nu-și va mai realiza programul de asanare morală a institutului. Îi părea rău, desigur, și euforia sa se întunecă. Ceea ce făcuse fusese copilăresc și ineficient, și chiar îi fu puțin rușine de reacția

sa lipsită de maturitate. Poate că totuşi ar fi trebuit să stea de vorbă cu Grigorescu. Să-l caute altădată, între patru ochi, să încerce să-i explice. Se aşeză pe un scaun şi stătu aşa, vreme îndelungată, singur în birou, nederanjat de nimeni, pradă unor îndoieli din ce în ce mai mari. Secretara nu intră nici o singură dată, telefonul rămase mut, nimeni nu venea după nici o dispoziţie, îndoielile lui creşteau din tăcere. Era prima dată cînd o auzea, ca pe un zgomot ciudat, negativ, pe care se aşezau apoi toate zgomotele pămîntului, ca pe o prea fragilă bază. Însă el era sub nivelul lor, în ea. Făptuise ceva ireparabil, mai ireparabil decît atunci cînd ţinuse referatul combătut de Stroescu.

Nu-şi dădu seama cît stătu aşa, îndoit şi puţin speriat. Din bucuria lui nu rămase aproape nimic decît o vagă mîndrie că a făcut, că a fost, în sfîrşit, în stare de ceva ireparabil şi cu desăvîrşire inexplicabil pentru el. Încercă la un moment dat să-şi aducă aminte cum a început totul şi nu reuşi, pentru că nu putea stabili nici un contact cu viaţa lui dinainte.

După un timp se îmbrăcă şi ieşi. Secretara plecase de mult, şi pentru prima dată văzu micul ei birou pustiu, ceea ce-i dădu o senzaţie ciudată. Secretara făcea parte aşa de mult din încăpere, era însă şi esenţa ei, mobilierul care-i dădea suflet, încît, în lipsa ei, camera i se păru nu numai goală dar parcă de mult părăsită, ca şi cum ar fi fost scufundată. Maşina îl aştepta însă, cu şoferul adormit peste volan. Începuseră să se aprindă felinarele. Vru să-l trezească şi să-l trimită acasă, el urma să plece pe jos, dar renunţă, ridicînd din umeri. Nu mai era treaba lui. Lăsă deci omul să doarmă în continuare şi începu să meargă, cu mîinile adînc înfipte în buzunare şi merse pe drumurile cele mai ocolite. Cînd ajunse acasă era frînt de oboseală şi se culcă imediat, adormind pe loc. Se trezi

la mijlocul nopții și începu să se gîndească sau, mai exact, să se mire. Ce i s-a întîmplat ? Ce s-a întîmplat cu el, nu ce-a făcut, pentru că i se părea că nici n-a făcut el, din proprie voință, ceva. De abia atunci își aminti de Nora Munteanu și îndoielile sale confuze căpătară corp. Pe el o să-l dea afară, e sigur asta. Grigorescu nu va tolera să se știe c-a fost astfel tratat. Nici el n-ar fi tolerat cuiva o asemenea atitudine. Și atunci fata aceea, care fusese primul simptom, dar nu cauza a tot ce s-a întîmplat cu el, va fi fără îndoială distrusă de Niculaie Gheorghe care-i va lua locul. Sau de oricine altcineva. Și ea n-are nici o vină, și nici poziția lui. În definitiv lui îi rămîne universitatea, de unde era greu de scos și lăsase în urmă ceva, chiar acest institut, pe care-l abandonase acum. Pe cînd ea, total expusă și, în plus, femeie, va fi nimicită și foarte greu, în timp, dacă va rezista și va avea energie, va reuși să se mai întoarcă în cercetare. Se agăță de această idee, o văzu, aproape famelică, cu o față tristă, așa cum nu i-o cunoștea, și astfel putu liniștit și fără rușine să regrete ce-a făcut. Ce prostie, ce naivitate născută din orgoliul lui nemăsurat, să nu-și cunoască limitele și locul, și să se joace cu viața lui și a oamenilor. Era altceva dacă-și dădea seama de unele rele din institut, pe care el le exagerase, și să acționeze, cu prudență, în consecință. Atunci ar fi putut apăra oamenii, pe cînd așa, nu numai că nu va curma răul, dar va lăsa în urma lui și victime. El fusese totuși un factor de echilibru. Simulescu, Nora Munteanu, băieții aceia, cu lucrarea lor interesantă, chiar foarte interesantă, n-avea dreptul să-i abandoneze.

Se frămîntă așa, pînă spre dimineață, cînd adormi obosit. Se trezi auzind ceasul deșteptător sunînd. Îl întorsese reflex cînd se culcase, ca în fiecare seară. Sunetul, după cîteva secunde, îi aduse aminte de noua sa situație și i se păru inutil pînă la grotesc. Nu mai rămăsese, din ceea ce a fost, decît un ceas deșteptător așezat pe noptieră, care

urma să sune fără rost, multe dimineți de acum înainte. Apăsă cu mîna pe buton, apoi rămase nemișcat în pat, cu ochii în tavan. Aproape cu frică se uită pe geam, după vreo jumătate de oră. Mașina, ca de obicei, stătea în fața casei și asta îl liniști. Încă nu se întîmplase nimic.

Plecă la institut, secretara, pe care o scrută cu atenție, încercînd să-i pătrundă gîndurile și să-i interpreteze cel mai mic gest (ea, care înainte nici nu exista decît funcțional pentru el) făcu aceleași gesturi obișnuite. Însă surprinse totuși o mică schimbare la colaboratorii săi cei mai apropiați. Era o undă, aproape de curiozitate în privirile unora dintre ei, o anumită libertate, încă prudentă în gesturi. Cînd părea că nu e atent, surprinse un fel de zîmbet pe fața unui șef de sector, pe care-l chemase să-i dea niște instrucțiuni. Se întoarse brusc spre el și-l țintui cu privirea. Acesta păru că se stăpînește și reveni la atitudinea lui firească.

Niculaie Gheorghe nu veni la el nici în ziua aceea, nici în următoarele două zile. El, desigur, știa ceva, și în momentele de repaus se gîndea cum acesta era chemat, împreună cu secretarul de partid care-l înlocuise pe Simulescu și cu tovarășul Ionescu de la serviciul de personal, sînt chemați în clădirea aceea mare și albă, unde el, vreme de ani de zile, se simțise atît de acasă, și cum, poate chiar în fața lui Păuliș sau al unuia ca el, vorbeau sau scriau declarații care erau apoi adunate ca să-i facă dosarul.

Simțea, pe măsură ce treceau zilele, cum acel dosar, care urma să justifice măsura, chiar dacă alta era cauza, devenea tot mai gros, se plimba prin birouri, unele hîrtii erau rectificate, ca să fie mai expresive și mai convingătoare, se cereau alte referințe, se vorbea la telefon și despre el nu se spunea : „în legătură cu tovarășul Paul Achim", ci „în legătură cu *cazul* acela, Achim, știți", expresie care-l implica și depersonaliza.

Gîndul care-i revenea mereu, pînă la obsesie, pe care-l visa în cuvinte şi în imagini noaptea şi-i întrerupea lucrările de rutină din timpul zilei, era „ce gîndeşte Grigorescu ?". Era tot atît de puţin pregătit să facă faţă întrebării cît fusese de nepregătit să reziste crizei ce-l condusese la acţiunile, acum confuze în mintea lui, socotite de el „nesăbuite". Paul Achim ştiuse totdeauna, sau chiar simţise, „ce gîndeşte şi ce vrea Grigorescu" şi înainte cei ce-l precedaseră în funcţie, alţi Grigoreşti sau conclavul suprem al Grigoreştilor de unde porneau deciziile. Ştia sau simţea, după minime semne, pentru că acţionase totdeauna în sensul şi chiar în întîmpinarea acestor dorinţe, însă nu cu multă vreme înainte, ci exact la timpul potrivit, se simţea ca făcînd parte din acel organism, iar epoca aceea, acum despărţită de o prăpastie ciudată, creată chiar de el, îi apărea ca o perioadă de aur, un fel de paradis al ascultării şi liniştii. Acele hotărîri nu-l priveau pe el, el nu era obiectul lor. Acum Grigorescu gîndea în legătură cu el, despre el, îi decidea soarta care era o soartă numai a lui, creată nu de acţiunile sale conştiente ci de un motor ascuns şi misterios din el, care de la început exista acolo, stăpînit pînă atunci, şi care dintr-o dată ieşise la iveală, stăpînindu-l ca un demon. Mereu îşi aducea aminte de imaginea ce-i venise în minte, în timpul discuţiei cu Grigorescu, privind acele tumori ciudate născute din embrioni gemeni care încep să crească la un moment dat ca un adevărat cancer şi distrug organismul frate geamăn şi gazdă, prin care s-au hrănit uneori zeci de ani.

Oare, se întreba el, în momentele de speranţă, Grigorescu n-are şi el o asemenea larvă închisă în el, care brusc a fost activată de comportamentul său ciudat, de fapt insolent prin nesocotirea oricăror reguli acceptate în lumea lui, în lumea lor ?

Noaptea se trezea dintr-un vis pe care nu şi-l putea aduce aminte şi primul său gînd, ce părea că are o legă-

tură cu visul, era aceeași chinuitoare întrebare : *Ce crede, ce gîndește, ce-i pregătește Grigorescu ?* Îl vedea, masiv, cu ceafa sa puternică întoarsă înspre încăpere, cu umerii lui largi, drapați în costumul întunecat, stînd sprijinit cu fruntea de geamul biroului și gîndind. Gîndindu-se la el, la Paul Achim, ce să facă, ce măsuri să ia privind soarta lui. Sau poate se înșela. Grigorescu luase deja decizia, poate chiar în clipa cînd ieșise din biroul lui, fără să-i dea mîna. El însuși ar fi procedat absolut la fel, și încă nu era obișnuit cu acea ascultare de care se bucurase Grigorescu vreme de un sfert de veac, în perioade mult mai dure, cînd fusese prim-secretar de regiune de partid și apoi avusese funcții și mai înalte. Nimeni nu i s-a împotrivit astfel, nici măcar nu i-a trecut prin minte. Atitudinea lui Paul Achim era absolut de neînțeles, poate de aceea ezita și chiar se gîndea.

Însă, din nou, nu se putea să lase lucrurile așa. Nu era firesc să fie astfel înfruntat și încă față de martori. Oricîte îndoieli ar fi avut, dacă permitea asemenea atitudini ar fi dat un prost exemplu. Gîndurile sale particulare erau una, necesitățile în care era cuprins și-i dictau hotărîrile și actele erau altceva. Deci rezultatul nu putea fi decît unul, oricare ar fi fost procesul intim de meditație al lui Grigorescu. În toată această obsesie și frămîntare a lui Paul Achim intervenea totuși un element nou. Într-un fel el își transferase criza — teratomul său — asupra lui Grigorescu. Pînă acum el simțea și știa exact cum va acționa Grigorescu, în funcție de relațiile sale cu lumea și de poziția lui. Grigorescu, omul, nu existase decît ca o rotiță importantă într-un mecanism în care el, Paul Achim, era o rotiță mai neînsemnată. Însă disocierea amîndurora din mecanism nici nu-i trecuse prin minte.

Pînă acum, el însuși fusese pentru sine relativ simplu și tot relativ simplu fusese și Grigorescu. Acum Grigorescu

devenise mult mai complicat, şi, pe măsură ce decizia se amîna, i se părea nu numai complex dar şi misterios. Într-una din nopţi îl visă sub noua lui înfăţişare. El, Paul Achim, care era mult mai tînăr sau chiar copil, în timpul visului devenise copil, micşorîndu-se, deschisese o uşă mare, galbenă, cu două canaturi înalte şi, ca să ajungă la mîner, trebuise să se ridice în vîrful picioarelor, şi parcă făcuse asta în secret, ascunzîndu-se de cineva. Mînerul era greu, de bronz, cu incrustaţii pe care le simţi în palmă, aspre, şi trebui să facă un efort ca să deschidă uşa, apăsîndu-l, totuşi, cu grijă să nu fie auzit. În sfîrşit, clanţa cedă şi el împinse uşa şi în clipa aceea auzi un ţipăt ascuţit, de durere, chiar din camera unde se pregătea să intre şi pînă la urmă intră, şi uşa grea şi înaltă, vopsită în galben, se închise în spatele lui. Însă noua încăpere, vastă, era goală, doar cu un covor roşu, mare, acoperindu-i pardoseala. În mijlocul camerei era o măsuţă neagră şi pe ea era un gramofon vechi, cu pîlnie, „His Master's Voice" era scris pe o etichetă mare, ca un semn de „interzis de călcat pe iarbă", din parcuri. O placă se învîrtea, dar nu emitea ţipătul, ci auzi clar o voce cunoscută, era vocea lui Grigorescu, puţin alterată de vechimea plăcii, hîrşîită, şi din cauza acelui hîrşîit nu reuşea să înţeleagă nici un cuvînt, cu toate că făcea eforturi, se concentra. Însă nici nu îndrăznea să oprească placa şi să o pună de la început, pentru ca astfel, prin repetiţie, să înţeleagă ceva. Placa se derula fără sfîrşit şi fără înţeles iar el n-o punea de la capăt, pentru că la început era, ştia asta, chiar ţipătul acela auzit în clipa în care deschisese uşa.

Cînd privi însă în jur, se sperie cu adevărat. Vasta încăpere în care se afla avea toţi pereţii acoperiţi de oglinzi înalte, de cristal, ca acelea din camera goală a vechiului institut, pe care o străbătuse împreună cu Dinoiu, cînd făcuse prima vizită în cabinetul bătrînului profesor. În

fiecare din aceste oglinzi, înalte, fastuoase, încadrate în rame grele, de bronz, cu cristalul adînc, creînd iluzia a trei dimensiuni şi a unei şi mai mari întinderi, se găsea imaginea imensă şi depărtată a spatelui larg şi a cefii masive a lui Grigorescu. Însă Grigorescu însuşi lipsea din încăpere, imaginile nu erau ale cuiva prezent, sau cel puţin nu se vedea. Vocea hîrşîită şi fără înţeles, imprimată pe placă, şi imaginile cu spatele întors, asta era totul. Încolo, numai fast, covorul roşu, gros, în care i se înfundau picioarele şi ameninţarea de ţipăt, care era la început.

Atunci, ca să scape, ţipă el cît putu de tare, însă nu se auzi nimic, absolut nimic, sunetul era absorbit şi neputinţa îl sperie mai mult decît imaginile acelea încremenite, ale nimănui prezent şi sentimentul său de singurătate fu copleşitor. De aici nu-l auzea absolut nimeni. Se repezi la uşă, să iasă, şi de data asta uşa cu două canaturi era foarte uşor de deschis, aşa că plecă din cameră fără nici o greutate, dar nu mai găsi vechea cameră, de unde intrase. Ieşise afară, într-un cîmp gol, la o oră de seară şi departe se vedea o apă imensă din mijlocul căreia se ridica, întocmai unei spinări de animal uriaş, un corp masiv ce se transforma într-un fel de deal. Era fascinat de priveliştea acestei adînci mişcări şi se sprijini cu spatele de uşa pe care venise, cînd dintr-o dată auzi acelaşi ţipăt ascuţit, şi atunci, împotriva voinţei sale, se întoarse în camera aceea vastă, de unde însă dispăruseră şi oglinzile, şi covorul roşu, şi gramofonul vechi, cu pîlnie. Era o odaie obişnuită, destul de mare totuşi, mobilată într-un stil sever, spaniol, cu scaune înalte şi negre, şi, într-un colţ, pe un jilţ înalt, ducal, stătea o femeie necunoscută şi gravă cu desăvîrşire nemişcată. El nu putu să se uite la faţa ei, pentru că ochii i se opriseră la mîinile femeii, extraordinar de frumoase, albe, cu degete prelungi şi

fragile, care i se odihneau în poalele rochiei largi, mauve, care cădea în falduri pînă la pămînt.

— Tovarăşe Grigorescu, strigă el, către femeia căreia nu-i recunoştea vag decît mîinile, tovarăşe Grigorescu, dumneavoastră credeţi că eu...

În clipa aceea se trezi acoperit de transpiraţie şi aprinse lampa de pe noptieră, şi evită cu privirea propria sa imagine din oglinda mare a dormitorului.

După ce-şi reveni în fire, ascultîndu-şi bătăile tari ale inimii, pînă se liniştiră şi el respiră adînc, ca într-un exerciţiu yoga, îşi aprinse o ţigare şi, aşezat în pat, cu perna ca spetează, începu să se gîndească.

„Am să înnebunesc. Ce mă interesează pe mine ce gîndeşte Grigorescu ?" O să mă dea afară. Ei şi, sînt un bun specialist. Voi găsi un loc de muncă, rămîn la universitate, sînt profesor plin. Oricum, aşa nu mai puteam trăi. Ca un Bobeică C. Bobeică mai puţin primitiv. De ce să-mi fac atîtea probleme ? Am avut dreptate. Simulescu are dreptate. Stroescu, care-l sfătuise să lupte „ca totul să se justifice", nu înţelegea nimic, era în afară de mecanism. Însă-i rămînea calea cealaltă, concentrarea pe cercetare, la universitate, munca adevărată cu studenţii. Ce-i păsa. El, o dată în viaţă, îşi spusese punctul de vedere. Cu asta, gata. Deschis, fără ocolişuri, fără limbaj ritualizat.

— Şi totuşi ce spusese ? Nimic. Şi cine-l crezuse ?

Visul îl urmărea totuşi, deşi începuse să se destrame. Brusc, îşi aduse aminte unde văzuse mobila aceea, spaniolă, uitată demult, reprodusă acum cu exactitate în coşmarul prin care trecuse. Era în plină criză cu Livia, tăceri prelungite, neatenţia lui cînd ea îi vorbea, sentimentul iritant că ea îl dezaprobă deşi nu se considera cu nimic vinovat. Pe acest fond de intonaţie şi adeseori de plictiseală, izbucneau certuri nemotivate, absurde pentru cine nu cunoştea atmosfera.

Relația era atît de proastă, încît nici măcar nu ajungea la o soluție netă, care pretinde interes și gîndire. Lucrurile erau atît de rele încît erau lăsate, printr-o ciudată inerție, să treneze, nici unul neavînd energia de a lua o hotărîre. Pentru Paul Achim ar fi însemnat o pierdere de timp.

Totuși, într-o zi, încercă să găsească o soluție umilitoare, în fond, creînd o diversiune. Vroia, într-un fel, s-o cumpere pe Livia, să-i creeze o preocupare pentru casă, pentru mobilarea ei, ceea ce prezenta trei avantaje : întîi, crea un simulacru de atenție și preocupare comună, apoi o anexa interesului său pentru un status social, manifestat în mobilă, în toate semnele limbajului situației și orgoliului său, în sfîrșit, era o abatere a atenției de la adevăratele probleme, ce erau și greu de definit.

Căutară astfel, într-o falsă armonie, anunțuri la mica publicitate, se interesară prin relații de o sufragerie frumoasă și scumpă, în valoarea unui premiu de stat, cum spusese el și apoi se enervă în tăcere cînd observă licărirea de ironie din ochii Liviei. O mobilă de valoare, adăugă el grăbit și iritat. El avea întotdeauna dreptate.

Într-o zi, primiră o adresă pentru „o sufragerie spaniolă" și urcară într-un bloc din centru, întovărășiți de un prieten binevoitor. Sunară la o ușă și nu le-a răspuns nimeni, sunară din nou și se auziră pași tîrșiți, apoi sclipi sticla unui vizor și iar fu tăcere, întreruptă doar de mersul gîfîit al unui lift ce se izbea ritmic de uși. Dincolo de ușă erau observați și cîntăriți, și Paul Achim simți aproape respirația întretăiată, astmatică, a unei persoane, probabil în vîrstă, terorizată din pricini necunoscute, poate a unei măcinări interioare între zidurile mucezite de dincolo de ușă.

Energic, Paul Achim mai sună o dată, cu toate drepturile unui muritor, în timp ce, ea, cu sensibilitatea exacerbată, îl apucase de umăr și-i spunea :

— Hai, hai să plecăm.

Însă el nu vroia, tocmai de aceea, să cedeze şi, ca şi cum şi-ar fi impus voinţa prin efluvii magnetice sub nivelul cuvîntului, insistă, şi o voce îi răspunse, temătoare cu adevărat, întrebînd cine este.

— Cumpărători pentru mobilă. Aţi dat un anunţ, spuse tare şi plin de încredere Paul Achim şi apăsă puternic pe mînerul clanţei.

Din nou nu primi nici un răspuns vreme de cîteva minute, însă auzi clar respiraţia din ce în ce mai rapidă şi mai astmatică.

În sfîrşit, aceeaşi voce răspunse :

— Aşteptaţi, şi se auziră din nou paşii tîrşiţi, evident în papuci, pe care Paul Achim şi-i închipui vechi, de pîslă, soioşi şi rupţi. Într-adevăr, era de aşteptat, şi atunci observă din nou privirea aproape rugătoare a Liviei, ce-şi pierduse obişnuita maliţie, care nici nu îndrăznea să ceară să plece. Iar vechea lor tensiune, în care el era reprezentantul bunului simţ victorios, se manifesta prin hotărîrea nu numai de a rămîne, dar şi de a lua, la orice preţ, mobila aceea de la fiinţa şi fiinţele ce locuiau aici, temătoare şi nehotărîte.

În sfîrşit se auziră din nou paşi, de data asta pe tocuri înalte, şi uşa se deschise, şi aceeaşi voce, care înainte îi întrebase temătoare, le spuse acum plină de orgoliu să intre, şi se dădu la o parte să le facă loc. Era o femeie între două vîrste, îmbătrînită parcă înainte de vreme, cu părul aproape cărunt, faţa suptă şi slabă, acoperită de riduri mărunte pe pielea pergamentoasă şi deosebit de subţire. Părea, după tenul uzat, că n-a ieşit din casă de nenumărate luni, o faţă de prizonieră într-un turn dintr-o povestire cu lorzi pe jumătate nebuni, locuind în castele părăginite, la margini de mlaştini, care-şi ţin sub cheie fiice păcătoase sau iubite infidele, sau fraţi gemeni monstruoşi. Doar ochii femeii, verzi şi sticloşi, aveau în

toată această paraginâ o intensă strălucire, aproape nebunească, dominată de un orgoliu încăpățînat și fără seamăn, cu care-i măsura dispreţuitoare ca pe niște jalnice ființe, niște cerșetori veniți să-i ceară mila, care depindeau de ea și de bunul ei plac. Desigur, femeia, îmbrăcată și pieptănată îngrijit, se dusese să se schimbe și-și schimbase papucii cu pantofii cu tocuri înalte și subțiri ale unor alte vremuri. Însă lui Paul Achim i se părea că mai degrabă i-a lăsat să aștepte ca să-și lepede o natură și să-și împrumute alta, pînă într-atît orgoliul din privire, ținuta capului, nu se potriveau cu respirația temătoare.

Paul Achim și chiar Livia erau fascinați de această dublură și capacitate de schimbare și, salutînd-o, intrară în casă. Nu era decît o garsonieră dublă, fără ușă între cele două încăperi despărțite de o arcadă. Părea mai degrabă un depozit de mobile, cu fotolii așezate cu picioarele în sus pe dulapuri bine cizelate, din esențe fine, cu patină de vechime, rezultat evident al unei restrîngeri determinată de marile schimbări sociale. Mobilele păreau vii și respirau, consumînd întregul oxigen, pînă într-atît atmosfera era îmbîcsită, dominată totuși de un miros fetid, care învăluia totul. Pereții erau plini de portrete în rame ovale cu bărbați în uniforme, țepeni, cu fețe mîndre și cam prostești, împodobite cu mari mustăți răsucite în sus și cu fotografii îngălbenite de timp ale acelorași bărbați din veacul trecut sau de la începutul aceluiași veac. Femeile din portrete și fotografii se asemănau, nu numai mame și fiice și părinți și copii, dar parcă și soții și soțiile s-ar fi luat, frate cu soră, ca faraonii din dinastia Ptolomeică. Era o unitate de trăsături ciudată, o tendință la rapidă îmbătrînire și încreștire și păstrarea la toți a aceleiași priviri vide de orice sentiment, în afară de orgoliu.

— Doriți, desigur, să vedeți sufrageria spaniolă, spuse femeia care le deschisese ușa — și le indică masa mare,

dreptunghiulară și scaunele severe și monastice așezate în jurul ei, bufetul mohorît. Era un solemn amestec de lemn negru și de piele verde, de marochin, care căptușea scaunele și avea aceeași culoare ca a ochilor proprietarei care părea că s-a identificat cu mobila.

Însă nu aruncară decît o privire fugară asupra „sufrageriei spaniole", într-adevăr frumoasă și elegantă, cu linii severe pînă la o intoleranță a formelor. Atenția le era prinsă de o femeie foarte bătrînă, îmbrăcată în negru, așezată rigid pe un fotoliu, înțepenită, probabil paralitică, din care rămăseseră vii aceiași ochi verzi, sticloși acum, pe fața cu desăvîrșire devastată, transformată în mască, și mai verzi și mai sticloși, aproape minerali tocmai prin viața păstrată numai în intensitate, după ce au pierdut parcă orice capacitate de mișcare. Două pietre, smaralde foarte vechi, dezgropate dintr-un mormînt, așezat în orbite de unde priveau fix spre necunoscuții care invadaseră casa.

— Mobila e încă bine păstrată, spuse femeia care deschisese ușa.

Paul Achim dădu din cap, da, așa era, mobila își păstrase — în mod ciudat, în aceste încăperi fetide, supraîncărcate și prăfuite — întreaga eleganță și puritate și era foarte frumoasă.

— Cît cereți, întrebă Paul Achim, observînd cum Livia nu-și poate desprinde privirile de bătrînă — și încercînd măcar el să se elibereze de atracția morbidă exercitată de ea.

— Nu cunosc prețurile, faceți dumneavoastră o ofertă.

— Patruzeci de mii de lei, spuse Paul Achim. Un premiu de stat, pe vremea aceea o sumă fabuloasă, cînd salariile variau între 300 și 1 200 de lei. Desigur, mobila probabil că făcea atît, în sine, dar în acea vreme de lichidare a unei clase prețurile erau derizorii și zece mii ar fi

fost un preţ onorabil. Academicieni, lăptari, mamoşi şi directori de cooperative fictive cumpărau cu puţin obiectele unei clase ruinate, adeseori de la femei ai căror bărbaţi dispăruseră pe lungi perioade de timp, sau muriseră, sau fugiseră peste graniţă.

Femeia mai tînără fu impresionată şi pentru o clipă orgoliul îi dispăru din privire. Stătu în cumpănă, probabil nu se aştepta să obţină nici jumătate. Ei veniseră în casă ca nişte duşmani, aşa i-a primit, şi, dintr-o dată, acest bărbat masiv, încă foarte tînăr, cu ochii negri ascunşi în arcade acoperite de sprîncene stufoase, de o obraznică siguranţă de sine, se dovedi extraordinar de generos, peste aşteptări, peste *orice* aşteptări. De o inexplicabilă generozitate. Îl privi şi poate se gîndi că există un fel de compasiune, o secretă solidaritate care explică oferta mare. O clipă orgoliul fu înfrînt de o sinceră curiozitate, un raport uman, altfel decît pur defensiv. Le birui şi întrebă :

— De ce oferiţi preţul acesta mare ? E peste obişnuit.

Paul Achim o privi pătrunzător şi observă cum sub privirea lui, care avea probabil şi ceva direct şi brutal masculin, tenul încreţit al femeii prinde un fel de viaţă şi se rumeneşte uşor, ca atins de o adiere de sînge anemic. Roşeaţa o făcu însă şi mai urîtă dar şi mai interesantă.

— Din orgoliu, doamnă, răspunse Paul Achim sec. Nu-mi place să fur, ci să iau.

În aceeaşi clipă, înainte ca proprietara să poată răspunde, Livia se întoarse şi spuse :

— *Nu.* Nu vreau nimic de aici. Nu vreau.

Paul Achim rămase înlemnit. Nu mai era o maliţie obişnuită, înţepătura uşoară şi continuă, iritantă şi ieşită din iritaţie, ci o izbucnire de o neaşteptată violenţă, aproape ţipată, isterică, răspunzînd mai mult decît situaţiei prezente.

Tăcură cu toţii cîteva minute. Paul Achim încercă să se reculeagă şi gîndi răspunsul potrivit, proprietara mo-

bilei era jignită, pentru că, evident, era insultată, remarca nu se referea la mobilă, ci la casă, la ei. Livia părea intratabilă și mai furioasă decît o văzuse vreodată. Atunci tăcerea a fost străpunsă de un țipăt al bătrînei, gutural la început, apoi ascuțit, care se transformă în cuvinte bolborosite. Nu era furie ci o adevărată fericire care se manifesta doar în glas și în ochii deveniți lucioși, cu trăsăturile rămase la fel de împietrite.

— Se împătresc, se împătresc, întreiții, se împătresc.

Paul Achim simți un fior care-l zgudui ca un curent electric și se uită la femeia mai tînără, care, din nou devenise orgolioasă, palidă, cu ochii verzi intenși și goi de orice altă expresie în afară de mîndrie. Totuși spuse :

— Mama e afazică. Exprimă totul prin două cuvinte, singurele care i-au revenit : trei și patru. Apoi, sec, întorcîndu-se spre Livia, adăugă : aveți dreptate, doamnă. Dealtfel, m-am răzgîndit, nu vînd nici un fel de mobilă. Bună ziua, doamnă, bună ziua, domnule.

Părăsiră micul apartament, urmăriți de hohotele bătrînei :

— Împătriți-vă, întreiților. Împătriți-vă. Împătriți-vă. Întreiților, cuvinte care nu li se păreau chiar fără sens.

Ușa se închise după ei, coborîră scara fără nici un cuvînt. În aceeași seară, avură în sfîrșit discuția lămuritoare și deciseră că nu mai puteau trăi împreună. Totul era gata și Livia rezumă, spunînd :

— Trăiești pe o singură dimensiune. Voință și orgoliu. Nici acolo nu te-ai putut stăpîni. Dragul meu, ești prea mult pentru mine.

Acum, Paul Achim se gîndea dacă nu era așa. Poate. Însă, ce gîndește Grigorescu ? Ce planuri are în legătură cu el ? Gîndul că totuși el e un bun specialist, că nu i se poate întîmpla nimic, începu să-l părăsească. În mod curios, reveni la propria sa natură, tocmai pentru că se

gîndea la Grigorescu, nu numai ca la o rotiță importantă dintr-un angrenaj ci ca la un om. Umanizîndu-l și-l apropie, și, simțindu-se solidar cu el, nu dori să-și mai abandoneze lumea. În plus, trebuie să lupte, ca să justifice, și aceasta îi era cea mai înaltă justificare. Grigorescu, umanizat, era mult mai misterios decît un mecanism, și gîndurile lui îl preocupau intens, pînă la obsesie.

Uitase complet de lucrările comisiei și de concluziile sale, și dealtfel promisiunea sa : „de acum ușa mea este deschisă pentru oricine" rămăsese valabilă, însă nimeni nu profita de ea. Rezolva doar lucrări curente, și în general era vizitat numai de cei pe care-i chema. Nici nu se putea concentra pe altceva, nu era decît așteptare, o așteptare chinuitoare, care-l făcea prudent, deși nici măcar nu avea speranțe. Curios, își dădea seama nu numai că dorea să-și păstreze locul (problema nici nu se mai punea, era pentru el o evidență și nici nu-i trecea prin minte să se rușineze de ceva atît de firesc), dar își căpătase o nouă vigoare și forță de luptă, ca la început. Nu întrebă pe nimeni, nimic, căuta doar, din izolarea sa, să ghicească totul, să deducă din mici semne.

A patra sau a cincea zi își întrerupse lucrul și începu să viziteze niște laboratoare unde se făceau chiar niște cercetări „utile", adică aplicabile imediat, cărora, conform instrucțiunilor lui Grigorescu, vroia să le dea un nou impuls și chiar decisese o suplimentare de fonduri. Pe coridor o întîlni pe doamna Georgescu, din sectorul lui Niculaie Gheorghe. Era singura care, încă jignită, îi dădu un semn al situației sale. În clipa cînd îl văzu, întîi ochii îi strălucirăcu o clară satisfacție triumfătoare. Apoi, își ridică drept capul, privi înainte și nu-i răspunse la salutul său, rece, protocolar, însă, totuși, salut. Deci ea, apropiată de Niculaie Gheorghe, știe ceva, a auzit cum se aud toate și nu se sfiește să arate că știe și că se bucură că zilele lui

aici sînt numărate. Nu ea, ci el urma să plece, să fie demis, şi, deşi nu fusese decît o minusculă piesă în luptă considera că a învins ea personal într-o înfruntare directă.

Acest mic fapt, semnificativ numai în actualele condiţii de incertitudine şi aşteptare, îl hotărî. Simţi vechiul său imbold de luptă, nu-i spuse nimic, lăsînd-o să treacă, triumfătoare, cu capul dat puţin pe spate şi gîtul şi umerii ţepeni. Însă nu mai vizită laboratoarele, ci se întoarse în birou plin de hotărîre. Acesta urma să fie testul.

— Cheamă la mine pe tovarăşul profesor Niculaie Gheorghe şi pe tovarăşul Ionescu de la Personal, spuse el secretarei, apoi aşteptă. De la „incident" nu mai văzuse nici pe unul, nici pe celălalt.

După cinci minute apăru mai întîi Niculaie Gheorghe, calm, impenetrabil, dar suspect de politicos. „El ştie să aştepte, e forţa lui", îşi spuse Paul Achim şi-l ţintui cu privirea. Acesta însă nu dădu nici un semn de emoţie ci rămase nemişcat în scaun, într-o poziţie care-i era foarte familiară, cu mîinile pe genunchi strîngîndu-şi uşor pulpele.

— Avem de discutat o problemă de personal, spuse Paul Achim. De aceea îl aşteptăm şi pe tovarăşul Ionescu, să ne sfătuim cum să facem.

Niculaie Gheorghe dădu aprobativ din cap, dar nu întrebă, ca pe vremuri, despre cine e vorba, el care dorea să fie totdeauna primul informat, şi chiar era, fiind prietenul său cel mai bun. Aştepta şi-şi plecă doar puţin fruntea îngustă dar bombată, împodobită cu două protuberanţe, ca nişte cornişe.

Ionescu intră, ca de obicei, cenuşiu, impasibil şi necomunicativ. Pe faţa lui nu se vedea nici un fel de schimbare, atitudinea sa era absolut identică.

— Iată de ce v-am convocat, spuse Paul Achim. Noi n-am tras concluzii formale la lucrările comisiei. Le vom trage la momentul cuvenit, trebuie să mai reflectăm. Făcu

o pauză și-i privi pe cei doi, care nu spuseră nimic. Totuși, continuă el, unele lucruri sînt evidente. Persoanele incapabile trebuie înlăturate. Nu putem să plătim oameni degeaba. Impostura creează și un prost precedent și subminează starea morală a cercetătorilor. Să se știe că aici se ajunge, se stă și se promovează numai, și, accentuez, numai în funcție de muncă, competență și eficiență.

O nouă pauză, timp în care Ionescu își scoase un pix și un carnețel de notițe.

— Primul caz cras este acela al tovarășei Georgescu, din sectorul dumitale, tovarășe Niculaie. Este cu desăvîrșire necompetentă. E o constatare atît a mea personală, cît și a comisiei. Lucrările comisiei au fost un fel de examen, la care ea n-a reușit. Deci, îi faceți formele de transfer în altă parte, unde eventual ar putea fi utilă.

Tăcu și observă doar cum Ionescu notează. Niculaie Gheorghe rămase nemișcat și impasibil.

— Asta este, spuse Paul Achim și se sculă în picioare, ca semn că întrevederea s-a terminat. Atunci, sculîndu-se și el în picioare, Niculaie Gheorghe își drese vocea și vorbi :

— Poate e mai bine să așteptăm și să luăm niște măsuri mai generale, pentru că nu e vorba doar de un singur caz.

— E cazul cel mai clar și de undeva trebuie să începem. Dealtfel va fi și un avertisment.

— Ei, mai trece un timp pînă-i găsim un loc, spuse neutru Ionescu, părînd că vorbește mai degrabă cu Niculaie Gheorghe, dîndu-i asigurări.

— Cît timp ? întrebă Paul Achim și încercă să pătrundă prin masca lui Ionescu, dar aceasta era perfect lipită pe față și nu lăsa să se zărească absolut nimic. Doar vocea sa, neutră, dădu un termen :

— Două, trei săptămîni, cel puțin.

Paul Achim simți cum îi transpiră palmele. Era propriul său termen de rămînere în funcție. Ionescu știa și va tergiversa, pînă îi va ieși lui, nu femeii aceleia, decizia de înlocuire. Se stăpîni însă și spuse :

— Bine. Două-trei săptămîni, dar nu mai mult. Tovarășe Niculaie, dumneata însă trebuie s-o anunți, chiar de astăzi, ca să încerce să-și rezolve și ea situația. Așa este uman, nu ? Poate găsește ea ceva mai potrivit.

De-abia atunci Niculaie Gheorghe ieși din starea sa imperturbabilă și privirea lui se aprinse. Cu un glas de data asta deschis ostil spuse :

— Să mai așteptăm, totuși. Cine știe ce poate interveni.

— În două-trei săptămîni se va pune la punct cu ce n-a învățat în 20—25 de ani ? întrebă el.

— Mă rog, *asta* sau *altceva*. Eu cred că-i mai bine să amînăm.

Paul Achim îl privi pe Ionescu, care însă rămăsese la fel de cenușiu și impasibil, funcționarul model care primește ordine și le îndeplinește sigur și corect.

— Eu nu cred în minuni, spuse încet Paul Achim.

— Nici eu, răspunse Niculaie Gheorghe și se înclină ușor, apoi ieși repede, urmat de Ionescu.

Paul Achim rămas singur se prăbuși în fotoliu. Deci atît. Două-trei săptămîni. Una trecuse, în total o lună. Mai avea 15 zile timp să acționeze, să bată la uși, să vorbească, să se explice, poate totul mai este reparabil. 15 zile, nu mai mult. I se pronunțase, astfel, indirect sentința. Acum nu vroia să rămînă ca să apere oamenii, să nu lase victime. Era vorba de el, de el însuși, și mai ales de aceste „canalii" ca Niculaie și alții ca el, ca doamna Georgescu. Nu vroia să le dea satisfacția de a învinge. Nimănui, nici acelui Păuliș, care l-a scos din fire. Nu vroia să fie învins. Criza, „idioția" sa, căutarea adevărului nu numai că nu-l interesa, dar nici măcar nu și-o amintea. Devenise aproape o victimă a unor mașinații, a intrigilor ce

domneau în institut, pe care încercase să le curme, atîta tot, însă nu cu destulă abilitate. Evenimentele din ultimele săptămîni îşi schimbaseră cu totul semnul şi sensul, n-aveau legătură nici cu memoria, nici cu sentimentul acela de gol şi nesiguranţă, cu atît mai puţin cu remuşcarea. Nu-şi mai reprezenta uriaşe sfere, mişcîndu-se în spaţiu, şi mari explozii de materie, a căror conştiinţă era el. Nici nu-l mai chinuia întrebarea cum se poate trăi o formulă abstractă. Vroia să triumfe, ca totdeauna, asupra duşmanilor săi, să-i zdrobească, să nu le dea niciodată satisfacţia de a-l înfrînge. Orgoliul său nu mai luă forma paradoxală a crizei ci aceea directă, nemijlocită, a luptei şi victoriei, a sentimentului invincibilităţii.

Se uită la telefon şi fu gata să-l atingă, să formeze numărul lui Grigorescu, să-i ceară audienţă şi să-i explice. Însă un instinct mai profund, nu mîndria — care trebuia supusă orgoliului — îl împiedică. Gîndi rapid şi precís. Dacă îl vede acum pe Grigorescu şi aduce întreaga problemă pe un teren normal, ca o simplă rătăcire a lui, era desigur pierdut. Avea şanse să se salveze dacă acesta rămînea totuşi tulburat de cele întîmplate.

Deci aşteptă două-trei săptămîni, lucrînd ca şi cum totul ar fi fost normal.

Şi, într-adevăr, nu se întîmplă nimic. Rămase în funcţie, şi după o lună doamna Georgescu a fost transferată într-un mic laborator de uzină. Fu singura „victimă" a comisiei, urmată de alte două-trei măsuri organizatorice.

Paul Achim îşi dublă eforturile de creştere a eficienţei institutului, şi după un timp primi felicitări oficiale. Totul era absolut normal, ca totdeauna, doar cîteva relaţii se schimbaseră. Influenţa lui Niculaie Gheorghe scăzu considerabil şi se vorbea în institut că şi zilele sale erau numărate.

Cu Grigorescu, Paul Achim se întîlni după trei luni, la o şedinţă în care era şi el în prezidiu. Îşi strînseră cordial

mîinile, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat între ei, şi nu avură, nici atunci, nici mai tîrziu, acea discuţie sinceră, deschisă, de la om la om. Era şi inutilă, s-a văzut clar din faptul că Grigorescu, răspunzînd cine ştie cărui impuls profund, sau recunoscîndu-se în parte, n-a luat nici o măsură şi a trecut peste incident, deşi el nu putea fi acuzat de toleranţă şi liberalism. Însă reacţiile sale, ca ale oricărui înţelept, erau uneori paradoxale. Poate că, totuşi, o vreme, a urmărit cu atenţie activitatea lui Paul Achim şi a fost satisfăcut de cele aflate.

Toată vara dealtfel acesta muncise fără răgaz şi nu-şi luă nici măcar un mic concediu să se ducă la mare, ca-n fiecare an. Stătuse aproape toată ziua la institut şi se identificase total cu lucrul său, a cărui anexă ajunsese.

Doar într-o după-amiază aurie de toamnă, cu cer înalt şi trist şi umbre palide şi ele ca lumina, îşi termină mai repede lucrul. Privise cu un sentiment ciudat, probabil din cauza oboselii, colţul irizat de lumină ce se vedea din cabinetul său, lipindu-şi fruntea de geamul călduţ încă. Brusc, se hotărî să plece cînd se termină obişnuit programul şi o luă pe jos, pentru o scurtă plimbare. Merse de-a lungul Căii Victoriei pînă jos, la vechea poştă, apoi urcă sus, pe cheiul Dîmboviţei, urmărind în treacăt inevitabila subţiere a vegetaţiei, mai fină ca oricînd şi palid de frumoasă. Nu se gîndea la nimic anume, bucurîndu-se doar de soarele tîrziu.

Brusc se găsi în faţa spitalului Brîncovenesc şi îşi aduse aminte, cu un sentiment de îndoială, că a trăit sau doar a visat scena — de telefonul dat Norei Munteanu, de aici, din curtea spitalului, de nerăbdarea lui de atunci şi de disperarea lui că n-a găsit-o acasă. Era plecată, cu nişte prieteni, undeva, în afară de Bucureşti, cu o maşină, prieteni tineri, care rîdeau, trecînd veseli şi în viteză pe lîngă lanurile verzi, de grîu tînăr, acum de mult cosite.

N-o mai întîlnise de atunci și aproape o uitase. Dar acum își reaminti de scena pe care n-o văzuse, de mașina încărcată cu tineri veseli și disperarea lui de atunci, ca și oboseala covîrșitoare și gelozia se transformară într-un sentiment suportabil, de melancolie, ca aceea produsă de lumina palidă a toamnei bucureștene, acum scăpătată spre apus, aproape rece. Umbrele se lungiră și se simți și mai obosit. Găsi un taxi și ceru să fie dus acasă. Tot timpul drumului stătu cu ochii închiși, ca să nu vadă nimic.

Lector : ELISABETA DONOIU
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Apărut 1977. Bun de tipar 7.XII.1976.
Tiraj I (1975) 20 000 broșate.
Tiraj II (1977) 15 000. Coli tipar 27,50.

Comanda nr. 60 540
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
București — Piața Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

De același autor la Editura Eminescu:

VESTIBUL — roman — ediția a II-a — 1971
RADICALITATE ȘI VALOARE — eseuri — 1972
PĂSĂRILE — roman — ediția a II-a — 1972
APA — roman — 1973
PRO DOMO — eseuri — 1974
APA — roman — ediția a II-a — 1975